

Пиер Белмар

Жан-Франсоа Намия

25

ЛЕГЕНДАРНИ

СЪКРОВИЩА

- [25 ЛЕГЕНДАРНИ СЪКРОВИЩА](#)
  - [Съкровището, което убива](#)
  - [Последният полет](#)
  - [Скъпоценните камъни на Короната](#)
  - [Музеят на Фюрера](#)
  - [Съкровището на готите](#)
  - [Съкровището на Бялата армия](#)
  - [Съкровището под плажа](#)
  - [Нещастията на Хилдерих](#)
  - [Сребърният кораб](#)
  - [Съкровището в Милдънхол](#)
  - [Сикстинската капела на праисторията](#)
  - [Крайт на един колос](#)
  - [Розовото съкровище](#)
  - [Златната планинска верига](#)
  - [Главата на един крал](#)
  - [Една детска мечта](#)
  - [Непобедимата армада](#)
  - [Кралят и авантюристът](#)
  - [Съкровището на улица „Муфтар“](#)
  - [Малките бели камъчета](#)
  - [Двойката от ледовете](#)
  - [Пещерата на Сиера Мадре](#)
  - [Напред към... разрухата](#)
  - [Питите швейцарско сирене](#)
  - [Най-голямото съкровище на света](#)
  - [notes](#)
    - [1](#)
    - [2](#)
    - [3](#)
    - [4](#)
    - [5](#)
    - [6](#)
    - [7](#)
    - [8](#)
    - [9](#)
    - [10](#)
    - [11](#)
    - [12](#)
    - [13](#)
    - [14](#)
    - [15](#)
    - [16](#)
    - [17](#)
-

25 ЛЕГЕНДАРНИ СЪКРОВИЩА

Пиер Белмар

Жан-Франсоа Намия

Съкровището, което убива

На 9 юни 1938 г. Жан-Батист Дюфур влиза в агенцията за търговия с недвижими имоти „Перез“, разположена в пристанищния квартал на град Алжир. С него са жена му Маргьорит и двете им дъщери — петнайсетгодишната Роз и дванайсетгодишната Анжелик. Господин Перез ги посреща с широка усмивка.

— Добър ден, мога ли да направя нещо за вас?

Жан-Батист Дюфур също се усмихва.

— Да, разбира се, току-що пристигаме от метрополията, за да се заселим при вас.

— В такъв случай добре дошли... В кой квартал на града бихте желали да живеете?

— В този тук. Работя в митницата и имам офис на пристанището.

— Аха, имате късмет, за пристанището отговарям аз. За четиричленно семейство най-добрият избор е самостоятелна къща.

— О, не! Аз да не съм Рокфелер! В Администрацията богаташи няма!

— Точно затова имам за вас нещо със смешно нисък наем: триста франка месечно. Ако искате, можем веднага да посетим къщата.

Жан-Батист Дюфур е изненадан. Сумата наистина е смешна. Ако за тези пари в Париж наемеш гарсонiera, смятай, че много ти е провървяло! И той се задоволява да промълви:

— Съгласен съм...

* * *

Малко по-късно семейството е на мястото. Учудването на Жан-Батист при обявяването на наема прераства в изумление. Вилата е едно малко чудо. Построена е в мавритански стил с балкони от ковано желязо, фасадата е украсена с мотиви от син фаянс и с колонада. Разположена между хлебарница и футболно игрище, тя има голям двор с портокалови дръвчета. Направо изглежда не на място сред баналната околна обстановка. Най-хубавата сграда на цялата улица!

И вътре не е по-зле. Стаите са широки, паркетът е излъскан, стените са украсени с мозайки, прозорците са с витражи. Освен салоните на партера и стаите на горния етаж къщата разполага с таван и мазе. В края на огледа господин Перез се обръща към господин Дюфур:

— Е, какво? Ако сте съгласни, подписваме договора и можете да се нанасяте.

Има си хас господин Дюфур да не е съгласен!

На връщане в агенцията той чете и препрочита договора, за да види дали няма скрита някоя коварна клауза. Но не — всичко е напълно прозрачно: триста франка месечно и нито сантим отгоре. Той подписва и си тръгва щастлив и с ключовете в джоба.

Вечерта семейството вече се е настанило в новото си жилище. Очарованият господин Дюфур не губи прекрасното си настроение.

— Погледни каква красота, Маргьорит! Само за триста франка, даваш ли си сметка? Е, не бях ли прав да кандидатствам за тази служба в Алжир?

Радостните му възгласи отекват сред катедралната тишина на дома. Маргьорит Дюфур май не споделя ентусиазма на съпруга си. С тези витражи просторната трапезария наистина напомня на църква. Освен това няма ток и светлината на газената лампа е потискаща.

Жан-Батист започва да се ядосва:

— Каква е тази погребална физиономия? Добре де, съгласен съм, че е неприятно, дето няма електричество, но нали ще го пуснат до два дни? Така каза господин Перез!

След моментно колебание Маргьорит се решава:

— Не е заради тока. Триста франка е прекалено малко за тази къща. Тук сигурно има уловка.

— Горката ми Маргьорит, никога не си доволна! А вие, момичета, какво ще кажете?

По-малката Анжелик мълчи, свела очи, но Роз е по-смела:

— Татко, на улицата едно арабче ми вика: „Абе, вас не ви ли е страх да живеете в къщата на сестрите Жанвие?“. Попитах го от какво трябва да се страхуваме, но то избяга, без да ми отговори.

Тръпки побиват майката и Анжелик. Раздразнен, Жан-Батист Дюфур отсича:

— Да не съм чул повече такива глупости! Момичета, вземайте си лампата и се прибирайте по стаите. Първата, която се разциври, ще си има работа с мене!

Като се опитват да не треперят, дъщерите му се качват на горния етаж. Щом излизат от трапезарията, Маргьорит сграбчва ръката на съпруга си.

— Жан-Батист, и аз не съм спокойна!

Той вдига рамене и на свой ред се изправя, за да се прибере да спи. Тя го чува да повтаря от стълбите:

— Триста кинта!... Какво им става на тези жени? Само триста кинта!

Жан-Батист си ляга и веднага заспива. Точно в полунощ жена му го разтърсва:

— Жан-Батист! Събуди се!

— Какво има?

— Нещо става. Слушай!

— Нищо не чувам...

— Ето-ето, сякаш дрънкат вериги.

— Това е вятърът.

— А хленча чуваш ли го?

— Ох, това е някаква котка, клета ми Маргьорит!

Само след миг обаче той скача от леглото.

— Права си, не е котка. Ей-сега ще му дам да се разбере на този откачен тип!

И наистина, някой тропа силно на външната врата.

Жан-Батист грабва служебното си оръжие и се втурва към партера. Маргьорит го чува как трополи по стълбите, когато се разнася чудовищен крясък. Това е глас от отвъдното, в

който няма нищо човешко — едновременно остър и плътен, изпълнен с ужас.

Преди госпожа Дюфур да успее да реагира, Роз и Анжелик се втурват в стаята ѝ. Накрая се появява и съпругът с револвер в ръка. Казва объркан:

— Нямаше никой...

* * *

На сутринта Маргьорит решава да отиде до бакалницата. Тя е в съседната пряка и е сборен пункт на градските клюкарки. Едва влязла вътре с пазарската чанта в ръка, Маргьорит е наобиколена от бакалката и клиентките ѝ. Без дори да се представи, госпожа Компани я пита:

— Вие ли сте наели вилата на сестрите Жанвие?

— Ами... Май че да...

Бакалката дълбокомислено кима:

— Горката!

Домакините от квартала се вторачват съчувствено в новодошлата. Тя не може да се сдържи и уплашено изрича:

— Кажете ми какво знаете! Не крийте истината, моля ви!

Госпожа Компани взема думата:

— Подозирам, че агенцията ви я е спестила... Истината е, че... преди вас там живееха сестрите Жанвие. Виолет и Орели. Бяха на около седемдесет — седемдесет и пет години. Много саможиви, никога не излизаха. Пазаруваше им прислужник. Чудехме се от какво живеят, но всъщност не бе толкова трудно да се отгатне: имаха скътано имане...

В бакалницата влизат нови клиенти. Госпожа Компани продължава разказа си:

— И ето ти последната Коледа. Тази нощ потропали на вратата на къщата им. Виолет не пожелала да отвори, но Орели била любопитна. Погледнала през шпионката и паднала назад. Някой я пронизал с щик: острието я улучило в окото. Като я видяла, сестра ѝ Виолет загубила разсъдъка си. Затвориха я в лудницата.

Госпожа Дюфур едва не припада. Бакалката снишава глас:

— Надявам се да не сте чули призрака на Орели. Някои нощи отива до вратата и надава същия кръсък, както когато я пронизаха.

Една от клиентките взема думата:

— Не успяха да открият убиеца. Някои хора разправят, че щял да се върне...

Маргьорит Дюфур не чува нищо повече. Зарязва пазаруването и хуква към къщи. Заварва Жан-Батист и двете си дъщери в градината. Задъхано им преразказва страшната история. И ако ужасените възклицания на момичетата не я учудват, реакцията на мъжа ѝ е съвсем неочаквана. След края на разказа ѝ Жан-Батист се замисля и изведнъж изтърсва:

— Скрито имане, казваш? Това е твърде интересно!

Маргьорит е поразена:

— Ти не чу ли какво ти казах? Жената умира посред нощ от ужасна смърт! А убиецът продължава да броди наоколо...

Жан-Батист се подсмивва. Нищо не може да го уплаши.

— Ако убиецът се появи, знам как да го посрещна! Но виж, тази работа със скритото имане ми изглежда интересна!

И въпреки отчаяните вопли на жена си и дъщерите си той се изправя, грабва лопата и отива да копае под портокаловите дървета.

Същата вечер семейство Дюфур се готви да прекара втората си нощ в къщата на сестрите Жанвие. За двете момичета, които имат отделни стаи, това е сурово изпитание. По-голямата Роз се пъхва под завивките. Поне да имаше електрическо осветление, може би щеше да преодолее страха... Но като няма, оставя лампата да гори — и без това няма да мигне цялата нощ. Само дано газта да стигне до разсъмване: ако я погълне мракът, не се знае какво ще ѝ се случи. А газта застрашително намалява...

Момичето изведнъж се сковала от ужас: откъм приземния етаж се разнася злокобно и отчаяно стенание! Но какво... това не е крясъкът от предишната нощ. Този глас е на... баща ѝ!

Роз надмогва ужаса си и тича към стаята на родителите си. Майка ѝ спи и не е забелязала, че мъжът ѝ го няма.

— Мамо, мамо, събуди се!

Стресната, Маргьорит скача от леглото като пружина. Дъщеря ѝ няма нужда да прибавя нищо. И майката познава гласа на съпруга си... Май че идва откъм кухнята... Двете грабват по една газена лампа и слизат по стълбището. Маргьорит Дюфур бутва вратата на кухнята.

Жан-Батист е там, седи на масата. Гледа я напрегнато. Лицето му изразява неописуем ужас, усилен от играещото пламъче на лампата. Изведнъж е остарял с десет години. Косата му, дотогава черна като катран, вече е почти бяла. Треперещата Маргьорит пристъпва към него.

— Жан-Батист! Какво е станало?

Никакъв отговор. Той я гледа с отнесен поглед и продължава да хленчи.

— Жан-Батист, кажи нещо!

Хленчът внезапно секва. Замества го шумен смях на луд...

Ужасената Маргьорит събужда по-малката си дъщеря и трите се втурват към бакалницата „Компани“ да търсят помощ.

На 11 юни 1938 година слънцето изгрява над Алжир. Вече жари, както винаги през този сезон. В бакалницата „Компани“ никой не се интересува от метеорологичната обстановка. Пристигнал спешно на мястото с мнозина свои полицаи, комисар Торджман, отговорен за пристанищния квартал, е в центъра на общото внимание. Маргьорит Дюфур трепери на стола, заобиколена от тълпа любопитни. Комисарят се навежда към нея:

— Вече няма страшно, госпожо. Отведоха съпруга ви в болницата. Там ще се погрижат за него.

— Какво му е?

Комисарят не успява да отговори. Нечий глас възкликва зад гърба му:

— Аз знам какво му е: видял е съкровището!

Комисарят се обръща и вижда млад двайсетинагодишен алжирец.

— А! Ти пък какво щеш тук?

Полицаят познава добре Али Касем. Това е прислужникът на сестрите Жанвие. След убийството на Орели го разпитваха, но трябваше да го пуснат поради липса на доказателства. Колкото до имането на двете стари моми, по време на разследването се наслуша за него, без да повярва. И може би сгреши...

— Обясни! Каква е тази история за съкровища?

— Съвсем истинска! Когато видях как отнасят господина на носилката, разбрах, че нещата са загрубели... Е, добре: признавам си, че аз вдигнах шума миналата нощ. Правя го заради съкровището, нали разбирате?

— Не, нищо не разбирам!

— Господин комисар, имането на сестрите съществува и аз искам да го открия! Затуй като видях новите наематели, реших да ги уплаша, за да се откажат от къщата.

— Откъде си толкова сигурен, че съкровището съществува?

— Веднъж чух разговор между двете сестри. Макар че Орели ме видя и ме заплаши. Каза ми: „Ако видиш съкровището, то ще те убие. Или най-малкото ще ти отнеме ума.“ Точно това се е случило с господина: не е мъртъв, но е полудял.

Маргьорит Дюфур надава сърцераздирателен писък. Комисарят Торджман сграбчва младия човек за яката.

— Ти си убил старата и си нападнал господин Дюфур! Признай си!

Али Касем трепери, но не признава.

— Не съм нападал и не съм убивал никого. Само вдигнах гюрултията...

— Арестуван си и ще проговориш!

* * *

Али Касем незабавно е пратен в затвора да чака резултатите от разследването, наредено от комисаря. То не напредва, но пък случаят „Жан-Батист Дюфур“ е разрешен учудващо бързо. Само след два дена Торджман е в състояние да разкрие пред Маргьорит Дюфур смайващата истина.

— Вече знаем почти всичко... Съпругът ви се е отровил с въглероден окис. Слязъл е в мазето на сестрите Жанвие, навярно да търси съкровището. Мазето обаче се пълни със смъртоносни количества — идват от лошо функциониращата пещ в съседната пекарна. Пожарникарите установиха току-що, че двете мазета са свързани. Освен това откриха и съкровището: петстотин златни наполеона и сто хиляди франка в банкноти, прибрани в плитко закопано ковчеже. Дори не е имало нужда да го крият: този газ без цвят и мирис наказва със сигурна смърт всеки, който не носи маска и не задържа дишането си... Орели Жанвие била милосърдна сестра. Явно е разбрала за въглеродния окис в мазето — може би от смъртта на домашните животни, и е решила, че тази защита е непробиваема. Имането на сестрите Жанвие било по-добре защитено от саркофазите в египетските пирамиди!

Маргьорит Дюфур поклаща мълчаливо глава. Не може да продума от вълнение. Най-сетне успява да каже:

— Според доктора състоянието на съпруга ми се подобрява и вероятно ще възвърне нормалното си състояние.

— Навярно е усетил, че нещо не е наред, и е успял да се измъкне от мазето. Само след минута-две мозъкът му е щял да бъде унищожен, а след още пет минути е щял да издъхне...

— А онзи млад алжирец Али — смятате ли, че е убил Орели Жанвие?

— За момента не знам, но друг заподозрян нямам.

* * *

Семейство Дюфур не остават дълго в Алжир. Щом състоянието на Жан-Батист позволило, те се завръщат в Париж. Поради преживяното от него управлението на митниците се съгласява той да заеме предишния си пост и семейството се настанява във възможно най-обикновения апартамент, в каквито живеят милиони хора — с електричество, с тесни стаи и може би доста висок наем...

* * *

Никой от семейството не научава за развързката, настъпила малко по-късно. В пристанищния квартал на град Алжир някой си Анри Пти, на петдесет и три години, бил усмирен от минувачите, докато се опитвал да избоде очите на една старица с щик, който криел в ръкава на ризата си. След нараняване през войната човекът бил подложен на трепанация на мозъка, изкарал дълго време по психиатричните клиники.

Али Касем бързо бил освободен. Все пак получил присъда за причинената от него среднощна врява...

Остава къщата на сестрите Жанвие. Случилото се вдигнало такъв шум в квартала, че никой не пожелал да живее в нея. Накрая била откупена от градската управа, но не могли да ѝ намерят предназначение. Тъй че останала необитаема чак до 1962. В края на войната за Алжир антиоасовската ^[1] служба се настанява в нея и я превръща в нещо като център за лишаване от свобода и разпити. Но терористичната организация успява да я взриви във въздуха. От красивата вила в мавритански стил не остава нищо.

Последният полет

Понеделник, 31 юли 1944 г., 7.30 часът сутринта. Времето е хубаво в Борго, близо до Бастиа. Слънцето вече се издига над хоризонта. На пистата, наскоро построена заедно с контролната кула и няколко хангара, голям двумоторен самолет се кани да излети.

Става дума за последен модел американски разузнавателен самолет „Лайтнинг П-38“, снабден с турбодвигател, позволяващ му да достига 700 км в час и височина на полета до 10 000 метра. Той носи две автоматични камери; мисията му е да заснеме областта на Гренобъл. На корпуса му са изобразени два флага — американският и френският. Пилотът е французин, служи в ескадрила 2/33, която следва американците от дебаркирането им в Италия през Сардиния до Корсика.

Човекът е едър, четирийсет и четири годишен, в разцвета на силите. Издутият му комбинезон го прави още по-внушителен. Опасан е с кабели, токът по които ще го предпази от жестокия студ на големите височини, тъй като пилотската кабина не е херметизирана. До него е и неизбежната кислородна маска.

Преди да потегли, летецът махва с ръка на механика, който с вдигнат палец му пожелава успех. Самият авиатор е спокоен. Съвсем скоро е написал: „Човек не умира. Мисли си, че се страхува от смъртта, но не: страхува се от неочакваното, от експлозията. От самия себе си се страхува, не от смъртта.“ Защото той е не само пилот, но и писател. При това сред най-известните в света: казва се Антоан дьо Сент Екзюпери.

* * *

Антоан дьо Сент Екзюпери се проявява блестящо по време на войната във Франция, в която участва с чин капитан в ескадрила 2/33. След поражението отказва да остане във Франция и заминава за Ню Йорк заедно с жена си Консуело, решен да допринесе за включването на Съединените щати във войната. Като писател го посрещат триумфално, но като офицер едва-едва чуват гласа му. В очакване да се включи отново в борбата, той хваща перото и публикува благодарение на американския си издател „Рейнал и Хичкок“ две от най-успешните си книги: „Боен пилот“ (1942) и „Малкият принц“ (1943).

Същата година военните действия придобиват нов размах. Екзюпери прави всичко възможно отново да бъде мобилизиран. Най-сетне на 10 април 1943 година получава назначение и пресича Атлантика по посока към Алжир, където американците току-що са се настанили. Произведен в чин майор, той се присъединява към ескадрилата си. Изпълнява различни мисии, преди да попадне в Сардиния, а после и в Корсика.

* * *

Кулата в Борго следи лайтнинга на майор Сент Екзюпери на радара си. Придружава го в полета му над Средиземно море и го вижда как достига френската територия в района на Сен Рафаел. В този момент получават последното му съобщение:

— Преминавам към радиоелектронно мълчание.

* * *

После започва дългото чакане. Завръщането му е планирано около 12.30 часа. До 13.00 часа никой не е разтревожен. Макар че метеорологичните условия са превъзходни, винаги може да се случи инцидент. Но минутите продължават да текат, въпросите — да се трупат. Тревогата нараства. Накрая, в 14.30 часа, надеждите са изоставени. Апаратът няма бензин в резервоара си и не може да долети.

Един час по-късно Върнън Робинсън, американският офицер, аташиран към 2/33, подписва официалния рапорт, върху който отбелязва: „Пилотът не се завърна. Смята се за загинал.“

Бойните му другари Гавоал и Льольо се наемат да изпълнят мъчителния ритуал след изчезнал безследно самолет. Отиват в стаята на писателя и правят списък на личните му вещи: три кожени куфара с дрехи, тоалетен несесер, две електрически самобръсначки, кутия с акварелни бои, тесте карти за игра, счупена лула, снимки от въздуха с нанесени бележки от него, още един куфар, пълен с бележници и ръкописи, включително 915 машинописни страници от „Цитаделата“. По-късно Гавоал ги предава на доктор Жорж Пелисийо в Алжир, както Сент Екзюпери е наредил в случай на нещастие.

Така трагично прекъсва военната кампания на Антоан дьо Сент Екзюпери. Но легендите около смъртта му не спират и запазват различни страсти през следващото половин столетие.

* * *

Сент Екзюпери загива в морето: това е единственото сигурно нещо за съдбата му. Ако го бяха свалили или ако бе претърпял катастрофа над френска територия, останките от самолета щяха да бъдат намерени. Несъмнено е паднал във водата по време на обратния път, някъде между Кот'Азюр и Корсика, вероятно след техническа повреда, защото макар „Лайтнинг П-38“ да е способен на забележителни постижения, техническите му недостатъци също не са малко.

След изчезването множество търсачи на останките от морски катастрофи — любители и професионалисти — се опитват да открият самолета на видния авиатор. През 1992 фирмена марка шампанско организира една от най-големите издирвателни операции по море. Прилагат се сериозни методи. За да установят позицията на изчезналия във водата корпус, специалистите се заравят в архивите в Берлин, Лондон, Париж и в Съединените

щати.

Като се облягат на свидетелствата на десетина човека, видели да пада самолет на 31 юли 1944 година, те ограничават един периметър между Монако и Ница. И на 9 октомври 1992 година „Сюрора“, кораб на водещата фирма за подводни изследвания „Комекс“, започва търсенето. Корабът е придружен от вертолет, снабден е със сонар за странично сканиране, за да открива аномалии по морското дъно, с потопяваща се видеосистема за разпознаване на дънния пейзаж и с подводницата „Наутилус“ за приближаване до обекта.

Освен служителите на „Комекс“, на борда се намират Рене Гавоал, бойният другар от ескадрилата на писателя, и Фредерик д'Агей, синът на племенник на Сент Екзюпери и администратор на наследството му. Д'Агей изказва с половин уста подкрепа за експедицията и след дълги колебания се съгласява да участва в нея, при условие че ако намерят останките от самолета на брата на дядо му, ще ги оставят пак там — на морското дъно.

Но да се намери самолетът съвсем не е проста работа, дори и с всички средства, които по-рано не са съществували. Цялата есен на 1992 година отминава без резултат.

Следващата година издирванията продължават, този път в залива на Жиан, въз основа на нови свидетелства. И отново неуспех. Отчаян, финансистът на операцията се отказва, след като е хвърлил буквално на вятъра повече от милиард и половина сантима (една стотна част от франка). И все пак едно от отговорните лица в дружеството обявява:

— Трябва да продължим да се надяваме. Там, където техниката се проваля, може би случаят ще помогне.

* * *

Минават пет години.

На 7 септември 1998 година, в 6 часа сутринта траулерът „Л'Оризон“, дълъг двайсет и пет метра и с водоизместимост сто тона, излиза от Сомати, риболовното пристанище на Марсилия, и се отправя да изпълни всекидневната си задача. На борда са собственикът Жан-Клод Бианко, петдесет и четири годишен южняк с напевен акцент и бронзово от слънцето лице, и тримата му помощници — тунизийците Хабиб и Шабан и мароканецът Абду. Времето е студено и мъгливо, вали. Има дни, когато изкарването на хляба като рибар е истинска каторга!

Поради намалената видимост „Л'Оризон“ пресича с повишено внимание навигационния коридор, по който минават големите фериботи за връзка с Алжир или Корсика, и се отправя да хвърли мрежите във водите на Риу. По-късно, като си спомня за тези моменти, Жан-Клод Бианко ще рече:

— За мене това беше загубен ден!

Сините найлонови мрежи потъват към дъното. Изтеглят ги по пладне почти празни. Все пак собственикът на „Л'Оризон“ не се отчайва. Преместват се на друго място, където друг път са вадели риба — във водите на Касис и нос Канай.

Корабът пристига там в 13.30. Продължава да вали, но мъглата се е вдигнала и видимостта е почти нормална. Екипажът отново хвърля мрежите и ги изтегля след около час. Не са препълнени, но все пак има улов — около сто кила треска, меджид и октопод, плюс

обикновените боклуци: бутилки, консервени кутии, разни жезеза и пр.

След дългия работен ден „Л'Оризон“ поема по обратния път към пристанището Сомати, а екипажът се захваща да освободи мрежите и да отдели рибата от отпадъците. Внезапно Хабиб вика шефа:

— Елате да видите, тук нещо блести.

Жан-Клод Бианко се усмихва:

— Златно ли е?

— Не, по-скоро сребърно...

И наистина прилича на сребро. Светлият метал е покрит с дебел налеп. Жан-Клод Бианко взема секач и налепите отстъпват бързо, като откриват тънка гривна, всъщност верижка с плочка, дебела няколко милиметра. Само че плочката е потъмняла и не може да се разбере какво пише на нея. Собственикът на кораба я изстъргва енергично и накрая се появява надпис с главни букви: „ANTOINE DE SAINT-EXUPÉRY (CONSUELO)“. Жан-Клод Бианко избухва в смях:

— Това е някакъв номер!

Трябва да кажем, че Екзюпери е една от любимите теми за шеги на моряците в областта. Всички са чували легендата, че самолетът му е паднал в този район, и редовно сключват облози кой ще го открие. Жан-Клод Бианко също е наясно със случая. Дори знае, че човекът бил летец и писател, макар да не е прочел и ред от него.

Според рибаря някой е пуснал верижката на дъното, за да си направи майтап с онзи, който я намери. Това е възможно, да, смущава го обаче думата КОНСУЕЛО. Един шегаджия би написал само „АНТОАН ДЪО СЕНТ ЕКЗЮПЕРИ“. Освен това има и нещо писано на гърба...

Собственикът на „Л'Оризон“ доизчиства украсението и разкрива другия надпис. Прилича на адрес: „C/O Reynal et Hitchcock, 386, 4th Ave. NYC USA“.

В крайна сметка може пък и да не е шегя. Кой шегаджия ще си даде толкова зор...

* * *

Преди няколко години Жан-Клод Бианко бе следил усилията на магната на шампанското да открие самолета на писателя. Сега си спомня две неща: издирванията бяха организирани от „Комекс“ — фирма, добре позната в Марсилия, и макар да бяха прекратени, все пак си оставаха приоритет за ръководителите.

Стъпил на брега, Жан-Клод Бианко веднага се обажда в „Комекс“. И щом им съобщава, че може би е „уловил“ в мрежите си верижка с надпис на Сент Екзюпери, за негова изненада моментално го свързват с главния директор Анри-Жермен Дьолоз. Той откликва живо на новината:

— Кажете ми какво пише на нея.

— От едната страна е името му и една дума в скоби, която не разбирам: „Консуело“.

— Така се казва жена му. А от другата страна?

Жан-Клод Бианко му диктува текста буква по буква.

Оттатък се чува радостен вик:

— Това е адресът на нийоркския му издател. Работата изглежда сериозна! Можете ли да дойдете утре сутринта с вашата находка?

* * *

„Комекс“ се е разположила на площ от седем хектара в Мазарг, северно от Марсилия. Там Анри-Жермен Дьолоз посреща рибаря в разкошния си кабинет, украсен с макети и скафандри.

— Мога ли да видя предмета?

Жан-Клод Бианко вади от джоба си верижката, увита в кърпа. Директорът на „Комекс“ я повдига и я разглежда най-внимателно.

— Според мене няма никакво съмнение. Истинска е.

И пред своя събеседник разкрива с ентузиазъм проектите си. Засега смята да задържи временно верижката в сейфа си, като подпише протокол за споразумение, удостоверяващ, че откривателят на предмета е Жан-Клод Бианко. След това „Комекс“ ще се отправи да търси самолета...

После Дьолоз описва подробно операциите. Смята да използва „Минибекс“, още по-усъвършенстван кораб от онзи от предишната кампания. И той е снабден със сонар и има на борда си подводница, но и двете са много по-мощни от предишните.

Все пак Жан-Клод Бианко е настроен скептично:

— От години вадя риба на това място. Ако е имало останки от самолет, непременно щяха да попаднат в мрежите ми.

— Все пак трябва да търсим на мястото, където е намерена верижката, нали?

— Проблемът е, че съвсем наблизо има каньон, чието дъно е поне на хиляда метра дълбочина. Ако самолетът се е плъзнал в него, няма как да бъде открит.

Анри-Жермен Дьолоз леко се намръщва, но повтаря, че трябва да търсят на това място. И прибавя една молба:

— Можете ли за момента да запазите мълчание? Ако медиите надушат, ще ни подлудят.

Жан-Клод Бианко е съгласен с него. Протоколът е подписан и „Л'Оризон“ незабавно се отправя към мястото, следван от „Минибекс“. Обаче рибарят има право: не намират никаква следа от самолета.

Малко по-късно Жан-Клод Бианко се захваща отново с риболова, а „Комекс“ разширява района на издирванията. Минават дни, после и седмици без резултат или — за да бъдем точни — без очаквания резултат. Защото дружеството за подводни изследвания все пак прави — напълно случайно — едно от най-забележителните си открития.

На 28 октомври сонарът на „Минибекс“ засича странна могила с дължина около петнайсет метра. На екрана формата ѝ не е много добре очертана. Нещо като пура, доста издута, полегнала на дъното на стотина метра под повърхността. Какво ли е това? Най-вероятното предположение е за потънал кораб, макар всеки да се надява тайно да е корпус на самолет...

За да разкрие находката, „Минибекс“ спира моторите и пуска нещо като виртуална котва, снабдена с Джи Пи Ес, позволяващ му да стои в една и съща позиция, независимо от

силата на вятъра и течението.

Щом стабилизират кораба, телеуправляемата подводница се отправя към дъното и след няколко минути на екрана се появяват.. стотици амфори. Почти всички са читави, сякаш пренасяният ги кораб е потънал снощи. Притискат се една до друга също като докери. Тъй че не е самолет, а римска галера от I век пр. Хр.!

От всички антични останки, които Анри-Жермен Дьолоз открива през дългата си кариера, тази находка е най-богатата и най-добре запазената. Поради зрелищния ѝ вид ще я нарекат „Римския Титаник“.

* * *

Сякаш оживлението, предизвикано от откриването на „Римския Титаник“, предизвиква и оповестяване на верижката с надписа. Самият Дьолоз се принуждава да го направи пред интервюиращия го журналист от „Ла Прованс“, защото е разбрал от анонимен източник, че два дена по-рано тази информация вече е дадена на изданието с тясна стопанска насоченост „Ла Летър Сюд Инфо“.

Новината предизвиква сензация. Жан-Клод Бианко, по това време на почивка в Тунис, е затрупан с обаждания. Дори му се налага да се върне спешно, когато директорът на марсилския департамент по дейностите, свързани с морето, му телефонира и нарежда да декларира откритието си до четирийсет и осем часа. Той се качва веднага в самолета за Марсилия и отива право в общината, където го очаква тълпа от журналисти.

Междувременно са се появили и... наследниците на Екзюпери. Писателят няма деца. По-малкият му брат Франсоа умира рано — през 1917. Надживяват го майка му и трите му сестри Мари-Мадлейн, Симон и Габриел. От сестрите само Габриел има деца. След като трите жени си отиват от този свят, остават двамата племенника на Антоан — Жан и Франсоа д'Агей, да пазят спомена и да държат авторските права на писателя. Именно синът на Жан Фредерик е генерален секретар на фондацията „Антоан дьо Сент Екзюпери“.

След публикацията в „Ла Прованс“ Фредерик д'Агей поема нещата в свои ръце. Изпраща комюнике до Франс прес: „Комекс“ отказа да ни приеме и да ни покаже верижката на Сент Екзюпери. Семейството смята, че никой, никоя културна, военна или историческа администрация, организация или институция не могат да претендират да си присвоят имущество или лична, или семейна вещ, носеща името на собственика си. По силата на което семейството изисква от г-н Бианко и от генералния директор на „Комекс“ да му предадат незабавно верижката.“

* * *

Следва мъчителният съдебен процес, продължил дълги години. Накрая „Комекс“ е принудена да предаде верижката на морската администрация. Два месеца по-късно тя я

предава във Военното министерство и на Военновъздушните сили, които от своя страна я връчват на семейството.

Вече сме януари 1999 година. Най-неочаквано наследниците решават да оспорят автентичността на гривната-верижка. Фредерик д'Агей декларира:

— Близките, както и пилотите знаят добре, че Сент Екзюпери не е имал верижка.

В медиите се развихря цяла клеветническа кампания... „Сианс е Ви“ извежда на корицата на февруарския си брой заглавието: „Аферата с фалшивата верижка“. Вътре статията се разпростира на седем страници. Жан-Клод Бианко е представен като „долен лъжец, който шикалкави за мястото и обстоятелствата на откритието си“ и освен това гравитира около група, „обсебена от мистерията Сент Екзюпери“.

Вечерта след излизането на броя телевизията ТФ1 посвещава дълъг репортаж на случая. В коментара си водещият обявява:

— Господин Жан-Клод Бианко се оказва майстор на мистификациите!

После журналистът кани в студиото Фредерик д'Агей, показва верижката пред камерата и пита наследника:

— Вярвате ли на това нещо?

Отговорът е категоричен:

— Въпросът не е дали вярвам или не. Сент Екзюпери не е имал такава верижка. Семейството му и другарите му никога не са я виждали.

Международните медии бързо подхващат „аферата с фалшивата верижка“. Животът на Жан-Клод Бианко се превръща в кошмар. Обявен за мошеник или фантазьор, той се опитва да се защити:

— Ако съм знаел какво ще стане, щях да хвърля обратно в морето проклетата верижка!

Отчаян, той наема адвокат и съди семейство Д'Агей. Намерението му е да ги принуди да предадат верижката за експертиза, та автентичността ѝ веднъж завинаги да бъде доказана. Обаче на първа инстанция губи, после и на втора. Така че цялата история му коства куп пари и здравето...

Междувременно „Комекс“ продължават с издирванията, които въпреки използването на различни технически средства търпят пълен провал. Нима ще излезе вярна хипотезата на Жан-Клод Бианко, че самолетът е паднал в близкия каньон?

Оказва се, че не е... Търсенето е продължило, но вече малко по на запад, в подножието на остров Риу, където в пълна дискретност работи един професионалист.

Четирийсетгодишният Люк Ванрел ръководи школа по гмуркане и се е специализирал в подводната фотография. Неговият баща винаги е твърдял, че по време на Втората световна война близо до остров Риу паднал самолет. Не един и не двама рибари намирали там метални останки. Запален от думите на баща си, Ванрел посетил мястото преди няколко години. И имал късмета да заснеме на осемдесет метра дълбочина нещо приличащо на самолетен корпус.

Той се връща там през оживения период, за който разказваме, и след доста безрезултатни опити успява да извади на повърхността фрагмент от самолетния механизъм за кацане. Изследват го — наистина е от „Лайтнинг П-38“ и дори нещо повече! Антоан дьо Сент Екзюпери е пилотирал последната версия на апарата, снабдена с усилен турбинен мотор. Поради скоростта на самолета механизъмът за кацане бил модифициран: вместо от тръби лостовете му били изработени от плътен материал — като парчето, намерено от Люк Ванрел.

Той вече е сигурен, че е достигнал целта. Колко лайтнинги П-38 с усилен тубродвигатели са катастрофирани в тази част на Средиземно море? Едва ли са много...

Тъй като не може да извади сам останките, решава да съобщи на Дьолоз и Бианко, които, смаяни от новината, приемат веднага да обединят усилията. Всички се присъединяват към екипа, само и само да разрешат загадката дали това е самолетът на Сент Екзюпери. Анри-Жермен Дьолоз внася решаващо уточнение към отговора на този въпрос: номерът на издирвания самолет бил 2734 и би трябвало да е набит на не едно място по частите на апарата.

Издирването е подновено, но наследниците на Сент Екзюпери научават за това и оповестяват тяхната гледна точка в писмо „до върховните военни и граждански власти на Републиката“.

„Ние сме скандализирани, че някои личности могат да се гмуркат, да правят изявления и да се канят да продължат с изследванията на онова, което без доказателства смятат за самолета на Екзюпери. А ако това наистина са останките от неговия самолет, те са същевременно и неговият гроб, чието оскверняване се осъжда от закона. Поради гореказаното ние призоваваме чрез националната marina останките да бъдат извадени и поставени под охрана. Така ще може те да бъдат изследвани от оторизирани експерти.“

* * *

Писмото остава без последици и търсенето продължава. „Янус II“ на „Комекс“, заменил „Минибекс“, отива на мястото. На дъното първи слизат Люк Ванрел и двама водолази на фирмата. След двацет минути те изваждат на повърхността парче, дълго три метра, осеяно с кафеникави наледи — втора част от механизма за кацане, също с лостове от плътен метал. Колелото е изчезнало. Трофеят, тежък сто и петнайсет килограма, е положен върху мостика с помощта на кран.

Два дни по-късно идва ред на голям къс от корпуса и на турбокомпресора. После на други фрагменти: парчета платно, изкривени надлъжни греди, хидравлични муфи, смачкани фитинги... Всяка част е потопена обратно в морска вода в очакване да бъде изследвана.

На 27 септември 2003 онова, което е останало от самолета, тоест двеста и петдесет килограма железария, е събрано върху бетонна площадка и специалистите започват работа. Същия следобед един от хората забелязва номер на труднодостъпно място. Следите от цифри са високи по няколко милиметра и набити с пробой. Ясно се различава номерът „2734“. Доказателството най-сетне е намерено!

Остава им да направят последна проверка. Ще огледат един „Лайтнинг П-38“ от същия период, за да проверят дали фабричният номер наистина е различен за всяка машина. И се оказва, че случаят е точно такъв! Това е последният акт в драмата. След многогодишни издирвания самолетът на Сент Екзюпери е открит. Без никакво съмнение.

* * *

В края на октомври 2005 година Жан-Клод Бианко получава писмо. Пликът е с надпис „Фондация за творчеството и паметта на Антоан дьо Сент Екзюпери, наследени от Сент Екзюпери д'Агей“. Текстът е подписан от Франсоа д'Агей.

„Господине,

От името на семейството на капитан Антоан дьо Сент Екзюпери, изчезнал на 31 юли 1944 година, по време на разузнавателен въздушен полет над окупирана Франция, ние държим да ви уведомим, че верижката-браслет, която е била негова и която вие с вашия екипаж открихте на 7 септември 1998, ще бъде предадена на Музея на въздушното пространство в Бурже.

Каним Ви на церемонията, когато бъде определена дата за нея, и разчитаме на Вашето присъствие.

Приемете, господине, нашите най-добри благопожелания. “

Рибарят много отдавна очакваше това писмо.

Скъпоценните камъни на Короната

През 1791 година месец юли бил слънчев и задушен. Но на хората, намиращи се в кралския Гард мьобл^[2], великолепия парижки дворец, днес Министерство на военната флота, не им е до жегата. Други грижи имали в онова време на невиджани сътресения.

Площадът, към който гледа Гард мьобл — днешният площад „Конкорд“, вече е сменил името си от площад „Луи XV“ на Площад на Революцията; Бурбонският дворец, който се издига от другата страна на Сена, оттук насетне ще бъде „бившият Бурбонски“, а колкото до кралския Гард мьобл, има голяма опасност съвсем скоро да бъде наречен „национален“. През 1791 френската монархия е твърде компрометирана и това всъщност е главната причина да се съберат всичките тези люде...

На 20 юни Луи XVI и Мария-Антоанета са избягали от двореца „Тюйлери“ и се опитват да се прехвърлят в чужбина. Във Варен ги арестуват и ги довеждат обратно в столицата. Популярността им рязко се срива и мнозинството от народа вече ги смята за врагове. Ето защо Националното събрание нарежда да се инвентаризират всички скъпоценности на Короната. Последният опис бил правен преди седемнайсет години. Резултатите трябва да се сравнят и да се види дали монарсите не са отнесли накитите със себе си, за да съберат войска, да ги дадат на неприятеля, да наемат шпиони или кой знае какво още.

* * *

Описът, който ще продължи много дни, е поверен на най-компетентната личност в кралството — Пол-Никола Мениер, бижутера на Луи XVI. Помагат му двама колеги в присъствието на цяла група депутати, бдящи над протичащата операция.

Изкусно украсените порти се отварят и затварят подир тях, а отвън остава отделение въоръжени войници... Кралският Гард мьобл прави неотразимо впечатление. В него са събрани съкровища като в пещерата на Али Баба. Бижутерът, колегите му и депутатите пресичат свързаните една с друга зали, отрупани с шедьоври. Пълно е, разбира се, и с мебели, изработени от най-известните столари-мебелисти, колекцията тапицерии е най-великолепната в света, има вази, стенни часовници, доспехи с украса и какви ли не подаръци, поднесени на Двора от новопристигнали посланици.

Най-сетне влизат в едно странично помещение, наречено „залата с бижутата“. За разлика от останалите тя е почти празна с изключение на многото витрини с ковчезета за накити и голям сандък, широк като гардероб и покрит с великолепен пана от китайски лак. Тук са скъпоценните камъни на Короната.

Инвентарът започва с витрините с по-малко ценните, но все пак скъпи бижута. В продължение на дни пред изумените очи на депутатите и двамата колеги на Пол-Никола Мениер преминава поток от златни накити, камеи, диаманти, изумруди и бисери. Кой би повярвал, че подобно богатство може да съществува! Само бижутерът на Луи XVI остава невъзмутим. Много добре знае за съществуването на повечето скъпоценности и дори може да

разкаже историята на по-забележителните сред тях.

Стигнал до съдържанието на големия сандък, той вади от него грамаден искрящ диамант. Докато останалите присъстващи охкат и ахкат, Пол-Никола Мениер стои мълчалив. Той знае след какви перипетии и след колко драми това чудо, наречено „Регента“, попада във Френския кралски двор.

* * *

Преди да бъде наречен „Регента“, този прекрасен диамант носи името на първия си собственик Томас Пит, потомък на стара фамилия английски политици. Той го купил в Индия, донесъл го в Англия и го дал да го шлифват в Лондон.

Назначен от „Ийст Индия Къмпани“ за губернатор на форта „Сейнт Джордж“, недалече от Мадрас, Томас Пит отплава заедно със сина си Робърт през ноември 1697, за да поеме поста. Успява да пристигне едва през юли следващата година след дълго пътешествие край остров Света Елена и нос Добра Надежда.

Фортът „Сейнт Джордж“ е близо до района на диамантите. В началото на 1701 слухове за съществуването на огромен камък обикалят Индия. И през есента един от най-едрите търговци на диаманти в страната, Рамчънд, се явява при губернатора и му предлага да купи изключителен нешлифован диамант.

Рамчънд винаги е отказвал да каже как се е сдобил с диаманта. Най-вероятният произход на камъка е следният: изкопан от някой роб в мината близо до град Голконда, робът си срязва бедрото и го скрива в раната или по-скоро в превръзката на раната — камъкът тежи 426 карата. После човекът се добира до брега и предлага диаманта на капитана на английски кораб, при условие да го отведе в някоя страна, където да намери отново свободата си. Капитанът се съгласява, но щом излиза в открито море, хвърля роба зад борда. По-сетне изглежда е продал диаманта на Рамчънд за хиляда лири-стерлинги, изпил парите и се обесил в момент на лудост...

Томас Пит веднага се заинтересувал от камъка, предложен му от Рамчънд. Подхванал дълъг пазарлък с търговеца, като в същото време нахвърлил скица на необработения камък и я изпратил на сър Стивън Еванс, бижутер на английския Кралски двор, заедно с писмо с дата 6 ноември 1701 година:

Настоящото придружава модела на един камък, който видях неотдавна: той тежи 426 карата; кристалът е чист, без никакъв дефект. Ако бъде оставен цял (вярвам, че шлифовката няма да отнеме повече от четвърт от големината му), ще го взема. В сравнение с другите камъни той е неоценим... Пиша само на вас и на никого друго. Искам това да остане тайна и вие първи отвъд моря и земи да ми изпратите мнението си за този камък, защото той има толкова голяма стойност, че малцина биха могли или направо никой няма да може да го купи.

Еванс отговаря на следващия първи август, като му препоръчва да бъде предпазлив. Стойността на камъка надхвърля възможностите на всички европейски принцове.

Губернаторът силно рискува да не успее да се отърве от придобивката си. Но Пит вече се е поддал на съблазънта и е купил диаманта. Рамчънд е поискал огромна сума: 200 000 пагода, което е 85 000 лири стерлинги. Накрая сделката е сключена за 48 000 пагода, тоест за 20 400 лири стерлинги.

Сега главната трудност е как диамантът да стигне безпрепятствено до Лондон. Пътят е дълъг, а освен рискът от корабкрушение съществува и опасността да бъде присвоен от някой французин, защото след май 1702 Франция и Англия са във война. Тъй като не може да напусне поста си, Томас Пит решава да повери скъпоценния камък на сина си Робърт, който бърза да се връща и иска да се качи на първия възможен кораб — „Бедфорд“.

Баща му го задържа, защото трябва да се уредят още много неща около заминаването му. И предчувствието не го лъже, защото „Бедфорд“ потъва на дъното на океана. Най-сетне Робърт Пит напуска форт „Сейнт Джордж“ на борда на „Лойъл Кук“ и пристига в Англия през май 1703. В писмо с дата от този месец съобщава на баща си, че диамантът е в Лондон и някой си Коуп се е заел с шлифоването му. След това диамантът трябва да остане 280 карата и това ще го превърне в едно от чудесата на света.

Следващите новини носят на Пит голямо разочарование. Оказва се, че след шлифоването диамантът достига едва половината от преценката на Коуп: 140 карата. В писмо от 3 януари 1706 Робърт Пит потвърждава резултата, дължащ се на някои дефекти, незабележими при пръв оглед, но уточнява: „Въпреки това стойността му се равнява на много повече карати, защото е много чист.“

* * *

Завърнал се в Англия през октомври 1708, Томас Пит намира диаманта си смален, но великолепно преобразен от майстора шлифовач. Той е приложил изключителна техника, може би зародила се във Венеция в началото на XVII век — „шлифоването за брилянт“, благодарение на което тъгълът на фасетките осигурява на светлината идеална интензивност и ослепителен блясък.

Сега Томас Пит трябва да продаде това великолепие, на което дава името „Големия Пит“. Той поръчва да изработят кристални копия, които предоставя на вниманието на Уелския принц и на краля на Англия. Тъй като те не проявяват интерес, той решава да го предложи на кралете на Франция, Испания и Прусия. Така през октомври 1714 Луи XIV открива фамозния камък. Но отказва да го купи, тъй като кралството не разполага с необходимите финанси.

Все пак след три години договорът е пред сключване, но... по политически причини... Годината е 1717 и положението е силно променено. Луи XIV е мъртъв и Филип Орлеански е регент на непълнолетния Луи XV, финансите са поукрепнали, но най-важно е желанието на Филип Орлеански да се сближи с Англия, което заляга в основата на външната му политика.

Дори се водят преговори за сключване на Троен съюз между Франция, Англия и Холандия. Впрочем англичаните се колебаят. Добър стратег, Томас Пит веднага разбира каква полза може да извлече от положението. Камарата на общините, на която той е един от шефовете, организира яростен отпор на договора, като в същото време при регента са

изпратени тайни емисари. Те му съобщават, че ако купи диаманта, Камарата ще прекрати противопоставянето.

Филип Орлеански дълго се колебае, но накрая отстъпва пред шантажа. На 6 юни 1717 година съветът на регентството решава да купи диаманта, като отделя за целта два милиона френски ливри. В чест на купувача „Големия Пит“ сменя името си и става „Регента“. Благодарение на сделката малко по-късно е сключен и Тройният съюз. В крайна сметка транзакцията се оказва добра финансова операция, защото след 1719 диамантът вдига тройно изкупната си цена.

Оттук насетне „Регента“ се превръща в едно от украшенията на френските крале. След придобиването му Луи XV, тогава единайсетгодишен, го носи при посрещане на турския посланик; диамантът искри на рамото му в средата на накит от бисери и диаманти. След това „Регента“ временно е вграден в короната при коронясването на младия крал на 25 октомври 1722 година. Малко по-късно при брака си с Мария Лешчинска Луи XV закача диаманта на шапката си, навик, на който остава верен до края на царуването си.

През 1775 Пол-Никола Мениер отново го монтира на короната за коронясването на Луи XVI. Но после го демонтира, защото като предшественика си кралят редовно носи диаманта на шапката си.

* * *

Описът в Гард мъобл продължава дълго. Мениер и колегите му не се задоволяват само да запишат намерените скъпоценности. Те сверяват характеристиките на всеки камък с тези от предишния инвентар. След това го оглеждат най-подробно да не е повреден или — не дай Боже — подменен с евтино копие.

Огледът на „Регента“ е особено стриктен и отнема цял ден. Вечерта депутатите не спират да възклициават:

— Това със сигурност е най-красивият диамант в света!

Но бившият бижутер на Луи XVI ги вади от заблудението:

— Най-скъпият може би, но не и най-красивият. Според всички познавачи най-прекрасен от всички е Синия диамант, който е върху големия почетен знак на Златното руно...

Трудно е да се опише удивлението, обхванало присъстващите, когато след няколко дни се появява самото Златно руно. Инсигнията е композирана от голям бял диамант и цял куп по-малки, от топази и изключително много рубини, но това струпане на чудеса е затъмнено от камъка в долната част на обкова, от който блика неописуемо синя светлина.

Историята на Синия диамант е не по-малко вълнуваща от тази на „Регента“... На 27 ноември 1663 търговецът Жан-Батист Таверние напуска Париж за седмото си пътешествие в Ориента. По това време е петдесет и две годишен. Колбер^[3] му е възложил задача от най-голяма важност: да намери път по сушата, по който да се създаде търговска ос между Франция и Ориента, и да се увери в добрите намерения на страните, които е прекосил. Таверние се справя отлично с ролята си, но същевременно си донася „фондове“, с които започва търговия. След големи скитания пристига най-сетне в Агра, столицата на Великия

Могол Аурангзеб, който го посреща приятелски и го настанява в двореца си. Французинът е особено заинтересуван от трона на владетеля, покрит със злато, скъпоценни камъни, бисери и най-вече диаманти. Той го оценява на около шейсет милиона ливри, тоест два пъти повече, отколкото струват работите, предприети във Версай. Той пита Великия Могол откъде произлизат тези богатства. Последният му отговаря благородно:

— Диамантите са от моите рудници в Голконда^[4].

— Много ли диаманти има там?

— Казват, че са неизчерпаеми.

С разрешението на владетеля Жан-Батист Таверние решава да отиде в Голконда. Там е приет от Мир Джумла, министър на Великия Могол. В отговор на молбата му Джумла отваря пред него ковчежетата, пълни с бели диаманти. Таверние намира, че са с превъзходно качество, и купува доста от тях, включително един със значителни размери.

Малко след това френският пътешественик се отправя към рудниците. През седемте дни в Голконда той е открил нов невероятен свят. Около шейсет хиляди рудничари — мъже, жени и деца, ровят до пълно изтощение планината, за да изкопаят скритите надълбоко диаманти.

Поразен, Жан-Батист Таверние разговаря с тях: те вярват, че диамантите са паднали на Земята късчета от слънцето, луната и звездите. В очите им те са живи. Между другото, имат и пол. Най-хубавите, безцветни и чисти, са мъжкари. Женските са по-мътни или цветни. Всички диаманти имат способността да унищожават силите на злото. Мястото им е в храмовете или например като трето око на статуите на боговете, за да могат да защитават хората.

Докато Жан-Батист Таверние е там, един миньор на име Рушир изравя с кирката си огромен тъмен на цвят камък. Веднага се приближава надзирателят, разглежда камъка и потвърждава: това е диамант.

На другия ден Рушир получава своето сарпо — парчето плат, награда за миньора късметлия. И както повелява традицията, от него ще си скрои шапка, която няма да свали повече.

Но откритието му не е оценено по достойнство. Макар камъкът да е огромен — от най-малко 112 карата, той е син — според народа неблагоприятен, дори гибелен цвят. Изключено е да се види един ден в храма!

Все пак занасят камъка в Голконда да го покажат на Мир Джумла. Заедно с него заминава и Жан-Батист Таверние, като с цялото си сърце се надява министърът да е подвластен на същия предразсъдък. И наистина, щом зърва камъка, Джумла се дръпва като опарен:

— Ето ви камък, който вещае зло!

Французинът бързо му подава най-едрия диамант, който току-що е купил:

— Ще го размените ли срещу този?

— Без да се колебая!

Сделката е сключена и Жан-Батист Таверние решава да се върне във Франция. Възложената му от Колбер мисия е изпълнена успешно и няма никакъв смисъл да се бави с цяло съкровище в ръцете си.

Той пристига във Версай в края на 1668 и първият човек, комуто се обажда, е братовчедът му, царският златар Жан Пито. Показва му диамантите, които е донесъл. Всички са шлифовани с изключение на синия. И нали Жан-Батист не е специалист, не е сигурен за качествата му. Но възклицанието на бижутера го успокоява:

— Това е чудо, истинско чудо!

Чак след това Жан-Батист Таверние отива при Колбер. Разказва му за резултатите от мисията — министърът ги намира за твърде задоволителни — и особено за диамантите. Колбер веднага обръща внимание на 112-каратовия камък, но не харесва цвета му. Вярно е, че в „сурово“ състояние синьото изглежда по-убито и като че ли мътно. Таверние му възразява, че според Пито камъкът може да се претвори в истинско великолепие.

След известни колебания Колбер дава съвет на краля да купи диамантите на Таверние. И в самото начало на 1669 търговецът е поканен на аудиенция при Луи XIV. Кралят намира диамантите точно по свой вкус и купува всички за сумата от 898 731 ливри, като само за Синия диамант плаща 220 000 ливри, тоест около пет милиона евро.

Доволният Луи XIV удостоява Таверние с благородническа титла и го назначава на длъжността „снабдител с диаманти на Негово Величество“. Синия диамант, все още необработен, е занесен в кабинета на краля при осемнайсетте диаманта на Мазарини, където да му се възхищават привилегированите придворни. Суверенът още не е решил дали ще го даде да го шлифоват.

За да го убеди, бижутерът Пито намисля да придаде необикновена форма на камъка. Получил от Колбер поръчката да обработи диаманта, дълги месеци размишлява над шлифовката, която трябва да покори Европа. За да успее в намерението си, дори чете съчиненията на Декарт и Нютон, посветени на оптиката и светлината.

В крайна сметка залага на изцяло нов метод, напълно подходящ за триъгълната форма на диаманта. Става дума за асиметрично, седемстранно шлифоване, което е твърде деликатно за осъществяване — не случайно никой дотогава не го е опитвал. Така камъкът — според представата на Пито — ще има 57 фасетки.

Кралят и Колбер дават съгласието си. Бижутерът се труди цели две години, но когато довежда работата докрай, се оказва, че е сътворил шедьовър. Необработеният камък от рудниците на Голконда, който вещае зло, се превръща в Синия диамант на Короната. Наистина, загубил е много от обема си — от 112 е станал 69 карата, но цената му практически се удвоява и вече се изчислява на 400 000 ливри.

Годините текат... Колбер и мадам Дьо Монтеспан изчезват в небитието. Под влиянието на новата фаворитка мадам Дьо Ментенон кралят става все по-набожен и суров. Свършва се с бляскавия разкош на Двора. Замъкът опустява. Скъпоценностите се спотайват в ковчежетата. През 1715 умиращият крал все пак дарява на петгодишния си правнук Луи златна игла, в чийто край е вкован Синия диамант. Четири дни по-късно малчуганът става новият крал на Франция.

След смъртта на Краля-Слънце Синия диамант не се радва на кралското благоволение. Изобщо не му намират място на короната при възкачването на престола на Луи XV, докато „Регента“ царува отпред в самия ѝ център. Синия диамант излиза най-отпред на сцената едва през 1739, когато Луи XV получава титлата Кавалер на Златното руно. Златарят, натоварен със създаването на почетния знак, има идеята да вкове в него много от принадлежащите на Короната скъпоценни камъни. И подбира рубини, топази, множество малки бели диаманти и най-вече Синия диамант. Това е последната му публична проява. След това никога не се е появявал.

Синият диамант е сред последните скъпоценности, огледани от Мениер, колегите му и депутатите. Затворили най-сетне украсените с китайски лак врати на шкафа, те дават израз на удовлетворението си. Съставеният от тях списък напълно съответства с предишния, правен преди седемнайсет години, тоест кралското семейство не е отнесло нищо със себе си... Малко по-късно, когато напускат Гард мъобл, един от избраниците споделя чувствата си с бижутера.

— Такова богатство, когато народът мре от глад — това е скандално! Ще поискам от колегите ми да оповестим публично списъка. Цялата нация да бъде информирана.

Пол-Никола Мениер е на друго мнение.

— Не го правете! Ще изкушите всички крадци във Франция.

Докато разговарят, минават край импозантната стража, която затваря портите подир тях. Депутатът я сочи на златаря:

— Както виждате, съкровището е пазено добре. Никой не ще посмее да нападне такава сила.

— За момента да, но времената са смутни. Нещата могат да се променят.

Членът на Асамблеята поглежда с подозрение събеседника си.

— Краля ли защитавате? Вярно, нали сте негов служител.

Пол-Никола Мениер не настоява. Глупаво е да предизвиква съмнения...

— Във Версай упражнявах занаята си. Но и аз съм патриот като вас. Страх ме е за скъпоценностите, това е всичко.

За съжаление страховете на бившия бижутер на Луи XVI се оправдават. Страстите се нажежават. През пролетта на 1792 избухва война между Франция и Австрия. Подозират кралското семейство, че поддържа връзка с неприятеля. На десети август Тюйлери е превзет с шурм. Луи XVI, Мария-Антоанета и престолонаследникът са затворени в храма. Това е краят на монархията.

Пред надвисналата опасност вземат решение за масова мобилизация. Всички военни са изпратени да участват в битките, включително и голяма част от стражата на Гард мъобл... В началото на септември 1792 напредването на неприятелските сили към Париж предизвиква паника, разнася се слухът, че затворените роялисти заговорничат в килиите си.

Страстите се нажежават. Въръжени патриоти нахлуват в затворите и избиват стотици арестувани — и аристократи, и обикновени криминални престъпници. По същото време десетки, ако не и стотици злосторници, обявени за „жертви на тиранина“, са пуснати на свобода.

Улиците на Париж вече са пълни с бандити, които се събират в долнопробните кабарета и подготвят обирите. Немалко от тях са пристигнали от провинцията, за да използват смутовете и да действат напълно безнаказано. Не минава ден, без обирджиите да се вмъкнат

през покрива в опустошения замък Тюйлери и да отмъкнат случайно оцелелите ценни предмети. Но скоро ще си набележат нова цел: Гард мъобл на площад „Революция“.

Гард мъобл е разположен до „Шанз-Елизе“ — в онази епоха почти пусто място, кално и обрасло с храсталаци. Те служат за свърталища на скитниците, които знаят отлично, че полицията няма да си пъха носа там. И след свечеряване наблизко няма друга въоръжена сила освен стражата на Гард мъобл, която след началото на войната оредява от ден на ден...

* * *

Пол Миет^[5] е излязъл неотдавна от затвора. Не е освободен при скорошните кланета, но се е възползвал от една амнистия, чиято цел е да отвори място за аристократи и други подозрителни роялисти. На този 19 септември 1792 ще се срещне с две лоши момчета в кабарето на вдовицата Ноел на улица „Шанфльори“. Единият е Гюйо Изтърсака, бретонец с точно двайсет години стаж в списъка на крадците с впечатляващо точен мерник, другият е Никола Гобер, експерт по отваряне на ключалки с шперц. След като поръчва каничка вино и изчаква да им я поднесат, Пол Миет вдига чаша.

— Замислил съм страхотен удар, момчета, кралски удар!

Гобер вдига рамене.

— Ако е в Тюйлери, не си струва. Вчера бях там. Не е останало нищо.

— Не е в Тюйлери, а в Гард мъобл, където всичко си е на мястото.

— Гард мъобл? Да не си луд? Пазят го като крепост.

— Пазеха го... Вчера бях там и видях много малко войници, при това не правят обход на двореца. Задоволяват се да стоят пред входа. Прозорците на партера са с решетки, но ако се покатерим на балкона на първия етаж, достатъчно е да отворим едно крило...

Съучастниците му вече са наострили уши.

— И после?

— Гобер насилва крилото, аз режа стъклото, а Гюйо, който е тънък като пръчка, пъха ръка през дупката и отваря прозореца. Сетне право към стаята с накитите! Знаете ли какво има вътре?

— Има си хас да не знаем...

И наистина, всички лоши момчета на Париж знаят какво се пази в стаята с бижутата. Публикуването на описа преди година е накарало всички да мечтаят. Някои дори започват да кръстосват около площада на Революцията, но внушителната стража — поне тогава е такава — ги отказва...

— Да речем, че успеем да влезем вътре, там как ще се ориентираме?

— Оставете това на мене. Познавам мястото като петте си пръста.

— Ти?

— Преди пет години влизах вътре да си оплакна очите и оттогава помня всичко.

Защото колкото и невероятно да изглежда, до сравнително неотдавна човек може да посети Гард мъобл! Луи XV е решил всеки първи вторник на месеците през летния сезон да го отваря за народа и Луи XVI продължава традицията. И едва по време на революционните събития дворецът е затворен... Пол Миет изважда от джоба си елмаз за стъкло и го показва

на другите двама.

— Ей с това ще отворя прозореца: с малкото лошо диамантче, което ще ни позволи да се сдобием с много от големите и прекрасните! Е, какво ще кажете?

— Трябва да помислим...

— Не, няма за кога да мислите. Отиваме веднага. Цяло чудо е, че някой друг не се е сетил преди мене. Но всеки момент и това ще стане. И вече ще е твърде късно!

— Какво предлагаш?

— Утре вечерта сме там.

Тримата апаши се изправят и се тупат по раменете. Договорът е сключен.

* * *

На другия ден към полунощ неясни сенки се промъкват към елегантната сграда с колоните. Но не са три, а шест.

Миет и съучастниците му са мобилизирали още трима познати, които са успели да си набавят униформи на национални гвардейци и ще стоят на пост.

Истинските национални гвардейци, охраната на двореца, са вътре, в партера. Виждат се през широко отворената входна врата. Така Миет може да ги наблюдава, а и те изобщо не се качват на първия етаж, където е събрано онова, заради което сградата е наречена Гард мьобл.

Недалече откъм „Шанз-Елизе“ се виждат запалени огньове в нощта, долитат пиански песни и врява от свадни. Цялата нощ и самото място много напомнят за Двор на чудесата^[6]. Врявата, вдигана от скитниците, ще заглуши евентуалния шум, причинен от апашите, това е прекрасно!

Без да губи време, Пол Миет се изкатерва по най-отдалечената от стражата колона. Той е пъргав и жилав и бързо-бързо се озовава на балкона. Хвърля отгоре въже, за да се изкатерят и приятелите му. Започва най-дръзкият обир от много време насам...

Докато Миет му свети със свещ, Никола Гобер прониква до едното крило от прозореца — капакът не се съпротивлява дълго на „специалиста“. Миет драсва бързо стъклото с елмаза. После Гюйо Изтърсака пхва ръка през дупката, отваря прозореца и се вмъква в стаята.

И... крещи от страх. Въпреки полумрака вижда, че е наобиколен от неподвижна група въоръжени мъже. Чакаат ги, явно са ги разкрили! Но последвалият го Миет започва да се смее:

— Глупако, това са доспехи!

Разсмиват се и другите двама, но изведнъж всички се сковават от ужас.

Невнимателният Гобер се блъска в едни доспехи и те се събарят на пода с оглушителен трясък и звън. Тримата се връщат обратно на балкона и викат на облечените в униформи съучастници долу:

— Тичайте да видите какво правят стражите!

Стражата не е чула нищо. Значи могат най-спокойно да започват с обира. Миет ги повежда с фенер в ръка — мястото му е познато! — но всички зяпват изумени от невероятния разкош, който зърват на светлината на трептящото пламъче.

Попаднали са сред безразборно струпани съкровища. Всички тези мебели, дребни

украшения и вази, достойни за всеки дворец, изглеждат захвърлени в паническо бягство. Апашите биха отнесли всичко това, разбира се, но и дума да не става да се товарят с обемисти предмети. Целта им е една: стаята с бижутата, към която уверено ги води Миет както винаги сигурен в себе си...

Когато най-сетне влизат в нея, тя им се вижда ужасно пуста и скучна в сравнение с купищата ценни предмети, наблъскани из целия Гард мъобл. Вътре има само четири-пет витрини и сандък с размерите на гардероб. Вярно, че един накит е толкова по-ценен, колкото по-малко място заема. Това винаги е било мечтата на апаша: да плячкоса цяло състояние, което се побира в джоб!

Тримата нетърпеливо се втурват към витрините. Те са заключени и Гобер вади пинцетите и стоманената тел, които носи. След няколко манипулации ключалката щраква. Тук Гюйо Изтърсака взема думата:

— А как ще делим? Не сме го обсъждали.

Миет вдига рамене.

— Няма нужда да делим. Има достатъчно да ни направи и тримата богаташи, докато сме живи. Всеки каквото вземе, си остава за него. Какво по-просто от това?

Другите са съгласни и прибирането на плячката започва. Ровят трескаво из ковчежетата и пълнят торбите. Грабят само онова, които им се струва по-ценно, и пренебрегват накити, които биха ощастливили всеки обирджия: стари монети, камеи, златни предмети...

След опустошаването на първата витрина Гобер се кани да се нахвърли върху втората. Пол Миет го спира:

— Най-страхотното е в сандъка. Ще можеш ли да го отвориш?

— Може да отнеме време.

— Нищо, опитай...

Никола Гобер наистина е специалист. Отваря тайно чекмедже, което му позволява да свали паната с лакова живопис. Гюйо Изтърсака се захваща с някакво ковчеже. От него бликва ослепителен блясък в бяло, жълто, червено и синьо. Той го гледа с отворена уста.

— Какво е това, бе?

Миет се усмихва.

— Златното руно със Синия диамант. В ръцете си държиш три милиона ливри!

В същото време Никола Гобер е сграбчил друг безценен предмет: парадната шпага на Луи XVI. Дръжката ѝ завършва с топка от масивно злато с инкрустирани розови диаманти. Крадецът е толкова щастлив, че скача като дете из помещението и описва големи кръгове с шпагата.

В този миг отвън се чува остро изсвирване. Това е сигналът за тревога. Тримата изскачат на балкона и се надвесват над фалшивите стражи.

— Току-що пристигна подкрепление. Поне двайсет войници. Най-добре да изчезваме!

Това не е предвидено. Тримата апаша решават да спрат дотук. Връщат се в залата с накитите и бързо донатъкват торбите. Сетне затварят прозореца и капака, през които са влезли, и се плъзват по колоната. Два часът през нощта е, първата нощ на обира в Гард мъобл завършва. Но няма да е последната!

Откъм стражата не се чува нищо подозрително и шестимата съучастници се отдалечават спокойно към Сена. Стигнали до стръмния бряг, тримата фалшиви пазачи внезапно се спират:

— Ей, къде бързате? Ами нашият дял?

Миет, Гобер и Гюйо вадят по няколко малки камъчета от торбите, но другите трима не са съгласни:

— Само това ли? Майтап ли си правите с нас?

— Стига ви толкова! Почти цялата работа я свършихме ние.

— Опасността е еднаква за всички. Ако ни бяха заловили, рискът е същият..

Разнасят се кръсъци, разменят се удари, когато изведнъж прозвучава силен глас:

— Кой е там?

В мрака се очертават униформени силуети. Шестимата апаши се разбягват като пилци и ръсят по пясъка диаманти и бисери. Военните не забелязват нищо, а и не ги преследват. Впрочем през следващите дни някои от скъпоценните камъни ще бъдат намерени от минувачи.

* * *

След първоначалния успех Пол Миет не губи време. След един ден се връща на мястото със същите съучастници плюс още неколцина, защото макар сам той да си мълчи, Гобер и Гюйо се хвалят с подвига си по кабаретата, и макар почти всички да вземат думите им за измислица, все пак неколцина решават да проверят дали пък случайно няма нещо вярно...

Операцията е станала почти рутинна: пътят е познат, трябва само да бутнеш прозореца и влизаш. След Миет, който върви самоуверено като господаря на дома, цялата компания пристига в залата с бижутата. Миет махва щедро с ръка:

— Обслужвайте се!

Този път злосторниците не си дават излишен труд. Всеки домъква по нещо тежко от съседното помещение и разбиват витрините. В това време Пол Миет се заема с големия сандък. Целта му е само една: „Регента“, легендарният „Регент“ — предишния път не го е открил. Много добре знае, че ще е трудно да продаде подобно чудо, но бърза да грабне диаманта — преди да го е изпреварил друг — и да влезе в легендите на домашните крадци!

Докато останалите опразват витрините, той отваря ковчежетата едно подир друго. Петото е! „Регента“ е вътре, грамаден, великолепен, нежно искрящ на светлината на свещта... Пол Миет го пъха бързо в торбата. И тъкмо навреме! Към него се присъединяват и други крадци и прибират останалите скъпоценни камъни на Короната. И едва когато пазачите им свирват в знак, че войниците пристигат, те прекратяват опустошението. Изнасят се по същия път и най-спокойно се прибират..

На следващия ден крадците стават толкова самоуверени, че смятат за излишно да оставят пазачи отвън. Експедицията все повече заприличва на фарс. Бандата се е превърнала в истинска трупа. Носи си провизии и се храни на светлината на свещите пред разбитите витрини и ковчезета.

Под влиянието на алкохола този път завръщането е доста оживено. Близо до бившия Бурбонски дворец се стига до размяна на плесници и юмруци. Малко по-нататък член на бандата, пиян до козирката, предлага на двама минувачи три диаманта и седем едри бисера за сумата от шест ливри. Купувачите, несъмнено и те на градус, приемат и още на другия ден отиват да проверят придобивките си при един златар. Търговецът ги пита за произхода им и

ги съветва да предупредят веднага полицията.

Уплашени, ношните птици отиват при комисаря в секцията на Пон Ньоф и той възприема нещата насериозно.

— Бяха, казвате, цяла банда? Къде точно се случи това?

— Близо до бившия Бурбонски.

Той отива там заедно със свидетелите и веднага открива два рубина в пясъка. Комисарят се прехвърля от татък Сена и се озовава точно пред Гард мъобл. Исква да разговаря с началника на гарнизона.

— Изглежда, гражданино, при вас е извършена кражба. Недалече оттук са намерени бижута.

— При нас не липсва нищо, комисарю — възкликва офицерът.

— Добре, да проверим!

Двамата мъже се качват по парадното стълбище на горния етаж. Офицерът показва вратите към Гард мъобл:

— Виждате ли? Всички са затворени. Никой не е влизал.

— Отворете. Трябва да се уверим.

— Не мога да го сторя. Вратите са запечатани от национално представителство. За да отворя, ще ми трябва заповед от правителството.

Докато комисарят слиза в изключително мрачно настроение, началникът на гарнизона споделя мнението си:

— Навярно накитите са от Тюйлери. Крадците влизат там като у дома си...

Полицаят изобщо не е убеден и нарежда веднага да разлепят съобщения из цял Париж:

„Комисарят на секцията при Пон Ньоф предупреждава господата златарите и бижутерите: от Гард мъобл или от Тюйлери са откраднати скъпоценни камъни с висока стойност. Приканват се господата златарите и бижутерите да задържат всички камъни, предложени им от непознати личности, като предупредят незабавно полицията.“

Съобщението не стряска нито един бижутер. Не оказва и ефект сред крадците. Същата вечер към Гард мъобл се отправя истински отряд от най-малко петдесет човека, сред които и няколко жени, които не се поколебали да се присъединят към експедицията.

Сега вече никой не проявява и най-елементарна предпазливост. Тъй като преди тръгване наблегнали здраво на алкохола, всички разговарят на висок глас. Неколцина дори подхващат „Карманьолата“^[7]. Вривата изкарва войниците въвн от гарнизона. Но като виждат хора с униформи на националната гвардия, всички най-спокойно се прибират по постовеите си.

В Гард мъобл вече не са останали почти никакви накити. Разочаровани, крадците започват да грабят по-обемисти предмети и да ги хвърлят от балкона — долу, паднали от шестметрова височина, всички стават на парчета. Оглушителната врива отново не разтревожва стражата и разбойниците спокойно се прибират. И само защото малко по-далече около плячката избухва нова свада, полицията решава да се намеси. И успява да залови двама злосторници — някой си Шамбон и някой си Дулини, оказали се по-бавни от останалите.

Благодарение на техния арест правителството най-сетне осъзнава мащабите на бедствието. И нарежда печатите в Гард мъобл да бъдат скъсани. Когато експертите констатираат какво е останало от скъпоценните камъни на Короната, оценката им не надхвърля триста хиляди ливри, тоест една стотна част от записаното в инвентара!

Проявили невероятна небрежност при опазването на кралското съкровище, властите мобилизират всички сили в последвалата анкета. И не само бързо слагат ръка върху повечето участници в обира, но дори показват снизхождение към приелите да сътрудничат — проява на компромис, твърде рядка през този революционен период — и дори ще успеят да си върнат по-голямата част от откраднатите вещи.

Първите двама осъдени са Жан-Жак Шамбон, двацет и шест годишен, безработен камериер, и Жозеф Дулини, двацет и три годишен, без професия.

На 21 септември 1792 те са изправени пред Извънредния трибунал, юрисдикция с изключителни права, създадена на предишния 17 август. Обвиненията срещу тях са твърде тежки: „Заговор с цел да заграбят от нацията с взлом и с оръжие бижутата и диамантите, депозирани в Гард мъобл, и да ги използват за издръжка на вътрешните и външните ѝ врагове.“ Тъй като участието им в обира е въвн от съмнение, не е изненадващо, че след едnodневни дебати двамата са осъдени на смърт.

След произнасяне на присъдата председателят на съда ги пита искат ли да направят някакво изказване. В този миг всичко се променя. Дулини внезапно се изправя от скамейката.

— Знам у кого е „Регента“. У Франсоа Дъопейрон.

И дава адреса, където да го намерят. Шамбон не остава по-назад:

— Разпитайте Бадарел. Ако някой е успял да натъпче догоре джобовете си, това е той!

Няма нужда да казва къде да търсят въпросния Бадарел, защото е съкилийникът му. Последният наистина е имал глупостта да обикаля около Гард мъобл след разкриването на обира. Войниците от гарнизона вече са нащрек. Подозрителното поведение на скитника ги кара да го арестуват и у него намират три диамантени огърлици.

Вследствие на двете декларация Криминалният трибунал суспендира смъртните присъди на двамата престъпници, Франсоа Дъопейрон е арестуван в жилището му. Признава, че е бил в Гард мъобл, но не си е присвоявал нищо. От друга страна, Жан Бадарел е разпитван без прекъсване в килията и накрая си признава, че е закопал своя дял от плячката в Алеята на вдовиците близо до „Шанз-Елизе“. На посоченото място полицията открива пакет със златни предмети, бисери, смарагди и деветдесет и пет диаманта.

Непосредствено след това Извънредният трибунал обявява, че смъртното наказание на Шамбон и Дулини се заменя с доживотен затвор. На присъдата се дава възможно най-голяма гласност — властите изпращат послание до другите крадци: могат да отърват въжето, ако предадат съучастниците си и върнат дела си от плячката...

Правосъдието следва своя ход. На шестнайсети октомври са осъдени Жан Бадарел, двайсет и три годишен, дамски обушар, и Франсоа Дьопейрон, наречен „Франциск“, двайсет и седем годишен, рецидивист, белязан с буквата „К“ за крадец... Ако първият вече е спасил живота си, като проговаря, вторият също може да го стори, като каже къде е делът му от плячката и особено „Регента“ — ако е у него. Но Дьопейрон упорито мълчи и е осъден на смърт, докато Бадарел получава доживотна присъда.

Накрая Дьопейрон все пак проговаря. Когато го качват на каретата, за да го отведат на мястото за екзекуцията, той се обръща към офицера, командващ превоза на осъдените.

— Ще кажа къде са диамантите. Свалете ме от колата!

Офицерът, получил инструкции какво да прави в такъв случай, дава заповед осъденият да бъде придружен до мястото, което ще посочи. Дьопейрон отвежда полицаите в мансардата, където живее, излиза през капандурата на покрива и вади два пакета с диаманти от скривалището им под керемидите. „Регента“ не е там. Той се заклева, че никога не го е виждал, но в пакета има два камъка с голяма стойност: „Цветето на Грешника“ и Розовия диамант или „Големия Мазарини“, който е с пет фасетки. Всичко това е оценено на милион и двеста хиляди ливри и Дьопейрон спасява кожата.

Същевременно, за да покаже, че милосърдието му не е признак на слабост, Трибуналет осъжда безмилостно онези, които нямат какво да предложат в замяна на помилването си. Така на двайсет и трети октомври са осъдени на смърт трима дребни укриватели: Жозеф Пикар, двайсет и девет годишен, бивш камериер, конкубината^[8] му Ан Льоклерк, двайсет и четири годишна, гладачка на бельо, и Луи Лир, търговец.

Екзекутирани са още на следващия ден. За да бъде наказанието още по-демонстративно, гилотината е преместена от площад „Карусел“, където било мястото ѝ, на Площада на Революцията точно срещу Гард мъобл. Впоследствие именно там ще бъдат извършени всички големи екзекуции на Революцията — на Луи XVI, на Мария-Антоанета, на Дантон и Робеспьер...

На другата година разследващите най-сетне залавят Пол Миет, подбудителя на обира. У него не намират нищо и той като по чудо успява да избегне присъдата — всъщност чрез свои хора раздава диаманти на съдебните заседатели. И въпреки всички очаквания е оправдан поради липса на доказателства. След това се оттегля в къщата си в Белвил, купена с пари от продадената плячка, и там завършва най-спокойно дните си.

През март 1794 година най-сетне носи новини за голямо парче от плячката. Комитетът за Обществена сигурност е открил „Регента“ у жената Льолиевър, любовница на един от крадците в Гард мъобл. Диамантът бил пъхнат в дупка, издълбана в къщата ѝ. Никога няма да узнаем кой е дал сведения за диаманта. Жената също отървава въжето, но завършва дните си в затвора.

Тъй че към края на Революцията по-голямата част от откраднатото е намерено и върнато. С изключение на най-хубавия камък: Синия диамант.

* * *

Годините отминават... На власт е Наполеон Бонапарт. Тъй като не е загубил надеждата

да открие великолепия скъпоценен камък, назначава на пълен работен ден двама следователи да тръгнат по следите му. За да разпознаят диаманта, те имат един-единствен доказателствен факт: описание и рисунка, направени през 1787 от члена на Академията на науките Матюрен Жак Брисон в книгата му „Специфичното тегло на телата“.

Следователите тръгват от идеята, че Синия диамант не е вече във Франция, и съсредоточават усилията си в Англия. През 1812 успяват да сложат ръка върху бележка, пъхната в книгата „Трактат за скъпоценните камъни“. Към бележката има рисунка на син диамант, който обаче никак не прилича на френския. Описаният камък е 45-каратов, докато диамантът на Короната е 69 карата!

На бележката има подпис — Джон Франсилън, и дата — 19 септември 1812. Авторът отбелязва: „Очертах контура на диаманта.“ Това е точно двацет години след обира в Гард мьобл! И именно двацет години е срокът за давност на престъпленията, извършени по време на Революцията. Нима е съвпадение, че за този камък се споменава точно в момента, когато извършените престъпления ще се радват на безнаказаност? Дали това не е Синия диамант, повторно шлифован? Изглежда не е, новооткритата рисунка не се прекрива с онази от 1787. На много места я надминава по размери.

Диамантът, описан в бележката, се появява през 1839 в наследството на лондонския банкер Хенри Филип Хоуп. Вече носи името на Хоуп и ще има бурна съдба, ще минава от ръка в ръка в резултат от превратни лични събития: разорения, разводи, семейни конфликти. До такава степен, че една от собственичките му, Мей Йохе, приписва тези неочаквани развръзки и промени на проклятие, надвиснало над скъпоценния камък, и извлича от това сюжета на цял роман под заглавие „Мистерията на диаманта „Хоуп“.

Около произхода му периодично възникват съмнения. Подозират го, че е Синия диамант, шлифован повторно, но фактът, че не се вписва в рисунката на Матюрен Жак Брисон от 1787, не позволява на разследването да стигне докрай.

В крайна сметка, след много перипетии неколкократно пресякъл Атлантика, камъкът „Хоуп“ става собственост на нийоркския златар Хари Уинстън, който решава да го подари на държавата. Така на 10 ноември 1958 година диамантът „Хоуп“ се озовава в музея „Смитсонийн“ и е изложен в специално помещение! Съмненията около произхода му не са изчезнали, защото в съпътстващия го надпис четем, че „е принадлежал на Луи XIV“, без други подробности. Най-малкото странно твърдение, защото подобен камък не фигурира в различните описи на скъпоценните камъни на Короната. Единственият, с който може да се сравни, е 69-каратовият Син диамант.

През следващите години специалистите редовно разследват възможността от повторно шлифоване. Но винаги се сблъскват с рисунката от 1787, чиито размери с малко не позволяват на „Хоуп“ да се вмести в тях. Единственото обяснение на мистерията би било, че авторът на рисунката е сгрешил размерите на камъка. Но това си остава само хипотеза. Явно съдбата на Синия диамант е да си остане загадка, както в книгата на Мей Йохе. И все пак и тук случаят изиграва чудодейна роля.

През 2006 гемологът Франсоа Фарж застава начело на Националния музей по естествена история и решава да направи инвентар на колекциите — тежка задача, защото трябва да се състави каталог с повече от десет хиляди образци. И един ден в края на 2007 неговият техник му съобщава, че сред късовете самородно олово е намерена оловна реплика на диамант.

Франсоа Фарж отива да я разгледа и като добър специалист по камъните веднага

разпознава уникалната седемстранна шлифовка на Синия диамант — шедьовъра на златаря Пито. Той го премерва и изчислява теглото му при плътността на диамант: 68,3 карата — пренебрежимо малка разлика. После в Анверс го сканира с лазер, за да получи 3D образа. Резултатът е безапелационен: камъкът Хоуп се вписва перфектно в Синия диамант, дори асиметриите съвпадат. Както бяха предположили, академикът Матюрен Жак Брисон е сгрешил рисунката си...

Но какво прави оловната реплика сред колекциите на Националния музей по естествена история? Франсоа Фарж и екипът му намират оригиналния етикет на оловото, който бил разменен с друг. Човекът, предал репликата в музея, е някой си Шарл Ашар, бижутер в Париж, живял по времето на Революцията. И като се поровили в биографията му, открили, че той си кореспондирал в Англия с лондонския бижутер Джон Франсилън, не по-добросъвестен от самия него.

Вече става възможно да се възстанови случилото се. Гюйо Изтърсака, отмъкнал „Златното руно“ от сандъка, продава Синия диамант на Ашар, който пък го изпраща в Англия, но след като му изработва реплика от олово, каквато била практиката през онази епоха.

В Лондон бижутерът Франсилън получава камъка и го препродава на банкера Хоуп, след като му прави повторна шлифовка и по този начин непоправимо го похабява, защото диамантът не само губи 24 карата, но също уникалната си седемстранна шлифовка с 57 фасетки.

* * *

Така бива намерена следата от последния липсващ камък след гръмкия обир в Гард мьобл... През 1887 скъпоценните камъни на Короната били пръснати по търгове и разпродажби, тъй като Третата република не желала да запази съкровище, така тясно свързано с монархията. И днес, за да се възхитим на онова, което било блясъкът на Стария режим (преди френската революция), можем да отидем в Лувъра да видим „Регента“. А репликата от цирконий на Синия диамант е изложена до камъка „Хоуп“ в музея „Смитсоуниън“ във Вашингтон.

Музеят на Фюрера

Хитлер е потънал в мисли... отправил поглед към макета на квартал на Линц, който Алберт Шпеер, архитектът на Райха, е изработил по негова поръчка. И наистина в този австрийски град, недалече от родното му място, Хитлер е замислил най-големия си проект.

Според инструкциите му Шпеер е преустроил кейовете по дунавския бряг в културен ансамбъл с широки булеварди и алеи за разходка. В него има опера, зала за симфонични концерти, киносалон с невиджани размери, библиотека, огромен мавзолей, предназначен да приеме тленните му останки, без да забравяме и „Фюрермузеум“ — най-красивия, просторен и зрелищен музей в света.

Тази сцена — диктаторът потънал в мечти пред бъдещия си град, се преповтаря през цялото време, докато трае властта му. Макетът го придружава навсякъде, дори и в най-критичните и бурни периоди. Всички свидетели са категорични. Занася го дори в бункера, където слага край на живота си. Преди да умре, обграден от руснаците в обхванатия от пожарища Берлин, той продължава да го съзерцава.

„Фюрермузеумът“ най му лежи на сърцето. И за да украси залите на този фараонски музей, Хитлер организира най-големия обир на произведения на изкуството...

Грабежът започва на 17 септември 1940 със създаването на FRR, службата, натоварена „да прибере произведенията на изкуството, принадлежащи на евреите и на музеите в окупираните страни“. Херман Гьоринг също участва в грабежа, но за да създаде по примера на фюрера свой личен музей.

Така между 1940 и 1944 нацистите задигат не по-малко от пет милиона картини и скулптури, сред които и редица безценни творби.

* * *

Секцията „Паметници на изящните изкуства и архивите“, наричана разговорно „Монюмънтс Мен“, е натоварена през 1943 да възстанови и върне тази баснословна плячка. До 1951 година тя наброява около триста и петдесет служители — музейни консерватори, професори по история на изкуството, архитекти, архивари.

Джордж Стаут оглавява тази американска организация, чиято дейност е толкова малко позната, колкото и слабоефективна. Произлизащ от работническа среда в малко градче в Айова, той има дарба да рисува и отрано решава да се посвети на изкуството. Завършва университета в Айова, после се записва в Харвард, където също завършва с успех. После започва обещаваща кариера на музеен консерватор.

Мобилизиран във Франция като прост войник през Първата световна война, той разбира, че за разлика от Съединените щати навсякъде из Европа съществува историческо и културно наследство, силно уязвимо по време на война. Този опит заляга в съзнанието му и през 1943, когато става ясно, че предстои дебаркиране на Стария континент, той убеждава военното командване да създаде корпус от специалисти по изкуството със задача да защити

европейското историческо достойние или поне да ограничи, доколкото е възможно, щетите.

Отначало мисията на корпуса е да предпази от сраженията черкви, музеи и национални паметници и да следи войниците и цивилното население да не повредят историческите паметници, дори и да са вече разрушени — откъдето идва и прозвището „Монюмънтс Мен“. Но дотогава до Съединените щати стигат само откъслечни сведения за грабежите на нацистите и американците не подозират мащабите на бедствието.

Всичко се променя, когато „Монюмънтс Мен“ пристигат на място малко след дебаркирането. Те разбират, че основната им задача ще бъде не толкова да пазят, колкото да намират и връщат откраднатите произведения на изкуството.

Тъкмо това констатира и Джеймс Роримър, консерватор от департамента по средновековно изкуство в нюйоркския Метрополитън, когато пристига в Нормандия. Той е покъртен, докато обикаля с джипа още димящото бойно поле. Нищо не е оцеляло, всичко е превърнато в купища безформени развалини, в лунен пейзаж. И между другото Роримър пише: „Да изчислиш щетите сред зейналите бомбени ями и останките от опожарените жилища е все едно да наливаш виното в пробита бъчва.“

И с напредване на времето той се отчайва по отношение на мисията си. Когато влиза в току-що освободения Париж, има среща с директора на Националните музеи Жак Жожар, който му нанася нов удар, като му съобщава страшната новина:

— Според изчисленията ми двайсет и две хиляди първокласни творби са попаднали в ръцете на неприятеля по време на Окупацията.

— От вашите музеи ли?

— Доста малка част е от националните колекции, повечето са от разграбените големи частни колекции на евреите: тези на Ротшилд, Давид-Вейл, Розенберг, Вилденщайн...

— И сега в Германия ли са?

— Повечето. Но ние успяхме да си върнем част от тях благодарение на една забележителна жена: Роз Валан.

И директорът на Националните музеи разказва на събеседника си невероятна история.

* * *

Когато решават да разграбят творбите на френското изкуство, германците събират част от „придобивките“ си в музея „Игра на топка“, чиято управителка е Роз Валан.

Голяма патриотка, тя заедно с Жак Жожар прави всичко възможно да попречи на изпращането на откраднатите произведения в Германия. Външният ѝ вид ѝ помага много: изглежда отпусната. Отдавна надхвърлила петдесетте, със събрана на кок прошарена коса, с очила с железни рамки и демодиран костюм, тя прави впечатление на безобидна възрастна дама. Но ще докаже огромната си ефективност. Освен това много добре знае немски, което прикрива внимателно и така се добива до сведения от първа ръка.

Тя е сред малкото личности, успели да проникнат в мястото, където струпват чудеса на изкуството, и най-прилежно записва, както изисква длъжността ѝ, всички новопостъпили пратки. Неведнъж присъства лично и на пристигането на маршал Гьоринг, дошъл да направи избора си сред събраните шедеври.

В началото на август 1944 настъпва решителният момент. Разбрали, че пристигането на Съюзниците е неизбежно, нацистите решават да изпратят цялото съдържание на музея в Германия. Докато организират заминаването си, Роз Валан, на която никой не обръща внимание, обикаля из залите и коридорите, като забелязва всяка подробност и слуша разговорите.

Платната са подредени в сандъци, които ще бъдат натоварени в камиони. Но тя разбира, че няма да ги откарат директно. Първо ще ги пренесат до Обервиле, където ще ги чака специален влак.

Роз Валан незабавно съобщава всичко това на ръководството на Съпротивата, която се подготвя да спре конвоя. На десети август влакът с произведенията на изкуството е готов да потегли, когато стачка на железничарите го задържа на гарата. На дванайсти август железните пътища са отворени, но един след друг няколко технически проблема бавят конвоя и той тръгва към Германия едва след три седмици.

Но стига само до Бурже. На няколко километра от гарата тежестта на претоварените вагони предизвиква механична авария, която отстраняват след два дена. През това време хората от Съпротивата успяват да предизвикат дерайлиране на два локомотива, които блокират железопътната линия.

Партията е спечелена, защото междувременно Париж е освободен. Веднага след края на сраженията 2-а ДВ блиндирана (танкова) дивизия на генерал Льоклер е предупредена за конвоя и стойността на товара му. Отрядът, изпратен от генерал Льоклер, намира петдесет и един сандъка с платна на Реноар, Дега, Пикасо, Гоген и много други. Всичко е изпратено в Лувъра, за да бъде върнато на националните музеи и останалите собственици.

* * *

Веднага след разговора си с Жак Жожар Джеймс Роримър отива при Роз Валан в скромния ѝ апартамент близо до Пантеона. Открива обикновена наглед жена, както я е описал и директорът на Националните музеи. Тя прилича на безобидна старица, която си живее тихо и скромно.

Това само увеличава възхищението на американеца от дейността ѝ и от поетите от нея рискове. Представя ѝ се и обяснява в какво се състои мисията му. Роз Валан се извинява:

— Искам да ви почерпя, но къщи вече няма нито кафе, нито чай. Всъщност мога да ви предложа бадемов сироп.

Американецът приема сиропа и разговорът започва.

— Всички творби от „Играта с топка“ ли са намерени?

— Да, без онези, които Гьоринг взе за себе си — за съжаление най-хубавите. Например „Астрономът“ от Вермеер. През ноември 1940 го отнесе в Берлин.

— А знаете ли накъде бяха изпратени платната от влака?

— На сандъците не пише, но аз знам: за Нойшванщайн. Ако това име ви говори нещо.

Джеймс Роримър кима утвърдително: разбира се, че му говори, нали е специалист по средновековието. Макар че Нойшванщайн не е средновековна сграда. Замъкът е построен от лудия крал Лудвиг II Баварски, който го издига в готически стил върху скалисто възвишение.

Също като филмов декор. Между другото Уолт Дисни го използва за модел на замъка на „Хубавицата в спящата гора“.

Роримър си представя този декор, едновременно възхитителен и страховит, пълен с най-прекрасни творби на световното изкуство.

— Сигурна ли сте за тази информация? Ще я съобщя на военните власти. Да не ги подведа?

— Напълно съм сигурна. Казваха го пред мене. Нойшванщайн е сред най-важните депа на откраднати произведения, дори може би е главното...

Джеймс Роримър благодари на своята събеседничка. Още не знае кога и къде американските войскове части ще пресекат германската граница, нито накъде ще се насочат, но вече има своята лична цел: замъкът в баварските Алпи, който не прилича на никой друг по света.

* * *

И все пак пътят до Нойшванщайн е дълъг. Като следват американските армии, Джордж Стаут, Джеймс Роримър и останалите от „Монюмънтс Мен“ с всеки ден навлизат все по-дълбоко в Германия. Вследствие на водещите се тежки сражения имат възможността да приложат на практика основната си мисия: опазване на историческите сгради от разрушаване. Правят го например в Трир, който според думите им е „изравнен със земята“. Като будят чувствителността на съюзническите части по отношение на историческото наследство в града и прибъгват и до помощта на жителите в негова защита, те успяват да запазят оцелялото от сраженията.

Колкото до складовете с откраднати творби, още са далече от успеха. От получените тук-там сведения разбират, че Нойшванщайн несъмнено е изключение. Всички останали произведения на изкуството не са складирани по замъците, а в пещери и рудници, места с неблагоприятна атмосфера, но пък защитени от бомбардировките.

Така в началото на април пристигат пред солната мина в Меркерс... На входа ѝ пазят американски войници. Броят им е солиден: два батальона пехота плюс още два танкови батальона и противовъздушна батарея. Роримър и другарите му си казват, че подобно съсредоточаване на военна сила говори за наличието на истинско съкровище, и не се лъжат. Дори реалността е още по-изненадваща.

Бившата солна мина в Меркерс е изцяло преобразена от германците. Заедно с група офицери представителите на „Монюмънтс Мен“ влизат през солидната блиндирана врата, охранявана от въоръжено до зъби отделение. Чака ги свръхмодерен асансьор и след слизване на дълбочина около шестстотин метра попадат в осветена от прожектори галерия.

Там се заковат на място, неспособни да произнесат звук. Войници бутат вагонетки, пълни със злато. Виждат се хиляди кюлчета, стотици хиляди златни монети и купища банкноти. След известна пауза отговорният офицер все пак се сеца да ги предупреди, че всичко това е военна тайна.

— Пред вас са авоарите на Германската банка. Тук са скрити. Впрочем в съседната галерия намерихме печатница за пари.

Джордж Стаут прекъсва събеседника си:

— Ако тук има само пари, нас не ни засяга.

— Не са само парите. Има и картини, и други произведения на изкуството. Смятаме, че са от берлинските музеи.

— За тях ще можем да помогнем...

Останалите специалисти клатят утвърдително глави. Всички познават отлично света на изкуството и могат да посочат откъде идват най-известните картини, като например гравюрите на Дюрер, изложени досега в берлинските музеи. Преди да започнат работа, Стаут задава въпроса, който си поставят всички:

— Взето ли е решение за творбите, принадлежащи на германската държава?

— Да. Съюзническите власти стигнаха до общо съгласие творбите да бъдат върнати на собствениците им.

— Тогава да не губим време: в мината е много влажно...

Малко след това групата навлиза в галериите. Специалистите от „Монюмънтс Мен“ нямат нужда да се съветват. Веднага попадат на опаковани набързо гравюри на Дюрер, сред които известният „Апокалипсис“, на Рубенс, Гойя, Кранах и множество други. Пред очите им е притежанието на всички берлински музеи. Това обяснява защо досега не са чули да се говори за мината в Меркерс — тук германците са подслонили националното си богатство, а не откраднати предмети.

Освен платната в солната мина са прибрани най-различни други ценности: антични статуи, много египетски папируси и какво ли не още. Но ако за статуите няма риск, то папирусите са застрашени от атмосферата в мината и те се погрижват да бъдат изнесени по най-бързия начин.

Благодарение на тях берлинските музеи не търпят щети. Подобно на лекарите, помагачи по един и същ начин на ранените от двата лагера, „Монюмънтс Мен“ са там, за да спасят творбите на изкуството, независимо от произхода им... На другата сутрин Джордж Стаут разговаря с доктор Паул Раве, германски експерт, който от трети април насам живее вътре в мината заедно със семейството си. И от него разбира по какъв начин всички тези съкровища са пренесени в Меркерс.

— През 1943 притежанията на държавните музеи са прибрани в подземията на някои берлински банки. Но се оказа, че там не е достатъчно сигурно заради бомбардировките. Казах го на властите, но ме обявиха за поразенец и за малко да ме тикнат в затвора...

Едва през 1945, когато далекобойната руска артилерия започва да обстрелва масирано столицата, признават, че доктор Раве е имал право. И последният конвой, който той придружава лично, потегля на 31 март 1945. Снарядите и бомбите вече падат почти навсякъде. Истинско чудо е, че не е унищожен нито един от безценните шедьоври...

Малко по-късно всички творби на изкуството, прибрани в Меркерс, са върнати на германската държава, също както и активите на Централната банка: 8 198 златни кюлчета, повече от триста хиляди чувала със златни монети с различна стойност, 2 милиарда и 760 милиона германски марки, както и сребро и платина.

Войната продължава, макар че с падането на нацисткия райх сраженията значително намаляват. Берлин е превзет, Хитлер е мъртъв, самоубил се е на трийсети април, но шепа фанатици продължават да се бият.

В такава обстановка Джеймс Роримър пристига на 4 май 1945 в околностите на Нойшванщайн. Джордж Стаут го е наговарил да ръководи операциите в замъка. Можем да предположим с какво вълнение консерваторът от нюйоркския Метрополитен изминава последните километри до целта си. Пътят, виещ се в сърцето на Алпите, е частично разрушен. Но след последния главозамайващо остър завой пред очите му изниква върху орловото си гнездо великолепният и невероятен Нойшванщайн.

Съюзниците го завземат лесно. Германците са избягали и са зарязали замъка без защита, с изключение на две бронирани коли, изоставени и те от екипажите си. Все пак американците изпращат доста голяма военна част, за да предпазят замъка от евентуалните грабители.

Воден от един дългогодишен пазач — нацистите са оставили стария персонал отпреди войната, Джеймс Роримър влиза през тежките ковани порти и попада сред истински лабиринт от стълбища и коридори... По-късно ще напише: „Човек би казал, че е декор, създаден от театрален постановчик. Замъкът се простира сякаш безкрайно с поредицата помещения, едно от друго по-странни...“

Германският водач отваря вратите пред него и ги затваря зад гърба му. Във всяка зала Роримър открива чудеса. Ако в някои има само златни украшения, други са пълни с платна, струпани по рафтовете, и с купища сандъци, белязани с буквите FRR. В трети зали са събрани мебели, килими, съдове, сервизи. И най-сетне една метална врата с две ключалки дава достъп до известната колекция от накити на Ротшилд и сребърните съдове на Пиер Давид-Вейл. Джеймс Роримър не се е излъгал: творението на Лудвиг II е превърнато в съкровищница с най-фантастичната колекция в света. Приказно зрелище!

Всички творби, складирани в замъка, идват от Франция. Но докато разглежда тези чудеса, Джеймс Роримър се чувства все по-неспокоен: „Ако не намерим някъде снимки и инвентарни списъци, ще ни трябват най-малко двацет години, за да идентифицираме произхода на плячката!“

В една приемна с огромна камина той открива купчина пепел. Нацистите са горили униформи и документи, преди да си тръгнат. На оцеляло тъгълче от изгорял лист Роримър забелязва подписа на Хитлер и започва да се страхува все повече, че архивите са унищожени.

Но не! В следващата стая го чакат сандъци, пълни със снимки и каталози, както и класьор с повече от двацет и един хиляди фиша — по един за всяка творба, конфискувана във Франция. Организаторският талант на германците не е мит: благодарение на него всеки предмет ще може да бъде върнат на собственика му. И Джеймс Роримър се захваща незабавно за работа. И по-късно той ще бъде първият Монюмънт Мен, удостоен с Почетния легион за заслуги към Франция...

Но докато все още изпълнява задачите си, на седми май чува американския химн от един включен радиоприемник в замъка. Това е прекратяването на огъня: германците току-що са капитулирали безусловно в Реймс. На следващия ден примирието е подписано тържествено в Берлин.

Войната е свършила, но далече не всички откраднати творби са открити. И колкото повече отминават дните, едно име все по-често стига до ушите на членовете на „Монюмънтс Мен“: Алтаусзее. Става дума за мина в австрийските Алпи. Мястото не е много далече от Линц и според всички информации там са складирани най-големите шедьоври, предназначени за „Фюрермузеума“.

Алтаусзее е несъмнено най-важното депо за откраднати произведения на изкуството. Под ръководството на Джордж Стаут и в отсъствието на Джеймс Роримър, който е още в Нойшванщайн, „Монюмънтс Мен“ решават да отидат там възможно най-бързо. Макар вече да няма сражения, ги бави трудният планински терен. След дълго пътуване най-сетне пристигат на въпросното място на 16 май 1945 година.

Там заварват американски пехотинци, както и десетки миньори. Веднага разбират причината: входът на мината е затворен от срутване, явно предизвикано с експлозия. Членовете на екипа се стресват. Ами ако е имало и други експлозии? И всичко вътре е унищожено?

Налага им се да се запасят с търпение. Според миньорите ще им трябват поне две седмици, за да прокарат проход през отломките. Но все пак бързо хващат лопати и кирки и до другата сутрин вече са разчистили достатъчно широк проход, за да се вмъкне човек.

Именно на Джордж Стаут се пада гибелно опасната чест да влезе първи. Ако вътре е минирано, спукана му е работата! С фенер в ръка напредва предпазливо и в този миг не може да не си помисли за Хауард Картър — как само преди няколко години дръзко е проникнал в гробницата на Тутанкамон. Нима в края на тунела и него го очаква същото приказно откритие?

Отначало не се появява нищо. Малко по-нататък вижда блиндирана врата, полуотворена от експлозията. Заедно с останалите Монюмънтс Мен, които вървят по петите му, я отварят. Пред тях се открива нова галерия и на острата светлина на ацетилен изниква образът на Богородица, навела глава над отворена книга. Около нея са подпрени седем други платна. Всички разпознават „Олтарът в Гент“ на Ван Айк, средновековен шедьовър и най-ценната творба, открадната от Белгия. Непоправимото не се е случило. Вътре в мината ги очаква най-хубавата част от плячката на нацистите, предназначена за музея на Хитлер.

И все пак в този момент те не знаят до каква степен всичко това като по чудо е останало непокътнато. Само на косъм е било от надвисналата катастрофа, от която са се страхували.

Всичко започва през зимата на 1943. Камиони с вериги — единствено те могат да се движат през този сезон в Алпите — докарват в Алтаусзее офицери и най-различни специалисти. Малко след това миньорите получават заповед да прекратят добива и да започнат работа по преустройството на мината. Едни започват да дълбаят нови галерии и да ги облицоват с дърво — стени, таван, под, всичко. Други монтират широки рафтове, за да

поберат картини с големи размери. В дъното на мината се оборудва ателие, където миньорите дори могат да спят.

Първи пристигат творбите от виенските музеи. Както и Меркерс, първоначалното предназначение на Алтаусзее е да прибере на сигурно място притежанията на райха. Но през 1944 по лична заповед на фюрера това се променя. Хитлер решава да пренесе тук сбирката произведения за бъдещия си музей, дотогава пръснати в различни депа.

Причините са много. Първо, Линц е съвсем наблизо, а през 1944 Хитлер продължава да вярва, че ще спечели войната и един ден „Фюрермузеумът“ ще се появи на бял свят. Второ, мястото е труднодостъпно и следователно лесно за отбрана. И накрая, галериите, издълбани в планината, са напълно недостъпни за бомбардировките.

Назначен за генерален директор на мините в Алтаусзее, Емерих Пошмюлер, специалист по изкуството и виден нацист, вече отговаря за безценното им съдържание. От май 1944 до април 1945 той получава близо 1687 платна, сред които „Олтарът в Гент“, пренесен в Нойшванщайн през есента на 1944, и „Мадоната“ на Брюж, открадната в Белгия и пристигнала в Алтаусзее през октомври същата година.

След навлизането на съюзническите войски в Германия доставките пресекват. Но на 10 април 1945 пристигат осем сандъка с етикети: „Внимание — Мрамор — Манипулирай предпазливо“. Те не носят печата на FRR, но са изпратени от тукашния гаулайтер Аугуст Айгрубер. Заинтересуван от пратката, когато германските войски навсякъде губят контрол над положението, директорът на мината нарежда да ги отворят веднага и открива с ужас, че във всеки от тях има петстотинкилограмова бомба.

Бивш работник-металург, Аугуст Айгрубер е нацист от първо коляно. Създател на „Хитлерюгенд“ в Австрия, той е фанатик, способен на всичко. Емерих Пошмюлер веднага му се обажда по телефона:

— Какво има в тези сандъци?

— Бомби. Американците се приближават. И дума не може да става да завладеят мината. Трябва да я взривите преди тях.

— Само Хитлер може да даде такава заповед.

— Фюрерът е обграден в Берлин, не е свободен в решенията си. Тук командвам аз. Щом настъпи моментът, ще изпратя хора да подготвят експлозията!

И Аугуст Айгрубер затваря телефона.

Генералният директор на мините в Алтаусзее не губи време. Знае, че това, което ще направи, може да му струва живота, но не се колебае. Макар да членува в нацистката партия, той е специалист по изкуството и няма никакво намерение да унищожава наследство, принадлежащо на цялото човечество. Повиква първия си заместник инженер Ото Хьоглер. Знае, че и той е наясно: войната е загубена, трябва да се избягват безумни акции от рода на посегателство срещу складираните тук творби на изкуството.

— Хьоглер, получихме осем сандъка с експлозив. Седемте от тях ще ги отделите и ще ги складирате, където намерите за добре.

Инженерът не възразява.

— С последния сандък ще запечатате мината. Аз ще ви кажа кога ще го направите.

Инженер Хьоглер се заема незабавно с изпълнение на задачата. За да се намери място, където да скрие експлозива, трябва известно време, а Айгрубер има свои доносници в мината. И въпреки всички усилия гаулайтерът бързо разбира какво става. Веднага изпраща на място доверения си човек фелдфебел Глинц. Въпреки скромния си чин Глинц, който е

есесовец, знае как да сплаши събеседника си. Но когато пристига в Алтаусзее, Емерих Пошмюлер не е там. Излязъл е да разузнае докъде са напреднали американците. Тогава Глинц отива при Ото Хьоглер и вади револвера си.

— Сандъците остават на място!

Хьоглер се защитава, колкото може:

— Не виждате ли, че не са помръднали оттам?

Вместо да се успокои, есесовецът насочва оръжието си към него:

— Знам много добре какво кроите тук. Само посмейте да пипнете сандъците и ще ви застрелям!...

Когато Пошмюлер се връща в мината, гаулайтерът е сложил на входа ѝ седем допълнителни стражи, въоръжени до зъби, и бомбите все така са вътре. Драмата изглежда неизбежна. И все пак няма да се случи.

Какво е станало после? Може би никога няма да научим със сигурност. На трети май райхът доизживява последните си дни, слуховете за капитулацията стават все по-настойчиви... Тъй като несъмнено са били наясно, че всичко е загубено, хората на гаулайтера може би са напуснали поста си. Във всеки случай, когато пристигат американците, бомбите са извадени от мината и входът ѝ е затрупан от експлозия.

* * *

Така като по чудо е спасена мината в Алтаусзее. Когато от „Монюмънтс Мен“ завършат описите, ще потвърдят, че става дума за най-големия обир в историята на произведения на изкуството. В галериите имало:

— 6577 картини;

— 230 рисунки или акварели;

— 954 шампи;

— 137 скулптури;

— 129 оръжия и доспехи;

— 79 различни предмети;

— 78 мебели;

— 122 килима;

— 1700 сандъци с ценни книги;

— 484 сандъка с архиви...

* * *

По-късно съдбата на актьорите в драмата е различна. Арестуван през май 1945, Аугуст Айгрубер, който освен това е отговорен за лагера в Маутхаузен, ще бъде съден през март 1946 като военнопръстъпник и за прръстъпления срещу човечеството. Не ще покаже и най-слабо

разкажание. Получава смъртна присъда и умира с вик: „Хайл Хитлер!“

Призован по същото време като него, инженер Ото Хьоглер, въпреки смелата си постъпка, е изпратен в затвора до 1948. През 1951 година дирекцията на мината приема да го назначи отново на работа, при условие че никога няма да разкаже за спасяването на произведенията на изкуството. След като се пенсионира през шейсет и трета, напразно се опитва да установи истината.

И накрая Емерих Пошмюлер, обвинен, че се опитал да взриви съкровищата в Алтаусзее, ще бъде пуснат на свобода едва през 1947, поради липса на доказателства. Останалата част от живота си ще прекара в усилия да постигне реабилитацията си и ще умре през 1963, без заслугите му да бъдат признати.

Защото съюзниците така и не признават решаващата роля на германската администрация на мината. Според официалната теза експлозията, запушила входа, нямала за цел да спре нацистките фанатици, а била опит да се взривят творбите на изкуството.

* * *

След като откриват мината в Алтаусзее, идва време да бъдат реституирани откраднатите произведения на изкуството.

В края на лятото на 1945 генерал Айзенхауер дава заповед те да бъдат върнати незабавно. „Олтарът в Гент“ потегля първи, последван от витражите на Страсбургската катедрала, „прибрани“ в мината в Хайлброн.

„Монюмънтс Мен“ откриват повече от хиляда скривалища с различни размери, съдържащи стотици хиляди картини, скулптури и други съкровища на европейското изкуство. И ще им трябват над шест години да ги каталогизират, фотографират, опаковат и изпратят обратно на собствениците.

За нещастие въпреки усилията им съдбата на десетки хиляди други творби на изкуството остава неизвестна и до днес.

Съкровището на готите

През пролетта на 370 година облак прах се вдига отдалече в Дунавската равнина. Това е ордата на хуните, която се движи на запад и унищожавя всичко по пътя си. Хората са знаели откъде ще мине. И първо е плъзвала страшната мълва:

— Хуните идат! Няма да оставят нищо живо! Подир тях и трева не никне!

После населението побягва и се крие, бедните вземат само най-необходимото, а понякога не носят нищичко, само очите им са ужасени... Ето защо и царят на визиготите Атанарик решава да не изчаква. И той ще бяга заедно с целия си народ, попаднал на пътя на завоевателите. Но преди това трябва да скрие съкровището си.

Той избира за скривалище широко каменисто плато в подножието на Карпатите. Воините от личната му стража се трудят още от разсъмване. Докато едните копаят земята, другите вадят от торби и сандъци купища лъскави предмети. Той ги подканва:

— Побързайте! Трябва да свършим, преди да се е мръкнало!

Когато всичко е свършено и скривалището е затиснато с огромен камък, Атанарик произнася тържествено:

— Ще дойда пак, кълна се!

Но не се връща и съкровището на готите ще остане в земята дълги векове, преди да го сполети странна съдба...

* * *

Йон Лемнару и Стан Аврам живеят в Петроаса, село в Плоещка околия, разположено в пуст безплоден район в Карпатите. Иначе гледката е приятна. Мястото доминира над равнината и е отворено към Дунава, само дето в каменистата земя не никне нищо или почти нищо. Йон Лемнару и Стан Аврам оцеляват само с труда на ръцете си. Двамата са каменари, трошат и дробят големи камъни и ги пренасят там, където са им поръчали. Изтощителна, мизерно платена работа.

В началото на април 1837 са получили поръчка от епархията. Трябва да вадят материал за строежа на нова семинария в Мурнау — на 40 километра от кариерата — и да прекарват тежките камъни с каручката си, теглена от магарето, което е само кожа и кости.

Така че рано заранта се изкачват на високото плато, недалече от селото, и още се борят с една огромна канара. В този ѝ вид е невъзможно да я пренесат, трябва да я нацепят на помалки каменни блокове. И когато вдигат последния отломък, отдолу нещо проблясва.

— Туй пък що е? — учудва се Йон Лемнару.

Стан Аврам се намръщва. Винаги е бил суеверен, като мнозина в тези части на Карпатите, където се разказват истории за вампири и таласъми. За него всичко, което е заровено в земята, носи нещастие.

— Хич не ща и да знам! Дай да я затрупаме тази дупка!

— Чакай, чакай, нека все пак да видим...

Въпреки страховете на другаря си Йон Лемнару поразчиства пръстта и изважда някакъв голям диск, който грейва на светлината. Оказва се доста тежък поднос.

— Глей ти, ще речеш, че е от злато!...

Но веднага го оставя настрана, защото има ново откритие. Под подноса имало други предмети, жълти и многоцветни...

Той продължава да рови, вече с помощта и на Стан, чието любопитство е надделяло над страха. След час копане събират голям куп различни вещи: обици, огърлици, позлатени дръжки на саби, доста едри камъчета — зелени, червени, жълти или прозрачни, инкрустирани в метал...

Страхотното зрелище пробужда с нова сила страховете на Стан Аврам.

— Слушай, туй сигур са го закопали крадци. Не бива да го пипаме.

Йон Лемнару е на друго мнение:

— Това съкровище го намерихме ние, нали? Значи си е наше. Ако не го щещ, ще го взема аз.

— И какво ще го чиниш?

— Не знам...

— Помисли си: ще ти докара някоя беля на главата. Който го види, веднага ще рече, че си го задигнал.

— Никой няма да го види, ще го скрия вкъщи на тавана. Я помогни да го натоварим на каруцата.

Така двамата каменари пренасят купчината злато и накити с тегло близо сто килограма до камъните за строежа на семинарията и скриват имането в съборетината на Йон Лемнару, след което продължават по пътя си.

* * *

Изтекла е цяла година и Йон Лемнару започва да се убеждава в правотата на другаря си. Тези предмети не служат за нищо. Първа го упреква жена му:

— Какво си ни затрупал с тези неща? Хем са мръсни, хем не вършат никаква работа!

За да ѝ докаже обратното, Йон отива при съседа и разменя една купа срещу глинена стомна. После сменя и златна верига за литър ракия. А за да направи удоволствие на тримата си малки сина, които искат да си играят на топчета, взема брадвата и прас-прас! — вади им няколко камъка от обковката. Но това е всичко. Не е станал богат. Затова слуша внимателно какво му казва Стан Аврам, когато трошат чакъл близо до селото.

— Май ми хрумна нещо за твоето съкровище.

— Да не си казал на някого?

— Ами да. Казах на Анастасо Веруси и май че го заинтригувах.

Анастасо Веруси е скулптор. Работи по черквите, но също и за някои богаташи в околността и понякога дава поръчки на двамата каменари. Сравнен с двамата, той е важна личност: благодарение на занаята си понякога стига чак до Букурещ! И Йон Лемнару си казва защо не, ако това, ще го отърве от белята.

— Ама той съгласи ли се да дойде вкъщи?

— Да...

След няколко дни Анастасо Веруси наистина се появява пред къщурката на каменаря, чиято жена е очарована от новината, че ще се отърве от „тези боклуци“, за разлика от синовете ѝ, които искат още от красивите топчета. Речено-сторено: Йон Лемнару им „изчуква“ още десет-двайсет камъчета — по същия начин, с брадвата — и хлапетата ги скриват в бунището, да не им ги вземе някой...

Като човек на изкуството Анастасо Веруси обича да си придава важност: носи се по бяла риза и велурен костюм, нахлупил шапка с широка периферия. Това прави силно впечатление в село Петроаса, където с изключение на кмета никой не е така изискано облечен. Скулпторът е посрещнат най-любезно от Лемнару и жена му и отвърща високомерно на поздравя им:

— Е, Йон, къде е съкровището ти?

Йон Лемнару го е свалил от тавана и го е струпал във „всекидневната“, тоест собата, в която живеят наедно стопаните и животните им. Съкровището блещука между кокошките, които се разхождат необезпокоявано наоколо... Скулпторът го гледа-гледа и прави физиономия:

— Много е повредено. Май че има извадени камъни...

— А-а, не знам. Така го намерих. Според вас това злато ли е?

— Не ми се вярва. Прилича на пиринч. Но за да разберем, трябва да го покажа в Букурещ.

Анастасо Веруси разглежда пак предметите и накрая заявява:

— Мога да ти дам четири хиляди пиастри плюс два-три шала за госпожата...

Йон Лемнару е поразен. Готов е бил да се отърве почти даром от притеснителното съкровище, а сега такава царска щедрост! Четири хиляди пиастри не е огромна сума — около двеста днешни евро, но за онова време и особено за сиромас като него е неочаквано богатство. Да не говорим, че шаловете ще затворят устата на жената, враждебно настроена към находката.

— Да си стиснем ръцете, господин Веруси! С каруцата ще ви докарам всичко това вкъщи...

* * *

Времето си тече. Йон Лемнару почти е забравил за съкровището. Но други ще се погрижат да му опреснят паметта. Защото в Петроаса стават странни неща! Хлапетата си играят с интересни камъчета с ярки цветове. Говори се, че позлатени предмети обикалят от ръка на ръка из селото.

Слухът стига и до кмета Гьоргиу Димитреску, който решава да разбере какво става. И един ден заварва две от децата на Лемнару да си играят пред къщурката на топчета.

— Откъде имате тези камъчета?

— Татко ни ги даде.

— А той откъде ги взе?

— Оттук. Ама вече вкъщи няма нищо. Татко даде всичко на господин Веруси скулптора.

— Ще я видим ние тази работа. А засега конфискувам камъчетата. Я бързо изпразнете джобовете!

Хлапетата се подчиняват. Събрал в шепата си петнайсетина камъчета с най-различни цветове, кметът пита пак:

— Това всичките ли са? Имате ли още?

Но хлапетата не му казват за скритите в бунището. Клатят отрицателно глави и кметът незабавно се отправя при Анастасо Веруси... Щом го зърва, скулпторът се смръщва. И колкото и да му говори кметът за някакво съкровище, отрича. Все пак накрая разбира, че няма накъде да мърда, излиза за малко и се връща с великолепна купа от масивно злато.

— Ще ви дам това, но няма да казвате нищо, разбрахме ли се?

Кметът се съгласява и си тръгва с купата. Но веднага отива при владиката в Бузау — най-близкото оторизирано с власт лице, и му показва купата и цветните камъчета.

— Ваше Високопреосвещенство, вижте какво намерих в Петроаса. Според вас тези неща дали са откраднати?

Духовникът разглежда предметите с възхищение.

— Не вярвам. Това е древно изкуство, много древно. Във всеки случай е автентично и струва цяло състояние!

На свой ред владиката в Бузау предупреждава властите в Букурещ. Камъчетата са подложени на експертиза. Заключение е категорично: става дума за безценни предмети, вероятно принадлежали на готите.

* * *

Така аферата се превръща в държавен въпрос. В Петроаса е изпратена специална комисия, придружена от полицаи. Пред такава демонстрация на сила всички актьори в трагикомедията — Йон Лемнару, Стан Аврам и Анастасо Веруси, преминават към признанията. Разказват най-подробно как са открили съкровището и какво са сторили с него. Обвиняват ги в кражба и им дават леки присъди.

Но макар да залавят лесно виновните, румънските власти удрят на камък със събирането на съкровището. Може би нямаше да е така, ако бяха проявили по-голяма дискретност. Но те действат деликатно като слон в стъкларски магазин... Многобройните им „официални декларации“ предизвикват паника сред селяните, които бързо изпокриват предметите, с които са се сдобили.

Въпросните декларации включват и признанието на Анастасо Веруси, че е скрил плячката си между две скали в река Ургоайя. За нещастие, когато разследващите отиват на посоченото място, вече е късно: придошлата вода е отнесла всичко. Синовете Лемнару постъпват по същия начин. Щом научават, че пристигат полицаите, хукват към бунището и хвърлят в същата река целия си резерв от „топчета“, за които никога няма да се разбере какви са били: диаманти, изумруди, рубини, топази? Всичко изчезва веднъж завинаги.

Все пак остават дващестина предмета — някои от тях силно повредени от брадвата на Йон Лемнару — които освен стойността си представляват незаменимо свидетелство за готското изкуство. С голяма мъка реставрирани — доколкото е възможно — те са изпратени

на Всемирното изложение в Париж през 1867 и предизвикват възхищението на посетителите. Сетне са изложени със същия успех в Лондон и Виена, преди да се завърнат окончателно в Националния музей в Букурещ.

И това сякаш е краят на аферата със съкровището на Атанарик. Уви! Нещастията му изобщо не са свършили!

* * *

Поради липса на средства Националният музей в Букурещ се помещава в едното крило на университета. По-точно в партера на факултета, под библиотеката, и като отиват на лекции, студентите свободно могат да разглеждат експонатите му.

Двайсет и три годишният Павел Пантезеско учи без особено желание история на изкуството в Букурещкия университет. Той обаче предпочита да се забавлява. Това е скъпо занимание и той страда от перманентно безпаричие. Останал отново с празни джобове, започва все по-често да се заглежда в съкровището на готите и да се чуди как така оставят такива ценности без надзор. Цялото това злато би разрешило проблемите му и той започва да крои как да се сдобие с него,

И един прекрасен ден — или по-скоро през една красива декемврийска нощ на 1876 преминава към действие. Вечерта се скрива в тоалетните на университета. В съседство е забелязал шкаф, където персоналът държи разни инструменти и сечива. Използва ги, за да пробие дупка в тавана точно над витрината с накитите. Сетне слиза по въже, което е взел пак от шкафа, и най-спокойно започва да прибира скъпоценностите, защото там няма нито аларма, нито нощен пазач. Когато торбата, която носи със себе си, е натъпкана здраво, спокойно си излиза по същия път...

На другия ден обирът е разкрит. Обявена е обща мобилизация. След скандалната загуба на част от съкровището преди повече от трийсет и осем години полицията и правителството са подложени на остри критики. Вдигнати на крак, силите на реда тръгват след съкровището... по фалшива следа.

Въпреки голямата дупка в пода на библиотеката, полицаите не допускат, че крадецът е студент. Решават, че става дума за банда злосторници, и не подозират нито Павел Пантезеско, нито състудентите му. И все пак разследването ще постигне успех благодарение на строгия надзор над бижутерите. След няколко дни един от тях е заварен да топи златни съдове. Арестуват го, но два съда от съкровището на Атанарик вече са превърнати в кюлчета.

След разпита човекът издава съучастника си, който за изненада на полицията не е професионален крадец.

— Младо момче е, не го познавам. Но със сигурност е студент. Говори много изискано.

Едва сега разследването поема в правилната посока и след съпоставка на много свидетелства Павел Пантезеско е задържан и остатъците от съкровището на Атанарик са открити в мансардата му.

* * *

Докато студентът по изкуство е изпратен на топло, властите най-сетне вземат мерки за предотвратяване на нови посегателства. Националният музей е преместен в специално построена сграда. Колкото до съкровището на готите, изложено е в по-отдалечена стая зад блиндирана витрина, осигурена му е двайсет и четири часова охрана, освен това през деня периодично го проверява полицейски патрул. Най-сетне можем да си отдохнем — ценните предмети са на сигурно място. Обаче не е така. По-нататъшната им съдба е не по-малко горчива...

При създаването на новия музей отделят специално внимание на предотвратяването на кражби и пренебрегват риска от произшествия, което се случва двайсет години по-късно.

В нощта на 5 април 1894 страшен пожар изпепелява до основи Националния музей. Голям брой от произведенията на изкуството са загубени завинаги. Съкровището на готите не се превръща в сажди и дим, но частично се разтапя и почернява от огъня. Реставрацията, поверена на най-добрите специалисти, не успява напълно да му върне оригиналната красота.

След още двайсет години избухва Първата световна война. Румъния, ангажирана на страната на Антантата срещу Германия, решава да опази далече от фронта най-големите си богатства, включително съкровището на Атанарик, и ги пренася в Яш, бившата столица на Молдова. Съкровището е защитено от германците, но през 1916 година попада в ръцете на руснаците... Въпреки всички усилия на румънците Москва го връща след... цели четири десетилетия — през 1956.

Оттогава нищо не се променя. И сега, ако отидете да разгледате съкровището на готите в Букурещкия музей, помислете си за всички беди, стоварили се върху него и оказали се по-страшни от хуните на Атила.

Съкровището на Бялата армия

През 1920 Николай Свидин, бивш офицер от руската армия, обикаля безработен и отегчен из улиците на София. Още няма трийсет, но изживяното от него би запълнило цял човешки живот. Миналото му може да се изрази с една дума: война.

Потомък на руско аристократично семейство, което служи на царя поколение след поколение, той следва традицията и постъпва във Военното училище, когато избухва Първата световна война. Изпратен на фронта, показва голяма смелост и бързо получава капитански чин, преди да го демобилизират заедно с всички останали, когато болшевиките подписват примирието.

Същите тези болшевики предрежават останалата част от живота му. Верен на царя, той не може да приеме идването им на власт. За него мирът е ознаменуващо избухването на нова война — гражданската, която противопоставя бели на червени.

Той встъпва под знамената на генерал Деникин, чиято армия, овладяла голяма част от Западна Русия, през юли 1919 тръгва към Москва. През октомври обаче е спряна от контраофанзива на Червената армия.

И оттогава е в постоянно отстъпление. Генерал Деникин завършва кампанията си в Крим. Армията му се разпада и белогвардейците се спасяват кой както може. Заедно с тях капитан Свидин се озовава в столицата на България, без да знае отук нататък с какво ще се занимава.

Би искал да се завърне в Русия и да продължи борбата, но знае добре, че всичко е загубено. Изглежда ще трябва да емигрира в някоя западна страна, например във Франция, защото говори перфектно френски. Пред него се очертава тъжен живот без корени, както и пред други негови съотечественици...

— Извинете, не се ли казвате Николай Свидин?

Човекът, който го заговаря, странно прилича на него.

Свидин е истински великан: висок е метър и деветдесет и тежи осемдесет килограма. Но събеседникът му е още по-едър, по-възрастен и с прошарена коса. Макар и в цивилни дрехи, по стойката се отгатва бившият военен.

— Как ме познахте?

— Приличате на баща си, когото помня добре от армията. Позволете да се представя: майор Сергей Крилов.

Николай Свидин стиска ръката му в очакване майорът да подхване обичайния дълъг носталгичен разговор. Но Сергей Крилов обявява енергично:

— Няма да го усуквам, капитане. Готов ли сте да постъпите отново на служба?

Свидин не чака да го молят.

— Приемам с радост. За какво става дума?

— Не съм упълномощен да ви кажа. Всъщност не ви предлагам аз, а бившият ми началник генерал Покровски. Аз съм в щаба му.

— Е, добре, водете ме при него.

— Но той не е тук, а в Бургас.

По онова време Бургас е обикновено рибарско пристанище на Черно море, обградено от блата с нездравословен климат. Николай Свидин е леко изненадан, че един генерал е избрал това място за резиденция, освен ако не е искал да си осигури анонимност.

Във всеки случай жилището му е всичко друго, но не и незабележимо: грамадна къща сред обширен парк. Капитанът се качва на терасата, съпроводен от майора. Къщата е пуста. Стаите изглеждат занемарени. Калъфите върху мебелите и дебелият слой прах показват, че домакините отсъстват отдавна. Единственото оживено място е една канцелария, където ги чакат двама мъже.

По-възрастният излиза да ги посрещне... Генерал Покровски има горда осанка: висок, с енергично лице и посивели бакенбарди. До него се изправя другият, приблизително на същата възраст. Генералът подава енергично ръка:

— Добре дошъл, капитане! Майор Крилов не може да сгречи в избора си.

Кимва към втория мъж:

— Представям ви полковник Игор Казачин, моя бивш адютант.

Николай Свидин кима към него и заема мястото си на масата. След известна пауза генералът заговаря:

— Може би се питате, капитане, как стигнахме до вас? Трябваше ми доверен човек и заслугите на вашия род към царя и Отечеството са най-добрата гаранция. Трябваше ми също човек с изключителна сила, каквато очевидно притежавате, физическият труд не ви плаши, надявам се?

Леко объркан от това встъпление, капитанът се задоволява да отвърне:

— Във военното училище бях първи по всички физически упражнения.

— Прекрасно!... Сега позволете да се върна към тъй нещастно завършилата война. Аз също бях в армията на Деникин, но не на фронта като вас. Отговорях за тила... Всичко, което ще ви кажа сега, е строго секретно... Трябва ми думата ви на войник, че няма да проговорите никога и никому.

Николай Свидин се заклева да мълчи и началникът му продължава:

— Когато контролирахме голяма част от Русия, бях натоварен да осигуря териториалните богатства и в частност да осигуря всички скъпоценности. Във всеки овладян от нас град опразвах банковите му трезори, за да не остане нищо за червените в случай на контраофанзива. Така беше създадена под мое ръководство хазната на Бялата армия...

Пред Николай Свидин започва да се разкрива нещо съвсем различно от онова, което е очаквал... Гласът на генерал Покровски се изпълва с тържествени нотки:

— Много се изприказва за трезора на Бялата армия, най-често за това, че той не съществува. Е, добре, капитане, той съществува и е тук!

— Разбирам, господин генерал, но какво очаквате от мене?

Покровски отвърща с въпрос:

— Запознат ли сте с политическото положение в България?

— Не много добре, признавам си. Знам само, че не сме твърде желани тук.

— Точно така и ще става все по-зле.

Бившият генерал от Бялата армия очертава с няколко изречения последните събития в

страната... България участва в Първата световна война на страната на Германия. След поражението на власт идва антигерманската партия. Без да са истински комунисти, те се сближават с болшевиките, които искат от тях да предприемат мерки срещу белогвардейците, намерили убежище в България... И генералът заключава:

— Полицията може всеки момент да нахлуе тук. Ще претърси къщата и ще открие съкровищницата. Затова трябва да я скрием на сигурно място... Елате, капитане, да ви покажа къде е хазната.

Тримата военни излизат от канцеларията, пресичат празните стаи и слизат по стълбището към мазето. Тук е просторно и тъмно. Генералът им показва една стена, цялата в рафтове с бутилки.

— Всичко е тук!

След малко тримата започват да вадят тухлите. Отзад в полумрака заблещува някаква купчина. Генерал Покровски коментира:

— Това са накити, кюлчета, акции, чужда валута, главно лири стерлинги. Мисля, че най-добре ще бъде да закопаем всичко това в някоя от околните гори. Предвид обема на съкровището, ще трябва да го изнесем в много сандъци. Ще ни трябва и восъчна хартия, за да завием банкнотите и акциите.

* * *

Именно восъчната хартия се оказва проблем. По онова време, когато пластмасите не съществуват, тя е единственият начин да се предпазят банкнотите от влагата. Но в Бургас не може да се намери достатъчно количество. Трябва да се пътува до София.

Николай Свидин предлага услугите си. Изкарва два дена в българската столица и се връща при генерала. Но Покровски го няма. Сметнал е за по-разумно да се отдалечи, докато трае операцията. Свидин никога вече няма да го види...

Въпреки отсъствието му капитан Свидин, майор Крилов и полковник Казачин се залавят за работа. Времето ги притиска, слуховете за арест на белогвардейците стават все по-упорити. Потвърждава ги и информаторът им Васил Димов, чиновник в бургаското околийско управление и върл враг на управляващите.

Помощта на Васил Димов не се изразява само в предупреждения в случай на нужда към бившите офицери на Бялата армия. Поел всички рискове, той обещава да ги снабди с камионетка, без която не биха могли да пренесат хазната. Не ги пита за нищо и се заклева да пази всичко в тайна.

Същата вечер, когато се връща Свидин, Васил Димов идва с колата. Димов уточнява:

— Ще я прибера утре заранта в седем часа. Не мога да ви я оставя за по-дълго.

— Това е достатъчно...

— В управлението се мъти нещо — прибавя Димов. — Не мога да разбера какво точно, но ще бъде утре. Ще ви се обадя.

Свидин благодари горещо на българина и вкарва камионетката в двора на вилата. В следващите няколко часа Свидин, Крилов и Казачин натоварват съкровището в четири много големи сандъка от муниции. Капитанът е заслепен от видяното: златни и платинени

слитъци, накити — огромно количество накити, куп извадени от обковите диаманти, неизброимо количество банкноти и акции. Решава, че възсчната хартия, която е донесъл, е достатъчна.

С помощта на майор Крилов той натоварва сандъците в камионетката. Полковник Казачин се задоволява да ги гледа. Той е с болно сърце, и прекалено възрастен за тежък физически труд. Емоциите около експедицията могат да му навредят, но той държи да присъства и да помогне, като стои на пост..

Вали и духа ужасен вятър, когато тримата мъже потеглят към гората. Това прави задачата им мъчителна, но те се радват — в такова отвратително време никой няма да подаде нос навън.

Основната им трудност в гората е да набележат надеждни ориентири. Защото нито за миг не допускат, че съкровището, което се канят да закопаят, може да остане в земята. Един ден ще си го приберат и затова трябва да запомнят много добре къде точно е заровено...

Пътят през гората е прорязан от много дерета. По общо съгласие тримата мъже избират точка, разположена на върха на склон, вдясно от който се открива широка поляна. По-късно лесно ще намерят мястото.

Докато полковник Казачин наблюдава околностите от камионетката, капитан Свидин и майор Крилов разтоварват сандъците и ги закопават на четири различни места. Задачата е изтощителна, защото са решили да ги закопаят на повече от метър дълбочина. Дълги часове превиват гръб, преди да постигнат целта си.

Свършват едва на разсъмване. Преди да потеглят назад, имат грижата да си набележат достатъчен брой ориентири. С щик начертават геометрични знаци — кръгове, квадрати и триъгълници — върху кората на най-близките дървета. След което, потни и изтощени, се качват в камионетката.

Във вилата пристигат малко преди седем часа сутринта, точно навреме, за да върнат превозното средство на Васил Димов. Той ги посреща с мрачна физиономия.

— Преди да дойда, минах през полицейския участък. Там цари суматоха. Попитах какво става, за нещастие се оказа, че е заради вас. Операцията е насрочена за днес.

— В колко часа?

— На разсъмване, тоест точно сега. Но ако ви оставя камионетката, ще арестуват и мене... Впрочем, пеша имате по-голям шанс да се измъкнете незабелязано.

Тримата руснаци благодарят още веднъж на Васил Димов, без чиято помощ нямаше да свършат нищо, и тичат във вилата за оръжие и провизии. И едва я напускат, когато се случва нещо колкото неочаквано, толкова и драматично. Полковник Казачин внезапно притисва ръце към гърдите и се строполява на земята. Мъртъв е, отнесен от сърдечен удар. Не е издържал на среднощните изпитания и на тези, които щяха да последват.

Обаче моментът не им позволява да се отдават на чувствата. Времето тече. Николай Свидин и Сергей Крилов отдават чест на мъртвия и тръгват на път.

* * *

Така започва дългото и опасно пътешествие на двамата руснаци. Спускат се на юг, към

Турция. Имат български пари, но предпочитат да не ги използват. Ако отидат да си купят храна при някой бакалин или селски стопанин, руският език веднага ще ги издаде. Предпочитат да се хранят с горски плодове и с ябълки, откраднати от овощните градини.

Имат точен план. Веднъж да стигнат до Турция, ще хванат пътя за Истанбул. Там ще се качат на някой кораб за Франция. Няма проблем да си платят за пътуването. Преди да заровят съкровището, си отделят скромна сума в лири стерлинги. Липсата на френски паспорти също не бива да се превръща в пречка. Имат си документи и като белогвардейци ще поискат политическо убежище — досега Франция не го е отказвала на съотечествениците им.

Минават три дни. От предпазливост вървят само през нощта, което обаче ги бави. Най-сетне пристигат в Ахтопол, който е близо до турската граница. Едва въздъхват с облекчение, когато нова драма се задава на хоризонта.

В тези смутни времена границите се пазят строго. И тук е пълно с митничари и полицаи. Потеглили в нощта, капитанът и майорът вече смятат, че са навлезли в Турция, когато еква вик:

— Стой!

Достатъчно добре разбират български и знаят, че това значи „стоп!“, затова хукват напред, но ги посрещат с ожесточена стрелба. Попаднали са на граничен патрул! Куршумите свирят около тях. Електрически фенерчета кръстосват лъчи към тях. Николай Свидин се скрива зад едно дърво и насочва оръжието. Във военното училище е бил пръв във всички физически упражнения. Шампион е бил и по стрелба. Осветени, митничарите са отлична мишена. Капитанът открива огън по играещите фенерчета. Неколцина се олюляват и строполяват сред крясъци и ругатни. Когато насрещният огън заглъхва, той се обажда тихо:

— Майоре! Майоре!

Изненадан, че не му отговарят, прави няколко крачки встрани, спъва се и за малко да се просне с цялата си тежест. На земята лежи майор Крилов. Улучили са го — явно още в началото на престрелката, защото Свидин не го е чул да отговаря на огъня. На оскъдната лунна светлина Свидин забелязва, че куршумът е попаднал право в челото...

Както при смъртта на полковника, Свидин няма време за бавене. Взема оръжието на другаря си, документите и всичко останало от джобовете му, бързо отдава чест и се втурва в южна посока.

Тича близо час до пълно изтощение. И едва когато влиза в някакво село и дочува турска реч, разбира, че е успял. И се свлича на земята с бясно тупкащо сърце.

Когато се опомня и идва на себе си, го пронизва смущаваща мисъл: полковник Казачин е мъртъв, а също и майор Крилов... И сега единствено той знае къде е скрита хазната на Бялата армия...

В Истанбул лесно открива кораб, заминаващ за Франция, приемат го на борда. Междувременно разпитва из града какво става в България и научава и за смъртта на генерал Покровски. Опитал се да избяга, когато полицаите дошли за него, и загинал в престрелката.

Малко по-късно Николай Свидин наблюдава безучастно как се отдалечават бреговете на Босфора. Не стига, че отсега нататък само той помни къде е заровено съкровището на Бялата армия, но е и единственият, който знае за съществуването му!

Във Франция изживява труден период. Войник от кариерата, от Военното училище отишъл направо на фронта, не знае никакъв друг занаят и е неспособен да се впише в цивилното общество. Във всеки случай емигрантските среди го приемат добре и отличното владеене на френски му помага да се уреди някак си. Започва да дава уроци по руски и връзва някак двата края.

Годините отминават. Наема си скромна квартира в Жоанвил-льо-Пон, живее сам и никога не споменава за преживяното в България. Макар че постоянно си го спомня и мисли за него! Но чака да срещне някого, който да му вдъхне пълно доверие и да бъде способен да му помогне.

Най-сетне дългоочакваната среща се случва през 1923. Блестящ адвокат в Петроград, Владимир Леонтиев си е създал много връзки в чужбина, включително в Париж, и когато пристига във френската столица, прогонен от революцията, намира тук много познати, което му позволява да отвори адвокатска кантора.

Двамата със Свидин се запознават на прием у техни общи познати. Помежду им веднага се поражда симпатия, но бившият капитан изчаква още няколко месеца, преди да се довери на новия си приятел. И когато се решава, Леонтиев е поразен от разказа му:

— Невероятно! Сигурен ли сте, че ще намерите мястото?

— Без никакъв проблем.

— И какво смятате да правите с това съкровище?

— Да прибера поне част от него. Няма да оставим такова богатство да се погуби!

Владимир Леонтиев се замисля за момент и пита:

— С какво мога да ви помогна?

— В България ме издирват. За да се върна там, ще ми трябва фалшив паспорт. Също и пари за пътуването.

— Това е в границите на възможностите ми.

С това разговорът им приключва. Как ще се разпределят парите, които ще донесе Свидин? Има време да помислят за това. Вече ги свързва обща тайна и двамата усещат, че връзката им ще бъде трайна.

През 1923 Владимир Леонтиев връчва на бившия капитан паспорт с чуждо име и сумата от пет хиляди франка. Свидин незабавно заминава за България. В София пристига през януари 1924. Тук веднага си дава сметка за допуснатата грешка: изобщо не се е съобразил със сезона. Ако в Париж зимата е относително мека, в българската столица е минус двайсет градуса.

Не може да чака да се стопли времето. Българската полиция е сред най-мнителните в света. Тя има заповед за арестуването му и ако той се бави и бездейства, неминуемо ще възбуди подозрението ѝ. Свидин си купува зимни дрехи, сгъваема лопата, пъха всичко в един

куфар и заминава за Бургас.

Пристигнал на мястото, трябва да действа бързо. Не може да наема хотелска стая. Преоблича се в една градска тоалетна, скрива колкото може по-добре куфара с останалия си багаж и с лопатата поема към гората.

Разходката в хапещия студ се превръща в истинско изпитание. Единственото му утешение е, че не греши: високият баир, поляната вдясно — няма никакво съмнение. Впрочем открива и геометричните знаци по дървесните стволлове.

И едва когато се хваща на работа, си дава сметка, че земята е твърда като бетон. Великанът натиска с все сила, но само успява да изкриви лопатата. Тук му трябва динамит!

Отчаян, Свидин взема влака обратно за София и оттам за Париж. Разярен е срещу самия себе си. Как е могъл да забрави българската зима! Как ще оправдае сега провала си пред Леонтиев, като се надява да му прости за загубеното време и пари, и как да продължат към общата цел?

* * *

За щастие се оказва, че Леонтиев не е злопамятен. Когато Николай Свидин му признава за провала си, избухва в смях. Дори смята, че нещата са окуражителни.

— Важното е, че сте намерили скривалището. Ще изчакаме лятото.

— Щастлив съм, че ми давате втори шанс.

— Не само на вас, давам втори шанс и на себе си: идвам с вас!

— Сигурен ли сте? Може да стане опасно. Трябва да действваме предпазливо и дискретно.

— Няма да бъдем дискретни, напротив. Много мислих и реших, че най-лесно ще минем незабелязано, ако изобщо не се крием. Ще отидем с яхта.

— Имате ли яхта?

— Не, но ще купя...

Наистина планът на Владимир Леонтиев изглежда разумен. Като богати туристи, дошли да похарчат парите си, ще бъдат посрещнати добре от полицаи и митничари и най-вероятно контролът няма да бъде много строг. При това след войната Бургас се е променил значително. Блатата са пресушени, градът се превръща в морски курорт. Градският плаж е благоустроен, отварят се хотели...

Твърде зает с кантората си, Владимир Леонтиев възлага на Свидин покупката на яхтата. И след като парите не са проблем, Свидин открива в Кан спортен плавателен съд с два мощни мотора, шест удобни кабинни и каюта за петчленен екипаж. Отново той се захваща с наемането на екипажа, избира добри моряци, не особено любопитни и от различни националности — да не общуват прекалено помежду си. Остават дамите, придружаващи двамата руснаци, които не могат да тръгнат на почивка сами.

И двамата са стари ергени и женкари. В момента приятелка на адвоката е австрийката Грета, колкото до бившия капитан, от няколко месеца има романтични отношения с англичанката Хариет. Грета и Хариет са на седмото небе, когато получават предложението за пътешествие по море и в началото на юни 1924 групата напуска Кан.

След две седмици идилично плаване покрай бреговете на Средиземно море, яхтата навлиза в Босфора. Николай Свидин си спомня как преди години е минал отгук на борда на друг кораб като беглец, който търси убежище. Днес се завръща като богат летовник в компанията на божествено създание. Е, не бива да се увлича! Все още не е богат. Предстои му сериозно изпитание.

Навлезли в български води, от предпазливост двамата с Леонтиев се насочват първо към Варна. Той е голям морски курорт и би било учудващо, ако го пренебрегнат заради по-второстепенния туристически обект.

Още щом пристигат в града, Свидин и Леонтиев решават да си прекарват приятно. Градът е очарователен и две седмици лентяйстват и събират тен на плажа. Тази спирка им позволява да разучат поведението на митничарите. Тук също има митница, разбира се, както във всички крайбрежни градове, но никой не им нарушава спокойствието... Идва и моментът да преминат към по-сериозни неща: луксозният плавателен съд се отправя към Бургас.

Там настъпва лек смут. За разлика от варненските, бургаските митничари искат да се качат на яхтата. Но страховете на руснаците се изпаряват бързо. Хвърлили разсеян поглед на документите, митничарите подхващат разговор на лош френски:

— Вие обичате ваканциите тук?

Двамата мъже ги уверяват, че си прекарват чудесно, че България е най-хубавата страна на света, и им предлагат няколко пакета цигари, които служебните лица приемат веднага и се оттеглят с почтителен поклон.

Следващите дни Свидин и Леонтиев обикалят магазините и всеки път се връщат на яхтата натоварени с пакети. Искат да свикнат да ги виждат с пакети в ръцете: ако ги срещнат натоварени със съкровището, не бива да предизвикват любопитство...

Настъпва и големият ден или по-скоро голямата нощ. Двамата излизат към девет вечерта. Казват на Грета и Хариет, че отиват при техен приятел извън града. Двете жени не ги питат нищо. От самото начало на пътешествието изживяват истинско приключение и не желаят да притесняват тези, на които го дължат...

Руснаците са се подготвили грижливо. Предишните дни са заровили край плажа два големи сака и две лопати. Сега ги прибират и се отправят към гората. След малко повече от два часа пристигат. Николай Свидин се сеща, че предишния път, когато беше тук, дърво и камък се пукаха от студ, а сега е по риза и дори го избива пот.

Най-важното е, че веднага открива скривалището. Върхът на склона, опрял в широката поляна, е твърде характерен. Свидин открива лесно и дърветата с геометричните знаци по дънерите. Но точно в този миг нещата започват да се объркват. Когато подава лопатата на Владимир, той я отблъсква.

— Не бива да копаем и двамата. Някой може да мине. Аз ще стоя на пост.

— Не се тревожете, ако дойде някой. Въръжен съм.

— Все пак няма да го застреляте, нали?

— Само ако се наложи.

Вместо да го успокои, това изявление хвърля Леонтиев в паника. Преди революцията не е бил военен, а адвокат.

И сега, когато се налага да действа решително, разбира, че не го бива за това... Николай Свидин въздъхва и започва да копае сам, а приятелят му непрекъснато го подканя:

— Побързайте!...

Не след дълго Свидин решава да спре. Открил е първия сандък с банкнотите и златните

слитъци. Остават още три сандъка, но вижда, че на съдружника му вече почти му прилошава. Е, в края на краищата, нали са тук благодарение на него. Освен това нищо не му пречи да се върне пак! Той затрупва ямата, грабва сака със слитъците, подава другия с банкнотите на Леонтиев и усмихнат поема по обратния път. Адвокатът обаче продължава да трепери от страх.

На пристанището пристигат преди развиделяване. Решен да се върне при съкровището, Свидин иска да се подготви по най-добрия начин. И въпреки протестите на изплашения си приятел спокойно заравя лопатите на старото им място край плажа.

Адвокатът е имал основание да се тревожи. Нощем брегът е под наблюдение и всяко подозрително движение привлича вниманието. Предупредителен вик, който Николай Свидин познава отлично, еква в нощта:

— Стой!

И отеква изстрел... Свидин не губи самообладание. Стреля по нападателя, но така, че куршумът да не го засегне. Резултатът е незабавен. Чува се как някой бяга. Изглежда, митничарят е бил сам и тича да извика подкрепление. Свидин хваща за ръката и спира Леонтиев, който се готви да хукне към яхтата.

— В никакъв случай! Брегът е под наблюдение. Трябва да се скрием в града.

— Ще ни арестуват!

— Може би да, може би не. Но така имаме най-добрия шанс...

Малко след това двамата мъже се настаняват на пейка в градската градина и чакат да се разсъмне. В очите на редките минувачи са двама гуляйджии, прекарвали бурна нощ.. Въпреки всичко Николай Свидин не може да успокои изпадналия в ужасно състояние Леонтиев, който може да получи сърдечна криза като полковник Казачин.

Все пак това не се случва и към осем часа двамата се отправят към пристанището и яхтата... Добре, че са изчакали. Плажът и кейовете са пълни с полиция и въоръжени митничари. Когато ги виждат с двата сака, те не показват никаква изненада. Задоволяват се да им махнат отдалече с ръка...

Но не бива да дърпат дявола за опашката. Николай Свидин решава да отплават незабавно и след две седмици хвърлят котва в Кан. Двамата руснаци се сбогуват с младите жени, които, без да знаят, са изиграли важна роля в експедицията, и заминават с плячката си за Швейцария. Когато се завръщат, след като са разделили всичко на две равни части, адвокатът е увеличил чувствително състоянието си, а бившият капитан е богат за първи път в живота си.

* * *

Така завършва първият успешен опит да се прибере хазната на Бялата армия. Имало е още два, без участието на Владимир Леонтиев. Той умира малко след завръщането си във Франция, но не от сърдечен удар, както се страхува съучастникът му, а при пътна катастрофа. И отново Николай Свидин се оказва единственият, който знае за съществуването на съкровището.

И също така сам посещава пак България в средата на трийсетте години. Оръдията на

труда, които за малко да причинят гибелта му, си лежат все там, близо до плажа. Той намира без проблеми поляната и изпразва втория сандък... През 1939, предусетил неизбежния конфликт, който би възпрепятствал всяко пътуване из Европа, Свидин се опитва пак. Но опитът се проваля и за малко не го довежда до трагичен край. Докато пътува за България на борда на малко корабче, което купува в Истанбул, е нападнат от гръцки бандити и им се изплъзва като по чудо.

След тези събития Николай Свидин никога повече не успява да стигне до България. А тази история я разказва в своя мемоарна книга, излязла през 1973, след което следите му се губят. Явно е починал от естествена смърт, защото по това време вече е надхвърлил осемдесетте.

Според твърденията му половината от съкровището на Бялата армия все още се намира някъде край Бургас. За да го намери, човек винаги може да изкара ваканцията си там и да преброди околните гори с металотърсач в ръка. Изглежда, доста българи вече са го сторили... Без резултат. Засега.

Съкровището под плажа

Няма по-коварно нещо от климата във Флорида. Там е истински земен рай, да, но за моряка може изведнъж да се превърне в ад. През по-голямата част от времето пейзажът сякаш е като пощенска картичка: небето е наситеносиньо, морето прелива в тюркоазени отсенки, плажовете жълтеят като злато и се простират докъдето стига погледът. Тук-там коралови рифове нанасят по някоя розова мазка в многобагрената хармония.

Но ето че внезапно изниква малко черно облаче, доплавало кой знае откъде. Незабавно се присъединяват цял куп негови събрата. Небето внезапно притъмнява, излиза вятър, морето се набръчква, ефирните вълнички се превръщат в ревящи чудовища. Заслепени, разлюлени, неспособни да поддържат курса си, корабите безмилостно са пометени към брега и нежнорозовите рифове се превръщат в тяхна гробница.

* * *

На 31 юли 1715 адмирал Хуан Естебан де Убиля определено е в добро настроение, докато плава край бреговете на Флорида. Средата на лятото е, слънцето грее ослепително, а морето е като огледало. Командваната от него флота напредва в безупречен строй: четиринайсетте галеона, включително и неговият, натоварени с дублони и златни слитъци, пренасят в Испания богатствата на Новия свят. Това е една от „златните флотилии“, както ги наричат, редовно пресичащи Атлантика от запад на изток.

Грижа на адмирала не е времето, а пиратите — в тези ширини натъпканите със злато кораби ги привличат като магнит. За щастие испанските власти предприемат срещу тях мярка, която изглежда ефикасна: наемат услугите на един французин, Жан-Батист Дюкас. Човекът е нехранимайко и бивш пират, решил да си заслужи опрощение на греховете, като предлага да ги ескортира със собствения си кораб „Льо Грифон“. И тъй като познава навиците и хитрините на бившите си събрата, вече е успял да провали доста техни опити за нападение. Заради невероятните успехи крал Филип V му присъжда титлата „главен морски капитан“.

„Грифонът“ също е тук — ей го, държи се на известно разстояние от стегнатите редици на флотилията, като овчарско куче, което надзирава стадото... Но изведнъж Хуан Естебан де Убиля възкликва изненадано. Какво става? Съвсем неочаквано „Льо Грифон“ променя курса и се носи в открито море. Пиратски кораб ли видя? Но в такъв случай и испанските вахтени биха вдигнали тревога. Хм, да не би пък да се е уплашил от незначителното черно облаче на хоризонта?

Да, Жан-Батист Дюкас се е изплашил здравата. Годините на флибустиерство в околните морета са го научили колко непостоянно е времето тук. Внезапно се вдигат страшни бури — и твърде често започват с някое малко облаче като ей-онова! Тъй че няма никакво намерение да предава испанския крал, но знае, че сега не може с нищо да помогне на галеоните му. В тази страхотна бъркотия всеки се оправя сам.

Той не се лъже... Бързо връхлита жесток ураган, от който успява да се измъкне само „Льо Грифон“. Златната флотилия изчезва в небитието. През този ден всичките четиринайсет нейни галеона се разбиват в кораловите рифове, които красят бреговете на Флорида.

* * *

Отминават повече от две столетия. Сега е 1 януари 1949 година. В малко градче на щата Мериленд съпругеска двойка спори оживено. Не са млади, вече не. Той е Кип Уагнър, спортна натура с прошарена коса. Тя, Марджъри Уагнър, с пет години по-млада и косата ѝ е съвсем леко прошарена. Тя е домакиня, а той работи — или по-скоро е работил — в архитектурно бюро, подал си е оставката и точно това е тема на разговора им.

— В края на краищата, Марджъри, трябва да използваме свободното си време. Не искаш ли да променим пейзажа?

— За какво? Тук сме си добре. Впрочем къде предлагаш да отидем?

— Във Флорида.

— И дума да не става! Да не сме милиардери!

— Няма да ни струва скъпо. Аз разучих. Ще наемем къщичка и ако не ни хареса, винаги можем да се приберем у нас...

Дискусията продължава още известно време. Кип Уагнър изтъква мекия климат. Марджъри възразява, че, напротив — сигурно ще е много горещо и освен това тя не желае да променя навичките си... Но в крайна сметка отстъпва, но при условие, че ако до края на годината не свикне с Флорида, се връщат в Мериленд.

* * *

Септември 1949 година. Изтекли са близо девет месеца и сякаш мнението на Марджъри започва да се оправдава. Уагнърови са се настанили до Веро Бийч, на изток от щата Флорида, но не са доволни от новия си живот. Наетата от тях къща е приятна, но се чувстват самотни в това подобно на декор обкръжение, а и съседите им никак не са общителни.

А дойдат ли юли и август, нахлуват летовниците. Малкото населено място, спокойно до този момент, изведнъж се задръства с коли. Младежите слушат музика през цялата нощ, а колкото до плажовете, няма къде да се стъпи, освен ако човек не си пада по прекалената близост и гледката на хиляди тела, наблъскани като в консерва.

Е, в началото на септември от ваканцията остава само споменът. Веро Бийч е върнат на местните жители, а околните плажове — на пенсионерите. Тази сутрин Кип и Марджъри са сами на плажа, който са си избрали. Той си взема шнорхела и маската, за да погледа морското дъно на разумно разстояние от брега, защото не е чак толкова добър плувец. А тя си взема плетката, защото много-много не обича да се къпе.

И тогава се случва събитието, преобърнало живота им... Кип Уагнър тъкмо е започнал да се възхищава на ятото многоцветни рибки, красиви като онези в аквариумите, когато в пясъка на дъното забелязва малко ръждиво кръгче. Ядосва се на летовниците, замърсили околностите с капачки от бира и сода, но като съвестен гражданин се гмурва да прибере отпадъка и после да го хвърли в кошчето на плажа.

Но щом го взема в ръка, усеща, че е доста тежко за капачка. Излиза от водата и установява, че по-скоро прилича на стара монета. Заинтригуван, решава да изостави разноцветните рибки и да отиде при Марджъри. При вида на лигавия предмет тя набръчква нос от отвращение.

— Каква е тази мръсотия?

— Може и да не е мръсотия. Вкъщи ще я почистим и ще видим.

— Ти какво, да не мислиш, че това е злато?

— Защо не?

* * *

Наистина е злато! Когато измиват и изтъркват кръгчето, всички съмнения отпадат. Явно е стара монета. Дори има дата — „1710“, и изображение на владетеля — „Филип V“. Възбудена от идеята, че са намерили имане, Марджъри забравя за връщането в Мериленд. Пристрастява се към онова, което нарича „съкровището на плажа“, и следващите дни ходи там със съпруга си. Той открива още златни монети — всичко десет.

Сетне отива с находката си в малко магазинче в Маями, специализирано за стари и антични монети. Търговецът разглежда с възхищение златната купчинка.

— Това са испански дублони в отлично състояние. В морето ли ги намерихте?

Пенсионерът се въздържа да му каже истината.

— Не, съвсем случайно вкъщи, като разчиствах тавана.

— Е, добре, извадили сте късмет! Мога да ви дам хиляда долара за десетте.

Хиляда долара — през 1949 това си е солидна сума и когато той се прибира с малкото богатство в джоба, Марджъри изпада във възторг.

— Какво ще правим с тези пари?

— Първо, ще предплатим за една година наема.

— И ще открием съкровището на плажа!

Кип Уагнър е мислил дълго по въпроса и споделя заключенията си със съпругата:

— Знаеш ли, не вярвам на този плаж да има съкровище. Добре го огледах: открит е, навътре към морето няма никакви препятствия. Ако бурята е изтласкала корабите насам, те няма да потънат, а ще заседнат в пясъка. Монетите навярно са донесени от теченията. Корабокрушението е било някъде по-далече.

— Но къде?

— Трябва да търсим...

* * *

И Кип Уагнър започва своето разследване. Купува си книга за корабокрушенията във Флорида и открива, че единственото, което подхожда, е от 31 юли 1715 на златната флотилия, предвождана от адмирал Хуан Естебан де Убиля. Изпълзнал се е един-единствен кораб — „Грифонът“. Четиринайсетте испански галеона са се разбили в кораловите рифове.

Но кои по-точно рифове? Книгата не казва. Отначало Кип Уагнър се ядосва, но после се поздравява с този факт.

Нали ако книгата посочваше мястото и всички го знаеха, отдавна да са намерили съкровището. Трудно е да се установи истината? Толкова по-добре!

Ентусиазиран, Кип Уагнър заминава за Вашингтон, отива в Конгресната библиотека, най-значителната в Съединените щати, и продължава с издирванията. През следващите месеци пътуванията между Вашингтон и Флорида следват едно подир друго. Той изчита множество книги, но никъде не среща данни за това къде точно е станало корабокрушението. Все пак от четенето има полза: научава, че най-пълните извори по темата са в Испания.

И като се връща за последно от столицата, той съобщава на Марджъри:

— Предлагам ти екскурзия до Испания.

Марджъри не възразява. Макар да е домошарка, и тя се е пристрастила в това съкровище, а освен това никога не е стъпвала в Европа... И издирването продължава от другата страна на Атлантика. В Мадрид Кип Уагнър не открива нищо, но научава, че много документи за „златните флотилии“ се пазят в Севиля.

Така семейството заминава за Андалусия. Там пенсионерът попада на доклад от лорд Арчибалд Хамилтън, английски функционер, до губернатора на Ямайка. Текстът носи дата 1722 година и разказва за свада между испански моряци във Флорида, оспорващи си товара от корабите, потънали през 1715. И авторът уточнява, че това продължава с години.

За Кип Уагнър тези думи са откровение... А Марджъри, напротив, не го разбира на какво толкова се радва.

— Какво ти помага това? Нали не посочва мястото на корабокрушението?...

— Не, но има нещо много важно. Ако моряците са останали там с години, със сигурност са лагерували на брега на Флорида и не може да не са оставили следи. Не трябва да търсим в морето, Марджъри, а на сушата.

* * *

По онова време в магазините не се продават детектори за метал. Това все още е нова техника, използвана само от военните. Но нищо не може да спре Кип Уагнър. След завръщането си в Съединените щати той отива на разпродажба на военни излишъци и купува за незначителна сума стар минотърсач.

И започва: ден подир ден обикаля бреговете с машинката си. Това е безкраен, неблагоприятен труд. Металните останки край нямат и детекторът не спира да свири. И всеки път Кип започва да копае. Изравя безброй консервени кутии, капачки — този път истински — и всевъзможна друга железария.

Така 1950 минава без резултат. Той е решил да се откаже, когато един прекрасен

пролетен ден на 1951 усилията му най-сетне се отплащат.

Недалече от Кейп Канаверал — който не се е превърнал все още в космически център — изравя необичаен предмет: куршум от пушка или револвер. Веднага се сеща за свадите между испанските моряци, но запазва хладнокръвие. През цялата си история Флорида не познава войната, но може да е от престрелка между полицаи и контрабандисти или някакви други.

Следващите копки вадят предмети, които не оставят място за съмнение: мускет, абордажна сабя, голям нож... Изскачат дори бронзови монети от началото на XVIII век с образа на крал Филип V!

Кип Уагнър внимателно оглежда околния пейзаж... Малко по-долу се простира плаж със ситен пясък, подобен на онзи, където откри дублоните. А още малко по-нататък се изправя коралов риф! Той се вглежда очарован в нежнорозовата преграда, върху която вълните се разбиват с лека пяна. Вече е сигурен: именно тук през юли 1715 адмирал Хуан Естебан де Убиля загива заедно с повечето от своите моряци. Това е гробницата на златната флота!

* * *

Продължението е като вълшебна приказка, толкова лесно изглежда, и все пак това е истина. Кип Уагнър си купува малко корабче с мотор. За икономия — хилядата долара отдавна са похарчени, а пенсията му не е голяма — но и не иска да привлича излишно любопитство.

Пък и кой ще обърне внимание на пенсионер с почти побеляла коса, който се гмурка при корала пред Кейп Канаверал, понесъл маска, шнорхел, гребло и лопатка като онези, с които си играят децата? Това обаче му е напълно достатъчно. Още първото гмуркане е успешно. Съкровището е там, на два-три метра дълбочина, леко заровено в пясъка. И той започва да вади дублони, слитъци, понякога и накити...

Ден подир ден, докато натрупва истинско имане. Когато решава, че му е дошло времето, публикува съобщение за откритието си. Ловко съветван от адвокатите си, на които заплаща с част от съкровището, Кип основава дружество и заедно със съдружниците си продължава разкопките в по-широк периметър.

Кип Уагнър признава, че за няколко години е спечелил милион и половина долара, но истинското число явно е по-внушително. Ето какво значи да оползотвориш добре свободното си време, когато те пенсионират!...

Нещастията на Хилдерих

Историята започва като в ням филм. Датата е 27 май 1653 година. Намираме се в Дорник ^[9], тогава под австрийска власт. Изкопчията Адриан Кенкен копае около църквата „Сен Брис“. Отец Жил Пат го е наел срещу скромно възнаграждение да заздравя основите на сградата.

Най-неочаквано, докато подрежда черковните украшения в ризницата, отецът вижда как работникът пристига тичешком. Няма по рождение, той се пули уплашено и маха с ръце.

— Какво става, Адриане, лошо ли ти е?

Адриан Кенкен върти отрицателно глава и поглежда настойчиво към вратата на църквата.

— Искаш да дойда с тебе ли?

Изкопчията кима трескаво и изскача тичешком. Отецът ситни подире му. Ясно му е само едно: работата е сериозна!

Адриан го води при изкопа. Лопатата и кирката му лежат до дълбока яма в основите на църквата. Кенкен се надвесва над нея и сочи към дъното. Не, не е нещастие, а изключителна находка. В този хубав майски ден на проникващите вътре в ямата слънчеви лъчи блести голям куп злато, много злато, огромно количество злато!

Жил Пат незабавно отива да предупреди властите. Придружен от отделение войници, което ще охранява находката, господин Турние, един от градските големци и специалист по медалите и антиките, пристига, за да ръководи по-нататъшните разкопки. Адриан Кенкен продължава работата си под негов надзор и рови внимателно пред кюрето, вторачен в чудесата, скрити в глинено гърне. Има златни монети и великолепни фигурки, също златни, с формата на пчели. Отец Жил пита нотариуса:

— Какво е това според вас?

— Не знам още, но е много старо. Монетите са с образа на византийския император Атанасий. Колкото до пчелите, никога не съм виждал подобно нещо. Изключително съкровище!

Внезапно Турние млъква. Дава знак на немия работник да спре, скача в ямата и изважда пръстен. Потърква го, за да възстанови блясъка, и го разглежда възбудено.

— Това е пръстен-печат. С такива пръстени владетелите и важните особи са запечатвали писмата си, като преди това им капвали по малко разтопен восък.

Кюрето на „Сен Брис“ пристъпва напред да разгледа пръстена. На него е изобразена коронована особа с дълга коса и има много четлив надпис: „CHILDIRICI REGIS“. Нотариусът е крайно развълнуван.

— Това е пръстенът-печат на крал Хилдерих. Владетелите никога не се разделят с печата си. Щом пръстенът му е тук, значи сме попаднали на гроба му...

Откритието е забележително! Хилдерих не е случайна личност. Той е първият франкски крал, за чието съществуване имаме сигурни данни. Син на легендарния Меродей, дал името си на династията ^[10], той е бащата на Хлодвиг. Царувал е в Дорник (Турне) от 457 до смъртта си през 482...

Разкопките продължават с ентузиазъм. Нотариусът не греши. През един от следващите дни изваждат цял запазен скелет: железата от обкова показват, че бил положен в изчезнал с

времето дървен ковчег.

Около него намират парчета от копринен плат и златни нишки — останки от богата дреха, също изчезнала, в която го погребали — както и оръжията му: меч със златна дръжка с инкрустирани скъпоценни камъни, франкска бойна брадва и копие. Има и конски череп — според изискванията на меровингската традиция. Суверените бивали погребвани заедно с любимите си коне, за да отпътуват с тях в отвъдното.

Но гробът на Хилдерих изненадва и с доста неочаквани находки. Първо, с кристална топка — от най-дълбока древност талисман за защита. Макар досега нито веднъж да не е намирана в погребение, тук функцията ѝ очевидно е такава.

Най-учудва обаче присъствието на втори човешки череп. Специалистите дълго време умуват върху произхода му. Дали е на някой слуга, принесен в жертва при смъртта на владетеля? При галите това било честа практика, но не и при франките. Допускат също, че може да е Базин, жената на Хилдерих, умряла по същото време. Но защо тогава липсва скелетът? В крайна сметка повечето учени се обединяват около хипотезата, че черепът е от по-старо погребение на същото място и онези, които изкопали гроба, не посмели да го преместят.

Но нито черепът, нито кристалната топка предизвикват ожесточените дебати през следващите месеци, а самото съкровище: сто златни монети, триста броя странни златни пчели, двеста сребърни монети и различни златни накити, някои от тях с инкрустирани скъпоценни камъни.

В качеството си на помощник-кмет Турние първи изявява претенциите за собственост от името на общината.

— Всяко нещо, заровено в града, е негова собственост. Съкровището ще бъде изложено в кметството на Турне.

Но кюрето Жил Пат тълкува нещата по различен начин:

— То се намираше в основите на църквата, тост в църковна земя, затова предяввам искане за собственост.

Конфликтът стига до съда, който заседава дълго. Да отбележим, че никой не се сеца да награди Адриан Кенкен. Немият изкопчия няма никакви претенции. Получава оскъдно възнаграждение за труда си и безплатния съвет да си потърси друга работа, когато прекратяват ровенето около църквата „Сен Брис“.

Накрая правосъдието се произнася соломоновски: половината от съкровището отива в град Дорник (Турне), другата половина — в енорията „Сен Брис“. Но кметът не е съгласен и предприема злополучна инициатива. За да се самоизтъкне пред властите, изпраща отпечатък от пръстена на ерцхерцога Леополд-Вилхелм, губернатор на Белгия и Нидерландия, а той пък го препраща на австрийския император Фердинанд II.

И ответният удар — в ущърб на нотариуса и кюрето — не закъснява. Твърде заинтересуван от откритието, императорът обявява, че всичко, което се намира в австрийска земя, е собственост на короната, и нарежда да му изпратят цялото съкровище. Оттук нататък монетите с образа на Атанасий, пчелите и другите предмети се пазят в императорския кабинет във Виена.

Съветниците на императора неведнъж му изтъкват, че Хилдерих се смята за първия френски владетел, затова би било справедливо да подари съкровището на Франция, която в този момент е ценен съюзник на Австрия. Суверенът дълго време отказва да се раздели със скъпоценностите. Но когато през 1665 войските на Луи XIV спасяват обсадената от турците

Виена, той трябва да отстъпи и цялото съкровище се настанява в Кабинета с медалите на Националната кралска библиотека в Париж.

След дългите си митарства съкровището е намаляло. Редица златни предмети липсват, както и много пчели. Но и останалото предизвиква всеобщо възхищение. То е незаменим свидетел за произхода на френската монархия. Впрочем Наполеон I се вдъхновява от пчелите и ги прави своя императорска емблема за сметка на кралските лилии. И нищо не се променя повече, но... само до 1831, когато съкровището на Хилдерих влиза за пореден път в историята.

* * *

На 6 октомври 1831 Раул Рошет, консерватор в Кралската библиотека, влиза в Кабинета с медалите и прави поразяващо откритие: съкровището на Хилдерих е изчезнало. А помещението било заключено, също и витрините на липсващото съкровище, по които няма и най-малката следа от взлом.

Случило се е нещо свръхестествено. Кабинетът с медалите не е отворен за публични посещения. Рядко го посещават персони, снабдени със солидни препоръки, и самият Рошет ги въвежда, защото само той държи ключовете от Кабинета. Тогава? Как е станало? Впрочем сега не е моментът да се задават въпроси. Изчезването на безценните свидетелства за историята на Франция е тежко произшествие. Консерваторът тича в двореца Тюйлери и информира лично крал Луи-Филип, който моментално свиква извънреден съвет.

В него участват министър-председателят и министър на външните работи Казимир Перие, неколцина от останалите членове на правителството и крайно притесненият нещастник Раул Рошет. Той унило описва фактите и заключава:

— Това е необяснимо, напълно необяснимо!

Всички мълчат. Кралят се обръща към Казимир Перие:

— Какво е мнението ви, господин премиер-министър?

— Не виждам друг изход, Сир, освен да повикаме Видок.

— Видок ли? Но нали наскоро с гръм и трясък си даде оставката? Това ще бъде унижение за нас.

— Да, но нямаме избор. Виждате ли, Сир, трябва да направим като Наполеон. В критичните моменти вдигаше на крак гвардията. А полицейската гвардия, това е Видок...

* * *

Франсоа Видок не е случайна личност. Роден през 1775 в уважавано семейство в Арас, отрано показва ужасния си характер. Истински великан, постоянно предизвиква свади, покъсно и дуели, в които винаги побеждава. Освен това изпадне ли в ярост, троши всичко. До такава степен, че го наричат вотрен, глиган на местния диалект, заради причиняваните от

него поразии.

Шестнайсетгодишен, баща му го изпраща в революционната армия, като се надява там да усмирят избухливия му характер. И наистина младият Франсоа започва блестяща кариера под заповедите на Келерман, после и на Дюмуриез. Но не променя буйното си поведение и след множество дуели и истории с жени е изгонен от армията. А още няма осемнайсет години.

Демобилизиран, отива в столицата и започва весел живот. Но един прекрасен ден набива офицер, който флиртува с една от любовниците му, и го тикват за три години в затвора. Това слага начало на кариерата му на правонарушител.

Бяга от затвора и получава осемгодишна задочна присъда. Опитва се да се приобщи, но го залавят отново. Този сценарий се повтаря многократно: десет пъти бяга, десет пъти се опитва да заживее почтено като моряк, охранител на стада, дюкянджия, търговец по пазарите. И десет пъти го залавят и връщат в затвора.

През 1811 най-сетне го освобождават и той пробва нещо неочаквано: отива при префекта на полицията и му предлага услугите си. Затворническият „стаж“ му е позволил да опознае голям брой престъпници. А с навика си да наблюдава и силната си памет ще ги открива лесно, ако избягат или бъдат освободени.

В онази епоха, когато фотографията, антропометрията и пръстовите отпечатъци още не са познати, полицията най-силно се затруднява, когато идентифицира заподозрените, и префектът разбира ползата от подобно предложение. Но поставя условие:

— Това е интересно, но се съмнявам дали моите хора ще се съгласят да работят с вас.

— Аз и не искам подобно нещо. Предлагам ви да създадете специална бригада от бивши военни като мене.

Префектът приема и резултатите са незабавни. Видок и хората му познават всички лоши момчета: навиците им, езика им, маскировката им, тайните им знаци — с една дума постигат успех, от който „официалната“ полиция позеленява от завист.

Но нещата не спират дотук. С течение на времето славата на Видок расте. Става направо незаменим при полицейските операции. Възлагат му поверителни афери, които не могат да бъдат разследвани по нормалния път. Той знае всичко за всички. Точно затова другите полицаи все повече го мразят, докато накрая на него му писва от враждебността им и от номерата, които му погаждат. И през 1827 подава оставка.

* * *

Такова е положението, когато Казимир Перие решава отново да го вика на помощ. Но с неговия избухлив характер дали ще приеме предложението? Оказва се, че ще го направи. Преследването на престъпниците му липсва и се съгласява веднага. Дори вече има идея.

— Казвате, че няма нищо разбито, така ли? Познавам само един човек, способен на такова съвършенство: Етиен Фосар.

Фосар се е превърнал едва ли не в легенда, в нещо като Арсен Люпен на онази епоха, наричат го „принца на крадците“. Франсоа Видок го е арестувал, но той бяга и после се разчува за гибелта му. Премиерът и вътрешният министър го отбелязват, но Видок клати

Глава:

— Жив и здрав е, слушайте какво ви казвам! Ще отида да огледам местопрестъплението, но съм сигурен, че не се лъжа.

* * *

В Кабинета с медалите Франсоа Видок е посрещнат от Раул Рошет. Последният е увесил нос. Знае, че му остават броени дни като управител на библиотеката. Полицаят, бивш затворник, оглежда подробно обстановката. Не намира никакви следи. И се обръща към консерватора:

— Бихте ли ми показали регистъра на посетителите?

— Но всички те са важни персони!

— И все пак трябва да търсим сред тях. Само те са влизали тук, с изключение на вас, който държите ключа.

Управителят покорно се връща с регистъра, физиономията му е по-мрачна от всякога. Видок няма нужда да разглежда дълго списъка. Името на последната посетителка привлича вниманието му: виконтеса Делфин дьо Наис-Кандо.

Познава я добре! Преди да си подаде оставката, се е интересувал от нея много дискретно, защото госпожата наистина е важна персона... Твърде високопоставена в Двора, тя минава за най-добрата приятелка на кралицата. Очарователна, овдовяла много млада, проявява неутолим апетит към мъжете и странно, но все сред лошите момчета си избира любовници.

Хубавата виконтеса обича да посещава затвора и Франсоа Видок е сигурен, че е съучастничка на не един злосторник. Тя се интересува предимно от онези, които са скътали парици, освобождава ги благодарение на връзките си и после споделя интимната им компания плюс... плячката. Неукротима мъжемелачка, превърнала се в нещо като шеф на банда, тя има всичките предпоставки да участва в необикновенния обир... Видок продължава с разпита:

— Какво ще ми разкажете за мадам Дьо Наис-Кандо?

— Тя е приятелка на кралицата.

— Не ви питам за това. Забелязахте ли нещо особено при посещението ѝ?

— Не, нищо. Тя се интересуваше от всичко. Най-любезно ме засипа с въпроси.

— Сама ли беше?

— Дойде с прислужника си.

— Опишете ми го...

Раул Рошет се подчинява. Човекът бил трийсетинагодишен, с червеникава коса и гъсти бакенбарди... Каторжникът-полицай няма нужда от повече подробности. Разпознал е Друйе, един от лейтенантите на Етиен Фосар. За разлика от главатаря си доскоро бил в затвора, откъдето несъмнено го е отървала Делфин дьо Наис-Кандо.

Сценарият се очертава... Виконтесата затрупва консерватора с въпроси, а в това време фалшивият слуга взема отпечатъци от входните брави и ключалките на витрините. И след няколко дена се връща, несъмнено в компанията на Етиен Фосар, за да задигне най-

Франсоа Видок не научава нищо повече в Кабинета с медалите, но е много доволен: обирът е бил през нощта срещу шести или седми октомври и вече може да тръгва по следите на заподозрените. Но за арест е рано. Най-неотложното е да сложи ръка върху съкровището, преди да го разтопят и превърнат в кюлчета.

И по този въпрос бившият затворник има идея. Братът на Етиен Фосар — Жан-Батист, е бижутер на улица „Сухото дърво“. И винаги му е служел за прекупвач и укривател...

Тъй като предпочита да действа сам, Видок се настанява пред бижутерията, преоблечен като просяк. Маскировката е една от специалностите му. И при десетте си бягства успява, защото е маскиран, после, като става полицай, също нерядко се престорва на друг... Протегнал ръка за милостиня, поривисто отваря вратите на спрелите карети, макар че най-често го прогонват безцеремонно.

Първия ден не се случва нищо. Но на следващата заран пред бижутерията спира луксозна карета. Сърцето на бившия каторжник подскача: никакво съмнение, тя е! Той притичва, изпреварва кочияша и отваря вратата с герб.

— Подайте на бедния, благородна госпожо...

Със силен удар кочияшът го събаря на земята.

— Марш оттук, дрипльо!

Франсоа Видок го е познал: не можеш да сбъркаш рижавата грива. Това е Друйе, лейтенантът на Етиен Фосар... фалшивият просяк се изправя и се отдалечава бързо. Ако досега не е бил стопроцентово уверен, вече няма време за губене! Трябва да се обади веднага и да си осигури подкрепата на властите, а знае, че това няма да бъде лесно.

След час той е в кабинета на Казимир Перие, който е изоставил всичко друго, щом чува, че Видок ще му съобщи името на крадеца. Шефът на правителството и на полицията го разпитва с внимание:

— Е, кои са имената, господин Видок?

— Етиен Фосар и виконтеса Дьо Наис-Кандо.

Все едно гръм поражда премиера — стои с отворена уста, неспособен да издаде звук. Бившият каторжник използва паузата, за да изброи доказателствата:

— Тя е, няма никакво съмнение! Посетила е Кабинета с медалите в компанията на Друйе, лейтенанта на Фосар, и преди малко пристигна при прекупвача, тоест при брата на същия Фосар. Видях я с очите си!

— Но защо би сторила такова нещо?

— Защото е престъпничка. Това ми е известно отдавна. Дори я бях поставил под наблюдение...

— Ами тогава трябва да прекратим всякакво разследване. Твърде близка е с кралицата и със самия крал.

Видок е очаквал именно такава реакция. Затова си е подготвил цяла реч. Много добре знае, че фактите са ужасни, но уверява главата на правителството, че става дума за политическа афера. Позволява си да напомни за доста тесните връзки, които виконтесата продължава да поддържа с Бурбоните, изгонени предната година от революцията, възкачила Луи-Филип на трона. Кой би гарантирал, че виконтесата не подготвя държавен преврат с парите от този обир?

Казимир Перие преbledнява. Ако това е така, не може, разбира се, да рискува и да прекрати анкетата. Той размисля мълчаливо и накрая обявява:

— Продължавайте, но искам от вас най-голяма дискретност и залавяне на местопрестъплението, иначе ще ми изстине мястото!

— Можете да разчитате на мене, господин премиер...

* * *

Така Видок може да продължи работата си, без да губи време. Нареща да арестуват незабавно бижутера Жан-Батист Фосар. Той е слабото звено в бандитската верига и със сигурност ще проговори.

Видок не се лъже. Довеждат му човек, изпаднал в паника. При това бившият каторжник атакува фронтално:

— Ти си откраднал най-ценното съкровище на френските крале. Знаеш ли какво те чака? Гилотината!

Бижутерът губи ума и дума. Побелява от страх.

— Аз не съм си присвоявал нищо. Само пазих част от откраднатото.

— Кой са крадците? Брат ти ли? Жив ли е?

— Да. Той е.

— Кой друг?

— Друйе. Заедно подготвиха удара.

— Това го знам вече. Кой още?

Укривателят се колебае. Но страхът от гилотината е по-силен.

— Виконтеса Дьо Наис-Кандо. Тя измисли всичко това.

И вади някаква хартия от джоба си.

— Ето плана на Кабинета с медалите. Начертала го е със собствената си ръка. И каза: „Вътре има толкова злато, колкото и Банк дьо Франс не е виждала.“

Франсоа Видок взема документа. Това е първото материално доказателство, което ще бъде много ценно за продължаване на разследването. После се връща към главната си грижа:

— Какво стана с откраднатото?

— Претопих го и предадох златото на брат ми. Трябва да го отнесе в Англия.

Бившият каторжник се мръщи. Въпреки бързите му действия непоправимото вече е

сторено.

— Какво беше това, което си претопил?

— Златни монети и пчели, един пръстен. Но съвсем не е всичко, не. Виконтесата отнесе лъвския пай...

* * *

Да върне съкровището на Хилдерих, превърнато в златни слитъци, едва ли е главната грижа на Франсоа Видок. Преди всичко трябва да залови Етиен Фосар, преди да се е измъкнал в Англия. Човекът е твърде опасен. Веднъж да го арестува, после може и да го накара да признае името на съучастника си.

Видок бързо открива дилижанса, вече готов да отпътува за Кале, в който трябва да се качи и „принцът на крадците“. Знае, че е въоръжен, и решава да избегне всякакъв риск...

След като предава куфара си на кочияша, Етиен Фосар се качва в тежкото купе. Другите пътници вече са заели местата си: червендалест селянин с жена си, посмачкан буржоа също с жена си, кюре с требник в ръка, Фосар поздравява любезно, преди да получи най-голямата изненада в живота си. Внезапно всички скачат на крака — селянинът със селянката, буржоата с жена си и кюрето — нахвърлят се върху него, изтръгват му револвера и го овързват като пашкул. Малко след това вадят от куфара му истинско имане в златни слитъци, тъжна останка от онова, което е било историческо свидетелство.

Сега остава само виконтесата Делфин дьо Наис-Кандо. Франсоа Видок решава да се заеме лично. Тя също се готви да замине за Англия. Той действа със сила начело на цяло отделение полицаи точно в мига, когато тя се качва в луксозната карета с герб, чиято врата бе отворил, преоблечен като просяк.

Друйе понечва да се намеси, но при очевидното неравенство на силите се отказва. Виконтесата се опитва да овладее положението:

— Оставете ме! Знаете ли коя съм аз?

— Крадлата от Кабинета с медалите... Не правете скандал, арестувам ви от името на премиер-министъра.

Безразличен към гръмките протести, лично разопакова пътните ѝ чанти. Пълни са със злато, с много злато, очевидно и от други кражби. За съжаление открива само побезинтересната част от съкровището на Хилдерих. Пръстенът-печат е изчезнал, претопен с другите предмети, а от всичките триста пчели са останали... две!

* * *

Процесът срещу бандата започва през февруари 1833. Братята Фосар и Друйе са го изчакали в затвора, където виконтеса Дьо Наис-Кандо е прекарала само около месец, преди да я пуснат на свобода по лично нареждане на кралицата.

Връзките ѝ с монархията могат да ѝ осигурят прекратяване на следствието поради липса на... престъпление. Натискът на общественото мнение, възмутено от явния правосъден скандал, все пак надделява над политическите ѝ покровители и в крайна сметка я изпращат на съд. Тя се явява пред трибунала, облечена като гранд дама и с лице, прикрито с воалетка. В отговор на въпросите на председателя Дюбоа д'Анжерс тя обявява, без да се смути:

— Постъпих така единствено от чувство на християнско милосърдие към нещастния Фосар!

Публиката се залива от смях, което дава повод на председателя да опразни залата и да води процеса при закрити врата. И добре, че го е сторил, защото защитата на Етиен Фосар има намерение да публикува пламенната преписка между подзащитния и виконтесата.

След дебатите тя все пак е оправдана, докато другите получават тежки присъди с каторга.

* * *

Днес жалките останки от съкровището на Хилдерих се пазят в Кабинета с медалите на Националната библиотека. Публиката все така не може да го посещава. Дори и важните персони нямат достъп. Само снабдените с разрешение специалисти могат да се порадват на двете нещастни пчели, оцелели от онова, което е било несравним ансамбъл.

Горкият Хилдерих!

Сребърният кораб

Капитан Брайън Шомейкър влиза в ресторанта „При Джей“ в Сан Диего, Калифорния.

Минава, без да забележи никого, през тълпата знаменитости от театъра, политиката и спорта. „При Джей“ е едно от най-модните заведения в Съединените щати. Там можеш да срещнеш всички, спечелили някаква известност или завъртели вече няколко филма. Но на капитана изобщо не му е до знаменитости. Има среща със собственика Джей Фиондела по твърде важен въпрос, който засяга общата им страст — съкровищата...

През тази 1987 година Брайън Шомейкър е почти на петдесет. Роден е през Втората световна война в Лейксайд, Орегон. Баща му има рядка професия: директор на златна мина. До известна степен това обкръжение предопределя и призванието на Брайън.

Още от най-ранна възраст започва да се навърта около професионалните ловци на съкровища. Това невинаги са най-достойните за уважение индивиди, някои от които са минали и през затвора, но иначе твърде самоуверени и гръмогласни. Да не говорим, че приказките им го омагьосват. Брайън чете първата си книга — „Островът на съкровищата“ от Робърт Луис Стивънсън, и малко по-късно гледа едноименния филм. Окончателно се заразява, по собствените му думи, от „треската на потъналите кораби“. Съдбата му е предначертана...

Приключва с образованието си и се записва във флота, без да забравя мечтата си. Изпращат го в Пърл Харбър и там се специализира като леководолаз и гмуркач. През следващите години изпълнява много деликатни мисии, като успява да открие на големи дълбочини катастрофирали военни самолети и постепенно се превръща в един от най-добрите търсачи на останки на морското дъно в армията.

Но истински го интересуват само онези, които са пълни със злато. През свободното си време ги търси. Отначало съсредоточава вниманието си върху испанските галеони и дублоните им. Но малко по малко се преориентира към Втората световна война. И тогава открива тайнствената история на „Джон Бари“, в която сякаш се крие нещо баснословно и реално...

„Джон Бари“ е американски товарен кораб, предназначен за пренос на военни товари. Цели две години Брайън Шомейкър се информира за него. Не е споменавал никому нито дума и сега смята да го направи за първи път, защото Джей Фиондела може да се окаже нужният човек. Споделя страстта му към съкровищата и двамата се допълват. Брайън е техникар, а Джей познава хора, готови да вложат пари в едно авантюристично начинание. Заедно имат всички шансове да успеят.

Към масата му се приближава човек на приблизително същата възраст. Облечен е с бял панталон и пъстра риза. Енергично му подава ръка:

— Щастлив съм да приема знаменитост като капитан Шомейкър!

— Точно тук освен звезди други май няма.

— Да, но вие се подвизавате в единствената област, която ме интересува. За какво искате да говорим?

— За „Джон Бари“, американски товарен кораб, потънал през 1944.

— Не го знам. Предполагам, че е пълен със злато.

— Няма нито една унция...

И тъй като събеседникът му мълчи в недоумение, капитанът прибавя:

— Но е бил тъпкан със сребро. Носел е на борда си десетки, ако не и стотици тонове сребро!

Този път ресторантьорът от Сан Диего разбира, че нещата са наистина сериозни. И слуша историята, разказвана му от капитана, убеден, че тя ще промени живота му. И не се лъже...

* * *

„Джон Бари“ е сред първите американски товарни кораби, пуснати на вода. Построен е през февруари 1942 в Портланд, Орегон, има 7176 тона водоизместимост при дължина на корпуса 150 метра. Съществуването му тъне в мистерия.

За първи път се появява в досие, класифицирано като военна тайна, на 30 май 1944 година. След това няма нито един официален документ за корабокрушението му. Никакво сведение не се промъква и за местоположението му. Изглежда, властите искат да скрият следите. Появяват се фалшиви данни за мястото, където е потънал. На някои писма се вписват по-ранни дати, а в архивите във Вашингтон датите са напълно заличени.

Въпреки всичко капитанът успява да възстанови маршрута му. На 5 юли 1944 „Джон Бари“ потегля от Ню Йорк за Филадельфия. Списъкът на товара му е следният: трактори, телеграфни кабели, месни консерви, дълбоко замразени яйца, камиони, памучно облекло, инструменти, радиооборудване, 175 тона стоманени пластини, 42 тона стоманени пръти и 819 тона релси. Но най-важен е скъпернически споменатият в края на списъка „метал, 464 тона“...

На деветнайсети юли товарният кораб вдига котва от Филадельфия и поема към Норфолк, Вирджиния, за да се присъедини към конвоя, пресичащ Атлантическия океан. Това е шестото му плаване. На тръгване от Филадельфия капитанът Джозеф Елъруолд декларира товар от 8233 тона и екипаж от 44 човека.

На деветнайсети август корабът влиза в Суецкия канал. Оттук насетне се отделя от конвоя и пътува сам. В Аден пристига на двайсет и шести август. Там остава само няколко часа, колкото да получи метеорологичната прогноза, и вдига котва към Оманско море. По него продължава пътя си при съблюдаване на пълна радиотишина и постоянно плаване на зигзаг. Каква е причината? Капитан Елъруолд несъмнено я знае, но не казва нищо на екипажа...

* * *

Четири месеца преди „Джон Бари“ да вдигне котва, на 4 април 1944, подводницата У-859 напуска пристанището Кил в Германия. Положението на Третия райх продължава да се влошава, но екипажът ѝ от смели моряци под командването на лейтенант Йохан Йебсен

потегля без мърморене на дългата мисия.

Макар че, както всички констатираха, подводницата е „явно претоварена“ и липсата на жизнено пространство се понася трудно. На всяко възможно място са складирани сандъци, предназначени за заетите от японците пристанища в Далечния изток.

Отначало подводницата се отправя към норвежкото пристанище Кристиянзунд, окупирано от германците. Там двайсет и три часа в денонощието стои потопена в ледената вода. Под вода температурата в нея не надхвърля четири градуса, с изключение на машинното отделение, където хората стоят през повечето време.

У-859 не среща друга подводница в норвежки води и след две седмици съгласно инструкциите поема на юг. Температурата се покачва, но животът не става по-лек. Подводницата навлиза в зона с повишен трафик и екипажът трябва да удвои предпазливостта си. Хората разговарят само шепнешком, а на повърхността се показват за четвърт час в денонощието. Вътре въздухът е отровен и екипажът страда от различни неразположения.

Плаването на юг продължава, навлизат в по-свободни от трафик води и най-сетне могат да се издигнат на повърхността. Животът вече е по-поносим. Досега обаче мисията е, тъй да се рече, безрезултатна. У-859 още не е записала нито една жертва в бойната си сметка. Подводницата минава край нос Добра надежда и се насочва на север, докато навлиза в Оманско море. И на 28 август, на 147-ия ден от плаването ѝ... Какво се случва тогава разказва Хорст Клат, един от оцелелите от пътуването.

„Вече 24 часа лежахме на дъното. Щом се спусна мракът, изплавахме. На мостика седем млади моряци оглеждаха хоризонта. Един от тях забеляза кораб, намиращ се на около 12-13 възела. Капитан Йебсен им заповяда да се върнат в подводницата и потеглихме, потопени на височината на перископа. Корабът често променяше курса, което правеше траекторията му трудна за следване. В 20.30 часа Йебсен нареди да вдигнем максимална скорост, за да си осигурим идеална позиция за стрелба. После изчакахме корабът да се приближи до нас. В 21.30 часа корабът дойде на 850 метра от подводницата. Капитанът изстреля три торпеда. Едното от тях улучи целта. Корабът незабавно спря. С око, залепено на перископа, Йебсен оглеждаше екипажа, който го напускаше. В 22.20 часа реши да се издигнем на повърхността и ние се озовахме на 500 метра от товарния кораб, който все още не потъваше. Капитанът нареди да се подготви четвърто торпедо за стрелба. След малко го изстреляхме и то попадна точно в средата на целта. Заедно с капитана гледахме как товарният кораб потъва. Той изчезна в облак от пяна и въздушни мехури.“

* * *

В рапорта си капитан Джоузеф Елъруолд дава същата версия на фактите.

„Когато ни улучи първото торпедо, бях в каютата си и ударът ме събори от стола. Моментално излязох на мостика. Беше вдигната обща тревога. Радистът изпращаше SOS. В мига, когато ни улучи торпедото, се намирахме на 15° 10' N, 55° 18' E. Морето беше развълнувано, но видимостта беше добра. Заповядах на екипажа да напусне „Джон Бари“.

Той имаше четири спасителни лодки и още четири надуваеми. Евакуацията започни към 21.30. Корабът още се държеше на повърхността, но неприятелят изпрати ново торпедо и го разцепи надве. И той потъна бързо. “

На другия ден част от екипажа е прибрана от „Ла Сюнета“ и превозена до Аден. На третия ден останалите корабокрушенци са спасени от „Бенджамин Бърн“ и отведени в Хорамшар, Иран. Дадени са само две жертви.

След по-малко от месец британците отмъщават заради американците. На 23 септември в пролива Малака „Тренчънт“ изпраща на дъното У-859, когато била съвсем близо до крайната точка на пътешествието си. От подводницата оцеляват деветнайсет моряци, отведени в Пенанг, Малайзия.

* * *

Тук капитан Шомейкър спира разказа си. Джей Фиондела го слуша, наострил уши. И иска уточнение:

— Разбрах за 464-те тона метал и потайностите на държавната администрация. Но кое ви кара да мислите, че това е сребро? Защо да не е например желязо?

— Защото открих непосредствен свидетел, който изглежда знае всичко.

— Капитан Елъруолд ли?

— Не. Джералд Ричардс. Бил е комисарят на борда на „Джон Бари“ и твърди, че капитанът му е казал истината — само на него... Във Филадельфия натоварили 750 сандъка съдържащи 3 милиона сребърни риали — монетната единица на Саудитска Арабия. И това не е всичко. Имало и сребърни слитъци на стойност 26 милиона долара.

— Това е нещо огромно!

— Това е най-малкото, което може да се каже. Направих някои изчисления. Според стойността на долара в онази епоха това прави 1857 тона сребро...

* * *

Брайън Шомейкър и Джей Фиондела решават да се сдружат, за да приберат среброто. Първият ще се опита да открие истината относно товара. Макар че скоро ще се пенсионира, все още е на работа и това, че е офицер от американската армия, трябва да помогне. Вторият се ангажира в определен момент да привлече други съдружници, които да финансират проекта.

Капитан Шомейкър се залавя със задачата си и веднага се сблъсква с недобронамерено отношение от страна на властите. Това го вбесява, но и му показва, че е на прав път. Защо ще се държат така, ако нямат нищо за криене?

Същевременно трябва да изясни един проблем: на кого всъщност принадлежат

останките? След като става дума за военен кораб, негов собственик би трябвало да е американското правителство. Но той е потънал в икономическата зона на султаната Оман, на 127 мили от бреговете му, от което следва, че султанатът непременно ще поиска да участва в операциите.

След множество опити накрая Брайън Шомейкър успява да постигне целта си. С редица сложни транзакции американското правителство обявява търг за останките от кораба, при условие, че онзи, който ги открие, ще влезе в партньорски отношения с Оман. Официално думата „сребро“ все така не се споменава, но ако за слитъците има съмнения, то практически трите милиона монети със сигурност съществуват.

През август 1989 Брайън Шомейкър печели търга с оферта малко над петдесет хиляди долара, след което Джей Фиондела намира спонсори. Учредено е дружество „Оушън Груп“, което се споразумява със султаната на Оман. Юридическият проблем е уреден и издирванията могат да започнат.

* * *

По принцип задачата за локализирането на „Джон Бари“ не трябва да създава проблеми. В рапорта си капитан Елъруолд посочва координатите на изпратения по радиото SOS: 15° 10' N, 55° 18' E. И наистина, само след няколко дни търсене, в началото на март 1991 телеуправляемата подводница на „Оушън Груп“ изпраща от дъното образа на потънал и разцепен на две кораб.

Ако с локализацията няма проблеми, не е така с прибирането на останките. Климатичните условия позволяват да се работи само половин година. Поради мусона от май до октомври операциите са невъзможни. При това останките от кораба лежат на 2600 метра дълбочина. Никога и никой в историята не е вдигал съкровище от такава бездна.

Но за момента приоритет има идентифицирането. Кадрите от подводницата потвърждават бързо, че става дума именно за либърти-шип^[11]. Палубата му е отрупана с военни материали, камиони, всякаква екипировка... Люковете са затворени херметично. Ще трябва да ги отворят с експлозиви, което на такава дълбочина е деликатна задача.

Проучванията продължават и в началото на 1992 след месеци на трескаво търсене, без да се брои прекъсването заради мусона, корабът е идентифициран благодарение на открита табела с името „Джон Бари“. Но нищо не показва, че ще могат да извадят съкровището, ако то реално съществува.

* * *

В офиса на „Оушън Груп“ избухва напрегнат спор. Президентът шейх Ахмед Фарид ал Аулаки, който е вложил вече големи суми, иска резултати. Като технически директор Брайън Шомейкър е поканен да изкаже мнението си. Той е категоричен:

- Трябва да отворим трюма с експлозиви. Една-единствена група е способна да го извърши: „Ифремер“.
- Какво е това?
- Френският институт за изследвания и експлоатация на морето — обществена организация.
- И са компетентни точно за това?
- Именно те откриха „Титаник“ на 3843 метра дълбочина.
- Това означава нови разходи...
- Със сигурност. Но ако продължаваме както досега, всичко изхарчено би било чиста загуба. Искаме ли да открием съкровището, единственият начин е да ги повикаме.

* * *

Ахмед Фарид ал Аулаки се оставя да го убедят и скоро след това Брайън Шомейкър пристига във Франция. Среща се с Жан Ру, един от ръководилите издирването на „Титаник“. Той веднага му посочва трудностите на операцията:

- На „Титаник“ не сме правили нищо. Тук нещата са коренно различни. Трябва да се отваря корпус на 2600 метра дълбочина.
- Сигурен съм, че е по силите ви.
- Може би, но при условие, че си носим нашата материална част.

Брайън Шомейкър дава съгласието си от името на „Оушън Груп“ и операциите започват. През ноември 1992 на мястото пристига „Кастор“, корабът на „Ифремер“, носещ „Сиана“, миниподводница за засичане и определяне на местоположение, плюс дистанционно управляемия робот „Скамп“, чиято задача ще бъде да постави експлозивите. Нужен е и електрически кабел, който да ги свърже с кораба-майка. След детонацията „Сиана“ ще се спусне долу да отчете резултатите и да открие монетите и слитъците.

На 23 ноември „Сиана“ се потапя за първи път. Този и през следващите дни тричленният ѝ екипаж на борда на „Ифремер“ изследва „Джон Бари“ от всеки възможен ъгъл. И констатира, че мостикът е претрупан с материали. Все пак това не трябва да създава проблеми и решават „Скамп“ да заложи 50 кг експлозив на стратегическите места на корпуса.

След първата серия взривове „Сиана“ слиза обратно долу, но избухването е вдигнало такъв облак от тиня и пясък, че видимостта е равна на нула. Едва след четири дни останките се появяват пак на телевизионния екран. За нещастие корпусът е цял и невредим... Все пак специалистите са го очаквали повече или по-малко. Поради чудовищното налягане на тази дълбочина мощта на експлозивите е твърде ограничена. Решават да организират втора серия взривове. Уви, резултатът е същият!

Това е провал. На „Кастор“ физиономите са мрачни. Брайън Шомейкър вижда как лека-полека мечтата на живота му се изпарява. Нима ще се откажат, след като са хвърлили толкова усилия?

След доста дни Жан Ру търси капитана.

- Много мислих. Може би има решение.

— По-силни експлозии?

— Не, с взривяване няма да постигнем нищо. Трябва ни коренно различен подход. Ще използваме огромни клещи, които ще ни служат и за лопата на багер — като онези, които виждаме по строежите. Всичко ще бъде командвано с кабели от повърхността. Това би ни позволило да разчистим палубата, да отворим трюма и да изгребем каквото има вътре.

— Възможно ли е на такава дълбочина?

— Никой не е опитвал, но съм сигурен, че е възможно.

За поредния опит отново са нужни големи средства. И отново трябва да убеждават шейх Ахмед Фарид ал Аулаки, който вече е хвърлил на вятъра десет милиона долара. Въпреки страховете им той отговаря:

— Плаща!

И Жан Ру заминава за Франция, за да докара материалната част. Това слага начало на най-големия технически подвиг, опитван някога при прибиране на открито съкровище.

* * *

Събирането на техническите средства отнема доста време, близо година и половина, но накрая цялата програма е изпълнена и символично на 28 август 1994, точно половин век след потопяването на „Джон Бари“, ръководството на „Ифремер“ съобщава на шейх Ахмед фарид ал Аулаки, че всичко е готово. Гигантската щипка е изпробвана успешно и е качена на борда на специалния кораб „Флекс ЛД“, който пътува към Оман. След края на мусона, тоест в средата на октомври, операциите могат да започнат.

Новината е изпратена до всички участници и на първо място до Брайън Шомейкър и Джей Фиондела, които пристигат от Съединените щати. На деветнайсети октомври шейхът дава голям банкет, на който събира целия народ, а на следващия ден посрещат тържествено „Флекс ЛД“, който е боядисан в оранжево и червено. Тук е и телевизионен екип на Би Би Си, за да документира онова, което може би ще се превърне в безпрецедентен подвиг.

Зрелището, което откриват камерите, е достойно за научнофантастичен филм. Щипката-гребло тежи най-малко петдесет тона. Снабдена е с мотори и тласкачи, с пълен сбор електронно оборудване, видеокамери, пипала, осветителни тела и хидравлична централа. Тя може да натисне с мощност 200 тона, което ще ѝ позволи да разтвори трюма на „Джон Бари“ като обикновена консерва със сардини. До нея е струпана гигантска купчина тръби. На самото място хората на „Ифремер“ ще ги наставят една в друга, за да свалят с тяхна помош машината на дълбочина 2600 метра.

„Флекс ЛД“ пристига на мястото на корабокрушението на 21 октомври. Внезапно влошилото се време попречва на принца да се появи с цялото си величие. Физиономиите на отговорниците по финансите се удължават. Операцията струва трийсет хиляди долара на ден. За щастие малко преди края на октомври хубавото време се завръща.

След това всичко върви по план. Техниците на „Ифремер“ по шест часа всеки ден съединяват елементите на дългата тръба — един по един — и бавно спускат в дълбините огромната машинария. Седнал пред контролния монитор, Жан Ру ръководи операцията.

След няколко дни съоръжението е на място и на екрана се появява изумително зрелище:

отдолу, на дълбочина 2600 метра, огромната лопата разчиства камионите и другите материали, задръстващи палубата, като просто се полюлява в края на кабела си. Свършила с това, атакува самата палуба. Тя упорства известно време, но ламарината ѝ, макар и дебела три сантиметра, е безпомощна пред огромната мощ на машината, и... разфасоването започва.

Появява се препятствие от друг характер. С мощния си мах машината предизвиква подводно вълнение и както при експлозиите вдигналият се облак от тиня и пясък не позволява да се вижда какво става. Но техниците са предвидили евентуалната неприятност и започват да изпомпват бистра вода от повърхността към дъното с помощта на тръба. След известно време видимостта се подобрява.

Кошът на огромния багер продължава да разчиства. После мощните му челюсти се впиват в палубата, откъртват без усилие широк къс стоманена ламарина, завъртат се назад и го изхвърлят извън борда. Най-сетне, когато пробитият отвор е достатъчно голям, машината се вмъква в задния трюм. Тук шансът да бъдат намерени монетите е най-голям. И после... остава само кошът да изнесе съдържанието си на повърхността.

Оказва се, че пътят на „лопатата“ до повърхността трае шест часа. Всички я посрещат на палубата на „Флекс ЛД“. Камерите на Би Би Си не изпускат и секунда от зрелището. Капитан Брайън Шомейкър обявява по микрофона:

— Бих искал да зърна само един риал, един-единствен! Ако се появи поне един, значи ще има милиони други.

Напрежението достига своя връх, когато малко след това челюстите се отварят... и проехтява вик на разочарование: изсипва се някаква безформена смес от натрошена дървения, кал и торби цимент... Обръщат се отново към капитан Брайън Шомейкър, но той отказва да се предаде:

— Успехът ще дойде следващия път. Съкровището на „Джон Бари“ се отбранява, нормално е, но то ще бъде наше!

Следващия път също нямат успех. На другия ден челюстите кротко изкачват цял топ от дълбините. За лош късмет в един момент сегмент от дългата командваща тръба дава дефект, челюстите се разтварят и топът се оказва обратно във водата. Добре че това е единственото съдържание на коша и падащият топ не е придружен от дъжд от сребърни монети. Все пак трябва да отстранят повредата и това отново забавя операцията.

На трети ноември стигат до средата на предвиденото време за работа. Кошът слиза отново в трюма отзад. Все така седнал пред екрана на контролния монитор, Жан Ру вика капитан Шомейкър:

— Елате да видите!

Американецът бързо отива, но няма тренираното око на събеседника си и не различава нищо интересно. Инженерът настоява:

— Вижте, вижте! На моменти нещо проблясва в тинята.

— Монети ли?

— Не знам. Но във всеки случай е метал...

Челюстите щракват и скриват съдържанието си. Няма как, трябва да изчакат шестчасовото изкачване, което този път на всички участници ще се стори безкрайно... Когато най-сетне машината се надвесва над палубата, участниците са скупчени до последния човек. Камерата снима от близък план, челюстите се отварят и Брайън Шомейкър се провиква:

— Джакпот!

Наистина е най-подходящата дума. Също като жетони от игрален автомат, съдържанието

на коша се изсипва с метален звън. Водопад от монети затрупва корабната палуба. Част от монетите са позеленели, други са съвсем черни, а някои са запазили сребърния си блясък. Хиляди са, десетки хиляди. Камерата бръмчи неспирно. Съвсем скоро тези кадри ще обиколят света...

Следващите дни машината продължава да гребе на същото място в трюма. И сякаш е попаднала на сребърна жила: изважда 1,4 милиона монети с тегло 17 тона. Това не е всичко: тя търси и слитъците, чиято стойност би била много по-висока. Челюстите безмилостно се впиват и разкъсват, отварят и трюма, който е разположен в предната част на кораба, разчепкват и капитанската каюта. Но въпреки усилията нямат успех.

На двайсет и пети ноември ръководещите в съгласие с шейха решават да преустановят действията. Наличието на слитъците винаги е било хипотетично. Ако ги имаше, челюстите щяха да докопат поне един. От друга страна, стойността на риалите трябва да покрие с излишък всички разходи.

* * *

Такова е обяснението, дадено от Брайън Шомейкър на пресконференцията в Оман на двайсет и седми ноември. Той уточнява, че съвсем не е разочарован от резултата и макар преди да е вярвал в съществуването на слитъците, сега отхвърля тази хипотеза със следното заключение:

— Сега съм сигурен, че е било само слух.

До ден-днешен нищо не подкрепя този слух. Ако ги има, слитъците се спотайват някъде във фланговете на корпуса на потъналия кораб... Продажбата на старите монети не достига предвиданата сума, а само позволява да се покрият разходите. Тъй че във финансово отношение съкровището на „Джон Бари“ не носи печалба. Остават човешкото приключение и безпримерният технически подвиг.

Съкровището в Милдънхол

Седем часът заранта е, когато Гордън Бъчър става от леглото. Отива бос до прозореца, вдига пердетата и поглежда навън. Въздъхва с облекчение: не вали сняг, ще може да отиде на нивата. В полумрака различава другите къщици в тази махала на градчето Мидълтън в Съфолк, Западна Англия... Открехва едното крило. Има силен вятър, което е необичайно за ранната утрин, студът също си го бива. С две думи, гаден ден!

Жената на Гордън също става. Отива до него при прозореца. Дватамата се вслушват в северняка, който духа на пориви. Мъжът ѝ повтаря:

— Гаден ден!

Тя вдига рамене:

— Не се оплаквай, нали сме заедно. Помисли за другите...

И наистина трийсет и осем годишният Гордън Бъчър е от привилегированите, останали си къщици през този януари на 1943. Война е, но властите са преценили, че трудът на земеделеца Гордън е жизненоважен за държавата, и не са го мобилизирали.

Госпожа Бъчър се отдръпва от прозореца, отива в съседната стая и се надвесва над кревата на шестгодишната им дъщеричка. Сетне буди двете им по-големи деца и слиза да приготви закуската.

* * *

Няколко минути по-късно Гордън Бъчър прекосява с велосипеда си уличките на Мидълтън. Облякъл е палтото си и вълнения пуловер; носи каскет и ръкавици... Гордън Бъчър не е обикновен земеделец: не притежава земя. Единственото му богатство е тракторът — сравнително рядко срещана машина в началото на четирийсетте години. Откакто е успял да го купи, продава услугите си, като се труди на полето. И нали е опитен земеделец, търсят го много.

Гордън натиска енергично педалите срещу вятъра, прекосява предградието на Милдънхол и навлиза в блатистата земя, съставляща по-голямата част от Съфолк. Постепенно се развиделява, но денят е сив и мъглив; небето е слязло ниско над земята. Гордън Бъчър повтаря за кой ли път:

— Гаден ден!

Има навика да си говори сам. Ще си проговориш, след като бъхтиш сам-самичък на полето по десет часа всеки ден и шест дни всяка седмица...

— Не е толкова рано, а ще пукна от студ!

Най-сетне пристига в селцето Уест Роу в тъжната и разхвърляна агломерация — като всички останали в тази селскостопанска област. Пресича го и се спира пред масивната ферма, издигната наред многото плевни и обори. Тук живее едрият земевладелец Сидни Форд. От доста време Гордън Бъчър работи за него. Оставил е трактора си в един от тези хамбари и идва да го вземе, за да оре. Както обикновено двигателят пали веднага и

земеделецът отива без бавене на полето. След като обработва няколко от нивите на Форд, се премества на друго място, наречено Тисли Грийн. Това е парцел малко над десет хектара, разположен върху плато. При хубаво време от него се вижда морето.

Гордън пристига след петнайсетминутен преход. Горе вятърът е още по-свиреп. Гордън дръпва цяла реч относно очакващото го изпитание, но се сеща за връстниците си, които в момента са изложени на куршумите. Млъква и се съсредоточава в работата си...

Задачата е деликатна. Предишните години това поле е засявано с жито — сламата от последната жътва още стои тук и там. Сега обаче собственикът е решил да отглежда цвекло, а от всички култури цвеклото иска най-дълбоката оран: двацет и пет сантиметра, дори трийсет. Ако земята е разорана само на повърхността, реколтата ще бъде слаба.

Гордън Бъчър регулира съвестно плуга и поема усърдно напред. Движи се бавно, тегли идеално прави бразди и оставя след себе си туфи лъскава пръст, покриващи сламата... До пладне една трета от блока е преорана и той спира, за да хапне. Скрива се на завет зад едно от големите колела на трактора — от обратната страна на морето и вятъра. Свършил с яденето, прекъсвано от обичайния му монолог, отново се хваща на работа.

Към три часа след пладне се случва произшествие. Гордън чува зад гърба си глух удар. Веднага спира трактора и слиза на земята. Изненадан е, защото Тисли Грийн не е каменист като много други ниви. При това и предишната година го ора, за да засее житото, и не среща никакви препятствия. Вярно, браздите не бяха толкова дълбоки...

Бъчър коленичи до плуга и започва да копае. Усеща, че палешникът е опрял в някакъв солиден предмет. Продължава да копае в пръстта и да разширява дупката. Трябва да разбере що за препятствие е това. Ако е по-малък камък, ще може да го извади, но ако е дънерът на някое дърво, ще трябва да се разходи до фермата на Сидни Форд, за да вземе права лопата.

Оказва се, че не е дънер... Изхвърлил последната лопата пръст, той забелязва извивката на някакъв диск.

— Господи, това пък какво е?

Потърква диска с ръкавицата си и открива зеленикава повърхност. Явно е отдавна заровен метален предмет... Това не го учудва особено: в Съфолк и особено в околностите на Милдънхол доста често изравят стари предмети: кремъчни върхове на стрели, железни оръжия и най-различни съдове от римската епоха. Според различните разкази тук бил най-населеният район на Англия през праисторията и античността.

Все пак Гордън Бъчър решава да спре с оранта и да се върне при Форд. Изключено е да отиде с трактора, не бива да го мърда, за да не съсипе находката. Ще върви пеша. Това иска време, но поне е сигурен, че на земеделеца ще му хареса.

Гордън Бъчър не се лъже. Когато съобщава новината на фермера, лицето на Форд светва.

— Предмет ли! Какъв предмет?

— Доста плосък, прилича на грамадна чиния.

— Интересно! Сигурен ли сте, че не сте го повредили?

— Бъдете спокоен. Щом го докоснах, спрях веднага...

Сидни Форд е красив мъж с гъста побеляла коса. Личността му излъчва неоспорима изисканост, с което прилича повече на провинциален благородник, отколкото на селянин. Той облича набързо пардесюто си, отива за колата, хвърля в багажника лизгар и чувал, и поема заедно с Гордън към Тисли Грийн.

По пътя орачът подхваща цяла реч относно климата и какво е да работиш в такива ужасни условия... Форд не го слуша. Знае един неизвестен на Бъчър факт. През 1932 някой си

Летбридж, асистент в античната секция на Кеймбридж, прави разкопки в околността и открива основите на римска вила непосредствено до Тисли Грийн. Форд отлично помни последните му думи:

— Доколкото мога да съдя, жилището е било луксозно. Не е изключено наблизко да има забележителни предмети. Ако изскочи нещо, разчитам на вас да ме предупредите.

Сидни Форд го уверявал, че ще му се обади, но сега изобщо няма такова намерение. Има този недостатък: щом е заинтересуван, не се съобразява много-много с принципите.

За разлика от жителите в околността, прости селяни, той знае цената на античните предмети и дори е продал нещичко при най-голяма тайна и за най-голяма своя изгода...

Двамата мъже скоро пристигат на мястото. С лизгар и чувал в ръцете Сидни Форд се отправя към плуга и коленичи пред дупката. Към него се присъединява и Гордън Бъчър.

— Какво е това според вас?

— Нямам представа, но е голямо. Трябва да отместим плуга.

Той не е лек и двамата мъже го отдръпват с мъка... Сетне Форд започва да разкопава внимателно на разстояние метър около металния предмет. Когато стига до почти седемдесет сантиметра дълбочина, хвърля лопатата и продължава да разравя пръстта с ръце. Малко по малко металът се освобождава, докато накрая се открива грамаден поднос с диаметър може би шейсет сантиметра. Острието на лемежа е докоснало издигнатата му част, върху която ясно личи прясна драскотина.

Форд хваща подноса с ръка и се опитва да го извади от пръстта, като го върти насам-натам. Не вижда много от него, но усеща колко е тежък. Трябва да тежи към осем килограма. От какъв ли метал е?

Докато Сидни Форд тъне в мислите си, Гордън Бъчър продължава да копае. Изведнъж виква:

— Елате, има още!

Сидни Форд оставя тежкия диск и отива да види. Започва да рови и след малко двамата изравят още един поднос. Също като първия е покрит със зеленикав слой и е много тежък, но има различна форма: по-малък е и е по-дълбок. Повече прилича на леген, отколкото на плато.

Макар Сидни Форд да крие от ратая бурния си ентузиазъм, вече е почти сигурен, че са направили забележително откритие. Колкото повече разсъждава, толкова повече се убеждава, че двата предмета са от масивно сребро: съди по тежестта им и характерното окисляване. Вероятно се намират пред римско съкровище...

И това не е всичко! Отново се чува гласът на надвесения над дупката Гордън Бъчър:

— Още има!

Да, има още... Изравят още един поднос, после и други предмети: чинии, купи, чашки, лъжици. Започва да пада сняг, разравява се истинска буря, но това не ги спира. Изваждат от земята трийсет и четири предмета. Накрая фермерът се обръща към орача:

— Елате вкъщи, трябва да се подсушите.

— Съгласен съм, но трябва да завия трактора.

В багажника на колата има покривало. Двамата мъже увиват колкото могат по-добре мотора на трактора и се качват в колата. Щом потеглят, Гордън Бъчър пита работодателя си:

— Какво е това според вас?

— Калаени съдове. Навярно от средновековието...

Докато гостът му започва да ораторства, фермерът мисли трескаво. Ако наистина е

сребро, това може би не е много добра новина. Би усложнило нещата!... В Англия има чудноват закон относно откриването на злато или сребро. Съществува от много векове и не е отменян. Ако някой изкопае, дори в собствения си имот, златен или сребърен предмет, находката му автоматично става притежание на Короната. И не само не може да я продава, но най-строго му е забранено да я запази за себе си.

Това не е всичко. Според същия закон съкровищата от този вид не принадлежат на собственика на терена, а на откривателя. И щом той предаде находката си на властите, тя се оценява и откривателят получава възнаграждение, еквивалентно на стойността ѝ. Следователно Сидни Форд няма абсолютно никакви права върху откритието. Всичко ще е за Гордън Бъчър, който следователно ще получи малко (или голямо!) богатство.

При условие, разбира се, че съкровището бъде обявено и предадено на властите, а Форд няма никакво намерение да го прави. Остава Бъчър, но човекът е наивен, едва ли ще му е трудно да го залъже.

* * *

Пристигнали във фермата, Гордън Бъчър и Сидни Форд имат кратък разговор. Гордън пита отново собственика на земята, като посочва чувала и голямото плато:

— Какво ще ги правите?

— Ще се опитам да ги почистя, но според мене не са кой знае колко ценни...

— Но все пак ми загубиха половин работен ден.

— Ще ви го компенсирам.

— При това положение нямам претенции.

И Гордън Бъчър си тръгва за вкъщи с колелото, като обещава да се върне на другия ден, ако не вали.

След като се прибира, сваля мокрите дрехи и отива при камината да се изсуши. Жена му го разпитва, докато му приготвя топъл чай.

— Как беше?

— Зле. Попаднах на някакви вехтории и загубих часове да ги изровя от земята.

— Какви вехтории?

— Калаени съдове от средновековието, както каза Форд. Той ги прибра. Нали го знаеш, че си пада по подобни работи.

— Ами загубеното ти време?

— Ще ми го компенсира.

Госпожа Гордън Бъчър не отвърща нищо. Двамата забравят за случая и не се сещат за него в продължение на години.

* * *

Междувременно Сидни Форд прави точно това, което е казал на Гордън Бъчър: започва да лъска находките. Слага голямото плато на кухненската маса, отива за шишето с препаратата за сребърни прибори „Силво“ и започва усърдно да търка... Зеленикавото покритие е доста дебело. Едва след няколко часа и след като употребява цялото съдържание на шишето, успява да почисти няколко квадратни сантиметра от повърхността. Навежда се ниско над нея и възкликва:

— Сребро!

Никакво съмнение, този блясък не лъже: всички съдове са от масивно сребро. Той повдига чувала с останалите предмети: много е тежък. Заедно с голямото плато това са десетки килограми. Истинско съкровище е извадил от земята!

На другия ден тича при дрогериста на Уест Роу и купува две шишета „Силво“. Не взема повече, за да не привлича внимание, и вкъщи отново се хваща да търка и разширява почистената повърхност. Нощта вече се е спуснала, когато надава втори вик:

— Какво чудо!

Платото не е гладко, както е предполагал, а гравирано. Появява се фигурата на брадат мъж, несъмнено антично божество. Изработката е възхитително точна и красива. Ако цялото плато и останалите съдове са украсени по същия начин, той притежава приказна колекция.

Оттогава целият живот на Сидни Форд се върти около съкровището от Тисли Грийн. Той не иска да се снабдява със „Силво“ от Уест Роу и дори от Милдънхол, това би вдигнало шум. Хората са завистливи, достатъчно е един да се разприказва и полицията ще нахлуе в дома му. Не, не — в Лондон ще купи десетки шишета със „Силво“. Ще му трябват много шишета. И въпреки всекидневния напрегнат труд минават цели четири месеца, докато се справи с платото.

Резултатът надхвърля всичките му очаквания. Главата в средата на съда е на Нептун с делфини в косата и водорасли в брадата. Около него лудуват нимфи и морски чудовища. Малко по-далеч пируват други божества. Богът на виното Бакхус е наобиколен от последователките си менадите — голи и с разпуснати коси; тук е напълно пияният Херкулес, подкрепян от двама сатири, лъвската кожа се е смъкнала от раменете му; богът Пан свири на флейтата си и кара коза с човешка глава да играе. По края на платото е разгърнат фриз от човешки и животински фигури. Това е шедьовър на римското изкуство.

Очарованият Форд подхваща чистенето на другите предмети. Трябват му още литри „Силво“ и не по-малко от две години, докато завърши задачата си. В края на декември 1944 всички части на съкровището, чинии, купи, чаши, паници и лъжици, са възвърнали целия си блясък. Всички са украсени с красиви резбовани мотиви. В края на реставрацията Сидни Форд си мисли, че съкровището от Тисли Грийн заслужава епитета „приказно“, макар че най-подходящият е „уникално“. Доколкото му е известно, не съществува подобен ансамбъл от украсени римски съдове.

Но това се превръща в голям проблем. И дума не може да става да продаде тези чудеса. Безценни са, не биха заинтересували дори милиардерите, с които Форд трудно би се свързал. Във всеки случай не желае да се захваща с тази игра. Това би било кражба в особено големи размери, а той не е крадец.

Какво да прави тогава? Простият факт, че пази тези съкровища, вече е престъпление, утежнявано от изключителния им характер. Най-нормалното е да отиде в комисариата в Милдънхол и да ги декларира, но не може да се реши на това. Прекалено са хубави и прекалено се е привързал към тях.

Накрая ги затваря в бюфета, чийто ключ носи със себе си, и от време на време ги вади да им се порадва. Знае, че рано или късно трябва да вземе някакво решение, но за момента не е способен на това. Затворен въпреки със съкровището, за което би мечтал всеки световен музей, чака.

* * *

А времето си тече, без нещо да се променя. Едва през 1946, тъкмо по Великден, се случва нещо.

Този ден доктор Хю Олдърсън Фосет отива на гости при Сидни Форд. Хю е компетентен археолог, с когото фермерът поддържа приятелски отношения. Многократно му е продавал антични предмети, намерени от него или донесени от друг. Но идва войната и за разлика от Сидни Форд доктор Фосет е мобилизиран. Днес, завърнал се в областта след дълго отсъствие, бърза да изненада приятеля си.

— Добрият стар Хю! Колко се радвам да ви видя!

След вълнуващото посрещане двамата мъже сядат да поговорят. Форд пита археолога за събитията, на които е бил свидетел. Той отговаря накратко и сменя темата:

— Да забравим за всичко това и да поговорим за общата ни страст. Сигурен съм, че сте направили страхотни открития по време на отсъствието ми.

Сидни Форд трепва. И отвърща възможно най-естествено:

— Не повече от обикновено.

— И сигурно имате две-три неща, които да ми предложите...

Фермерът вади картонена кутия, в която е събрал няколко праисторически находки, главно остриета на стрели. Доктор Фосет ги разглежда и си избира две от най-добрите. И както обсъждат цената, той изведнъж възкликва:

— Господи! Какво е това?

На масата е зърнал две сребърни лъжици. Някой друг би ги помислил за част от домашните прибори на стопанина. Но той моментално разпознава античните предмети. Грабва лъжиците и дълго ги прехвърля в разтрепераните си ръце. Най-сетне, потресен, проговаря:

— Това са християнски предмети. Носят Христовия монограм и две женски имена, Паценция и Папитедо. По мое мнение са кръщелен подарък за момичета.

Хю Олдърсън Фосет впива очи в събеседника си и пита, този път със страшен глас:

— Къде ги намерихте?

Сидни Форд пуска дълбока въздишка. Тъкмо се възхищаваше от лъжиците, когато пристигна докторът, и не успя да ги скрие. Усеща някакво облекчение. Един ден това трябваше да свърши все пак... Той вади ключа си и отива да отвори бюфета.

— Намерих ги в Тисли Грийн заедно с всичко останало. Гледайте!

Сребърен блясък окъпва стаята и кара Сидни Форд да съжали, че не е взел повече предпазни мерки. Доктор Фосет е паднал на колене. Държи се за сърцето и с отворена уста се мъчи да си поеме въздух, фермерът се уплашва да не е получил сърдечна криза. Но Хю се изправя и промърморва:

След няколко часа двамата мъже влизат в комисариата на Милдънхол, за да обявят съкровището. Административната машина се задвижва. Следователите не закъсняват да потърсят и Гордън Бъчър. Той с големи усилия разбира какво точно искат от него. Нима онази находка под снега е чак толкова важна? Чувства се по-скоро неспокоен и се пита как ли ще завърши всичко.

След огледа на предметите (вече собственост на Короната!) експертите са категорични: това е най-красивият комплект от сребърни прибори, намиран някога в Англия и може би в света. Бритиш Мюзеем незабавно го откупува...

И така, на 1 юли 1946 трибуналет в Милдънхол открива съдебния процес. На първия ред един до друг седят с угрижени физиономии Гордън Бъчър и Сидни Форд. Първият, защото извън полето и семейството си никъде другаде не се чувства на мястото си — особено пък в съдебната зала. Следователите напразно го убеждават, че не рискува нищо, сега е по-неспокоен от всякога. А самият Сидни Форд си има основателни причини да се тревожи. За разлика от Гордън Бъчър полицаите не го гаят с перце. Знае добре, че могат да го осъдят за укривателство, ако не и за кражба. А за кражбата на такива ценности кой знае какво го чака!

Впрочем първо го разпитват като обвиняем. Председателят на съда се държи също като полицаите:

— Обяснете пред Съда как така задържахте повече от три години богатство, принадлежащо на държавата.

— Мислех, че съдовете са калаени, ваша чест, а калаят не е посочен от закона.

— Не правите ли разлика между калая и среброто?

— Аз съм фермер, не съм специалист по металите.

В същия дух са и останалите му показания. Сидни Форд се прави на наивен и се кълне в добрите си намерения. Дали това е достатъчно, за да убеди трибунала? Публиката е склонна да допусне, че не е... После идва ред на Гордън Бъчър да се изправи пред съда. По искане на председателя орачът припомня събитията от онази утрин на 1943 — и говори най-вече за лошото време, споменът за който е най-силен.

После потвърждава, че двамата със Сидни Форд са извадили от земята трийсет и четири предмета, важно свидетелство, показващо, че фермерът не е задигнал една или няколко вещи, както предполагат полицаите... По време на цялото си изложение е твърде нервен и когато накрая председателят го пита:

— Знаехте ли, че сте могли да получите награда за откритието?

Той отговаря изненадан:

— Не, ваша чест...

Призован след него, доктор Хю Олдърсън Фосет разглежда историческата и художествената страна на аферата. Вълнението му е явно, когато заговаря за онова, което печатът е нарекъл „съкровището от Милдънхол“.

— Тези предмети са от IV век след Христа. Става дума за кухненски сервиз на богато

римско семейство. Несъмнено е бил заробен от собствениците по време на нашествието на пиктите през 365. Надявали са се да се върнат и да го приберат, но явно са били избити при инвазията.

Други експерти подчертават изключително майсторската изработка на сребърните предмети и твърдят, че произходът им е от Италия, Гърция или Египет...

Съдебните заседатели се оттеглят. Когато настъпва моментът да се обяви присъдата, тя изненадва всички присъстващи. Никакво наказание не е отсъдено срещу Сидни Форд. Обратно, обявен е за съоткривател на съкровището заедно с Гордън Бъчър — следователно също с право на компенсация. Само че, тъй като за съкровището е обявено цели три години след откриването му, двамата мъже ще получат само по хиляда лири.

Сидни Форд изслушва присъдата с огромно облекчение. Колкото до Гордън Бъчър, който би получил милиони, ако нещата бяха станали по нормалния начин, той напуска залата, като не спира да повтаря:

— Това е най-хубавият ден в живота ми!

* * *

Днес съкровището от Милдънхол е изложено на видно място в Бритиш Мюзеем и предизвиква възхищението на посетителите с изключителната си красота. Но ако ви се удаде възможност да отидете и да го видите, помислете си и за обстоятелствата около откриването му: те също са доста необичайни.

Сикстинската капела на праисторията

— Тук, Робот!

8 септември 1940. Двайсет и осем годишният Марсел Равида се разхожда с кучето си Робот в гората на Монтиняк, в Дорлон. Мелезът с рижа козина, полусетер-полутериер, хуква с всички сили. Марсел се втурва да го гони и за своя изненада бързо го настига. Робот се е заковал пред двайсетинасантиметрова дупка, отворила се под едно изкоренено дърво.

— Какво ти става, бе, Робот? Заек ли надуши?

Сигурно е така. Кучето рови яростно с крака и се мъчи да разшири отвора. Видял, че не успява, Марсел Равида дърпа кучето настрана и пуска няколко камъка в дупката, за да подплаши заека. За голяма негова изненада камъните падат дълго, преди да се чуе глух шум. Явно не е обикновена бърлога, а цяла пещера. Момъкът възкликва:

— Вход в подземие...

През средновековието повечето замъци имат тайни подземия, през които се отива за хранителни припаси или за помощ в случай на обсада.. На около петстотин метра оттук замъкът на „Ласко“ е издигнат през тази отдалечена епоха. И винаги е тънел в мистерия. През годините мнозина се опитвали да открият входа към тайното му подземие, но досега никой не е успял.. Обаче Марсел Равида е сигурен, че го е открил.

* * *

Четири дни след това в главата на Марсел се върти само една мисъл: да изследва подземие на замъка. Монтиняк не предлага кой знае какви развлечения, особено в смутни времена. Франция е претърпяла поражение. На 22 юни 1940 Монтиняк се намира в свободната зона. Германците са далече, от другата страна на Лоара, но селото се задъхва от нахлулите бежанци от парижката област, които се оправят кой както може в очакване да се завърнат в домовете си. Тъй че за юношата това приключение идва тъкмо навреме.

Той се връща на мястото с подръчни помощни средства. За разширяване на дупката се е снабдил с нож и със стар автомобилен чарк, взет от гаража, където чиракува; за изследване на подземие си е измайсторил проста газена лампа. Не е много и това, което се кани да прави, е може би опасно, но на неговите години кой му мисли за това?

Този път не води Робот. По пътя среща три по-малки момчета: петнайсетгодишният Жак Марсал от Монтиняк и двамата малки бежанци от Париж — шестнайсетгодишният Жорж Аниел и тринайсетгодишният Симон Конкас.

— Ей, момчета, искате ли да дойдете с мене? Открих подземие на замъка на „Ласко“!

На двамата парижани не им е много ясно за какво става дума, но Жак Марсал възкликва изненадан:

— Сигурен ли си? Откога го търсят!

— Не съм съвсем сигурен, но май че е това. Във всеки случай страшно е дълбоко. Е? Идваш ли?

— Иска ли питане!

И младият монтиняковец тръгва веднага с него, последван от Жорж Аниел и Симон Конкас. На мястото Марсал започва да разширява дупката с импровизирания си копач. Това е трудна работа и той се поздравява, че е довел подкрепление. Цял час четиримата се редуват да копаят, докато отворът стане достатъчно голям да влезе човек.

Естествено, първият смелчага е Марсел, който се вмъква под едновременно завистливите и разтревожени погледи на другарите си. Отначало е доста трудно, защото трябва да се спусне в нещо като триметров комин. Но долу попада в зала, която изглежда просторна, защото момъкът още не е запалил лампата си. Когато го прави, разбира, че се намира в пещера. И вика останалите:

— Можете да дойдете, но внимателно!

— Какво има там?

— Прилича на пещера.

— Значи не е подземие?

— Може и да е. Ще видим...

Само за секунди тримата останали хлапаци се присъединяват към него. Слабото газено светилниче разпръсква мрака едва на метър околоръст. Притиснати един към друг, започват да проучват пещерата.

Когато се приближават до едната стена, неочаквано виждат рисунки. Серия животни, които приличат на бикове, са пресъздадени с живи багри. Единият от малките парижани възкликва:

— Кой ги е наплескал тези добитъци?

Но двамата монтиняковци са наясно. Марсел Равида отвърща:

— Попаднали сме в праисторическа пещера. Тук наоколо ги има много.

— Значи не е подземие на замъка?

— Не е, но пак е находка. Утре ще дойдем по-добре оборудвани. А дотогава — нито дума...

На следващия ден четиримата са точни на срещата. Този път носят кирки, лопати и петролна лампа. Имат дори и въже и спускането през тунела е много по-лесно. Вътре фенерът им позволява да видят колко просторна е откритата пещера. Изрисуваните на стената бикове не са един или два, а цяла кавалкада. И не са само те: стените на съседните зали, в които проникват най-предпазливо, също са покрити с фрески. И отново на животни от всякакви видове, големини и цветове.

След няколко часа изследвания се връщат в началната точка. Марсел Равида взема думата. В пещерата гласът му кънти внушително:

— И нито дума на родителите, съгласни ли сте?

— Съгласни сме. Това ще бъде нашата тайна.

* * *

Цяла седмица държат на обещанието си. Без да споменат пред някого, всеки ден се събират и посещават пещерата. Дори си правят и пикник. Но ето че майката на Жак Марсал

изненадва сина си:

— Ти къде ходиш? Целият си потънал в прахоляк. И това е всеки ден.

Известно време малкият се опъва, но накрая признава всичко:

— Марсел Равида е намерил в „Ласко“ една пещера с рисунки.

— С истински праисторически рисунки?

— Ами така казва...

— Тогава да се обадим на учителя. Само той може да каже такива ли са или не...

Жак Марсал се подчинява на майка си и отива при монтинякския учител Леон Навал.

Придружава го Марсел Равида, който е бил няколко години ученик на Леон Навал. Отначало учителят е скептичен:

— Сигурни ли сте, че тези рисунки не са правени от деца?

Марсел Равида е категоричен:

— Не, праисторически са. Виждал съм такива в друга пещера и не мога да стреشا...

Накрая, почти убеден, Леон Навал решава да отиде да види и в неделя се изправя пред дупката на подгонения от Робот заек. Около него се е събрала цяла група: четирите момчета и известен брой зяпачи. Преди да се спусне, учителят се колебае: не е голям спортист, не е и млад — навършил е петдесет и пет, но една старица, дошла по съседски, му подхвърля:

— Ако ви е страх, аз ще се спусна...

Леон Навал хваща въжето и се спуска в кладенеца, последван от четирите момчета и неколцина други. Когато влиза в залата на биковете и на светлината на лампата си вижда декора, той се провиква:

— Това е изумително!

Изследването продължава и във всяка нова зала учителят възкликва от възхищение и изненада. В края на обиколката Марсал го пита:

— Сега какво ще правим, господин учителю?

— Ще извикаме специалист. Не е лесно, но ще опитам.

* * *

Въпреки страховете на Леон Навал, вместо да препятства, хаотичната обстановка във Франция сякаш е в полза на откритието. По това време най-големият специалист по праистория е абат Анри Бройл. Шейсет и три годишен, „папата на праисторията“, както го наричат, напуска Париж с пристигането на германците и бяга в Перигор, чиято област му е позната, защото там е изследвал няколко пещери с фрески.

Чрез общ познат Леон Навал му съобщава, че в „Ласко“ изглежда са открили пещера, която надминава всичко познато до момента. Научил новината, абат Бройл бързо пристига. Датата е 21 септември, тоест само тринайсет дни след откритието. Реакцията му е подобна на тази на учителя: изпада в захлас. И на излизане заявява:

— Това е Сикстинската капела на праисторията!

Благодарение на Анри Бройл пещерата „Ласко“ незабавно става популярна. Въпреки смутното време предупредените от него журналисти се стичат в дорлонското селце и му посвещават дълги статии. Абатът предупреждава и властите, които реагират със същата

бързина. „Ласко“ е обявен за исторически паметник на 27 декември 1940.

* * *

Художественото богатство на пещерата е без прецедент. Най-забележителната му част е залата с биковете — първата, открита от момчетата и останала като вход към пещерата. Всъщност изобразени са дива говеда, които поразяват както с размерите си — най-голямото е високо пет метра, така и с майсторския рисунък. Те противостоят едно на друго, две от едната страна и три — от другата. Говедата от северната страна са придружени от десетина коня и от тайнствено животно с две прави черти на челото, поради които е наречено ликорна (кон-еднорог). Другите говеда от южната страна са наобиколени от шест малки елена и пещерна мечка.

Втората зала, наречена „Неф“, е украсена с черна крава, с плаващи елени и с бизони. Следва коридор, наречен „котешкият кът“. В него са изобразени животни от семейство котки — едното от тях уринира, но също и други, например кон, представен челно, анфас — изключително изображение за епохата на палеолита, когато всички фигури са представяни в профил.

В последната зала, наречена „Кладенеца“, намираме най-енигматичната фигура: мъж с птича глава, съборен от бизон, който е пронизан с копие. Малко по-далече един носорог се отдалечава, безразличен към предишната сцена.

Останалата част на пещерата е изпълнена с още хиляди гравюри, представящи стилизирани животни или прости абстрактни фигури с мистериозно значение.

Ако резултатът е до такава степен забележителен, той се дължи, разбира се, на талантивите художници, но и защото са намерили в „Ласко“ стени от варовик. Те са им предоставили обширна бяла повърхност, на която багрите се открояват прекрасно.

Самите цветове са малобройни. Художниците от епохата са получавали жълто, охра и червено от железните окиси, черното им е предоставяно от мангановия двуокис.

Рисували са с пръсти или са духали боите през кухи кости. За най-големите фигури несъмнено са издигали и скеле.

Кои са авторите на тези шедьоври? И кога са живели? Абат Бройл предположил, че са отпреди 17 000 години, което се оказва близо до реалността: по-новите датировки, постигнати с въглерод 14, дават по-малко от 15 000 години.

По това време Европа е била в последната си ледникова епоха, тази на Вюрм, не толкова свирепа като предишните. Ледниците се простирали чак до Северна Германия, като покрили на два пъти днешните Алпи. В това враждебно обкръжение Перигор изглежда като защитено островче, с по-добри климатични условия, при които флората и фауната успявали да се развиват.

Именно през този период се появява и новата човешка раса, която постепенно ще измести неандерталците. Тя получава името на мястото, където са намерени първите ѝ скелети: Кро-Маньон, в Дорлон.

Кроманьонският човек, изографисал „Ласко“, е преживявал с лов. Живее в колиби от плет и шума или в палатки, но никога в пещерите. Не са намирани — нито в „Ласко“, нито

другаде, следи от продължителен живот в пещерите. Стенописите не са служели за вътрешна украса, а са имали религиозно предназначение.

И наистина, следите показват, че хората посещавали пещерите за свещени ритуали, съответстващи на нашите религиозни церемонии. Преди 15 000 години влизали в пещерата като в църква. В първия си спонтанен отзив абат Анри Бройл е бил съвсем точен: „Ласко“ е Сикстинската капела на праисторията!

* * *

Веднага след откриването си „Ласко“ постига голям успех. След септември 1940 започва и търговското му експлоатиране. Входът е разширен, направени са стъпала за достъп на посетителите. Те обаче помагат на дъждовната вода да влиза в кухнята и абат Бройл нарежда да изкопаят специален канал за отвеждането ѝ.

Леон Навал е назначен за консерватор на пещерата, а младите ѝ откриватели осигуряват охраната. Марсел Равида, Жак Марсал и известно време Жорж Аниел дежурят пред входа във временни палатки, за да пазят съкровището си.

Марсел Равида и Жак Марсал също уреждат посещението да става срещу билет от два франка, тоест трийсет евроцента. Напливът е голям — около хиляда и петстотин посетители седмично. През декември достъпът е прекратен, през следващата пролет го възобновяват. През лятото на 1941 отварят и лавка, където предлагат лимонада със захарин. В края на годината „Ласко“ отново е затворен и след големи преустройствени работи приема първите си посетители през 1948.

* * *

През това време пещерата е минала на втори план за четиримата откриватели. Окупацията и войната се намесват в съдбите им. Ако за Жорж Аниел, завърнал се в парижката област, не може да се каже нещо повече, не е така с другия парижанин, Симон Конкас. Евреин по произход, през 1942 е заловен по време на хайка с цялото си семейство и интерниран в Дранси. Там като по чудо от „Червения кръст“ го спасяват заедно със сестра му. За нещастие родителите му и другите му близки нямат този късмет и са ликвидирани в Аушвиц. След войната той се връща в Париж и за да оцелее, става търговец на старо желязо.

Съдбата на Жак Марсал също се променя през 1942, но не толкова трагично. Арестуван през декември в Монтиняк от френската жандармерия, той е изпратен в Германия на задължителната трудова служба, основана от Пиер Лавал. Точно тогава в едно германско кино гледа „Нощта на времената“, първия филм за „Ласко“.

Животът на Марсел Равида е още по-бурен. През юли 1942 се записва в Строежите на младежта, но една година по-късно се връща в Монтиняк и решава да хване гората, тоест да отиде при партизаните. Като нелегален се крие в пещерата „Майло“, недалече от „Ласко“, и

действия из горите на Ла Шапел Обарей и на Валожул. През пролетта на 1944 участва във войната с чин ефрейтор, в редовната армейска част 126-а RI. Последователно се сражава при Вож, на Рейн, в Карлсруе и Баден-Баден. Демобилизиран е през ноември 1945 и се връща отново в родното си място. Оженва се и започва пак работа в сервиза. Сетне участва като наемен работник в преустройството на „Ласко“, преди с Жак Марсал да станат екскурзоводи в пещерата.

* * *

Както казахме, „Ласко“ отваря врати през 1948. Загрижени за опазването ѝ, двамата гидове бдят над посетителите. За нещастие те не са единствената опасност за пещерата. Отварянето ѝ за посещения силно наврежда на околната среда и с течение на времето над фреските надвисва голяма опасност.

Изкопните работи, неизбежни при осигуряването на достъп, променят равнището и състоянието на почвата. Електрическото осветление вдига температурата, а дишането на посетителите е истинска отрова за фреските. В пещерата влизат не по-малко от хиляда души дневно, като отделят 2500 литра въглероден двуокис и 50 кг водна пара в сравнително ограниченото пространство.

Първите белези на разрушението се появяват през 1955. През 1960, въпреки инсталираната система за пречистване на въздуха, стабилизиране на температурата и хидрометрията, „зелената болест“ не закъснява: по стените плъзва мухъл. И въпреки внесените озонни филтри положението не се подобрява. Напротив, идва ред на „бялата болест“: варовиков слой започва да покрива някои рисунки.

Присъдата на специалистите е ясна: докато има посещения, не е възможно никакво подобрене. Обратно: ако нещата продължават все така, разрушаването на живописния ансамбъл е неизбежно. Предупреден, министърът на културата Андре Малро решава през април 1963 да затвори окончателно пещерата.

И все пак шедьоврите продължават да бъдат достъпни. В началото на 70-те години е създадено копие на пещерата: „Ласко“ II. Отваря врати за посетители през 1983. Разбира се, новите фрески не са истинските и не са създадени преди 15 000 години, но имитацията е съвършена и естетическото въздействие е силно. Неотразимо е впечатлението на посетителите от яркия колорит.

Същевременно пещерата „Ласко“ е включена в наследството на ЮНЕСКО (през 1979) и се радва на най-внимателно отношение. Охладителната система поддържа постоянна температура от 12,5 ° C и влажност от 90 %. Зелените и белите следи практически са изчезнали, но през 2006 се появяват черни петна. Понастоящем и те избледняват. Колкото до бъдещето, учените са разделени: едни твърдят, че положението продължава да бъде тревожно, други смятат, че се подобрява.

Дано да е така и да се надяваме, че петнайсетте години интензивни посещения не са унищожили деликатното равновесие, позволило на пещерата да се запази в продължение на хилядолетия.

Английската флота, дебаркирала в началото на юни 1798 в Неапол, не изглежда особено спретната: повечето от платната са съдрани, по корпусите на корабите зяят големи дупки, някои съдове с повредено кормилно управление се движат едва-едва. И все пак флотата влиза обвеяна със слава в италианското пристанище.

Под командването на адмирал Нелсън разбива френската флота в Абукир, Египет. Макар самата тя да понася големи загуби, съперниците губят повечето си кораби и имат хиляди мъртви, ранени и пленени. Това е най-тежкият удар, понесен от французите от началото на войните на Революцията.

И, разбира се, неаполските власти посрещат англичаните като герои. Срещу тях излиза цяла флотилия от украсени лодки с музиканти, които свирят патриотични британски мелодии. В челната е заел място самият крал Фердинан Бурбонски, който държи да посрещне лично победителя. Тук трябва да кажем, че кралят е неспокоен и търси подкрепа: в Северна Италия генерал Бонапарт печели победа след победа и като нищо ще се спусне на юг, за да го свали от трона.

Не след дълго кралят се качва на адмиралския кораб „Венгард“, фрегата със 74 топа, също пострадала тежко при сблъсъка. Английският командващ не изглежда по-напет от флотата си. Хорейшо Нелсън е побледнял, лицето му е сбръчкано от умора и жестоко белязано при предишни битки: изгубил е едното си око при Калви и едната си ръка при дебаркирането в Тенерифе. Това не пречи на Фердинан да стиска горещо единствената му ръка и да повтаря развълнувано:

— Вие сте моят освободител, моят спасител!

Кралят не се е качил сам на „Венгард“. Зад него стоят британският посланик в Неапол сър Уилям Хамилтън със съпругата си Ема, дошли и те да поднесат поздравите си на големия моряк.

* * *

Уилям и Ема Хамилтън са странна двойка. Той гони седмото си десетилетие, а тя едва е надхвърлила трийсетте. Тя има простонароден произход, а той е от древен британски род и сред най-близките на крал Джордж III — и въпреки това всички погледи неизменно са вперени в нея.

Ема Хамилтън не просто е хубава, тя е ослепително красива. С дългата си кестенява коса, трапчинките на страните и искрящата усмивка, със съвършеното си тяло се е превърнала в тайната съветничка на неаполския кралски двор — най-блестящата, но и с най-разпуснати нрави в Европа. Художниците се надпреварват да я канят за модел. Представят я като нимфа или като муза, и най-често в твърде оскъдни одежди. По-строги портрети, но с неоспорим талант ѝ прави и мадам Виже-Льобрьон^[12].

Срещата между Ема и Уилям Хамилтън е почти като роман... Дъщеря на ковач от Чешир,

починал малко след раждането ѝ, Ема Лайън е отгледана от майка си. Крайно бедна, трябва бързо да намери начин да печели хляба си.

Едва осемнайсетгодишна отива в Лондон, където „постъпва“ в „Храма на здравето“, дом със затворени врати, представящ се за здравна институция, предназначена за преуморени мъже... Ема и колежките ѝ посрещат посетителите, облечени като богини на здравето, красотата и мъдростта...

Именно там тя се запознава с Чарлс Гревил, племенник на сър Хамилтън. Той се влюбва в нея, кара я да напусне „дома“, където е затворена, и я настанява... при себе си. За Ема това е началото на приказка за феи. Чарлс е искрено влюбен и покрай него тя, дъщерята на народа, навлиза във висшето лондонско общество.

И не щеш ли, забременява, но любовникът на „дамата за най-малко трийсет хиляди лири“ отказва да се ожени. Все пак той продължава да е много привързан и прави всичко възможно да ѝ помогне. Пише на чичо си в Неаполския двор с молба да я приюти и евентуално да ѝ намери съпруг.

Сър Уилям Хамилтън се съгласява. През 1782 е загубил жена си и има нужда от компания, макар и да не се отегчава. Страстта към антиките изпълва цялото му време. Откакто е в Неапол, събира великолепната си колекция от гръцки вази — едва ли не пръв от всички е прозрял художествената им стойност.

Практически е изоставил функциите си, занимава се само с вазите. Обикаля полята да ги търси, посещава фермите, където селяните често ги употребяват във всекидневието, тича веднага, щом някъде отворят стар гроб.

Пристигането на Ема Лайън в двореца „Сеса“ го връща незабавно към реалността. Като всички и той е заслепен от нея. Кара я да учи италиански и френски, пеене и танц. Тя се превръща в една от атракциите на Двора и дори Гьоте, пристигнал на посещение в Неапол, не пести похвалите си по неин адрес.

Скоро сър Хамилтън е затрупан с предложения към нея. Но... и той се влюбва, и решава да се ожени за нея. Така девойчето на чеширския ковач от бивша лондонска проститутка се превръща през 1791 в лейди Хамилтън, посланичка в Неаполския кралски двор.

Ема се държи като лоялна съпруга. Въпреки скандалната си слава не е лека жена, знае какво дължи на съпруга си и няма никакво намерение да го предава. Но срещата ѝ с адмирал Нелсън преобръща всичко...

* * *

Когато Ема Хамилтън вижда победителя при Абукир, не е обезкуражена от външния му вид. За нея той е истински герой и осакатяванията го правят да изглежда по-голям благородник. Той не е като пълководците, които оставят войниците си да посрещнат сами опасността, а участва наравно с тях в боя и носи героичните белези от това.

Изправя се пред него и промърморва някакъв поздрав. От своя страна Нелсън ѝ отправя възхитен поглед, от който тя потръпва и не знае какво да каже. Съпругът ѝ се притичва на помощ:

— Надявам се, адмирале, че ще отседнете при нас...

Намесва се крал Фердинан:

— Господин посланик, адмиралът прие моята покана за кралския дворец.

Нелсън го прекъсва с глас, свикнал да заповядва:

— Промених решението си, Ваше величество. Ще отседна при моите съотечественици...

След няколко часа той се настанява в двореца „Сеса“, луксозно жилище над Неаполския залив. И сякаш попада в рая. След моментно отдръпване — от стеснителност и поради някакви останки от принципи — Ема се оставя да я повлекат стихии. Пее за него, като си акомпанира на пиано, и дори се осмелява да танцува.

Неизбежното не закъснява да се случи. Хорейшо Нелсън и Ема Хамилтън стават любовници. Това не е обикновена авантюра. Двамата влюбени изживяват истинска страст, която ще трае до смъртта им. Сър Уилям не може да стори нищо, за да я възпре. Той отдавна е осъзнал, че Ема не може да му остане вярна и щом един ден ще обърне поглед навън, нека това да бъде към най-влиятелния човек в кралството. И дори ги окуражава да се разхождат заедно, а вечер под предлог, че го боли глава, ги оставя насаме.

Поведението му не е съвсем безкористно. Новините от Италия са лоши. Оня дявол Бонапарт напредва на юг и ако стигне до Неапол, Бог знае какво ще се случи с колекциите му! А за него те са единственото стойностно нещо. Държи на тях повече от всичко на света. И избрал подходящ момент, споделя грижите си с госта:

— Адмирале, вие знаете, че съм събрал някои антични предмети, които са доста ценни.

— Колекцията ви е известна в цял Неапол, сър Хамилтън.

— Е, добре, бих искал да я пренеса на сигурно място в Англия, времената са смутни.

— Цялата ми флота е на ваше разположение.

— Един кораб е достатъчен.

— Ами тогава ще ви дам „Колоса“. Той е специализиран за превоз на стоки.

* * *

Сред корабите, хвърлили котва на рейд пред Неапол, „Колоса“ не е най-добрият. Масивният му силует контрастира със стремителните линии на фрегатите. Макар да е въоръжен и да има топове за защита, не е предназначен да участва в битките. Това е снабдителен кораб, един от четирите в британската флота и единственият, който я последва в Средиземно море.

Ролята на този тип кораби е първостепенна: пренася мунициите, другите военни материали и хранителните припаси за останалите съдове. Освен това е пригоден да приема болните и ранените. А моряците от екипажа му са опитни занаятчии и работници, способни да извършат всякакви ремонти.

През тази война „Колоса“ храбро изпълнява мисията си. Кръстосва из Средиземно море, натоварен с тонове котви, платна и всякакви друго оборудване. Помага на не един кораб, изпаднал в трудно положение, и приема на борда си стотина ранени англичани и французи.

„Колоса“ има голям трюм, разделен на две. В предната част са струпани бъчвите с вода и бира, запасите от храна и други материали. В задната се пазят буретата с барут, тонове муниции и различни оръжия. Всичко това е засипано с пясък, за да не хвъркне във въздуха

при внезапен удар.

Капитан на кораба е Джордж Мюри. Той е опитен моряк , и стар приятел на адмирал Нелсън. Затова не е изненадан, когато го канят в двореца „Сеса“. Адмиралът го посреща приятелски.

— Имам поръчение за вас, Джордж. Трябва да пренесете необичаен товар.

— Ще го направя по най-добрия начин. За какво става дума?

— За едно съкровище, колкото ценно, толкова и чупливо. Сър Уилям Хамилтън притежава уникална колекция от гръцки вази и иска да я изпрати в Англия. Ще я опаковат тук и ще получите сандъците. На всяка цена трябва да се предпазват от удари.

Капитан Мюри се замисля и казва:

— Смятам, че намерих начин: ще ги складираме в багажното при експлозивите.

И уточнява пред учудения Нелсън:

— Ще ги заровим в пясъка. Това е най-добрият начин да ги държим неподвижни. С изключение на корабокрушението, нищо не може да ги помести.

— Отлично! Опаковането ще завърши след няколко дни. Веднага след това заминавате...

Джордж Мюри поздравява началника си и се оттегля. Всъщност няма нищо против да вдигне котва. Вече е октомври и лошото време приближава. А „Колоса“ е в критично състояние.

Това е стар кораб, единайсетгодишен, понесъл много изпитания през последните войни. Платната му са износени, мостикът е прояден. Най-зле са горните части на корпуса: отслабнали са и в случай на силно вълнение могат да отстъпят пред вълните и да се разпаднат. Тъй че завръщането му у дома ще бъде за последно. После ще го разоръжат и разглобят. Да се надяват, че последното плаване ще премине добре...

* * *

15 октомври 1798. „Колоса“ се готви да напусне Неапол. Сандъците са пренесени най-внимателно и са натоварени на кораба. Уилям Хамилтън настоява да присъства лично на операцията. Ема стои до него през цялото време. Самият Нелсън не се вижда. Носят се слухове за връзката му с младата жена и той е сметнал да не се показва със семейството.

Сър Хамилтън е предоволен от начина, по който се уреждат нещата, благодарни на капитана и двамата с Ема слизат на брега. Веднага след тръгването им капитан Мюри дава заповед да вдигнат котва. Времето е великолепно, но дали ще остане такова? Докато корабът излиза бавно от неаполското пристанище, капитанът произнася полугласно:

— С Божията милост!

* * *

Отначало пътуват безпроблемно. На минаване през Гибралтарския проток времето е все

така прекрасно, метеорологичните условия не се променят до пристигането им в единственото междинно пристанище — Лисабон. Но точно там започват произшествията. Първото няма нищо общо с навигацията и би трябвало да отmine без последици, но причинява истинска неприятност на капитана. Още щом хвърлят котва в пристанището, един британски контраадмирал се качва на борда и му заявява:

— От Адмиралтейството ви нареждат да върнете в Англия тялото на адмирал Шулдам. Наредих да го донесат...

Мълинекс Шулдам е съвсем различен от Нелсън. Произведен адмирал на седемдесет и пет годишна възраст, без да е сътворил нещо забележимо, умира в Лисабон. Оловният му ковчег се вижда на кея, готов за товарене. Джордж Мюри нарежда да го качат на борда и да го настанят в трюма при мунициите и сандъците.

Но напрежението сред хората му се покачва. Макар сам той да е безразличен към подобен род неща, моряците са суеверен народ и според тях пренасянето на мъртвец носи нещастие, при това става дума за чужд моряк. От този миг нататък екипажът ще се изнерви и съществуват всички рискове да не го овладее, ако се случи някоя неприятност.

Второто произшествие е много по-сериозно. Каквато практика има при всяко междинно спиране на брега, един корабен дърводелец оглежда състоянието на плавателния съд и докладът му е тревожен.

— Частите, подsigуряващи сцеплението на корпуса, са износени. Още при първата буря ще се разпаднат. „Колоса“ не е в състояние да излезе в открито море.

— Знам, но трябва да замина. Нямам избор.

Дърводелецът клати глава и също като капитана в началото на пътуването произнася:

— Тогава с Божията милост!

* * *

„Колоса“ напуска Лисабон на двайсет и пети ноември и изглежда чудото ще стане: времето е хубаво. Наистина, на шести декември небето притъмнява, но Англия вече се вижда. Дори в далечината може да се различи югозападното пристанище на Корнуелските острови. За съжаление се разразява бурята.

Внезапно и страховито се спуска от север. Вятърът свисти на пориви, високите вълни прехвърлят фалшборда. Корабът се пълни с вода, налага им се непрекъснато да я изгребват. Джордж Мюри стои до кормчията и се опитва да достигне островите Сили, които са продължение на Корнуелските. Знае, че крайбрежието им е изключително опасно, там подводните скали са многобройни и страшни. При ясно време се виждат, но в бурята само Провидението може да им помогне.

Целта му е остров Самсън с единственото прилично място за хвърляне на котва... Ето го най-сетне. Не може да бъде сбъркан с друг. Образуват го два хълма, ограждащи участък плоска земя. „Колоса“ се насочва натам. Дори в бурята се чува как скърца корпусът му. Нима ще се разпадне? В този случай всички ги грози неминуема смърт.

За щастие непоправимото не се случва и корабът се приближава до подходящото място... Диаметърът на рейда пред остров Самсън е най-много миля. И дума не може да става да

святат на брега — „Колоса“ е твърде голям, за да се добере до кея. Дълъг е 65 метра, широк — 18, освен това е претоварен. Джордж Мюри нарежда да хвърлят котвата и изпраща старши матроса да премери дълбочината — трябва да узнае дали е достатъчна и дали няма скрита опасност: скала, потънал кораб, изоставена котва. При огромните вълни корабът всеки миг може да удари дъното или някое препятствие и тогава край. Все пак старшият носи добра вест: препятствия няма, водата е достатъчно дълбока. Е, тогава ще изчакат да утихне бурята, за да продължат по-нататък. Платната са спуснати, всеки товар, който може да наруши равновесието, е вързан здраво...

Така минават два дни, но времето не се подобрява. Вместо да отслабне, бурята се засилва. На девети декември котвената верига се скъсва. Това е истинска катастрофа. „Колоса“ се залюлява страхотно, в един миг изглежда, че ще се преобърне.

Осъзнал веднага положението, капитанът заповядва да спуснат помощната котва, която е по-лека от главната. Но към 17.30 часа и тя се откъсва. Правят плаваща котва: нарязват много платна, връзват ги с въжета и ги хвърлят зад борда. Напразни усилия: побеснелите вълни и вятърът късат всичко.

Положението е критично. Бурята тласка вече кораба към скалиста плитчина, където ще се разбие. Джордж Мюри отчаяно се мъчи да промени посоката на движение. Заповядва да струпат всичко възможно на носа, за да стане по-тежък и да завърти кораба.

Но онова, от което се страхува, се случва. Моряците, опълчвали се досега срещу всички опасности, са станали апатични, изгубили са всякаква енергия и са примирени със съдбата си. Той долавя откъслечни приказки:

— Това е адмиралът! Вика ни в ковчега си!

— Всички отиваме при него...

Някои стоят и гледат тъпо, други се молят. За да възстанови дисциплината, капитанът взема крайни мерки. Нарежда на офицерите да извадят револверите и да заплашат с разстрел всеки, който откаже да изпълни задълженията си.

Около осемнайсет часа „Колоса“ допира дъното пред скалистата бариера на Уол Риф. Сега е отливът, но морето скоро ще се повдигне Бог знае до каква височина. Мюри нарежда да отводнят пълния трюм, от което няма особена полза, но поне ангажира хората му и ги отклонява от черните мисли.

В полунощ рулят се откъсва, а вятърът се усилва. Целият трюм е наводнен, дори и палубата. Всички са се струпали на едно място, включително и стотината ранени, преместени с голяма мъка. Но вълните не мирясват и положението става неудържимо. Налага е да се покатерят по такелажа и платната.

И отново най-трудното е да настанят ранените, повечето от тях в ужасно състояние.

Нещастниците са вдигнати в нещо като хамаци, направени от останки от платната и в страдания и мъки са принудени да останат в това ужасно несигурно убежище. Сторено е всичко, което е в границите на човешките възможности. На корабокрушенците не им остава друго, освен да чакат морето да се поуспокои и жителите на остров Самсън да им се притекат на помощ. Оцелелите се преброяват. Оказва се, че са дали само една жертва — старшият, сондирал дъното по заповед на Джордж Мюри. Паднал е във водата и е невъзможно да го извадят..

От другата страна на рейда жителите на Самсън не изпускат нищо от драмата. Това са петнайсетина корави мъже, които отглеждат картофи и живеят в къщи, почти потънали в земята, за да устоят на яростните ветрове. Разбрали са какво предстои да се случи и

коментират примирено:

— Ама и тази буря си я бива!

— Няма да се поместят от там, това е ясно!...

За тези бедни люде всяко корабокрушение е добре дошло. В най-лошия случай им носи стока, която им принадлежи по закона на морето, снабдява ги с провизии, дрехи и всякакви предмети...

Но все пак не са морски разбойници. И когато силата на бурята отслабва, скачат в корабчетата си и въпреки всички рискове се впускат да помогнат на оцелелите. Спасителната операция трае дълги часове в изключително опасни условия, но те успяват да спасят всички, включително ранените. По нареждане на капитан Мюри дори слизат в трюма с мунициите и качват горе ковчега на адмирал Шулдам.

Изоставен на яростта на вълните, „Колоса“ се разпада бързо. На седемнайсети декември пада голямата мачта. Бурята утихва чак на двацет и първи. Корабокрушенците са върнати в Англия със специално изпратен кораб.

* * *

Загубата на кораб от Кралската флота автоматично свиква военния съвет. Скоро след това и трибуналт, предназначен да съди корабния капитан Джордж Мюри, е събран на борда на „Гладиатор“, хвърлил котва в Портсмут. Капитанът подробно излага обстоятелствата около драмата, представя и бордовия дневник, който е успял да спаси от вълните.

Присъдата е в негова полза: бурята е единственият виновник за крушението на „Колоса“. Капитан Мюри е оправдан и дори получава поздравления от съвета за това, че с хладнокръвието си е успял да избегне по-голяма драма...

Остават вазите, за които при корабокрушението никой не е помислил. Сър Уилям Хамилтън не знае още за съдбата им. Неаполският двор преживява трудни времена. Пред Наполеоновия марш по полуострова дворът бяга в Сицилия, където пребивава в несигурна обстановка. Едва в средата на януари британският посланик научава от племенника си Чарлс Гревил онова, което за стареца е най-страшната катастрофа.

Новината го довършва. Съсипва му здравето, но най-силно е поразен духът му. Истинска пропаст го дели от Ема, която с целия блясък на трийсетте си години вече вижда в него само мърморещия старец, обсебен от грижи, които не са нейни.

Малко по-късно той се връща в Англия. Тя го придружава, но е бременна от Нелсън и ражда малката Хорация... Уилям Хамилтън умира през 1803. Нелсън го надживява само с две години. Убит е в битката при Трафалгар на 21 октомври 1805. Ема не се възстановява от този удар, пропива се и умира през 1815.

Колкото до останките от „Колоса“, те се виждат дълго време върху скалистата бариера на остров Самсън. Най-сетне Адмиралтейството наема водолаза Джон Дийн, изобретател на „портативен, патентован и високо оценен“ скафандър. Той изважда на повърхността онова, което интересува военната флота: два топа, скрипци, лебедки и различно оборудване. Античните предмети са погълнати от тинята и изчезват във вълните и забравата.

Отминават почти две столетия. През 1974 Роланд Морис от Корнуелските острови, който още от детството си има страст към подводните мистерии, се разхожда на малкия остров Самсън. Пролет е. Времето е хубаво и лек ветрец вълнува тревите. Картофените полета отдавна са изчезнали — откакто и последният обитател е напуснал острова. Изоставените къщи, наполовина потънали в земята и тук-там с паднали покриви, приличат на останки от странна цивилизация...

Роден през 1919, Роланд Морис отрано се подчинява на страстта си: става водолаз със скафандър и когато избухва Втората световна война, той постъпва при подводничарите. След сключването на мира основава фирма за издирване на останки и поръчките ваят една след друга след множеството корабокрушения през войната. Мечтата му е да открие „Колоса“. Подробно е изучил историята му, свързана с любовта на Нелсън, най-големия английски моряк.

Макар да не е специалист по античността, Роланд Морис знае всичко и за колекцията на Хамилтън. Снабдил се е с репродукции на скиците на художника Тишбейн, директор на Неаполската художествена академия, който е пресъздал най-хубавите вази преди опаковането им. Разбира се, чупливите предмети сигурно са станали на парчета — от корабокрушението и от теченията, разтърсили кораба преди близо два века. Изключено е да се надява на някаква търговска печалба, но това няма значение за Морис. Той се е зарекъл да изтръгне от морето вазите на сър Уилям. И ще бъде първият след Джон Дийн, който ще се спусне на това място. Така ще докосне мечтата от юношеските си години, заради която толкова търпеливо събира пари от спечеленото при предишните си мисии.

В началото на юни 1974 екипът му се настанява в полусъборена къща на острова и операциите започват. Оказва се, че няма да бъдат лесни. Роланд Морис и водолазите му попадат сред истински гъсталак от сплетени водорасли. Превръщат се в подводни косачи — изтощителна работа, но увенчана с успех, защото след няколко седмици изваждат малка котва. Това е именно помощната котва, пусната от „Колоса“ след загубата на голямата. Няма съмнение, че се намират на точното място!

Съгласно британския закон Роланд Морис декларира официално, че е открил останките и е упълномощен да продължи с издирванията. Само че поради характера на товара те ще бъдат под наблюдението на секцията по гръцка античност при Британския музей...

През следващите дни водолазите откриват топове, гюллета и успяват да направят опис на отломките, пръснати на пространство с дължина около двеста и ширина около сто метра, което надхвърля размерите на кораба и се обяснява с действието на теченията...

Едва след година, в началото на лятото, един водолаз изплува, вдигнал ръка с блестящ вдлъбнат предмет. На него майсторски е изобразено лице на сатир. Роланд Морис го сравнява със скиците на Тишбейн: изглежда е от големия кратер, една от най-красивите вази в колекцията. От този момент нататък парчетата започват да се трупат. След три месеца вече са събрани трийсет и пет хиляди — късчетата на един фантастичен пъзел. Директорката на античността в Британския музей е ентузиазизирана. Всичко е изпратено в нейните ателиета за възстановяване без прецедент в световната историята на реставрацията.

И ето, след дългогодишни усилия през септември 1978 музеят представя изключителна изложба: античните предмети на „Колоса“. Сред експонатите на видно място е поставен големият кратер. Експертите го приписват на художника от Пелей, работил в Атина между 440 и 430 г. пр. Хр. Човек не може да се насити на гледката от възхитителни вази с поскромни размери, но всичките със забележителна изработка. Престоят им под водата не е отнел блясъка на изображенията.

Така завършва историята на „Колоса“. Без да бъде изключително, неговото съкровище е сред най-учудващите и вълнуващите, извадени някога от морето.

Розовото съкровище

Когато влиза в кабинета на своя директор в майската сутрин на 1979, Марсел Бльори няма и най-малка представа какво го очаква...

Младият двайсет и девет годишен химик смята, че поне досега напълно е задоволил с работата си голямата фармацевтична лаборатория, която го нае. Сам той е изключително доволен от поста си, свързващ науката с обществената полза чрез създаване на нови методи за лечение.

Едва е седнал и директорът му подава снимка на красиво розово цвете.

— Знаете ли какво е това?

— Признавам си, че не. Може и да го има в градината ми, но не разбирам много от ботаника.

— Положително го няма в градината ви. Това е рядък вид зимзелен — *Vinca rosea*, който за разлика от познатия ни зимзелен расте само в топлите страни.

— И какво искате от мене?

— Да му осигурите производството.

— Искате да замина за топлите страни?

— Точно така.

— В коя?...

— Не знам. Вие ще решите...

Марсел Бльори се ококорва.

— Май нещо не мога да разбера!

Директорът се усмихва и започва с обясненията. *Vinca rosea* има дълга история.

* * *

Всичко започва в средата на XVIII век, когато един човек от Орлеан с авантюристичен дух, Етиен дьо Флакур, решава да учи медицина, за да стане аптекар. С дипломата в джоба отива в Мадагаскар, наричан през епохата остров Дофен, изпратен от компания „Ориент“. Там става главен комендант на острова и във форт Дофен създава първата ботаническа градина в Мадагаскар. Сред тамошните растения има един зимзелен с розови цветове, наречен *tonga*, висок около петдесет сантиметра, който расте навсякъде в диво състояние.

След завръщането си във Франция Флакур донася един екземпляр, който аклиматизира временно в Блоа, на брега на Лоара. Дава му името *Vinca rosea*, за да го отличи от растящите в страната видове — малкия и големия зимзелен, *Vinca major* и *Vinca minor*.

Учените бързо забелязват медицинските свойства на *Vinca rosea*. Тя е използвана като билка навсякъде, където вирее, и то по различни поводи. В Азия я прилагат срещу блатна треска и кашлица, на Антилите срещу астма, в Сенегал и Суринам срещу диабет, в Индия срещу ухапване от змия...

Времето минава. С напредъка на химията розовият зимзелен е изследван научно. И

откриват, че емпиричното му прилагане е свързано с една медицинска реалност. Растението съдържа не по-малко от шейсет и три алкалоида с неоспорими лечебни достойнства, като особено забележителен е един от тях, съдържащ се в корена. Става дума за робазина, мозъчен оксидант, подобряващ паметта, зрението и слуха на възрастните пациенти.

Това е началото на системното използване на *Vinca rosea*. Култивирано и отглеждано в Мадагаскар, производството му задоволява нуждите на фармацевтичната индустрия. През 70-те години обаче се появяват първите трудности. Мадагаскар преживява период на политическа и стопанска нестабилност. Военните конфликти се множат, транспортът и сигурността се сричат. Растението практически престава да се отглежда...

Ето защо през 1979 лабораторията на Марсел Бльори решава да започне производство на медикамента, чието активно вещество е робазинът. Налага се директорът на лабораторията да намери спешно нов терен за отглеждане на растението.

* * *

Марсел Бльори е разбрал вече целта на директора и новият проект определено му се нрави. Но има два въпроса към началника:

— Кое е най-доброто място за отглеждане на *Vinca rosea*?

— Това никой не го е изследвал. Би трябвало да е подходяща всяка страна с тропически климат в Африка, Азия или Америка.

— Защо се обръщате към мене? Не съм ботаник.

— Не, но сте интелигентен и инициативен. Струвате ни се най-подходящият.

— Значи аз да си избира дестинацията?

— Точно така!

— Отдавна си мечтая да видя Мексико. Ако ви кажа Мексико, ще се съгласите ли?

— Да.

Марсел Бльори обмисля още известно време предложението. След като обсъжда въпроса с жена си, дава окончателно съгласието си и приготвя куфарите с цел издирване на едно розово цвете.

* * *

Пристигнал в Мексико, ученият разтваря университетския хербариум, където са описани всички растения в страната. Ако *Vinca rosea* липсва, няма повече работа тук и се отправя към някое друго място. Но за щастие тя фигурира. Тогава той отива в биологичния факултет и се консултира със специалистите, които среща. Отговорите им не са окуражителни.

— Това растение не е с оригинален мексикански произход. Явно е донесено от външни посетители. И едва ли го има много. Може дори да се е загубило.

— Но ако съществува още, къде да го търся?

— В южната част на страната. Но и там температурните условия и влажността не са му достатъчни. Може би на изток, на атлантическия бряг, или на запад, към Акапулко...

Без да получи по-точни указания, Марсел Бьори решава да обиколи с кола Южно Мексико. За шест месеца навърта хиляди километри между атлантическия и тихоокеанския бряг и посещава стотици села. Никаква следа от розовото цвете.

Обезкуражен, той вече се кани да замине за Индия, когато един ден в края на лъкатушещия път, ограден от гигантски дървета, пристига в село Лос Мангос. То е първото, което вижда след цял час пътуване. Има чувството, че е попаднал на края на света.

Минава покрай дълга редица съборетини, една от друга по-тъжни. Сякаш не е останал жив селянин. Само хлапета се ровят в пепелта, докато кучетата с хлътнали коремци изчезват с приближаването му. Изведнъж Бьори заковава спирачки, като вдига облак прах... Отсреща в градината до барака с разковани дъски зърва килим от розови цветя, ами че това е *Vinca rosea*!

Стопанинът на мястото не закъснява да се появи. Млад е, между двайсет и пет и трийсетгодишен, бедно облечен. Изглежда учуден и неспокоен, дори леко враждебен. В Лос Мангос много рядко се появяват чужденци...

— Какво обичате, сеньор?

Марсел Бьори се представя, кимва към градината и пита, без да крие вълнението си:

— Тези растения ваши ли са?

— И те, и цялата градина. Много ли ви интересуват?

— Не можете да си представите колко много! Мога ли да вляза?

Човекът се съгласява и на свой ред се представя: Гонсало Ромеро, земеделец... Влязъл в добре поддържаната зеленчукова градина, младият химик се навежда над розовите цветове.

— Защо сте ги насадили?

— Не съм ги садил, растат си сами. От години ги изкоренявам, предпочитам да садя фасул и домати. Ама те никнат пак и тъй като жена ми ги харесва, реших да ги оставя.

— Има ли ги много тук?

— Не много. Тук-там край пътищата...

Човекът прибавя, че в областта на това растение му викат цветето, *ninfa* — нимфа на испански. Защо ли? Не знае. И стига до въпроса, който го вълнува:

— Какво искате да правите с това цвете?

Марсел му обяснява, че е пратеник на френска фармацевтична лаборатория, която има намерение да произвежда медикамент от корена му. Но съдържанието на веществото с лечебни свойства в растението може да бъде различно. Затова ще трябва да занесе един корен и да го анализира.

После разпитва събеседника си. Гонсало живее тук с жена си Анита и двете им деца. Дървената барака и парчето земя са единственото им богатство. Иначе работи по плантации с царевица, един ден при един собственик, друг ден — при друг. Не е ходил на училище — като повечето жители на Лос Мангос, загубеното селце, където няма нито течаща вода, нито ток... И заключава:

— Тук всички сме бедни, сеньор, и най-вече аз. Мислите ли, че ще има някаква полза от нимфата за Анита и за мене?

— Ако резултатът от анализа е добър, можем да създадем голяма плантация.

На Гонсало Ромеро не му се вярва, но се съгласява младият химик да си вземе корен зимзелен. Марсел го изтръгва внимателно от пръстта и си тръгва, като казва на Гонсало

Ромеро:

— Ще се върна да ви съобщя резултата.

Макар да знае, че младият селянин не му вярва на нито една дума...

* * *

За да направи добър анализ, на Марсел Бльори му се налага да се върне в град Мексико. Получените след две седмици резултати са смайващи: *Vinca rosea* от Лос Мангос съдържа робазин в два пъти по-висока концентрация, отколкото тази от Мадагаскар! Щом осведомява директора на лабораторията, му поръчват незабавно да започне производството, независимо от времето и средствата.

Тъй като му предстои да изкара дълго време в този район, Марсел разполага щаб си в Катемако, красиво градче на брега на дългото петнайсетина километра езеро по-долу от Лос Мангос. Това е единственото място в близките околности, където има хотел, достоен за това име. След това посещава Гонсало Ромеро да събщи и на него новината.

Намира го в компанията на съпругата и двамата им синове.

— Вие се върнахте! Значи моята *pinfa* е добра, така ли?

— Страхотна е! Предлагам ви да започнем веднага да я отглеждаме.

— Не мога да ви дам моята градина. Тя ни изхранва.

— При всички случаи ще ни трябва по-голяма площ. Нямате ли някаква идея?

— Само това имам, сеньор...

Тук се намесва Анита:

— Имаме и нивата на майка ми...

— Колко е голяма?

— Почти хектар, но е запустяла.

— Ще я почистим и ще я разорем.

Марсел се обръща към Гонсало:

— Искате ли да ми помогнете?

— Имам си достатъчно работа.

— Ще ви давам надница, а ако всичко стане както трябва, ще ви изкупя продукцията.

— Нима сте толкова богат?

— Аз не съм, но лабораторията да...

Гонсало Ромеро го гледа подозрително. Съмнява се. За него Марсел Бльори е гринго, а всички гринговци напират да управляват всичко с парите си, но причиняват само усложнения и неприятности... Младият химик настоява:

— Хайде да опитаме за известно време. Ако не сте доволен, ще се откажете.

* * *

Накрая Гонсало Ромеро се съгласява. Дори и тъща му се оказва склонна да отдаде земята си под наем. Работата може да започне... Почистването на изоставената нива не е проста работа, но двете жени успяват да се справят. Марсел изследва почвата, оказва се от вулканичен произход, което е още по-добре, защото е подходяща за отглеждането на зимзелена.

След това трябва да събере семената от *Vinca rosea* в зеленчуковата градина на Гонсало — от всички растения. Това са шушулки с малки черни топчести зрънца. На всеки стрък има по около трийсетина. Накрая успяват да съберат не повече от две шепи семена. Малко е, но с тях трябва да започне голямата авантюра.

Засяват семената. Засятата площ заема съвсем малка част от нивата. Копаят канали за напояване с вода от близката рекичка. После покриват земята с мрежи, за да защитят семената от птиците. И сега им остава само да чакат...

Всеки Божи ден Марсел Бьори пристига на нивата да види дали в охрената на цвят земя не се подават първите кълнове, показващи, че семената се са хванали... Шетането му насамнатам не остава незабелязано. Местното население определено се държи враждебно. Той би искал да се обясни със селяните, но никой не му говори и Марсел предпочита да не взема инициативата. Само децата идват при него с весели писъци... преди родителите им да ги извикат обратно.

Най-сетне след две седмици първите кълнове се подават от пръстта: един, после два, после десет, после повече от сто. И растат много бързо: очевидно почвата е добра за тях. Когато растенията цъфват и връзват, той обира малките черни семена и отново ги засява. Засятата площ се удвоява. Така след много месеци красива розова завивка покрива цялата нива на тъщата. Тази гледка се отплаща на двамата мъже за всичките им усилия, кара ги да забравят умората, труда под лъчите на жаркото слънце, хапещите комари, страха от змиите, вулканичните камъни, които трябва да събират, и каналите, които трябва да изкопаят, за да докарат водата.

Защото Гонсало Ромеро се запалва по идеята. Имат роля, разбира се, и парите, които получава всяка седмица, както и перспективата да продаде реколтата си и да се отърве от мизерията, но вече го изпълва чувство на приятелство и уважение към Марсел Бьори. Открил е в него сериозен и благоразположен мъж, взискателен учен, който не бяга от черния труд на нивата. От друга страна, е горд да научи от младия химик, че това е единственият начин за получаване на лекарството, помагащо на хиляди хора.

Обаче жителите на Лос Мангос гледат все така враждебно на натрапника-французин. И непрекъснато подхвърлят на Гонсало Ромеро:

— Какво си се хванал с този гринго? Да отглеждаш бурени, ама че идея!

— Да, но ми плаща за това време!

— Подиграва се с тебе. И ще те разори!

— Не само че няма да ме разори, но и вас ще ви накара да работите за него. Ще облагодетелства цялото село...

Най-сетне идва време да прибират реколтата. Марсел и Гонсало вадят поотделно всеки корен на *pinfa*, внимават да не го повредят. После отсичат корените с мачете и ги отделят от останалата част на растението, за да преминат към следващата операция, сушенето. За целта подреждат корените върху найлони в градината на Гонсало.

За една седмица корените изсъхват напълно. Марсел Бьори вече може да ги изпрати във Франция и да плати на мексиканеца според уговорената цена. Следващата програма е

проста: нова реколта. Но младият химик се изправя пред нов проблем: разрастване на производството.

* * *

Френската лаборатория получава изпратените ѝ корени. Съдържанието им на робазин е два пъти по-високо от това на мадагаскарските растения. Марсел Бльори е успял да увеличи концентрацията му по естествен път.

Резултатът е забележителен, но това е само началото. За лекарството, изпращано в десетки страни, е нужно голямо количество корени от зимзелен. Тъй че дирекцията поръчва на Марсел да разширява производството на място. Дали ще успее да убеди останалите селяни? Няма нищо по-несигурно, а в случай на неуспех ще бъде принуден да започне всичко отначало в друга страна. Месеци напрегнат труд ще отидат на вятъра, една голяма надежда ще угасне...

В Лос Мангос, както навсякъде другаде, селяните се делят на собственици и ратаи. Последните — такива като Гонсало Ромеро, живеят почти в мизерия, което не значи, че първите са богаташи. Просто имат повече земя. Почвата, навсякъде с вулканичен произход, е плодородна, но нямат възможност да я експлоатират пълноценно с торове и машини. Тъй че се трудят също като дедите си и засяват онова, което ще порасне само с Божията помощ — преди всичко боб и царевица.

Такива са хората, които трябва да убеди. Марсел Бльори знае, че сам няма да успее. И оставя да действа Гонсало Ромеро, който отначало отива при сравнително по-кротките и ги вика на събрание. Събират се дващестина стопани, включително и една жена. Лицата им са намръщени. Но Марсел и Гонсало са готови да отговорят на всички въпроси.

— За какъв дявол е това, което правите? Да отглеждаш бурени, не сме виждали такова чудо!

Отговаря Гонсало. Набляга на онова, което го е поразило най-силно:

— От тях се прави лекарството, дето помага на старите хора да виждат и чуват по-добре и да подобрят паметта си. Лабораторията на Марсел Бльори го произвежда. Нимфата расте на много малко места в света. Ето защо ни трябва помощта ви.

Жителите на Лос Мангос се споглеждат учудено. Явно не са очаквали да чуят това. Но продължават да се дърпат:

— Никой не знае как се отглеждат цветя. Ние садим само зеленчук.

— Двамата с Марсел го правим повече от година. Ще ви покажем.

Французинът се намесва:

— Трудът ви ще бъде платен много по-добре от това, което е било досега. Моята лаборатория се ангажира да изкупи цялата ви продукция.

— Това са само приказки! Ако се хванем, един ден може да изчезнете и ще останем с цветята в ръка.

— Не са приказки. Ще ви плащам в аванс. Ще получите парите си още преди сеитбата.

Последният аргумент коренно променя атмосферата, макар да има още възражения. Жителите от Лос Мангос са прости хора, които не искат да променят навиците си. Изхранват

се с това, което сеят. Парите им трябва само да си купят необходимите неща, за които ходят чак в града, защото в селото няма търговци. Марсел Бльори успокоява последните им страхове:

— Никой не ви кара да сеете единствено нимфа. Само на част от земята. На другата пак ще имате боб и царевица.

Този път май нямам какво да възразят и Марсел Бльори става да им благодари лично. Но когато се приближава до жената да ѝ стисне ръка, тя се отдръпва стреснато с уплашена физиономия... Гонсало Ромеро му пошушва:

— Тук не можеш да подадеш ръка на омъжена жена. Противно е на обичаите. Трябва съпругът да разреши.

Марсел Бльори веднага се извинява, но случката обикаля селото и за малко да провали начинанието.

След няколко дни друга суматоха на свой ред изправя сделката на ръба на провала. Група жени нахлуват при Гонсало.

— Вярно ли е, че грингото обещал да плаща за всяка реколта преди още да е засята?

— Да. Не ви ли харесва?

— Хич ама! Щом получи толкова пари накуп, мъжът ми ще ги пръсне в кръчмата и по борбите с петли. До последния петак! И после ще гладуваме.

— Какво искате тогава?

— Друго! Не знаем какво, но да е друго...

Най-сетне Марсел Бльори намира изход: да, ще плаща на селяните в аванс, но на шест пъти, в съответствие с етапите на работата. Невероятно, но сега всички обявяват, че са доволни от солмоновското му решение и отглеждането на *Vinca rosea* започва.

* * *

И върви добре! Семената от нивата на тъщата се оказват достатъчни за плантация от цели двайсет хектара. Марсел и Гонсало наставляват селяните през всички следващи етапи — разсаждане, плевене, събиране на семената — и те бързо свикват с новата култура. Не след дълго нови земеделци започват да пристигат и да искат да работят при тях, защото тук плащането е по-добро и по-редовно, отколкото на блоковете с царевица. Собствениците на земята са принудени да им отказват.

Лека-полека двайсетина парцела около селото се покриват с красиви розови цветове под учудения и малко завистлив поглед на онези, които са отказали да участват в авантюрата. Лос Мангос се е превърнал в първия — и единствен — център за отглеждане на *Vinca rosea* в света. Всичко това интригува все повече хора. В отглеждането на този зимзелен — който дявол знае за какво се употребява — трябва да се крие нещо, фактът е още по-подозрителен, защото е обществена тайна, че в съседната провинция Чиापас селяните отглеждат тайно кока. И неизвестно откъде, може би от самия Лос Мангос, но до властите пристига анонимен донос и няколко дни по-късно Марсел и Гонсало получават голямата изненада в живота си.

Една заран, още по разсъмване, в селото нахлуват бронетранспортъори. От тях се смъква цяла тъпа полиция с автомати в ръка, докато в същото време над главите им кръжат два хеликоптера, които най-сетне кацат до плантацията, вече обградена от полицията. От единия хеликоптер слиза облечена в бял комбинезон млада жена с цяла походна лаборатория и

веднага се хваща на работа. Около нея се върти офицер с уки-токи в ръка, готов да даде заповедите си в съответствие с резултата от проверката.

Пристига и предупрежденият Марсел Бльори, но полицейският кордон не му позволява да се приближи. Може само да наблюдава отдалече младата жена в бяло, надвесена над цветята. След известно време, което му се е сторило безкрайно, тя се изправя и казва нещо на офицера, който му махва с ръка да се приближи. Жената го гледа учудено.

— Защо отглеждате *Vinca rosea*? Какво ще я правите?

— Ще получавам лекарство от нея. Работя за една фармацевтична лаборатория.

— В такъв случай можете да продължите. Няма нищо незаконно.

Малко след това хеликоптерите излитат, изнасят се и бронетранспортъорите.

* * *

Няколко седмици по-късно реколтата предизвиква силно вълнение. Наобиколени от гъстата любопитна тълпа, рала — теглени от бикове според местния обичай — обръщат земята и вадят корените, без да ги повреждат. Земеделците минават по браздите и събират на големи снопове целите растения, като отсичат корените им с мачете.

После откарват с талиги корените в бараката на Гонсало, където ги подреждат грижливо върху големи найлони, постлани в градината. Следващата седмица любопитните се изреждат да наблюдават съхненето на растенията, като предизвикват недоволството на собствениците. Всеки от тях стои на пост при своите си корени с мачете в ръка или дори с пистолет в пояса.

Най-сетне на седмия ден всичко е готово. Само притежателите на корени могат да ги пипат. Те ги събират в грамадни чували и ги носят към големия кантар. След измерването всеки селянин получава незабавно парите си според тежестта на продукцията под завистливите погледи на останалите жители на Лос Мангос и се подписва в приходно-разходната книга с... отпечатък от десния си палец. Сетне корените се балират на пакети по 100 кг и се товарят на камион, който ги откарва до пристанището Веракрус, за да отплават към Хавър.

* * *

Отглеждането на *Vinca rosea* се превръща в основния поминък на Лос Мангос. След получаване на новата реколта лабораторията на Марсел Бльори му възлага да организира индустриално отглеждане на растението. Трябва да създаде предприятие и да засее културата на цели петдесет хектара.

Вече е крайно време да разговаря с кмета, защото властта трябва да бъде приобщена към предприятието. Гонсало Ромеро се нагърбва с организиране на срещата и Марсел Бльори е приет официално от общинския съвет. Под сянката на голямото мангово дърво на селския мегдан народните избраници изслушват френския химик. Атмосферата е много по-

непринудена, отколкото на предишните срещи. Полицейската акция е разпръснала подозренията за трафик на наркотици, а изкупуването на успешната реколта е направило силно впечатление. Във всеки случай колебанията са се изпарили.

Марсел Бльори подава на кмета, един от малцината жители на Лос Мангос, които могат да четат, равностметката от реколтата и доклада на лабораторията за *Vinca rosea*. Кметът преглежда сметките, без да прави коментар, и взема думата:

— Сега какви са ви намеренията?

— Искам да увелича с трийсет хектара площите за производство и да го организирам по рационален начин.

— Помислихте ли добре?

— За кое?

— Вие смятате, че ни носите доходи, но можете да ни разорите. Лос Мангос е традиционно общество. От векове живеем по един и същи начин. Ако заради нимфата зарежем всичко останало, ще ни сполети катастрофа.

— Нещата не стоят така. Предлагам трийсетте декара да бъдат разпределени между петдесет собственици. Те ще отделят за нимфата само част от земята си и ще продължат да отглеждат царевица и фасул, за да се изхранват..

Освен това ученият обяснява метода на заплащане, който е въвел. Неговата лаборатория го е упълномощила да плаща в аванс, но той го прави постепенно, с което се избягва получаването на по-големи суми, които биха дестабилизирали домакинствата.

Разговорът продължава още известно време. Кметът и общинските съветници си дават сметка, че французинът уважава традициите им, и накрая дават съгласието си... Доволен, Марсел Бльори заминава за град Мексико, за да основе фирмата, която нарича „Нинфамекс“. Той осигурява ръководството ѝ, подпомогнат от сътрудниците, пристигнали от Франция, и вече посещава по-рядко Лос Мангос.

Там Гонсало Ромеро следи за организацията на работата. Той държи сметките, насърчава новите кандидати от селото, помага им, когато трябва, и контролира съвестното извършване на работите. Методите не са се променили, както винаги са традиционни. Хората се трудят с рала, теглени от бикове, сеитбата, плевенето, събирането на семената и ваденето на корените — всичко се върши на ръка.

* * *

Реколтата е богата. Малко по-късно Марсел Бльори преминава на следващия нов етап: решава стриването на корените да се прави в самото Лос Мангос. Това дава две предимства: намалява двойно теглото на продукцията, с което намалява и транспортните разходи, и създава нов източник за доходи на селяните.

За целта в Лос Мангос трябва да се построи малка фабрика. Кметът предоставя на „Нинфамекс“ терен с подходящи размери, но се явява друг, по-сериозен проблем: тук няма електричество. Няма какво да движи машините. Все пак за следващата реколта успяват да ги задвижат с помощта на няколко автомобилни двигателя..

Времето тече, Марсел Бльори решава да увеличи производството и да въведе на място

изпълнението на още дейности. Но за тях са нужни по-мощни машини и повече енергия.

Тогава младият химик изпраща до електрическата компания първото искане за свързване, но получава отказ. Най-близката точка на електрическата мрежа е на повече от петнайсет километра и компанията не желае по никакъв начин да се ангажира с разходите. След дълги дискусии Марсел Бльори най-сетне получава съгласието на компанията, като обещава да заплати изцяло строежа на трикилометрова линия с високо напрежение, трансформатор и всички разходи по монтажа. Това е нова победа: благодарение на розовия зимзелен Лос Мангос не само се радва на стопанско оживление, на каквото никой не се е надявал, но вече ще има и електричество!

Видял пристигащите работници, които слагат стълбовете и обтягат жиците, кметът, силно развълнуван, идва да поздрави Марсел Бльори:

— Благодаря ви! За Лос Мангос започва нов живот!

Директорът на „Нинфамекс“ е не по-малко развълнуван от него. Спомня си деня, когато попадна за първи път в Лос Мангос, отчаян от безкрайните обиколки и готов да се откаже. Обръща се към кмета:

— След фабриката къде ще прекарате ток?

— Обсъдихме го в общинския съвет и всички сме единодушни: до гробището, за да го осветяваме нощем.

Марсел не може да продума от учудване, но кметът му обяснява, че близо до Лос Мангос е градчето Катемака, което може да бъде наречено световна столица на магиите. Всяка година знахари, шамани, некроманти и прочее екзорсисти от цяла Америка и дори от останалите континенти се събират в него да служат черните си литургии и да призовават демони от всякакъв род. Не стига това, ами за ритуалите си се нуждаят от трупове, та обикалят из района и ги задигат от гробищата... И кметът широко се усмихва:

— Благодарение на вас вече няма да ни крадат мъртвите!

* * *

Вълшебната приказка продължава. Днес повече от четиристотин хектара в Лос Мангос са засадени с *Vinca rosea*. Селото е с изцяло променен облик. Всички къщи вече са тухлени и имат ток и течаща вода.

Лос Мангос се е превърнало в оживена агломерация. До него се стига по хубаво асфалтирано шосе, заменило стария път, пращен лете и разкалян зиме. Новите обществени сгради свидетелстват гордо за развитието на градчето. Кметството, красива постройка с колонада, се издига на централния площад до забавачницата и общинското училище. Процентът на грамотните, близък до нулата, когато пристига Марсел Бльори, от доста години вече е почти сто. В Лос Мангос има дори спортна зала и футболно игрище.

Не всички негови жители са се посветили на отглеждането на нимфата. От село без никаква търговия, изхранващо се само с онова, което расте по нивите, основно царевица и фасул, сега там има магазини за хранителни продукти, за облекло, има фризьор и дори лютиер — защото в околните екзотични гори има дървесина, идеална за направата на музикални инструменти.

Така Vinca rosea се е превърнала за Лос Мангос в нещо повече от златна мина. Богатството, създавано от поредната златна треска, е колкото приказно, толкова и илюзорно. Благодарение на него никнат като гъби градове, за да опустеят, щом се изтощят златните жили, и да се превърнат в градове-фантоми.

Кметът на Лос Мангос е бил прав да се страхува, че вместо богатство нимфата може да им донесе разорение. Като руши прародителските структури, би могла да дестабилизира населението. Но Марсел Бльори, съчетал напредъка с уважение към традициите, успява да избегне отрицателните последици. Благодарение на него хората на Лос Мангос и района около него могат да гледат на живота в розово.

Златната планинска верига

В началото на януари 1897 австралийското лято е убийствено горещо. В задушната пустиня камилар отива на работа, яхнал едногърбата си камила, и внезапно зърва човек, който бере душа върху червения пясък.

Дошъл от безкрайно далечната Сахара, номадът се заселил на другия край на света, защото англичаните му предложили заплаца, несравнима с мизерния живот, който е водил дотогава. В английските колонии пустините са многобройни и безмилостни и има нужда от хора с опит в този климат. Сега той работи с Джон Хардинг, инженер землемер, натоварен да взема данни за бъдещите пътища.

Камиларят се навежда над падналия човек. Млад е, двайсетинагодишен. Лицето му е покрито с остра брада, в юмрук стиска парченца от скала. Спасителят му клати глава.

— Още един златотърсач!

Няма нищо по-банално от това в Австралия от края на XIX век. От десетина години насам в района на близкото градче Кулгарди буквално събират по пътищата късчета самородно злато. През 1882 фермерите Бейли и Форд се впускат да преследват крадци на добитък и първинамират злато. По пътя си забелязват търкалящи се по земята камъни със златни жили. Тъй че забравили за бегълците. Трябвало само да се наведат, за да съберат петнайсет килограма чисто злато за един само следобед.

Това откритие предизвиква невероятен шум към златото. За няколко месеца населението на Кулгарди се увеличава двайсет-трийсет пъти. Година по-късно същият сценарий се повтаря в Калгурли. Друг фермер открива, докато се разхожда на кон, невероятно богати златоносни скали. И там човек трябвало само да се понаведе, за да напълни джобовете си със злато.

Тъй че камиларят изобщо не се чуди, като вижда как безжизненият човек стиска в юмрука си късчета самородно злато. Все пак такава събитие не е нещо всекидневно. Напротив, цял век по-късно продължава да живее в паметта на хората.

* * *

Минават два дена. Златотърсачът е качен на едногърба камила и отведен в лагера на Хардинг.. Пристигал отдалече! Бил в състояние на крайно обезводняване и дължал оцеляването си само на здравата си натура. Несъмнено и на младостта си. Защото вече избръснат, се оказва много по-млад, отколкото изглежда. Май няма и двайсет години.

Когато най-сетне идва на себе си, инженерът бърза да го разпита:

— Имате страшен късмет! Как се казвате?

— Лесътър. Ако не бяхте вие, вече нямаше да ме има на този свят!

— Възможно е. Тези късчета, дето стискахте в юмрук, къде ги намерихте? В Кулгарди ли?

— Съвсем не.

— Тогава в Калгурли?

— Не, не. Това е друго находище. Много по-голямо! Не вярвах, че може да съществува
такова чудо!

Хардинг го слуша внимателно. Спасеният, погледнал смъртта отблизо в очите, явно не е
още на себе си, но си струва човек да го изслуша.

* * *

Люис Хюбърт Лесътър се ражда преди деветнайсет години в Мередит, щата Виктория.
Син е на скорошни английски емигранти. Детството му е белязано от приказните легенди,
разказвани от родителите му. Особено го поразява онази за полето с рубините. Според техен
семеен приятел на скрито място сред планините Макдонал се спотайва цяло плато, осеяно
със скъпоценни камъни като маковете в нивята напролет.

Вече възмъжал, Люис убеждава майка си и баща си да му дадат кон и провизии, за да
замине на север с обещанието, като се завърне, да им донесе богатство. Заминава и дълги
седмици обикаля пътищата. Намира все пак мястото и веднага разбира къде е грешката.
Червените камъни не са рубини, а гранати, чиято пазарна стойност едва би покрила добива
им...

Потиснат от този удар на съдбата, Люис Лесътър решава да продължи до брега на
океана. Чувства се отвратен и от издирванията, и от цялата Австралия, и иска да се наеме
като юнга в първото пристанище, до което ще се добере. Според картите, които носи,
планинската верига Макдонал продължава на запад до Индийския океан, който, изглежда, не
е чак толкова далече.

Все пак отминават още няколко седмици изморителен марш, преди океанът да се появи
на хоризонта. Момъкът достига последните склонове на веригата, за да види, че пред него се
простира с километри нови планини. Провизиите му свършват, положението от ден на ден
става все по-отчаяно. На всичкото отгоре пейзажът се променя и той стига до пясъчни
хълмове, каквито има в пустинята, а не в крайбрежната област.

Вече не му е останало нищо за ядене. Все пак продължава да напредва и навлиза в
пресечена местност, където има шанса да попадне на извор. Разпъва палатката си и остава
два-три дена, за да си почине, после пак поема към морето, напълнил всички възможни
съдове с вода.

* * *

Погледът на спасения се замъглява. Картините се редуват пред очите му.

— И малко след това я открих.

— Мината?

— Да...

— С многото злато?

— Отначало не забелязвах нищо такова. Само камъни със зелен цвят. Бяха в линия, сякаш някой ги е подреждал, освен това имаха правилна форма, като дялани с чук и длето. Дори си помислих, че съм попаднал на ремонт на част от пътната мрежа и ей-сега ще зърна работниците, но там нямаше жива душа. Едва тогава ми хрумна да разтроша няколко камъка. Вътре в тях имаше златни жили.

— И после?

— Продължих напред и линията от камъни също продължи.

— Да не ги е редило някое диво племе?

— Същото си помислих и аз. Рекох си, навлязъл съм в свещеното им място и ей-сега ще ме нападнат. Но не, нямаше никого. Нито диваци, нито цивилизовани люде.

Люис Лесътър поглежда напрегнато събеседника си:

— По едно време камъните изчезнаха. Край, рекох си! Обаче малко по-нататък се появи абсолютно същата редица. Копнах малко и констатирах, че под земята има още камъни. На някои места златната жила слизаше под пръстта, после се появяваше пак отгоре и това в продължение на километри.

— Невероятно! Ще можете ли да намерите отново мястото?

— Трудно. После нещата се влошиха...

* * *

И момъкът доразказва края на патилата си. Вървял още много дни, преди да се добере до дюните с червения пясък. Няма нищо за ядене. Конят му умрял от глад. Останал сам, изгубен сред пустинята. Малко след като изпил последната глътка вода, загубил съзнание. Точно там го открил камилярят.

Джон Хардинг изслушва внимателно целия разказ.

— Готов съм двамата с вас да се върнем там. Ще финансирам експедицията.

— С какво?

— Имам пари.

— Ами службата ви като геодезист?

— Отказвам се от нея. Вие имате право на три четвърти от печалбата. Аз ще се задоволя с една четвърт.

Събеседникът му предпазливо възразява:

— Преди да се върнем там, искам да се уверя, че наистина съм намерил злато.

— Прав сте. Да вървим в Кулгарди и да дадем за експертиза камъните.

* * *

Кулгарди прилича на всички градове, появили се от златната треска: постройки от

всякакви материали, най-често дъсчени бараки, ако не и обикновени палатки, редом с тях солидни къщи. Колкото до павилионите за експертиза, има ги навсякъде. Практически на всяка улица.

Човекът, комуто Люис Хюбърт Лесътър връчва образците си, не показва никакви емоции: нали по цял ден пред очите му има само злато. Все пак зелената окраска на камъните го кара да се оживи:

— Странен цвят! Нова жила ли е това?

— Да, нова жила...

Той без отлагане започва анализа и когато се връща, не крие изненадата си:

— Моите поздравления! Златното съдържание е 850 грама на тон. Много повече от това, което копаят тук...

На излизане Джон Хардинг е силно развълнуван:

— Какво, тръгваме ли?

Но Лесътър клати отрицателно глава.

— Не веднага. Имам намерение да се наема на кораб, не съм се отказал от това. Нуждая се от нови хоризонти. По-късно може би...

Инженерът настоява известно време и се примирява. Момъкът е твърде изтощен от авантурата. Сигурен е, че ако се върне там, ще умре. Затова благодари още веднъж на спасителя си и го напуска. Наистина, обещава му да поддържат връзка.

Лесътър тръгва по море и не се обажда в продължение на три години. Но се оказва, че държи на думата си: в началото на 1900 пише на Джон Хардинг, за да му съобщи, че е готов да потеглят заедно. Най-сетне голямото приключение може да започне.

* * *

Лесътър решава да започне от началната точка. Ще поеме на път от дома си в посока към находището от червени камъни. Надява се, че като следва същия маршрут, накрая ще стигне до златната си мина. Този път разликата е в големия екип: пет камили, по-устойчиви от конете във враждебните територии, където отиват, съответните сечива и изобилие от хранителни припаси...

Момъкът е пресметнал точно. След тригодишната пауза успява да открие следите от предишното си минаване, дори старите си биваци, и сравнително бързо пристигат в платото с гранатите. Оттам, както и първия път, поемат край планините Макдонал в западна посока, като откриват останки от предишната му екипировка.

След много седмици път той разпознава хълмовете от червен пясък, където едва не умира от глад и дори попада на извора, спасил тогава живота му... След това със свити сърца двамата с Хардинг поемат отново на път, попълнили докрай запасите си с вода. Дотук всичко е преминало добре. Ще имат ли докрай същия късмет?

Шансът все така е с тях. Пристигат в скалистата местност, която Хардинг разпознава като планините Питърман, и веднага се натъкват на изключителната жила. Това е точно онази странна линия от зелени камъни, сякаш наредени от човешка ръка. Щастливи от постигнатата цел, двамата мъже жалонират терена, чрез което ще отстояват правата си върху

откритието. Хардинг сема точните мерки на жилата, простираща се, както му е казал Люис Хюбърт Лесътър, на около 15 километра разстояние.

После пълнят чувалите с образци самороден метал. Преди да тръгнат, Джон Хардинг пристъпва към най-важната операция: локализиране на терена. През тази епоха вътрешността на Австралия практически е тера инкогнита. Картите са безполезни. Инженерът сема необходимите ориентири, като използва часовника си. Отбелязва кога точно изгрява и залязва слънцето, за да определи географската дължина и ширина. Щом свършват и тази работа, тръгват в еуфорично настроение обратно към къщи...

На път са вече много седмици и когато стигат до първия град, Хардинг изведнъж забелязва, че часовникът му е изостанал със 75 минути. Не знае откога е закъснението и му се налага да се примири с очевидното: точното местоположение на скалистата златна мина е все така неизвестно!

Двамата мъже се скарват яростно. Лесътър смята, че трябва незабавно да се върнат при жилата.

— Ще се водим от оставените следи. Ще открием пътя благодарение на тях, както го сторихме вече.

— Прекалено е далече. Няма да ни стигне храната.

— Ами да купим!

— С какво? Аз изхарчих всичко за експедицията. Вече нямам нито грош.

При вида на разгневения партньор Джон Хардинг предлага друго:

— Защо не намерим някой да ни финансира. Ще го убедим да подготви нова експедиция...

Двамата мъже отиват в Пърт, столицата на Западна Австралия. Но там образците самородно злато не правят никакво впечатление.

— Злато е, да. И какво?

— Това е изключителна жила с необикновено високо съдържание на метал.

— За момента инвестираме в находищата в Кулгарди и Калгурли. Все още са много печеливши. Вашето е в непознат район и дори не знаете къде точно се намира. Може би по-късно...

* * *

По-късно: тези две думи ще предопределят съдбата на Люис Хюбърт Лесътър. Налага му се да чака да се изчерпи златото от находищата в Кулгарди и Калгурли, та финансистите да си спомнят за неговата златна мина.

За да спечели време, се качва отново на корабите и обикаля света. Живее няколко години в Съединените щати, после се завръща в Австралия, където се жени. През 1914 участва във войната в Европа — на Дарданелите. През 1917 се демобилизира по болест. Върнал се в цивилния живот, отново се опитва да заинтересува финансистите с онова, което нарича ту „златна планинска верига в центъра на Австралия“, ту „златната верига в планините Питърман“, но експлоатацията на Кулгарди и Калгурли продължава и той не получава положителен отговор.

Принуден е да убива някак времето си — чак до 1929. Става ту управител на ферма, ту журналист, ту прави няколко изобретения и се опитва да продаде патента им. Световната криза предизвиква рязко покачване на цената на златото. Лесътър смята, че е дошъл моментът да опита късмета си пред правителството.

Двамата с Джон Хардинг са приети от сър Хърбърт Джеп, председател на Комисията за развитие. Двамата съдружници настояват, показват зелените си камъни, набраздени със злато, но напразно, не успяват да убедят събеседника си, който ги взема за фантазори или още по-лошо, за мошеници. Разочарованието е голямо. Хардинг не го понася и малко по-късно умира в Калгурли.

По жестока ирония на съдбата точно в този момент положението най-сетне се променя...

* * *

В Австралия синдикатите разполагат с големи фондове и съответно влияят на властите. Лесътър решава да опита късмета си при тях. В началото на 30-те години той отива в Сидни, в седалището на австралийската работническа конфедерация „Аустрелиан Уоркърс Юниън“. Нейният президент Джон Бейли не е изненадан да види как в кабинета му влиза с тежка походка непознат широкоплещест мъж с прошарена коса, който се представя като Люис Хюбърт Лесътър и без предисловия започва разказ, изпъстрен с приповдигнати епитети, за открития от него дълъг златен път в планините Питърман. Тук синдикалистът показва, че не е предубеден като властите. Ако всичко това е вярно, би било фантастичен извор за финансиране на работническото движение.

Той не отказва и прави свое проучване. Отива първо при учените. Експертизите върху предложените от Лесътър образци потвърждават изключително високото им съдържание на скъпоценния метал. От своя страна геолозите са склонни да допуснат, че златният скалист гребен, експлоатиран в Кулгарди и Калгурли, спокойно може да продължава под земята до Централна Австралия и да се показва на повърхността на мястото, където Лесътър е открил златната си жила.

Сетне президентът на синдиката се обръща към детективите. Те различават миналото на Люис Хюбърт Лесътър и разпитват познатите му. Разследването оформя портрета на оригинал, чиято честност не предизвиква съмнение. Може да е фантазър, но със сигурност не е мошеник.

За Джон Бейли нещата вече са ясни. Очевидно става дума за най-голямата златна мина в света. Най-скромните изчисления сочат печалба от два милиона долара, достатъчна не само да осигури бъдещето на синдиката и на евентуалните участници в мероприятиято, но и да измъкне цяла Австралия от световната финансова криза.

Той се свързва с Лесътър, после със сладкодумието си лесно успява да убеди известен брой капиталисти и официални организации да създадат компания, натоварена с издирването на жилата: Централ Аустрелиан Голд Експлорейшън Къмпани. Акциите ѝ се разпродават бързо и не след дълго компанията разполага със значителен капитал.

Подкрепят я от всички страни. Правителството на Нов Южен Уелс осигурява безплатен

транспорт до Алис Спрингс, гориво и масла, хранителни припаси и екипировка. Правителството на Южна Австралия се ангажира да подпомогне експедицията с всичко, което е в негова власт. Колкото до страната-майка Англия, тя изпраща на изследователите камион с шест колела „Торникрафт“, всъдеход, пригоден за пустинни условия. Изпраща и малък самолет, който да лети на разузнаване пред кервана при всеки негов преход и да открива достъпните пътища. А щом се приближат до целта, пилотът да вземе Лесътър на борда за опознавателен полет над златоносния район.

На 1 юли 1930 групата, междуременно снабдена с втори камион, напуска Алис Спрингс в Централна Австралия. Всички жители се изсипват на улицата да присъстват на потеглянето на експедицията. Единствено самолетът остава на мястото си. Ще изчака групата да стигне до малко градче Илбилба, където ще му подготвят писта за кацане.

Но пътуването към Илбилба се превръща в кошмар. На места пътешествениците едва се придвижват, като с удари с мачете си проправят път през джунгла от лиани, подобна на онази в тропическата гора. На други места се борят с обширните площи с пясък, като постилат палмови рогозки, за да не затънат камионите. Дори при по-благоприятни условия торникрафтът не надхвърля скоростта от 3 км/час. Колкото до наетия в Алис Спрингс камион, той бързо-бързо предава Богу дух.

В средата на юли австралийската зима е особено сурова. Има толкова студени нощи, че никой от пътешествениците не може да мигне. Всички тропат с крака около торникрафта. Никой не може да влезе вътре. Лесътър се е заключил в кабината с пистолет и два пълнителя на коленете. С напредването на експедицията се засилва манията за преследване у Люис, който се чуди какви предпазни мерки да вземе. Станал е толкова подозрителен и груб, че никой не му продумва.

Все пак след многобройни изпитания групата пристига в Илбилба и подготвя пистата за кацане. Но следват непредвидени пречки и нещастия. При кацането самолетът се разпада, неизползваем е и губят много време, докато наемат нов.

Вторият апарат каца успешно в Илбилба. Лесътър и пилотът излитат неколккратно към планините Питърман, но преживяват жестоко разочарование. Не само е невъзможно да локализируют жилата, но се оказва, че цяла пустиня от остри камъни ги дели от целта им. Налага се да се примирят с очевидното: никой автомобил не е способен да преодолее такъв терен.

Самият Лесътър не се ядосва много, защото има друга идея. Преди няколко дни в лагера се е появил с четирите си едногърби камили Пол Джоунс — ловец на динго от германски произход. Лесътър иска да го наеме да тръгнат да търсят златната мина... И се опитва да успокои останалите от групата, които се съвещават с часове. Мнозинството го призовава да прояви разум и да се откаже, поне временно, и засега да се върне в Алис Спрингс. Но той е категоричен:

— Не, аз продължавам! Не отстъпвам нито крачка назад!

И се обръща към ловеца на динго:

— Елате с мене! Синдикатът ще покрие всичките ви разноски!

Пол Джоунс не се колебае:

— Авантюрата си заслужава! Тръгвам!

Другите вземат решението, което се налага. Пилотът първи отлита за Алис Спрингс. Останалата част от групата стяга багажа и поема по обратния път. От своя страна Лесътър и Джоунс товарят камилите с храна и питейна вода и потеглят на път.

Когато навлизат в нажежената пустиня по посока към губещия се някъде в далечината златоносен масив, откриват, че ги наблюдава група от особено опасните аборигени миали. Дватамата не се поддават на страха и продължават напред сред потропането на копитата на животните в стряскащата пълна тишина на лишените от растителност простори.

След известно време се приближават до подножието на планинската верига Питърман... Джон се поддава все повече на златната треска. Постоянно разпитва съдружника си къде точно се намира златната жила. Лесътър вече не му се доверява и една заран рано-рано напуска тайно бивака. Ловецът на динго се тревожи, после побеснява, но не мърда оттам и чака.

Следващата вечер Лесътър се появява с голяма торба на рамо.

— Къде беше?

— Обиколих моята жила.

— Образци ли носиш в торбата?

— Естествено!

— Покажи ми ги тогава!

Лесътър не ги показва и накрая двамата се сбиват. На Джон всичко това му идва в повече и решава да се откаже. Събира си багажа, оставя две от камилите си на Лесътър и му подава ръка, но другият се дърпа:

— Колкото по-бързо се махнеш, толкова по-добре!

Ловецът на динго вдига рамене:

— Добре, Лесътър. Ще представя на синдиката фактура за двете едногърби. Що се отнася до двугърбата, какъвто си ти, на драго сърце ѝ правя подарък...

Буквално същите думи Пол Джонс повтаря пред Джон Бейли и събралото се в Сидни ръководство на Сентръл Аустрелиан Голд Експлорейшън Къмпани, като допълва, че не би останал заедно с Лесътър „за всичкото злато на света“. Все пак прибавя:

— Страхувам се за него. Намира се в област, където оцеляването е изключително трудно.

Бейли и съдружниците му реагират незабавно. Но издирването със самолета не дава резултат, а няма друг начин да се попадне там... През декември решават да се обърнат към известния в Алис Спрингс трапер Робърт Бък, който познава добре Централна Австралия. Той приема да оглави нова експедиция и се устремява напред в пустинята заедно с камилите си и неколцина аборигени.

За три месеца кръстосва нашир и надлъж цялото пространство, покрито с червения пясък. Бък отдавна посещава аборигените и се разбира отлично с тях, но от нито едно племе

не получава и най-малкото сведение за изчезналия.

Благодарение на интуицията си самият Бък открива следи от Лесътър, макар и почти заличени, навътре в планината Питърман. За съжаление те прекъсват внезапно и не се възобновяват...

Идва средата на декември — най-мъчителният сезон на годината. Нажеженият въздух изгаря гърдите. Въпреки това Бък навлиза с кервана си все по-дълбоко в пустинята. След няколко дни попада на остатъци от седлото на една от камилите на Джоунс. На няколко крачки оттам забелязва угаснало огнище. Според обичая на траперите рови под пепелта, за да намери бележка.

Въпреки надеждите му отдолу не е скрито нищо. Но когато разравя пълнежа на седлото, намира парче хартия, върху което Лесътър е написал, че на същото това място двете едногърби камили са избягали с всичката му храна. И завършва с думите: „Копнете на десет стъпки от огнището.“ Бък копва и намира консервена кутия. За съжаление празна. Диренето на следи не дава нищо, но той се уверява, че е близо до целта.

В продължение на много дни керванът върви по следите на Лесътър, водещи до наскоро изоставен бивак на аборигени. След още три дена Бък открива племето. То наброява около двеста и петдесет човека, въоръжени с копия и бумеранги. Съвсем не го посрещат приятелски.

— Търся бял мъж с побеляла коса. Бил е тук преди няколко месеца.

Всички правят свирепи физиономия и клатят глави.

— Не сме виждали бял човек.

Но траперът не им вярва и направо им го казва. Настанява бивака си наблизко. Цялата нощ хората му стоят на пост с оръжие в ръка. Към три часа през нощта един стар абориген се промъква край тях и прошепва в ухото на Бък:

— Онзи, когото търсиш, беше при нас. Но престана да живее.

— Убихте ли го?

— Не, болен беше. Ще те заведе. Ела...

Робърт Бък го следва до съседната горичка. И открива изсъхнал труп. Веднага разпознава Лесътър. Бък се съсредоточава, оглежда лагера на мъртвеца. Под пепелта на съседното огнище изравя опърлени късчета хартия: писма, в които липсват цели думи. Но този път вече ще узнае...

В очакване да се съмне, нарежда на хората си да изкопаят яма и погребва трупа. После изрязва с ножа си името на починалия върху кората на едно каучуково дърво.

* * *

Благодарение на бележките в дневника на Лесътър и на направените от него скици Бък успява да възстанови, макар и фрагментарно, последните седмици от живота на авантюриста.

Той е водил дневника си в продължение на шейсет и осем дни и твърди, че отново открил златната си жила.

След заминаването на Джоунс отново отишъл при жилата, за да заснеме мястото. Избрал и ориентири, благодарение на които да може да се връща безпрепятствено. Но на следващия ден едногърбите камили избягали и го оставили без вода и със съвсем малко храна.

За щастие среща племе аборигени, които споделят с него оскъдната си питейна вода. Обещава да им върне два пъти повече храна, когато пристигнат приятелите му, „които са на път и носят голямо количество провизии“. Местните люде го приемат. Както пише, животът им е изключително суров, но той знае, че има един-единствен шанс да оцелее: ако остане при тях.

Но след известно време се разболява. Засегнат от „пясъчната слепота“, тормозен от стършелите, хапан от червените мравки, остава без всякакви съпротивителни сили. Аборигените губят търпение. Вече не вярват на обещанията, че ще сподели с тях храната си, и само от време на време му подхвърлят по някой залък.

И дневникът на Люис Хюбърт Лесътър завършва със следните думи: „Не яж презрели смокини... никога вече.“

* * *

Но историята му не завършва със смъртта му. Превърнали се в мит и личността му, и златният планински рът вдъхновяват романа „Последното пътешествие на Лесътър“, появил се през септември 1931. Книгата, описваща легендарното златно находище, се превръща в бестселър и е преиздадена седемнайсет пъти.

От своя страна и други авантюристи, привлечени не толкова от мечтата, колкото от материалната страна, се опитват да сложат ръка на жилата, която, ако съществува, би била най-голямата в света. След 1931 експедициите към планините Питърман се множат. И ако повечето са организирани методично, то част от тях, състоящи се от отделни личности, действащи индивидуално, завършват трагично.

Един от най-сериозните опити е осъществен през 1967. Четиринайсетчленна група потегля към Алис Спрингс по инициатива на кмета на Сидни, геолога и инженера Невил Хардинг. Сред тях е бившият пилот от експедицията на Лесътър, Ерол Кут, вече навършил шейсет и пет години. След няколко месеца всички се завръщат, без да разгадаят тайната на планините Питърман. Все пак са успели да намерят желязна кутия, закопана от Лесътър, пълна с фотоленти и скици. Но лентите са се разпаднали от горещините, а скиците, може би поради болезненото състояние на автора, са несвързани и странни.

През 1992 „Мечта за милиони“ — бордовият дневник на Фред Блейкли, водач на експедицията от 1930, е публикуван посмъртно. Авторът е твърде критичен към Лесътър, смята го за митоман и го нарича „златния мечтател“. Обаче и тази книга става бестселър и допринася за трайността на легендата.

Времето си отминава, златната планинска жила е все така неоткриваема, което, като имаме предвид модерните средства за издирване, самолетите и дори сателитите, изглежда, доказва, че тя не съществува. Ако съществена част от описаното от Лесътър се е намирало някъде в центъра на Австралия, все някой непременно би го забелязал.

Макар и това да не е напълно сигурно, ако държим сметка за твърде специфичните условия в тази област. Повърхността на пустинята постоянно се мени и не е изключено — според специалистите — пясъците да засипят жилата и да я направят невидима дори от небето.

Основаващи се на тази нова хипотеза, изследователи от всякакъв род продължават да издирват съкровището. Разнищват бележките на Лесътър в опит да открият тайнствения ключ към загадката. Самият той споменава за място, наречено Уинтърс Глен, като основна отправна точка на експедициите му. Достигнал Уинтърс Глен и вече знаел къде се намира: Но къде е Уинтърс Глен? През онази епоха картите са рудиментарни и постоянно се променят. Различни обекти често променят имената си в зависимост от експедицията, която ги посещава. Единствената карта, съдържаща името Уинтърс Глен, го поставя в южната част на планините Питърман, което е твърде далече.

През 1979 изследователят Хърбърт Делорейн основава ново сдружение, разполагащо със значителен бюджет, с цел откриване на златната планинска височина. Той се е опитвал вече преди двайсет години да отиде там, но правителството му отказало достъп в зоната, принадлежаща на аборигените.

Този път се е снабдил с всички възможни разрешителни и тъй като е прекарал практически целия си живот в изучаване на проблема, има големи шансове за успех. Така например Делорейн твърди, че е получил основополагаща информация от абориген и от ловец на динго, като и двамата са срещали Лесътър. В последния момент обаче му се налага да се изправи срещу неочаквана конкуренция в лицето на... Робърт, петдесет и четири годишния син на Лесътър, решил и той да се впусне в авантюрата. И двамата не постигат резултат...

Последната експедиция е от 2008. Това е седемнайсетият официален опит, без да броим индивидуалните инициативи, често с трагичен край. Експедицията е ръководена от бизнесмена Луц Франкенфелд. Той твърди, че е открил точното място на златната жила, в момента покрито от пясъците, но отказва да го посочи, преди да е започнал да копае. Трудно е да се опише любопитството, с което го изпращат на път. Но и той се проваля напълно като останалите.

Всичките досегашни провали не са сложили край на издирването. Теорията за плаващите пясъци, реалното съществуване на зелените камъни, съдържащи изключително висок процент злато, както и теорията на Джон Хардинг, който е сериозен учен и се е заклел, че е видял с очите си златната жила в планините Питърман... Все елементи в полза на загадката...

* * *

От самото зараждане на цивилизацията златото винаги е възбуждало умовете. Дори да е плод на въображението му, мечтата на Лесътър е мечта на всички люде. И неговата златна планина ще продължи да подклажда мечтите на авантюристите...

Главата на един крал

Ловът на съкровище, осъществен от един твърде особен тип, започва с прелюдия в три действия. Първото е на дата, която всички френски ученици знаят наизуст: 14 май 1610.

Този ден Анри IV решава да посети своя премиер-министър Сюли, който е болен и пази леглото в собствения си хотел в Арсенала в Париж, където днес се помещава една от най-големите френски библиотеки, основана през XVIII век. Четири следобед е. Сутринта е дъждовна, но слънцето току-що се появява и кралят вдига кожените завески на каретата си. Не е пожелал да го придружи ескортът. Тъй като е твърде популярен, при всяка негова поява се събира тълпа, затова предпочита да се движи инкогнито и да печели време.

Каретата потегля бавно... Анри IV е седнал между херцог Д'Епернон — бивш фаворит на Анри III и бивш водач на католическата партия, сега негов съветник — и господин Дьо Монбазон. Каретата поема по Улицата на железарите, но пътно произшествие я спира. Двуколка с вино и талига със сено са се сблъскали пред кръчмата, над чиято врата се мъдри надписът „С короновоано, пронизано от стрела сърце“. Точно тук съдбата ще се преобърне.

Още отначало някакъв мъж върви подир каретата и чака удобен момент да я настигне. Висок, слаб, с черна брада и рошава коса, стиска нож в ръка. Казва се Франсоа Раваяк и в объркания му мозък има само една мисъл: да убие краля.

Задръстената улица му позволява да пристъпи към действие. Покатерва се на един крайпътен камък и намушква владетеля.

— Раниха ме! — извиква кралят.

И същевременно прави фатален жест. Вдига ръка и открива гърдите си. Нападателят използва момента и го пронизва още веднъж, този път смъртоносно. Анри IV се свлича надолу... Докато войниците държат убицеа и го бранят от разярената тълпа, която иска да го разкъса на парчета, херцог Д'Епернон крещи:

— Няма нищо! Кралят е само ранен!

И обръща каретата обратно към Лувъра... Анри IV е в несвяст. Вторият удар е засегнал кръвоносните съдове около сърцето и е пронизал белия дроб, като е предизвикал обилен вътрешен кръвоизлив. Отнасят ранения в апартаментите му през тайния вход, наричан „малкото стъпало“. При смъртния му одър са извикани кралицата Мария Медичи и синът му, бъдещият крал Луи XIII, тогава едва на осем години. Те го заварват мъртвешки пребледнял и агонизиращ със затворени очи и уста, може би вече труп...

За смъртта на Анри IV, крал на Франция и Навара, е обявено официално в 18 часа. Големците на кралството минават край видния покойник. На петнайсети май вечерта някои от тях присъстват на аутопсията му. Заключениеето е написано от първия лекар на краля Жак Гилмо. Той потвърждава смъртоносния удар в сърцето. В замяна на това сведенията за балсамирането са оскъдни. Знае се само, че гръдният кош е отворен, за да се извадят органите, включително сърцето, за да бъде предадено на монасите. Но в доклада не се казва нищо повече.

След това в продължение на десет дни кралят е изложен в Лувъра, в залата с Кариатидите, и погребан най-тържествено в базиликата „Сен Дени“ като всичките си предшественици.

Второто действие от прелюдията е близо две столетия по-късно, в друг бурен период от

френската история... Сега сме 12 октомври 1793. Терорът е в разгара си. Метежите се редуват и точно този ден народът на Париж решава да се заеме не с живите, а с мъртвите.

Въоръжената тълпа нахлува в базиликата „Сен Дени“ и се втурва към некропола, където почиват владетелите. Картината е апокалиптична. Разграбват гробовете, трошат ковчезите и един по един вадят трупове. От някои са останали само кости, други са в напреднал стадий на разлагане. Трещят пушечни изстрели — с облака барутен дим се опитват да потиснат отвратителната воня, изпълнила базиликата.

Сред зловещите останки трупът на Анри IV веднага се набива на очи. Запазил се е невероятно добре въпреки изтеклото време. Посивялата му брада и характерният профил се разпознават веднага. Явно заради това, докато другите ковчези с тленни останки са хвърлени в обща яма, неговият е „изложен“, опрян на един стълб.

Цели два дена се редят на опашка мъже, жени... Всички искат да го видят и дори и враждебните прояви са свидетелство за учудващ респект.

Когато изхвърлили всички кралски останки в траншеята, изкопана край базиликата, отново отношението към Анри IV е по-специално. Докато другите тела просто са стъпкани с крака, неговият труп е систематично кълцан. Един свидетел ще разкаже как го „рязали на парчета със сабя“. Тълпата поискала да се снабди с реликви — за „спомен“ или за продажба. Но тук свидетелствата прекъсват. Никой не знае в какво точно състояние е бил накрая трупът му.

* * *

За да присъстваме на третото действие, трябва да прескочим още един век, но този път сцената няма нищо общо с голямата история. На 31 октомври 1919 е обявена публична разпродажба в хотел „Друо“. Не става дума за някой от онези престижни търгове, на които се събират разни богаташи и светски лъвове, а точно обратното — за скромна разпродажба на най-обикновени вещи, която може да привлече само професионалисти плюс „постоянното присъствие“.

Водещият наддаването нарежда да разопаковат разни вещи без стойност пред безразличната публика. Тук е антикварят Жозеф-Емил Бурде, дошъл от Монмартър, където държи скромно дюкянче. По едно време оценителят се обажда:

— Мумифицирана глава. Първоначална цена петстотин франка.

Съобщението разбужда публиката, избухват смехове, всички вперват очи в съсухрената глава с прошарена брада. Никой не приема цената. Оценителят се изнервя:

— Тогава десет франка...

Тишината продължава.

— Няма ли желаещи? Хайде. Да разчистим тези боклуци.

В този миг Жозеф-Емил Бурде вдигна пръст и обявява:

— Три франка!

Чукчето удря.

— Три франка... Продадена на господина!

И антикварят се прибира вкъщи с предмета, с който никога не би предположил, че ще се

сдобие, и вече се чуди какво да прави с него. Единственото му утешение е, че го е получил на безценица и дори да не го продаде, няма да се разори. Защото дори и през 1919 три франка не са особено голяма сума, равняват се на малко повече от три евро...

* * *

Край на прелюдията. Вече сме 2008 и двама журналисти от телевизията, Пиер Беле и Стефан Габе, подготвят предаване по случай четиристотин години от смъртта на Анри IV. За целта първият, когото трябва да посетят, е историкът Жан-Пиер Баблон, най-голям авторитет по въпроса и главен биограф на „добрия крал“.

Той разкрива пред тях обема на познанията си и в края на интервюто шеговито подхвърля:

— Забравих да ви разкажа един анекдот от народния фолклор за главата на Анри IV.

Двамата журналисти наострят уши:

— За какво става дума?

— Тази история е добре позната на всички специалисти. Първо — но без да е съвсем сигурно — главата я отсекли революционерите, когато изровили труповете на френските крале. И после разпродажбата през 1919 в хотел „Друо“...

И Жан-Пиер Баблон доразказва историята. Прибрал се у дома, Жозеф-Емил Бурде оглежда внимателно мумифицираната глава и е поразен от приликата ѝ с най-популярния френски монарх. Посивялата брада, дългият нос, характерен за Бурбоните, всичко отговаря. И той решава твърдо: това е главата на самия Анри IV!

Оттук нататък целият му живот се върти около нея. Защото е убеден, че притежава едно от най-важните свидетелства за френската история. Предлага реликвата си на Лувърския музей, откъдето отказват. Това така го вбесява, че разказва за случая на случайните минувачи по улицата, пише статии за вестниците, които приемат да ги отпечатат. Но нищо не помага. Никой не приема насериозно твърденията на някакъв вехтошар без образование. Мислят го за оригинал, дори за луд. През 30-те години напуска Париж и заминава за Динар (град в Северозападна Франция). Умира през 1946, без някой да знае какво е станало с толкова особената му придобивка...

Това е разказът на историка Жан-Пиер Баблон пред журналистите Пиер Беле и Стефан Габе. Двамата решават да променят сюжета на предаването си. Анекдотът бил плод на народния фолклор, добре. Ами ако не е анекдот, а истина?

* * *

Играта на детективи започва... Двамата мъже отиват в базиликата „Сен Дени“. В криптата, точно до саркофага на Мария-Антоанета и Луи XVI, има сандък, пълен с плякосаните кости по време на Революцията. Върху него фигурира единствено името на

Александър Льоноар. Не им е разрешено да го отворят, но научават, че в него има само кости, без мумифицирани останки. Всяка кост е с етикет с името на притежателя: Хюго Капет, Филип Хубави, Катерина Медичи, Шарл IX и пр. И нито една не е на Анри IV.. Трябва да търсят другаде.

След това журналистите отиват в Държавния архив. Там попадат на официален документ от началото на Реставрацията, според който след възстановяване на монархията кралските кости са издирвани, за да бъдат погребани отново. Според протокола три от тленните останки са намерени обезглавени. Не се уточнява кои, но това е окуражително откритие.

Тогава двамата журналисти решават да се върнат на първата следа — антикваря. Квитанцията за продажбата в хотел „Друо“ е запазена и потвърждава, че на 31 октомври 1919 една мумифицирана глава е била придобита от Жозеф-Емил Бурде срещу сумата от три франка. Посочена е и предишната собственица: някоя си Ема Нале-Пусен. Тази информация може да се окаже основополагаща. Ако успеят да научат от кого се е сдобила госпожата с въпросния предмет, например от някой бунтовник от 1793 или от семейството му, това би била решаващата подробност. За съжаление всички усилия на двамата мъже по тази следа се оказват напразни.

Изпаднали в задънена улица, подхващат отново издирванията около антикваря. На адреса на магазина му в Монмартър има празно място и никой в квартала не си спомня за него... Но нали Жозеф-Емил Бурде е живял и в Динар. Журналистите незабавно заминават за градчето с надеждата да научат нещичко.

Приема ги историкът-летописец на града Анри Фермен, който има да им разкаже много неща.

— Бурде действително е пристигнал тук през трийсетте години. И бързо успял да се превърне в местната забележителност.

— С манията си за главата?

— Той се интересува само от това и го разказва на всички наоколо. Затова започват да го наричат „Анри IV“.

— Дълго ли остава тук?

— През 1940 е още в града. През войната навярно е заминал. После следите му се губят.

Анри Фермен уточнява, че докато пребивава в Динар, Жозеф-Емил Бурде публикува малка книга с равносметка на многогодишните му издирвания. И в този кратък труд твърди, че не друг, а именно седналият до краля в каретата херцог Д'Епернон е убиецът на Анри IV.

Тезата е абсурдна. Някои историци не изключват вероятността херцогът заедно със самата кралица Мария Медичи да е участвал в заговор за убийството на краля, но е очевидна неистина да се твърди, че самият той му е забил ножа, след като всички свидетели са видели Раваяк... И историкът на Динар заключава:

— Тази книга дискредитира окончателно Бурде. След нея каквото и да твърдеше, никой не му вярваше...

Образът на антикваря се очертава все по-ясно. Но двамата журналисти все още не са чули нищо за главата на Анри IV. С големи усилия успяват все пак да напишат последната следа: вестникарска статия от 1955. Авторът ѝ Морис Колинон открил реликвата у сестрата на Бурде, която също живеела в Монмартър. Старата госпожа пазела главата под леглото си и я вадела само в „дните на голямото чистене“.

Но какво е станало с главата, след като на свой ред и сестрата си отива от този свят?

Пълна мистерия. Нищо чудно наследниците да са я... хвърлили в боклукчийската кофа. Пиер Беле и Стефан Габе няма как да разберат това. Изстискали са всичко възможно от всички възможни следи и... ще трябва да се откажат от този сюжет.

И вече дописват (първоначалния) сценарий за предаването, като с всички сили се мъчат да забравят историята с главата, когато им се обажда Жан-Пиер Баблон:

— Слушайте, може би имам нещо за вас: писмо, изпратено ми от един старец. Преди много години. Бях го забутал сред книгата и дори не знам дали съм му отговорил.

— И какво пише в писмото?

— Не е много ясно. Авторът твърди, че се е интересувал от главата на Анри IV.

И историкът им дава адреса и името на Жак Баланже.

Според направената справка човекът все още е жив и все още живее на същия адрес. Журналистите му звънят по телефона. И тогава се случва нещо странно.

— Господин Баланже? Обаждате ви се по повод главата на Анри IV.

— Не знам за какво говорите.

— Как да не знаете! По този повод сте писали на Жан-Пиер Баблон.

— Така ли?...

— Каза ни самият той. Още пази писмото ви.

— Аха...

И така нататък до края на разговора. Явно човекът се чувства неудобно. Смущава се, противоречи си... Когато затварят телефона, журналистите имат едно и също впечатление:

— Този явно знае нещо!

— Какво ще правим?

— Ще продължаваме да му се обаждаме. Ще му пишем. Може пък да проговори...

Пиер Беле и Стефан Габе се впускат в дълга преписка с Жан-Пиер Баблон. В продължение на шест месеца го осведомяват колко са напреднали с предаването и непрестанно му напомнят за интереса си към главата на Анри IV.. И един прекрасен ден Жак Баланже им се обажда:

— Много мислих. И накрая се реших...

— Знаете нещо за главата на Анри IV, нали?

— Тя е тук при мене...

Дълга пауза. Журналистите питат:

— Можем ли да я видим?

— Когато искате...

Срещата е на 22 януари 2010... Изминала е повече от година, откакто Пиер Беле и Стефан Габе започват издирванията... Нима най-сетне ще постигнат успех?

* * *

В посочения ден Жак Баланже ги посреща в скромната си къща в провинцията. Кани ги да се качат на таванския му етаж, задръстен с мебели и спомени, и им показва един шкаф.

— Ето!

— Отдавна ли е там?

— От петдесет години. С изключение на жена ми никои друг не знае, дори и децата ми.
— И Жак Баланже прибавя, като пъха ключа: — Не е лесно да държиш у себе си човешка глава...

Ключът засича. Налага им се да викат ключар. И едва след няколко часа може би настъпва вече големият момент. С хиляди предпазни мерки човекът отваря резбовано ковчеже. Вътре се намира бельо с явен произход от XVII век. Той още по-предпазливо го разгъва. И полака-лека мумията се появява, заснета с камера в едър план. Приликата с Анри IV е поразителна!

Жак Баланже разказва на журналистите как се сдобил с главата:

— Беше през 1955. Бях млад държавен служител със страст към историята. Случайно ми попадна статия, разказваща за придобивката на Бурде, който бил наследен от сестра си. Сякаш получих удар. Тази глава ми трябваше, на всяка цена ми трябваше, сигурен бях, че е истинската. Отидох в Париж.

— Лесно ли открихте сестрата?

— Много лесно. Казваше се мадам Гаяр. Живееше в един коптор в Монмартър. Само че отказа да ми продаде реликвата! Била спомен от брат ѝ, искала да си я запази.

— Но сте я убедили...

— С хиляди мъки. Веднага разбрах, че не опираме до пари, а до чувства. Опитах се да я уверя, че искам да продължа издирванията на брат ѝ и ако почита паметта му, ще ми отстъпи главата. — Държавният пенсионер се усмихва. — Успехът ме споходи при третото ми посещение. Никога няма да забравя този ден. Беше 20 август 1955. Платих за главата пет хиляди франка.

— И после?

— После я оставих тук, където е днес. За тези петдесет години съм я пипал три или четири пъти.

— Ами издирванията?

— Не доведоха до нищо. Но не защото не съм опитвал. Обикалях музеи и замъци, зали с архиви, търсех някакъв знак. За нещастие без резултат.

Тогава двамата журналисти му поставят кардиналния въпрос:

— Да не се съгласихте да ни я предадете, за да поемем щафетата?

Пенсионерът не се колебае. Имал е достатъчно време да обмисля и решава:

— Ако ме бяхте попитали преди десет години, щях да ви отговоря „не“. Но сега вече знам, че няма да успея. Връчвам ви факела на истината.

Така на този 22 януари 2010 Пиер Беле и Стефан Габе напускат провинциалната къщичка с една мумифицирана глава. Анкетата им навлиза в нов етап: след издирването настъпва часът за удостоверяване на истината.

* * *

Започва нова авантюра. Научното изследване е осъществено от деветнайсет учени, събрани от доктор Филип Шарлие. Несъмнено той е нужният човек: съдебен лекар от болницата в Гарш, специализирал се в изучаването на древни човешки останки. Заради

постигнатите зрелищни резултати го наричат „Индиана Джоунс на гробниците“.

Именно той разкрива убийството на Агнес Сорел, фаворитката на крал Шарл VII, а дотогава са смятали, че е починала от естествена смърт. Благодарение на изследванията на доктор Шарлие знаем, че тя е отровена с живак от лекаря, „грижещ“ се за нея, като подбудител на убийството вероятно е престолонаследникът, бъдещият Луи XI.

Естествено, доктор Шарлие се увлича веднага от този нов случай, свързан с френската история... Първият оглед е в болницата „Ларибоазиер“. Лекарят оглежда главата.

— Това е възрастен индивид, да не кажа старец. Повечето му зъби са паднали преди смъртта.

Това съответства... Анри IV е убит на петдесет и седем години, което за онази епоха е напреднала възраст. От друга страна, знае се, че не е имал добро здраве и винаги е страдал от зъбобол.

Доктор Филип Шарлие оглежда врата. Констатира, че главата е отсечена.

— Отделена е грубо и несръчно, със сигурност след смъртта.

Специалистът опипва черепа, защото ако са я мумифицирали, е трябвало да го отворят и да извадят мозъка, преди да го съшият наново. Но не се напипва нищо. Лекарят заключава:

— Скенерът ще покаже.

И накрая забелязва нещо любопитно:

— Дясното ухо е пробито. Човекът е носел обица.

Анри IV с обица? Това би било естествено за предшественика му Анри III, известен с особените си наклонности и слабостта към фаворитите си, но как да допуснем подобно кокетство от страна на Зеления любовник?

Още по-разочароващ е резултатът от скенера. Черепът не е бил отварян, мозъкът все така си е вътре. С времето е изсъхнал и силно се е свил — дебел е не повече от 2 см, но не е пипан. А нали балсаматорите вадят мозъка и пълнят черепа с кълчища, подправки и прочее аромати?... Доктор Филип Шарлие отсъжда:

— Страхувам се, че главата е на някой дребен провинциален маркиз или на обикновен човек, мумифициран случайно или послужил за опитно свинче на чирак балсаматор...

* * *

За журналистите това е леден душ. Все пак става дума за интересно историческо откритие и изследванията трябва да продължат. Нищо не е загубено.

През следващите дни Филип Шарлие прави фиброскопия и изследване по системата ORL. Потвърждава се изводът за неособено доброто здраве: индивидът е страдал от хроничен ринит. Но няма и следа от билки в черепната кутия.

На Пиер Беле и Стефан Габе им хрумва нова идея. Щом подправките ги няма, дали пък мирисът им не е попил в кожата? И се обаждат на двама известни „носове“, работещи в парфюмерията — Жан-Мишел Дюрие и Силвен Дьолакурт. По времето на Анри IV всеки известен балсаматор си има собствена рецепта с подправки. Списъкът със съставките винаги фигурира в старите ръкописни книги.

Двамата „носове“ се включват в новото за тях изпитание. Навеждат се над мумията,

подушват я от всички страни и представят заключенията си:

— Мирише на стара кожа, на стари книги.

— И на прах...

— На нищо друго?

— На нищо друго.

Нов провал. След четири столетия миризмите са изчезнали напълно.

Но журналистите не се предават и изследванията продължават. Детекторът на частици продължава да търси напразно, но за сметка на това бинокулярната лупа носи интересни новини. В основата на врата е татуирано нещо, може би знакът на балсаматора? Освен това по лицето има някакви белезникави следи, приличащи на частички гипс, а се знае, че на Анри IV са направени няколко посмъртни маски. Кралят също е имал белег на устата си, получен петнайсет години по-рано при неуспешен атентат. И накрая, на всички картини го представят с бенка в основата на носа и сега на това място наистина личат следи от понаситена пигментация.

* * *

Така стигат до фаталното изследване — единственото, което ще бъде решително в един или друг смисъл: търсенето на ДНК, която би позволила да се идентифицира и датира реликвата. Доктор Шарлие отделя няколко парченца тъкан от мумифицираната глава. Допитват се до принц Луи дьо Бурбон, потомък на краля на Франция и Навара, дали би допринесъл за резултата от изследването и той веднага се съгласява да помогне.

Сега трябва да се намерят елементи за сравнение и те не липсват. Когато поругават кралските останки по време на Терора, множество фрагменти от тялото на Анри IV са пръснати из цяла Франция, като голяма част от тях попадат в музеите.

Първият, за който отправят специална молба, е във Вал д'Оаз. След смъртта си една вдовица от комуната завещава на града странно наследство: три кутии, пълни с кралски останки, които съпругът ѝ задигнал през 1793 от „Сен Дени“. Сред тях: косми от брадата, пръст и зъб, приписвани на Анри IV. Шатору също пази косми от брадата, като ги обявява за своя собственост. Колкото до замъка в По, родното място на владетеля, където той прекарва детството си, там има цял музей, посветен на краля.

Всичко, което би свършило работа, е изпратено за анализ в Париж. Започва дългото чакане на резултатите и най-сетне след три седмици присъдата е обявена. И отново горчиво разочарование: не може да се направи категорично заключение, защото мумифицираната глава е минала през прекалено много ръце, оставили върху нея собствените си генетични отпечатъци, и оригиналната ДНК не може да се разпознае.

Но положението не е толкова лошо. Ако ДНК не може да бъде анализирана, то изследването с въглерод 14 посочва периода между 1450 и 1640 година. Двамата журналисти отново се насочват към Александър Льоноар, чието име фигурира върху оцелелия сандък с останките в криптата на „Сен Дени“.

Александър Льоноар е странна личност. Назначен от революционната власт за консерватор на националното богатство, той присъства на разграбването на кралските

гробове, което не одобрява, и успява да измъкне част от тях, която ще възстанови по-късно. Но го подозират, че някои останки пази за себе си и за търговия.

Пиер Беле и Стефан Габе успяват да установят, че внукът му Алфред е връстник на Ема Нале-Пусен, първата притежателка на мумифицираната глава. Те живеят в един и същи квартал, и двамата са хора на изкуството — тя художничка, а той скулптор — и дори изложбите си правят в една и съща галерия. Не може да не са се срещнали! Това е първата възможна връзка между главата, открадната по време на Революцията, и сегашната глава в ръцете на експертите...

* * *

Това е обратът. Вследствие на новото откритие успехите започват да се трупат. Приликата между мумифицираната глава и краля на Франция и Навара е в основата на твърдата вяра на Бурде. Доктор Филип Шарлие и екипът му на свой ред ще потвърдят сходството. Но ще го сторят по научен път.

Те избират най-верните портрети на Анри IV, както и една от посмъртните гипсови маски — принадлежащата на парижкия музей „Сент Женевиев“. Деветдесет години след Бурде учените ще се посветят на същата игра на съпоставяне на образите, но като използват по-точна техника.

Използват два метода: от една страна, доктор Шарлие наслажда образите на черепа с тези на гипсовата маска и другите портрети на Анри IV; от друга страна, докторът антрополог Жан-Ноел Винял създава портрет-робот въз основа на образ на черепа, получен със скенер. Доктор Винял е бивш член на Института за криминални изследвания при националната жандармерия. Работи със софтуер, създаден от самия него, използван за разкриване на големи криминални афери и международно признат заради ефикасността си.

Малко по-късно двамата излагат заключенията си пред камерата. Те са категорични. Филип Шарлие обявява:

— Всичко е точно! Колкото до предположенията от този тип, те не са плод на случайност. Дори имплантацията на окото е перфектна.

Самият Жан-Ноел Винял открива множество съответствия между портрета-робот, създаден от него въз основа на мумифицираната глава, и редица портрети на Анри IV: доста дългия и тесен нос, сравнително високото чело, тясното лице с широка брадичка. Крайното му заключение гласи:

— Ако това не е Анри IV, тогава е негов пълен двойник!

* * *

Спечелена ли е битката? Можем ли вече да твърдим уверено, че главата, купена за три франка от Жозеф-Емил Бурде, е именно главата на Зеления любовник? Не още: последното

голямо препятствие е мумифицирането. Обратно на това, което знаем за всички френски крале, този череп не е отварян, мозъкът си стои вътре и няма никакви следи от традиционно употребяваните аромати.

Какво да се прави? Не друг, а Ламартин ще насочи двамата журналисти по правия път. И наистина, в творбата му „История на жирондинците“, писана през 1847, те откриват, че Анри IV бил „балсамиран по италиански“... Всъщност тук няма нищо чудно, нали след смъртта му съпругата му Мария Медичи става регентка и поема всички отговорности? Защо да не възложи балсамирането на свои съотечественици?

Пиер Беле и Стефан Габе незабавно се отправят към Флоренция, родния град на Медичите. Там се срещат с Роза Боано, една от най-големите италиански специалистки по балсамиране. И още от първите разменени думи с нея разбират, че най-сетне докосват крайната цел.

— Методът за балсамиране на Медичите е общ за всички италианци от онази епоха. Те практикуват изваждане на органите от гръдната и коремната кухини, но без да отварят черепа.

— Не вадят мозъка? И не използват аромати?

— Не. Прилепвали са към част от лицето пепел от овъглени животински кости, за да абсорбират флуидите и газовете от разлагането.

Най-сетне двамата журналисти разбират какво означава татуировката в основата на врата, която са мислили за знак на балсаматора. Именно там била поставяна фамозната въглеподобна смес...

Свършила с обясненията, Роза Боано показва на гостите си фотографии на мумифицирани черепи на Медичите: нито един от тях не е разрязван, също като мумифицираната глава на Бурде.

Казва им и името на главния балсаматор на суверена. Оказва се французин — нищо, че по нареждане на регентката е използвал италианския метод... Това е Пиер Пигрей, един от придворните лекари. Роден е през 1532, умира през 1613. Споменат е в ръкопис от епохата като участвал в балсамирането на Шарл IX, Анри III и Анри IV.

Вече всичко е ясно. Завърнали се в Париж, Пиер Беле и Стефан Габе искат от научния екип да анализира татуировката в основата на шията. След няколко дни отговорът пристига: става дума за овъглени животински кости. Доктор Шарлие прави последното си заключение:

— Това е главата на Анри IV с вероятност 99,9 %.

Учените никога не казват 100 %...

* * *

Значи Жозеф-Емил Бурде е прозрял истината. Оклеветеният антиквар е имал право — за разлика от всички специалисти по онова време! Оказва се, че именно на него дължим крайната победа. Ако не е била упоритостта му, ценната реликва отдавна щеше да изчезне.

За да му отдадат дължимата признателност, Пиер Беле и Стефан Габе отиват на гроба му. Там ги очаква последната изненада: върху надгробната плоча един друг се гледат два портрета: неговият и този на краля на Франция и Навара.

Колкото до мумифицираната глава, нейният притежател Жак Баланже бе обещал: ако докажат автентичността ѝ, ще я върне на нейния потомък Луи дьо Бурбон. Последният на свой ред решава да я предаде на Франция, за да бъде погребана отново в „Сен Дени“.

Годината е 1831, намираме се в градчето Анкерсхаген в Североизточна Германия. Хубавият юнски ден е към края си. Две деца, момченце и момиченце на девет години се разхождат ръка за ръка. Той е Хайнрих Шлиман, син на пастора, а тя е Мина Майнке, щерка на богати селяни. Той е кестеняв, тя — много руса, той изглежда много решителен, тя изглежда разумна и сдържана. Той се обажда с развълнуван глас:

— Мина, ще открия голямо съкровище и ще ти го дам!

Момиченцето се ококорва:

— Онова на кастелана със сребърната купа?

— Не, много по-голямо!

— Тогава онова на малкото момче в златната люлка?

Кастеланът със сребърната купа и момчето със златната люлка са част от тукашните легенди, разказвани от поколение на поколение. Казват, че една благородна дама живеела в замъка, погълнат от водите на езерото, и понякога излизала в полунощ от водата със сребърна купа в ръце. Казват още, че недалече от развалините на старата мелница рицар-разбойник закопал сина си в златна люлка... Малкият Хайнрих Шлиман клати отрицателно глава.

— Не, Мина, моето съкровище не е тук, то е далече, много далече...

— Разкажи ми!

И той ѝ разказва или по-скоро препредава онова, което е чул снощи от баща си: историята на Помпей и Херкулан... Това се случило в южната част на Италия преди близо две хиляди години. Хората живеели в подножието на вулкан, който изригнал, затрупал ги с лава и сега ги открили, консервирани в пепелта заедно с града, къщите и всичко останало.

Малката Мина го слуша много внимателно, но има нещо, което не разбира:

— Ама ти не можеш да откриеш това съкровище, защото други хора вече са го сторили.

— Знам. Но това ми подсказа идеята да открия един друг град: Троя. Гърците я завзели, опожарили я и оттогава никой не я е виждал. Е, добре, ще я открия аз!

— Едва ли е възможно, Хайнрих. Историята на Троя не е истинска, измислена е.

— Не, сигурен съм, че всичко това се е случило наистина. Ще отида в Троя, ще открия съкровището ѝ и то ще бъде за тебе!

Тази перспектива тутакси кара момиченцето да спре с възраженията. То попита възхитено:

— И накитите на хубавата Елена ли?

— Ще ги имаш и ще ги носиш...

Ето така започва една история, толкова необикновена, че изглежда измислена. Фройд, който се е интересувал много от живота на Хайнрих Шлиман, вижда в него илюстрация на теорията си за щастието, която според него се състои в осъществяването — след време — на една детска мечта. Той е могъл да прибави, че в случая с Шлиман тази реализация е била не само късна, но и изключително сложна. Колко пъти е трябвало да се превръща и преобръща, докато види мечтата си осъществена!

Първата неочаквана развръзка в живота на Хайнрих се случва само няколко седмици след този разговор. Бременна със седмото дете, майка му умира, преди да успее да роди последния си син.

По онова време смъртността при раждане е честа драма. За Хайнрих тя е първата от една дълга поредица... Баща му Ернст Шлиман винаги е бил непоносимо груб и сприхав, а на всичкото отгоре и женкар. Веднага след смъртта на жена си се жени за любовницата си и я настанява вкъщи.

Сълзите и молбите на децата и особено на Хайнрих ни най-малко не го трогват. Новодошлата заема място в съпругеското ложе. Това поразява Хайнрих Шлиман за цял живот. По-късно ще пише: „Баща ми беше побесняло куче, тиранин, по-лош от Нерон. Подлудява ме самата мисъл, че съм син на такъв човек!“ Присъдата навярно е справедлива, макар той да дължи на баща си силния си характер и неизчерпаемата си енергия, без да броим позоваването на Херкулан и Помпей, което предопределя съдбата му.

Уви, за него, за сестрите и братята му това е началото на всичките им беди и нещастия. Църковното началство, възмутено от скандалното поведение на Ернст Шлиман, го лишава от функциите му. Принуден да напусне дома си в двора на църквата, бившият пастор поверява децата си на други членове на семейството.

Хайнрих попада при свой чичо, също пастор. Оказва се, че макар да го разделят от братя и сестри и особено от Мина, в чичото намира истинска опора. Той го храни, държи се сърдечно с него и му осигурява добро образование, за да го направи пастор.

За нещастие това не трае дълго. След три месеца чичото му заявява:

— Хайнрих, не мога повече да плащам училището ти. Излиза ми много скъпо. Трябва да започнеш работа. Уговорих се с бакалина. Той ще те вземе да помагаш.

Така Хайнрих Шлиман става бакалин. Тъкмо е навършил тринайсет години и по десет часа на ден мете бакалницата, продава сол, масло, ракия и херинги, много килограми херинги, които са основната храна в областта.

Но въпреки тежките условия на живот не забравя мечтата си. С помощта на един от клиентите, бивш студент по литература, Хайнрих се запознава с творчеството на Омир.

Когато е пиян, бившият студент, сега работник-мелничар, декламира без почивки стиховете на гръцкия поет пред момчето, което попива всяка дума.

— Това наистина ли е Омир?

— Самата истина, синко! Това е част от „Илиадата“. Нашият професор ни караше да я учим наизуст, а аз имам силна памет.

— Продължавайте!

— Нали само това правя...

— Продължавайте. Ще ви дам каквото искате!

— Ракия ли?

— Да, ракия...

Малкият Хайнрих съвсем не е богаташ. Бакалинът едва му подхвърля по няколко монети за тежкия му труд. И все пак успява да задели по нещичко настрана за ракията и тича при мелничаря във всеки свободен момент. И после се вслушва, без да се помръдне, в пиянския му глас и в неразбираемите думи, чийто ритъм го вълнува. Затваря очи и вижда как се борят Ахил и Хектор с големите щитове, с шлемовете с пера и блестящите копия. От крепостната стена ги наблюдават старият цар Приам и хубавата Елена, а там, скрито някъде зад стените,

Усърден и изпълнен с идеи, Хайнрих Шлиман не иска да остане цял живот бакалин. По време на краткия си престой в училището показва склонност към математиката и предлага на собственика да му помага в сметките. Той се съгласява, без да го облекчи в другата работа или да прибави някой грош към заплащането. Юношата умножава допълнителните безплатни часове труд, но не се оплаква, обожава цифрите и има чувството, че овладява един занаят.

Въпреки всичките му усилия съдбата отново е жестока към него... когато мести една бъчва, наранява ръката си и вече не може да вдига тежко, и изобщо да върши работата си. Все пак се опитва да умилюва господаря.

— Бих могъл да водя сметките и да правя каквото мога с едната ръка.

Но бакалинът не иска и да чуе.

— Трябва ми сериозен помощник, не мога да те оставя. А със сметките ще се оправя сам.

И Хайнрих Шлиман се оказва безработен. Не знае какво да прави и чичо му не може да му помогне. Тогава взема важно решение. Щом е така, напук на лошия си късмет ще потърси работа на другия край на света! И отива в Хамбург, където се наема като юнга на кораб, заминаващ за Южна Америка.

Сякаш е писано животът му докрай да бъде като приключенски роман. Само след няколко дни в открито море край бреговете на Холандия корабът е застигнат от буря и потъва за няколко минути. Хайнрих е сред малцината оцелели. Този път е имал късмет, но отново се озовава на твърдата земя безработен...

Дали да не отплава отново за Америка? Отказва се. Морето го е разочаровало, поне засега. Прехвърля се в Амстердам, близо до мястото, където са го стоварили на брега. Като минава край фирмата на Бернард Шрьодер, вижда табела с надпис, че търсят счетоводител. С голяма самоувереност, да не кажем нахалство, Хайнрих се представя пред собственика, който го посреща лично.

— Какво сте работили досега?

— Бях счетоводител в хамбургска къща. Търгувахме с целия свят.

— Имате ли сертификати?

— За нещастие претърпях корабкрушение. Всичко отиде на дъното на морето.

Бернард Шрьодер знае за потъналия кораб — цял Амстердам говори за катастрофата. И решава да му гласува доверие.

— Вземам ви пробно. Започвате утре.

Счетоводството на къщата Шрьодер е съвсем различно от онова в бакалницата, но Хайнрих Шлиман има дарба. След пробния срок го наемат за постоянно и той се справя толкова добре, че получава и повишение.

При това се оказва, че е не само надарен математик, а има голяма склонност и към езиците. Оползотворява всяка свободна минута, за да научи последователно френски,

английски, португалски и италиански. С тези негови способности не би му било трудно да навлезе и в старогръцкия, но не го прави, което не е случайно. Не е забравил мечтата си, само я отлага за по-късно. За разкопките на Троя се искат средства. Ето защо първо трябва да успее с търговията и с ученето на живите езици. Не е дошъл още моментът за езика на Омир!

А учебният му метод за чуждите езици е невероятен и объркващ. Снабдява се с книга на съответния език, наизустява цели пасажии от нея, без да ги разбира, прави леки упражнения по превод и след няколко месеца проговаря свободно на чуждия език.

Така минават годините... През 1846 Хайнрих Шлиман е навършил двайсет и пет и е станал довереният човек на Бернард Шрьодер. Един ден господарят го чува да разговаря с клиент на френски и се учудва много:

— Вие говорите френски?

— Френски, английски, португалски и италиански.

— Не знаех, че имате толкова таланти! Жалко, че не говорите и руски, защото ще отворя филиал в Санкт Петербург. Иначе бих го поверил на вас.

— Не пречи, ще науча и руски.

— Да, но след три месеца кантората трябва да работи вече.

— Няма проблеми, дотогава ще съм го научил...

Шлиман се хваща незабавно да учи с помощта на толкова странния си метод и точно след три месеца се представя пред шефа си на отличен руски. Той му поверява кантората в Санкт Петербург. Това е нова страница в живота на младия човек, започнал с такива превратности. Сега вече може да се надява на по-леко и сигурно съществуване, което би го приближило към мечтата му.

* * *

В руската столица Хайнрих Шлиман разгръща напълно търговските си способности и не след дълго фирмата на Бернард Шрьодер е едно от най-активните и преуспяващи предприятия в града. Пет години по-късно Шлиман предприема нова стъпка: става собственик и основава своя кантора.

Той е забелязал, че представителите на висшето общество и особено придворните проявяват вкус към лукса. Хвърлят големи пари да строят частни хотели и за украсата им употребяват огромни количества златен прах и индиго. Той започва да внася двете ценни стоки и да ги препродава на престижните си клиенти. Резултатът е незабавен: само за година забогатява.

Новото богатство и новият респект към него не запълват самотата му, която все повече го мъчи. Мина си остава единствената му любов — онази от детството. Сигурен, че може най-сетне да поиска ръката ѝ, той се връща в Анкерсхаген... Щом пристига в родното си село, първият човек, когото вижда, е тя! Заслепен е. Разделил се е с едно момиченце, а сега открива жена.

И Мина изглежда щастлива от срещата. Но и доста притеснена.

— Хайнрих! Ти се върна!

Хайнрих ѝ подава пръстена, купен специално за нея.

— Това е за тебе, Мина. Ще се омъжиш ли за мене?

— Много е късно, Хайнрих. Трябваше да дойдеш по-рано. Омъжена съм. Имам и деца...

Той е сразен. Никога не е допуснал, че Мина няма да го дочака. Прикрива чувствата си и я разпитва за семейството ѝ. Двамата си спомнят с носталгия за отминалото детство. Накрая Мина го пита:

— А съкровището, какво става с него?

— Не съм го забравил. Бях се заклел да го дам на тебе. И сега не знам какво да правя...

— Ще го намериш, Хайнрих, и ще го дадеш на новата си жена. Обещай ми.

Хайнрих Шлиман ѝ обещава и с тези думи си тръгва...

И още щом се връща в Санкт Петербург, решава — може би под влияние на разочарованието — да се ожени незабавно. Избира си млада жена от добро семейство, Екатерина Лишин. Набързо се оженват и скоро след това той става баща на две деца — Надежда и Сергей. Но бракът им не е щастлив.

Впрочем той я напуска почти веднага, за да пътешества до другия край на света. Един от братята му, заминал да си търси щастието в Калифорния, изчезва без вест и кост и той тръгва да го търси. Този път корабът му не потъва. Хайнрих пристига успешно до пристанището и заварва там неописуемо зрелище.

Попаднал е в самия разгар на треската за злато и legionите златотърсачи допринасят за процъфтяването на района. За броени дни изникват цели градове. Навсякъде цари оживление като в мравуняк.

Хайнрих Шлиман бързо научава, че брат му е починал от треска, след като купил концесия за участък земя, където не намерил нищо. Той отива на гроба му, но не бърза да се връща в Русия. Не че е заразен от златната треска. В очите му съществува само едно злато — онова на Троя. А тези няколко грама ценен метал, извадени от земята след седмици промиване на кал, не го интересуват. В замяна на това е разбрал, че има възможност да спечели много пари по друг начин.

Златотърсачите се нуждаят от куп неща. Много често пристигат в Калифорния, без да носят нищо със себе си. Оборудването е скъпо, налага им се да купуват всички всекидневни вещи и предмети и тъй като са убедени, че ще забогатеят, готови са да ги вземат на кредит при всякаква лихва. Шлиман нарежда да му изпратят пари от Санкт Петербург и се преквалифицира в банкер, като раздава кредити с огромната месечна лихва от 12 %. Той остава там две години, за да се върне със стотици хиляди долари в багажа си — истинско богатство.

Шансът продължава най-предизвикателно да му се усмихва. През 1854 избухва Кримската война между Русия, от една страна, и Франция и Англия, от друга. Подложена на сурова блокада, особено от британската флота, Русия се нуждае от оръжия, барут и муниции, за да продължава с военните действия. Шлиман ги внася на едро и продължава да се обогатява като търговец на топове...

* * *

След две години вече е много богат. Краят на войната му е позволил пак да обърне нова

страница. Вече не му се налага да работи и следователно може да прави каквото му харесва. А има желание да направи две неща: първо, да напусне жена си, с която отдавна няма нищо общо, и второ, да пътува. Не към Мала Азия, където е Троя, още не се чувства готов за това. Ще започне с други хоризонти, по-далечни.

Той заминава за Китай и Япония, което по онова време си е истинска експедиция. Дивъ се на Великата китайска стена, на Хималаите, на дворците в Пекин и Токио и сетне се завръща през Индия и Египет. Там също е заслепен, но същевременно показва усета си за икономия, спомогнал и за търговските му успехи: макар и милионер, пътува във втора класа и се пазари, когато плаща за хотелските стаи!

Щом се завръща, написва книга за пътешествията си — „Китай и Япония в днешно време“, и я издава в Париж, където се е настанил през 1866. Това не е случайно, френската школа за древна Атина е уважавана, в Сорбоната лекциите на Ренан за древна Гърция са известни в цяла Европа. Шлиман се записва като слушател и купува частен хотел, който се намира наблизко, на площад „Сен Мишел“. И най-сетне се захваща със старогръцкия. Не след дълго вече чете свободно „Илиада“, а малко по-късно я научава и наизуст, също като мелничаря от юношеството си.

Преди да замине за Троя, прави едно последно пътуване до Италия. С голямо вълнение посещава Рим, разглежда форума и Колизея. С не по-малко вълнение обикаля из Херкулан и Помпей. Баща му е бил прав, истинско съкровище е затрупано от лавата на Везувий — не толкова материално, защото скъпоценностите не са много, колкото културно и историческо.

Хайнрих Шлиман вече е съвсем близо до реализирането на мечтата си. Връща се в Париж, за да подготви решаващото пътуване до Мала Азия. И все пак не може да избяга толкова лесно от природата си. Големите му гръцки проекти не са го отклонили от злобата на деня. По това време Париж е подложен на пълно преустройство — благодарение на работите на барон Осман, и Шлиман използва момента за някои операции с недвижими имоти, които го обогатяват още повече.

* * *

Той вдига котва за Гърция през 1869, но не се отправя веднага към Троя. Впрочем, Троя не е в Гърция, а в Турция, от другата страна на Егейско море. За първия си досег с елинска земя избира Итака, родния остров на Одисей, възпят в другата книга на Омир, „Одисея“.

Там вече започва да търси на място, като се води от литературните текстове. Опитва именно там, където според него Омир описва двореца на своя герой, но търпи неуспех. Колкото и да обикаля наляво-надясно, колкото и да се рови в земята, не открива абсолютно нищо.

Това първо разочарование не го обезкуражава. Напротив, решава да се отправи най-сетне към Троя... Разбира се, не само той смята, че текстовете на Омир са вдъхновени от историческата реалност. Тогавашните специалисти поместват Троя в Бурнабаши, недалече от турския бряг. За това се опират на два стиха от поемата: „Градът се вдига там, де бликат двата извора на вихрений Скамандрос — топла е водата на единия, на другия — студена като лед.“ А Бурнабаши е единственото място в областта, където два извора текат един до друг.

Можем да си представим с какво вълнение Шлиман се озовава там. И почти веднага е сполетян от ново разочарование. Археолозите са интерпретирали текстовете доста небрежно. С изключение на двата извора, нищо друго не съвпада. На друго място в „Илиада“ се казва, че гръцките воители хвърлят котва на брега, след което многократно кръстосват между корабите и крепостните стени. А Бурнабаши се намира на цели три часа път от морето. От друга страна, по време на битката си с Хектор „бързоногий Ахил го подгони трикратно около стените градски“. На Бурнабаши това е невъзможно поради силно пресечената местност. Впрочем, откакто специалистите са локализирали тук града, в земята не е намерено абсолютно нищо, нито един предмет.

Този път разочарованието е прекалено силно дори за Шлиман и той напуска унило Бурнабаши. Какво ще прави? Да тръгне да обикаля цяла Мала Азия, за да търси място, подходящо за текста на Омир? И все пак остава в района, безсилен да напусне тези небеса, вдъхновили мечтата му. И не щеш ли, става чудо! Както излива огорчението си пред случайно срещнат съотечественик, изведнъж чува:

— Би трябвало да потърсите американския консул на Дарданелите Франк Калвърт. Той твърди, че знае къде се намира Троя. Май дори е купил терена!

— Невероятно! Къде мога да го намеря?

— В Константинопол...

Хайнрих Шлиман хуква презглава натам. Пристигнал при Франк Калвърт, открива малко по-млад от него мъж, енергичен и симпатичен. И без предисловия го пита:

— Къде е Троя?

— На Хисарлъка, сигурен съм! Всичко съвпада с текстовете.

— И двата извора ли?

— Не, там няма извор, но се осведомих при един специалист: във вулканичния терен изворите могат да изчезнат и да се появят някъде по-далече. Сега ги няма, но през епохата на Омир ги е имало.

— Вярно ли е, че сте купили терена?

— Получих го на безценица. Това е пустинна земя, където нищо не расте, но навсякъде се срещат антични останки. А Хисарлъка е изкуствена могила, образувана от затрупаните развалини. Лично аз копнах тук-там, без да се задълбочавам. Нямам достатъчно средства за това.

— Аз имам. Ако сте съгласен, ще поема всички разходи!...

Двамата мъже отиват на хълма, който се издига над морето. Шлиман веднага усеща, че този път всичко съвпада: за един ден оттук лесно можеш да отидеш три пъти до брега, а и земята около градището е съвсем равна и подходяща за битката между Ахил и Хектор. Върху селищната могила стърчат добре запазени стени на елинистичен дворец от римско време. За Шлиман той е препятствие. Троя, истинската Троя е отдолу, тези стени трябва да се разчистят и да се копае надолу.

Но за това трябва разрешение. Разкопки от такъв мащаб не са възможни без съгласие от страна на турските власти. Хайнрих Шлиман предприема необходимите постъпки и докато чака отговор, разказва за откритието си в малък труд, който публикува в Париж: „Троя и Итака“.

Не получава очаквания отклик, френската атинска школа явно не е убедена. Но хубавата изненада идва от съотечествениците му. В малкия университет в Роцок, Източна Германия, недалече от родното му място, се ентусиазират от тезата му и решават да го приемат сред

своите членове с титла „доктор“.

За Хайнрих това е неоченима чест. Той, разбира се, е милионер и преуспял в живота, но се нуждае именно от интелектуално признание. Специалистите по античността, които е срещал досега, трудно прикриват презрението си към него. Смятат го за парвеню, което се меси където не му е работа.

Но сега вече е наравно с тях — или почти! — той, бедният син на пастор, напуснал училището тринайсетгодишен; той, безимотният хлапак, започнал живота си като продавач на херинги!... А сега е готов да осъществи мечтата си. След като изпълни още едно последно нещо.

* * *

Не е случайно, разбира се, че точно в този момент Хайнрих Шлиман се замисля за семейното си положение. От доста отдавна не се сеща за клетата Екатерина, за която се е оженил набързо преди близо двайсет години. След това не е спрял да обикаля света без нея. Тъй че връзката им е чисто юридическа.

Точно на тази връзка Хайнрих иска да сложи край. Защото дълбоко в себе си усеща: мечтата му за Троя си остава несподелена. А голямото откритие, делото на живота му, трябва да бъде споделено с онази, която ще бъде до него. Няма да е Мина, но и Екатерина не подхожда.

Той решава да се разделят, защото православната религия, в чието лоно са сключили брак, разрешава развода. Но както става често при него, и в най-високите му пориви се намесват прозаични съображения. За да се разведе при най-благоприятни условия, заминава за Съединените щати и иска американско гражданство в Индианаполис, където брачното законодателство предлага най-изгодни клаузи.

Станал отново ерген, отива в Атина. Спътницата, заедно с която ще открие Троя, може да бъде само гъркиня и той е помолил своя познат епископа на Мантинея Теоклетос Вимпос да му избере от претендентките.

Сетне оглежда внимателно снимките им и се спира на София Кастроменос, млада атинянка, чиито родители са търговци на платове. Тя е истинска гъркиня — с черна коса и очи, с профил на статуя... Преродената Елена. Незабавно сключват брачен съюз. Тя е седемнайсетгодишна, той — на четирийсет и седем, но какво от това! Двамата заминават на невероятно сватбено пътешествие с крайна цел Хисарлъка — или може би Троя!

* * *

Разкопките са по-сложни и по-трудни от очакваното. Първо турските власти се бавят с разрешението. Едва през 1871 Шлиман и Франк Калвърт могат да започнат да копаят. Но средствата, с които разполага, не достигат. А и работниците са малко и зле оборудвани.

Хисарлъка е буквално претъпкан с антични останки, нямащи никаква стойност за Шлиман, който хвърля много труд да ги разчисти. Концепцията му за археологията — като наука тя е още в пелените си — е меко казано персонална и би възмутила днешните археолози, които работят с ръкавици, пинсети и четчици.

Той резюмира метода си в следното нареждане, което дава на екипа при пристигането му на място: „За да не си губим безкрайно времето и парите, трябва колкото можем по-бързо да слизаме надолу.“ Следователно всичко останало просто се унищожава, като се започне от красивия елинистичен дворец, от който Шлиман не оставя камък върху камък. Все пак запазва намерените предмети: вази, накити, различни сечива...

Горният земен слой също е отнесен с кирки и лопати, макар че пак някои предмети оцеляват. Защото предполагаемият град Троя се оказва невероятно струпване от селища, градени едно върху друго. Шлиман и Калвърт се питат какво ли е довело до последователното редуване на тези разрушения и строителства. Дали не се дължат на войните и обсадите като описаните в „Илиада“? Или по-скоро на честите земетресения в този район?

Когато кампанията за 1871 завършва, разкопките са достигнали седмата Троя и това не е всичко. Отдолу има други и онази, единствената Троя, ги чака със съкровището си!

* * *

Когато втората кампания започва през април 1872, средствата вече са други. Хайнрих Шлиман е изписал от Англия най-добрата материална част и си е осигурил услугите на френския инженер Адолф Лоран, който се е занимавал дотогава със строителството на гръцките линии.

Изследването на селищната могила продължава според методите, възприети предишната година, тоест с единствената цел час по-скоро да се стигне до дъното! Отворени са големи траншеи с дължина четирийсет и дълбочина петнайсет метра, а намерените в тях предмети са запазени. Но всичко останало е изхвърлено като обикновен строителен отпадък.

Бог знае какво е имало в него! Също според личната им археологическа концепция Хайнрих Шлиман и Франк Калвърт решават, че всичко, каквото намерят, си остава тяхна собственост. Само разделят могилата на две части — по една половина за всеки. Но Шлиман не е честен. Когато в зоната на колегата му откриват прекрасен барелеф, изобразяващ как Слънцето препуска с колесницата си, той се опитва да си го присвои. Между него и Калвърт избухва яростна свада и Шлиман се съгласява да му го компенсира с хиляда и двеста франка. Тази случка обаче засяга непоправимо отношенията между двамата мъже.

Колкото до Троя, по време на тази втора кампания разкопки работниците успяват да стигнат до дъното. Оказва се, че на Хисарлъка са били застроявани един върху друг девет града! Но кой от тях е Троя от „Илиадата“? Дали е първият, на най-дълбокото? Още отначало Хайнрих Шлиман е смятал, че това се разбира от само себе си, но сега вече не е толкова сигурен. От първата Троя са останали само груби грънчарски изделия без никаква украса, първобитно обзавеждане и примитивни оръжия. Всичко това на по-ниско цивилизационно равнище от онова, което описва Омир. Но тогава, ако не е първата, коя е „правилната“ Троя?

Втората? Третата? Трябва да се върнат на по-горните равнища за по внимателен анализ. Само на такава цена имат шанс да открият съкровището.

Във всеки случай това ще стане през следващата 1872 година, защото и втората кампания вече завършва.

* * *

През 1873, когато започва третата кампания, Шлиман усеща, че тъй дълго жадуваният момент приближава. И не се лъже...

Започва се, когато във втората Троя, застроена върху първобитната, открива следи от пожар. За него няма съмнение, че това е пожарището на запаления от гърците град. Впрочем предметите, изровени на това второ равнище, приличат на онези от Омировата епоха. Възбуден е и нетърпелив; рови трескаво за съкровището из останките и само след няколко дни... го намира!

Впрочем как точно е открил онова, което нарича „Съкровището на Приам“, няма никога разберем. В „Мемоарите“ си дава твърде романтична версия на събитията. Бил го открил случайно, както се разхождал из разкопките в компанията на София. Дал почивка на работниците — да не откънат нещо от тези богатства, след което двамата с жена си ги изровили. Това просто не е възможно, защото в този момент София Шлиман не е на Хисарлъка. Но както и да е, важното е, че мечтата на малкия Хайнрих ще се изпълни и дори ще надхвърли очакванията му. Откритието е баснословно. Състои се от двеста и петдесет златни предмета, основно женски накити. Двата най-хубави предмета са диадема, представляваща широка златна лента върху челото, от която седемдесет златни верижки се спускат от двете страни на лицето, и грамадна огърлица, покриваща цялата гръд. Тя е съставена от хиляда и седемстотин златни елемента, свързвани един по един.

Той дарява на София частите, намиращи се в неговия дял от могилата. И снимката на младата гъркиня с лице на статуя, украсено и короново с накитите на хубавата Елена, ще обиколи вестниците по света.

За съжаление трябва да направим две уговорки, и то сериозни, към международната еуфория. Първата Шлиман ще научи много по-късно. Той е сгрешил датировките си: тези златни предмети не са от Омировата епоха! Те са много по-стари, поне с едно хилядолетие, и вероятно са от 2250 г. пр. Хр. Приам и Елена нямат нищо общо с тези накити. Чии са тогава? Кой е бил способен да създаде истински чудеса в една толкова далечна епоха? Дори и днес не го знаем със сигурност. Колкото до истинската Троя, тя не е втората, както вярвал Шлиман, а шестата.

За разлика от първата втората уговорка се проявява незабавно... Макар археологията да се споменавала съвсем мъгляво в тогавашните му закони, турското правителство е скандализирано. Не може да приеме частно лице да отнесе намерените в земята му предмети. Пред опасността да го арестуват и затворят, Шлиман се измъква, като предлага обезщетение от десет хиляди златни франка плюс още четирийсет хиляди франка за музея в Константинопол. Подир което напуска окончателно Троя и отива в Гърция. Там е посрещнат като герой.

Станал знаменитост, Хайнрих Шлиман се сблъсква с враждебността на специалистите по древна Гърция, оспорващи датата, а следователно и автентичността на съкровището му. Единствено в Англия откритието му намира благоприятен прием. Канят го редица научни асоциации, приет е от сър Уилям Гладстон, премиер-министър на кралица Виктория. Изложено в Лондон, „Съкровището на Приам“ постига значителен успех и Хайнрих е обявен за почетен член на Археологическото дружество на Великобритания. По същия начин е почетена и София, която току-що е дарила Шлиман с един малък Агамемнон, след като преди седем години му е родила малката Андромаха...

Хайнрих Шлиман не избира случайно това име за сина си. Осъществената детска мечта не е заситила жаждата му за открития. Сега се е обърнал към друг Омиров персонаж, царя на царете, водача на експедицията срещу Троя: Агамемнон.

Този цар имал дворци в Микена, в Пелопонес и на юг от Атина. Когато се завърнал след войната, според мита именно там бил убит от съпругата си Клитемнестра и любовника ѝ Егист. Шлиман отива в Микена и отново постига успех, дори по-голям, отколкото в Троя!

Той изравя от развалините великолепно жилище, чиято Porta с лъвовете е прекрасно украшение, и особено редица гробове, пълни с луксозни предмети: посмъртни маски от чисто злато, една от които може да бъде само на Агамемнон, вази, ковчезета, мечове, на чиито златни дръжки са пресъздадени ловни сцени...

Изпълнен с гордост, Хайнрих Шлиман изпраща веднага лично писмо до гръцкия крал Георгиос I: „С най-голяма радост съобщавам на Ваше величество, че открих гробове, които според традицията са на Агамемнон, Касандра, Евримедон и другарите им, всички избити по време на пир от Клитемнестра и любовника ѝ Егист [...] В гробовете намерих съкровища от чисто злато. Те са достатъчни за музей, който ще бъде най-прекрасният на земята и който през идните векове ще привлича към Гърция посетители от цял свят.“

По тази точка Шлиман е напълно прав. И днес съкровището от Микена си остава уникално и е най-голямото украшение на Археологическия музей в Атина, посещаван от милиони туристи. Но отново греша с датировката: погребалният инвентар не е от времето на Омир, тоест не е от 1250 г. пр. Хр., а от XVI в. пр. Хр. Би трябвало текстовете — скъпоценните му текстове, да му подсказват, че по време на Троянската война изгаряли мъртвите на клада, а не ги погребвали като в Микена...

Шлиман се опитва да поднови подвизите си в Олимпия, Итака и други полиси на антична Гърция, но успехът вече не го съпътства. Той умира внезапно в Рим, точно на Коледа 1890, на шейсет и девет години, в момент, когато обмисля нова експедиция, която да открие гроба на Александър.

Така завършва животът на този изключителен човек, който с качествата и с недостатъците си ще остане пионерът на археологията и който с упорство и кураж успява да осъществи мечтата си.

Непобедимата армада

Капитан Диего Дуарте е разтревожен. Не е очаквал такова нещо, когато потегли от Ла Коруня в Северна Испания в онова хубаво юлско утро на 1588. Какво зрелище да се появят едновременно сто и трийсет кораба с трийсет хиляди моряци и войници. Най-голямата флота, събирана някога, тръгва да завладее Англия. Успехът ѝ е неизбежен. Впрочем, испанският крал Филип II ѝ дава името, което казва всичко: „Непобедимата армада“.

В началото всичко върви добре. Времето е прекрасно, лекият, но постоянен ветрец тласка платноходите на север. И изведнъж съдбата показва другото си лице. На шести август сблъсъкът с англичаните в открито море срещу Гравелин води до многобройни жертви. Но още нищо не е загубено. Всичко се разиграва по-късно...

Неочаквано застудява. Докато англичаните предпазливо се скриват по пристанищата си, испанците продължават напред и бурята ги връхлита изневиделица. Само за няколко часа една пета от корабите на Непобедимата армада отиват на дъното. След това, преследвани от превъзходящ ги противник и раздалечени едни от други, испанските кораби се опитват да се върнат обратно. Вече и дума не може да става да пресекат Ламанша, където ги чакат. Затова са принудени да направят голям завой на север покрай Шотландия.

* * *

В този хладен ден на септември 1588 корабът на капитан Диего Дуарте се отбива към шотландския остров Мъл и пристанището Тобермори. Решил е да хвърли котва там и да помоли за помощ. Храната е на привършване, а и много части на кораба се нуждаят от спешен ремонт.

Идеята му не е абсурдна. По това време Шотландия е независима и без да е явна съюзница на Испания, очевидно симпатизира повече на нея, отколкото на Англия. Капитан Дуарте не влиза в пристана — там не е достатъчно дълбоко за неговия кораб; хвърля котва малко по-далече.

Видът на кораб с водоизместимост хиляда и четиристотин тона, въоръжен с осемдесет топа и с осемстотин войници на борда си — освен екипажа — е истинска сензация за населението. Той е вдигнал испанския флаг и следователно е настроен приятелски, но въпреки това жителите тичат да предупредят местния кастелан граф Аргайл.

Щом стъпва на брега, придружен от неколцина моряци, капитанът е помолен да изчака техния господар, който се появява, без да се бави. Ангъс Аргайл е мъж в разцвета на силите си, с внушителна осанка. Мрази англичаните и като техни врагове съответно испанците са му симпатични. Затова най-любезно поздравява офицера от Армадата.

— Какво мога да направя за вас, капитане?

Диего Дуарте излага затрудненията си: нямат достатъчно храна за из път до Испания и трябва да поправят повредените платна. И малко неочаквано завършва с молба да не му искат прекалено голяма сума за услугата. Графът е изненадан — качеството пестеливост

обикновено се приписва на шотландците, но намира за симпатична тази страна от характера на капитана. Освен това му е хрумнало нещо:

— Готов съм да изпълня молбата ви напълно безплатно, ако се съгласите и вие да ми направите услуга. С колко хора разполагате?

— Осемстотин души.

— Добре обучени?

— Това са елитни войници. Специално обучавани, за да завладеят Англия.

— Имам спор с един сеньор, мой съсед. Дайте ми назаем вашите люде да отида и да му дам добър урок, а през това време ще ви поправим платната.

Диего Дуарте е очарован. За разлика от моряците войниците вече не понасят морето. Искат само едно: да слязат на брега. Освен това и бездействието им се отразява много зле, та малко упражнения ще им дойдат тъкмо навреме.

— Цялата ми войска и аз самият сме на вашите заповеди. На свой ред имам и аз лична молба: бихте ли оказали гостоприемство на жена ми по време на престоя?

— Жена ви е с вас?

— Това е разрешено на нашите кораби. Разбира се, само за съпругата на капитана.

— Тя ще бъде настанена в замъка. Доведете я.

* * *

Споразумението е сключено и след малко пътуващите в галеона слизат на брега в Тобермори, включително и съпругата на капитана, която се отправя към замъка... Консуела Дуарте е много по-млада от мъжа си: двацет и пет годишна, ослепителна красавица с типична средиземноморска хубост, брюнетка с матова кожа и с прекрасна фигура. На Ангъс Аргайл, който се приближава да я поздрави, му пресеква дъхът. На всичко отгоре младата жена е мила и любезна. Знае малко английски и говори с очарователен акцент.

— Чух, че се каните да заминете, господин графе...

— Тоест, трябва да уредя един военен въпрос. Но ако вие желаете, може да ме замести капитанът от моята гвардия. Ще се справи с воденето на военните действия.

Дамата, без да посмее да изрази изрично желанието си, подсказва на кастелана, че ще ѝ е приятно той да остане, и войниците потеглят на бой срещу съседа на Аргайл в отсъствието на главния заинтересуван. Диего Дуарте се досеща, че честта му може да пострада, но смята, че ремонтът на кораба заслужава тази жертва и се отдалечава без коментар...

В замъка на графовете Аргайл онова, което е трябвало да се случи, се случва. Хубавата Консуела пада в прегръдките на кастелана и доста зловещите кули на жилището приютяват идилията им през шестте седмици, докато трае наказателната експедиция. Тя завършва с пълен успех и когато малката армия се завръща, всичко сякаш се е случило по най-добрия начин за всички. Ангъс Аргайл е имал прекрасна авантюра, арогантният му съсед е получил добър урок, от който не ще се оправи скоро, платната на испанския галеон са закърпени, провизиите всеки момент ще бъдат доставени на борда и корабът ще може да продължи пътя си към Испания.

И все пак всички са пропуснали едно дребно обстоятелство, което ще се окаже фатално. Ангъс е женен за лейди Роуина Аргайл, която никак не е очарована от връзката му с капитанската съпруга. Иначе тиха и незабележима, лейди Роуина е обзета от жестока ревност и решава да си отмъсти.

За целта тя не се колебае да се обърне към заклетия враг на народа си: англичаните. Между другото, сред нейните деди има англичани и тя не споделя омразата на сънародниците си към тях. При това знае къде да ги намери. Когато испанският галеон хвърля котва пред Тобермори, те веднага изпращат шпиони и един от тях, преоблечен като търговец, дискретно се свързва с нея. Отначало тя се прави на неотстъпчива, но сега... сама го търси.

— Жената на испанския капитан прелъсти съпруга ми. Искам да ѝ отмъстя.

— Няма нищо по-лесно. Ако се съгласите да ни помогнете, ще хвъркне във въздуха заедно с целия кораб.

— Не желая да причиня смъртта на останалите.

— Ние желаем. Жената не ни интересува, но галеонът от Армадата трябва да изчезне. Е, какъв е отговорът ви, милейди?

— Ами, щом няма друг начин...

След няколко дни лъжливият търговец доставя в замъка буре, което трябва да бъде прибавено към другите с храната за кораба.

— Вътре има адска машина. Силата ѝ е достатъчна да разруши целия галеон.

Лейди Роуина е неспокойна.

— Сигурен ли сте, че няма да избухне тук? Чак утре ще товарят буретата.

— Няма никаква опасност. Механизмът е нагласен да се задейства след два дена. Ще бъдат далече, когато избухне...

На другия ден кастеланката се усмихва коварно, когато съпругът ѝ и испанката развълнувано се сбогуват. Самият Диего Дуарте е намръщен — разбрал е какво се е случило и си обещава да отправи съответните упреци към невярната жена.

Но няма да има тази възможност. Товаренето вече завършва, когато адски трясък разтърсва цялото пристанище Тобермори. След като пушилката се разнася, от испанския галеон не е останало нищо, с изключение на няколко пламтящи отломки, погълнати от морето. Очевидно забавеното действие е било доста зле пресметнато, но все пак това не променя резултата. Англичаните осъществяват успешно операцията си, а лейди Роуина Аргайл е отмъстена.

Но в този момент те не подозират, че току-що са направили Тобермори знаменит и известността му ще трае четири века...

Изтекли са петдесет години... Жителите на Тобермори са свикнали с потъналия кораб, легнал на дъното на двайсет метра дълбочина близо до входа на пристанището. Само са сложили шамандури на повърхността над него, за да не се натъкнат корабите им на останките. Нарекли са мястото „Съкровището на испанеца“.

Защото в съзнанието им няма никакво съмнение: потъналият кораб е побрал хиляди златни слитъци и монети. Плъзват слухове за Непобедимата армада: корабите носели солидни суми, та когато стъпят на английска земя, да си купят съучастници. Капитан Диего Дуарте не казал и дума, но вероятно са били секретни фондове.

Във всеки случай хората на Тобермори не се опитвали да извадят имането, което е само на крачка от тях. Не са екипирани за подобна операция: почти всички са рибари, само неколцина от известно време се захванали да произвеждат уиски. Освен това потъналият кораб не е техен. Граф Аргайл обявява на всеослушание, че той е негова собственост.

Защото Арчибалд, седмият граф Аргайл, сериозно е решил да сложи ръка на Съкровището на испанеца. Ако дядо му Ангъс, за когото прокълнатото място било гробът на любимата и никога не пожелал да се приближи до него, ако баща му проявявал пълно безразличие, той постъпва другояче: събира екип от гмуркачи, проявили се при други потънали кораби край Американския континент. За тях двайсетметровата дълбочина не е голямо препятствие и той е сигурен, че ще успеят.

За нещастие има юридически пречки. Разбрали за намерението му, Стюартите — шотландското кралско семейство — се намесват: всичко, което е под водите на страната, принадлежи на суверените, а не на местния господар.

Въпросът стига до трибунала в Глазгоу, който след години процедурно протакане най-сетне отсъжда в полза на графа. Стюартите се обръщат към апелативния съд и изминават нови двайсет години, преди правосъдието да отсече окончателно: правото е на страната на семейство Аргайл.

Вече нищо не пречи на Арчибалд да щурмува съкровището. Но изминалото време се оказва фатално. Успяват да извадят топовете и някои предмети от палубата, обаче трюмът е покрит с непроницаема конкреция. Златото на галеона е все така недостъпно, сякаш е в сейф, за който няма ключ.

Така с недостъпното си съкровище Тобермори се прославя в Шотландия не по-малко, отколкото с отличното си уиски.

Богатството остава блокирано до 1729. През тази година един човек се появява в замъка Аргайл. Той е дребен, скромен. Казва се Джейкъб Роу. Когато майордомът се опитва да го отпрати, той му заявява, че се наема да извади съкровището на Тобермори.

Тогава го приема дванайсетият граф Аргайл, кръстен Ангъс на своя прародител. Кастеланът е силно скептичен.

— Защо сте толкова уверен, господин Роу?

— Аз съм изобретател, господин графе, и успях да открия съкровище недалече оттук, в Шетланд. Там имаше цяло имане от слитъци.

— И какво е фамозното ви изобретение?

— Апарат за гмуркане, с който се слиза лесно на дълбочина двайсет метра.

— Тук това няма да помогне. Трюмът е станал твърд като каменна стена.

— Знам, господин графе. Но аз изобретих и експлозив, който избухва под водата.

Очите на кастелана светват:

— И как става това?

— Барутът е затворен в непропусклива кутия и се възпламенява с устройство със закъснител. Действа безотказно...

След известна дискусия — достойна за двама истински шотландци — върху процента, който трябва да получи всеки, Джейкъб Роу се хваща на работа... Не е излъгал, още с първия опит адската машина разбива трюма. След това на гмуркачите, заели място в неговия апарат, им остава само да изследват вътрешността.

Но... очакванията не се оправдават. Роу напразно връща изследователите отново и отново под водата. Не изваждат нищо, което да е достойно за внимание: само материали, каквито се намират на всеки кораб... Под натиска на Ангъс Аргайл той продължава търсенето цяла година. Прехвърля този срок и е принуден да се откаже.

— Съжалявам, господин графе. Не мога да продължавам повече, много скъпо ми излиза.

— Това е, защото не сте достигнали тайното хранилище. Сигурно е на дъното на трюма. Там трябва да са слитъците.

— Може би, но предпочитам да спра дотук. Получих настоятелна покана за един потънал кораб, който ми изглежда по-обещаващ.

* * *

Този провал прекратява за дълго издирванията. И въпреки това мълвата за съкровището на Тобермори се разнася. Превръща се в истинска легенда, не само в Шотландия, но и в цялата Англия.

Следващият опит е направен чак в началото на ХХ век, през 1903, с напредването на техниката. Вече не е по инициатива на графовете Аргайл, а на частно сдружение, което финансира операция с използване на тежка механизация като засмукващи помпи и драги.

Резултатът е разочароващ. Изследователите качват морски компас, кухненски съдове и сребърен полилей — първия ценен предмет от началото на издирванията, но чиято стойност за съжаление не е кой знае колко висока. Изпадналият в отчаяние синдикат иска да си върне разходите и прибегва до услугите на ясновидец... който не вижда нищо!

В този момент се появява още един странен персонаж: полковник Фос. Нахакан и сладкодумен, той успява да убеди членовете на сдружението да му отстъпят председателското място:

— Издирванията ще продължат! За мене парите не са проблем.

И полковник Фос държи на думата си. Обикаля Англия и Съединените щати, среща се с

милиардерите и ги придумва да инвестират в съкровището на Тобермори с обещания за баснословни печалби.

С най-усъвършенстваните драги и машини по това време започват отново да изследват отломките на кораба и за първи път от много-много години откриват десетина сребърни монети. По всяка вероятност са били заплатата на някой офицер, може би на самия капитан Дуарте, но резултатът, протръбен от полковник Фос, му позволява да продължи с погресъхналата си кампания за събиране на средства.

И все пак всяко нещо си има край. В началото на трийсетте години инвеститорите се обръщат срещу Фос, влачат го по съдилищата за мошеничество и корупция. Но той не е измамник. Искрено вярва в съкровището. Пред трибунала дава израз на убедеността си:

— Само още един метър! Позволете ми да издълбая само още метър и ще ви донеса златото на Испанеца!

Това не им пречи да го осъдят и да го изпратят в затвора.

* * *

Избухва Втората световна война и като всички останали, и шотландците са налегнати от други грижи. През 1943 Кусто и Ганян изобретяват първия автономен скафандър с автоматичен режим. И когато мирът е подписан, Тобермори излиза отново на сцената.

Ръководството на операциите е поверено на гмуркача Лайънел Краб, герой от току-що завършилата война. Но макар леководолазите, снабдени с бутилки кислород, да изследват най-подробно останките от кораба, и те успяват не повече от предшествениците си.

Времето тече. Опитите периодично се възобновяват... на чиста загуба. И златото на Испанеца си остава там. Така е поне до 1988.

През тази година, като събира материал за статия по случай четиривековната годишнина от корабокрушението, един журналист прави онова, което много отдавна е трябвало да бъде сторено: разлиства испанските архиви.

Експедицията на Непобедимата армада била подготвяна най-педантично и всичко било записвано. Така журналистът открива, че корабът на капитан Дуарте носи името „Сан Хуан де Сицилия“. Въръжен е с осемдесет топа и е побрал осемстотин войници и екипажа. В инвентара не е споменато нищо друго.

Корабите на Непобедимата армада нямат нищо общо с натоварените със злато галеони от Америка. Това са бойни кораби и трюмовете им са пълни с барут и гюлета, а не със златни слитъци и дублони. Разбира се, много от тях превозват и секретни фондове, от които да плащат на сътрудниците. Такъв е случаят с адмиралския и с някои други кораби. Този факт е записан черно на бяло в архивите, като за всеки кораб е посочена и точната сума. Но „Сан Хуан де Сицилия“ не фигурира сред тях.

Този път с красивата мечта е свършено. Днес Тобермори е все така известен... но само с уискито си.

Кралят и авантюристът

Английските колонисти, заселващи се в Америка, са хора, изпълнени с енергия и притежаващи всички качества, благодарение на които се ражда Новият свят. Точно от тях е и родът Фипс...

Джон Фипс, беден оръжейник от Бристол, решава да опита късмета си в началото на XVII век. Прекосява Атлантика и отсяда в Мейн, близо до устието на река Кенъбек.

Там работи като ковач, оженва се, има не по-малко от двайсет и едно деца, последното от които се ражда на 2 февруари 1651 година. Почти веднага след това Джон Фипс предава Богу дух. Госпожа Фипс се омъжва повторно и ражда още пет момчета и момичета, което прави двайсет и шест деца. Всички те без изключение достигат зряла възраст и се отличават с особено яко телосложение!

Отличен пример за това е Уилям Фипс, който на осемнайсет години достига ръст почти два метра. Този истински Херкулес пасе овцете в солените поля — основното богатство в областта. Майка му и вторият му баща не са сметнали за нужно да го научат да чете. Нямам пари да го пратят на училище, пък и то не му трябва, за да стане овчар.

Но самият Уилям не гледа на нещата по този начин. Ливадите, където пасе овцете си, се издигат над морето, а то го привлича неудържимо още от дете. Нищо не му пречи да избяга от къщи и да се наеме като юнга на първия пристигнал кораб, но нали е добре възпитан момък, предпочита да поиска разрешение от втория си баща, който е земеделец и изпитва инстинктивно презрение към живота на море.

— Да си моряк е ужасен занаят! Вярно, какъвто си як, ставаш за нещо повече от овчар, така си е. Щом обичаш морето, вземи се запиши за работник в някоя корабостроителница. Тук поне ги има много.

Уилям Фипс намира, че съветът е много добър. Отива в най-близкото пристанище и с неговите физически данни веднага го вземат на работа. На работодателя си, който го пита какво смята да прави по-нататък, признава мечтата си: да стане капитан на кораб. Човекът се усмихва.

— Умееш ли да четеш и да пишеш, момчето ми?

— Не. Не съм ходил на училище. Прекалено много сме вкъщи.

— Тогава никога няма да станеш капитан. За да станеш офицер, ти трябва образование.

Уилям Фипс веднага усеща правотата на тези думи. За него единственото важно нещо е морето. При това е амбициозен, иска да стигне далече. Затова се лишава и от пари, и от сън, само и само да посещава вечерните курсове. Така около работата и учението организира целия си живот.

* * *

В корабостроителницата има и моряци и той се наслушва на какви ли не истории: за пътешествия около света, за кръвожадни диваци, за чудовища, изплавали от дълбините, и за

кораби фантоми. Но най-силно го омагьосва разказът за „Златната флотилия“.

Фактите са съвсем пресни, от 1643, осем години преди той да се роди... Северна Америка, колонизирана от англичаните и французите, е сурова страна, чиято земя се експлоатира с цената на тежък труд. В Централна и Южна Америка, подвластни на Испания, изобилстват златните и сребърните рудници. До такава степен, че ги наричат Елдорадо („Златната земя“).

Испанците редовно пренасят тези богатства в страната си. И за да не ги грабят корсари и пирати, се групират във флотилии, въоръжени до зъби. Именно това са тъй наречените „златни флотилии“, превозващи несметни богатства...

Така например през пролетта на 1643 шестнайсет галеона напускат Новия свят под командването на адмирал Вилявисенсио. Сумата, на която възлиза товарът от златни и сребърни слитъци, се изчислява на двайсет милиона лири...

Корсарите и флибустиерите не са единствените съперници, които ще се изправят срещу испанските кораби. Най-страшният им неприятел си остава морето, особено при Карибите, където метеорологичните условия са напълно непредвидими. На ширината на Еспаньола, сегашното Хаити, „Златната флотилия“ е пресрещната от ураган. Всички кораби са запокитени в скалите, с изключение на адмиралския кораб „Нуестра сеньора“, който като по-солиден и по-здрав от останалите, успява да се измъкне от бурята.

Обаче има сериозни повреди. Платната му са отскубнати, в трюма има силен теч. Задължително трябва да влезе за ремонт в първото пристанище, което е Пуерто Рико. Тъй че продължава, както може, пътя си, докато моряците на смени изпомпват водата. За нещастие навлиза в зона с подводни скали и катастрофира върху един риф... Според испанското Морско право при корабокрушение всеки решава сам съдбата си. Сглобяват салове и част от моряците заминават на юг заедно с адмирала, който е преценил, че се намират на север от Еспаньола. И не се лъже: тръгналите с него корабокрушенци ще достигнат острова и всички ще бъдат спасени.

Други потеглят на изток, като предпочитат да слушат лоцмана. Грешат и всички изчезват в морето. И накрая, една трета от хората остават върху останките с надеждата, че ще дочакат някой кораб да им се притече на помощ. Като изяждат припасите си, опитват късмета си с един сал. От тях оцелява само един индианец.

Корабокрушението на „Златната флотилия“ има шумен отзвук. Никога толкова огромно богатство не е потъвало в океана. Разбира се, в Испания скандалът е най-силен. Адмирал Вилявисенсио е привикан в Мадрид и изправен пред съда в сензационен процес. Не му е наложено никакво наказание; той е жертва на онова, което наричат „морска съдба“.

Оправдан, той се връща в Еспаньола с нова мисия: да намери потъналото злато. Ако петнайсетте кораба са потопени от бурята в открито море и се смятат за загубени заедно с екипажа и товара, то с „Нуестра сеньора“ нещата не стоят така. Адмиралският кораб се е разбил върху рифа и част от корпуса му още стърчи над водата. Нещо повече: именно той е натоварил най-скъпоценната част от плячката, пресметната като една десета от всичко, тоест близо два милиона лири. В момента на корабокрушението адмирал Вилявисенсио е разпознал подводните скали като Сребърния риф. Следователно знае накъде да насочи диренето. Но изниква проблем: оказва се, че не е сам. През идните месеци и години испанските галеони залавят пирати и корсари, на чиито кораби откриват слитъци с клеймото на „Нуестра Сеньора“. Колкото до адмирала, той организира редица експедиции, за да намери съкровището си, но всички се провалят. И накрая се отказва...

Почти трийсет години след корабкрушението „Нуестра сеньора“ все така чака някой смелчага да си опита късмета върху Сребърния риф. Несъмнено част от товара ѝ е разграбен, но и с останалото онзи, който го извади, ще стане голям богаташ...

* * *

Тази история не излиза от главата на Уилям Фипс, докато работи в корабостроителницата и посещава вечерното училище. Амбициите му са поели нова насока. Носят името „Нуестра сеньора“. Той е човекът, който ще сложи ръка върху съкровището ѝ! Но как? Още няма никаква идея, но е сигурен в себе си. Ентузиазмът му е равен само на... оптимизма му.

Уилям не се задоволява само да се научи на четмо и писмо. Показва явни заложби и по други предмети, например по математика. И така напредва, че започва да учи занаята конструиране на кораби и успява да постъпи на работа в една бостънска корабостроителница.

Издигането му не спира дотук. Срещата му с Маргарет Хъл ще преобърне съдбата му. Дъщеря на корабовладелец, поръчал свой съд в корабостроителницата, където работи Уилям, Маргарет е очарователна и въпреки младостта си вече е вдовица на богат търговец.

Още щом я зърва, Уилям се влюбва до уши. Въпреки разликата в социалното им положение започва да я ухажда страстно. Изненадана от смелостта му, но и със силни впечатления от физиката и ума му, тя постепенно се увлича. Никога не е предполагала, че са възможни такъв устрем и такава вяра в бъдещето.

— Заедно ще бъдем щастливи, Маргарет! Ще ви построя на Грийн Лейн къща с колони.

Грийн Лейн е най-красивият булевард в Бостън, на който живее аристокрацията. Хубавата вдовица вдига рамене.

— С какви пари? Нямате пукнат грош.

— С парите на испанската флота. Ще ги извадя от морето за вас!

Този път Маргарет се възмущава:

— Като пиратите и корсарите ли? Такава ли е амбицията ви?

За да не изглежда като пират в очите на любимата, на Уилям му хрумва идеята на века:

— Не, ще действам от името на краля. Ще командвам един от корабите му.

— И защо трябва да командвате един от корабите му?

— Защото ще му го поискам. Ще отида да го видя в Лондон.

Младата жена се размива.

— И смятате, че ще се съгласи?

— Ако вие ми кажете „да“, ще се съгласи и той! Станете моя съпруга, Маргарет!...

И Маргарет приема. Дъщерята на корабовладельца става съпруга на сина на ковача, на младия мъж с дващсет и петте братя и сестри. За такъв консервативен град като Бостън, където класите са затворени общности, това е събитие. И може би е щял да избухне скандал, ако Уилям Фипс не се представя така умело в новата си среда, че тя го приема, също както го е приела ѝ съпругата му.

На свой ред бостънската буржоазия е покорена от енергията му. Дори семейството на

жена му и други корабовладелци му заемат пари, за да създаде корабостроителница в родното си поле, и отново Уилям Фипс се представя по най-добрия начин. Само за няколко години предприятието му става печелившо.

Но той не е забравил мечтата си. Обещал на Маргарет и ще удържи на думата си. Освен корабите, които построява за клиентите си, той построява един и за себе си. Привързва го за един кей, готов да отплава, когато му дойде времето. Но няма да отиде с него до Сребърния риф. Не си е променил решението: ще отиде като капитан на служба при краля. А с този кораб ще пресече Атлантика, за да отиде в Лондон...

Обстоятелствата налагат да бъде употребен за друго. Една нощ червенокожите нападат изненадващо корабостроителницата и опожаряват всичко. Като един втори Ной Уилям Фипс качва на борда на кораба семейството си и всички жители на съседното село, като така ги спасява от сигурна смърт.

Когато пристига малко по-късно в Бостън, е посрещнат като герой. Наистина, загубил е всичко, но капиталите веднага потичат към него, за да създаде в самия Бостън нова корабостроителница, по-голяма от предишната. Сега вече е богат и уважаван, част от старейшините на града. Но ако някой друг на негово място би решил, че е достигнал върха на признанието, Уилям Фипс смята, че е настъпил моментът да осъществи мечтата на живота си: потегля за Лондон!

Съпругата му се опитва да го разубеди.

— Не отивай, Уилям! Не ми трябва златото на испанците! И сега сме достатъчно богати.

— Аз ти обещах, Маргарет.

— Освобождавам те от обещанието. Няма да се подложиш на всички тези опасности и да пресечеш океана. Помисли за децата ни, помисли за мене!

Той обаче не отстъпва и един прекрасен септемврийски ден на 1682 Уилям Фипс напуска Бостън, докато разплаканата Маргарет маха с кърпичката си от кея. Той тъкмо е навършил трийсет. Време му е да се впусне в голямото приключение.

* * *

Уилям Фипс е добър конструктор на кораби. Този, който е направил за себе си, пресича смело Атлантика... По пътя подготвя речта си пред краля. Защото не отива с празни ръце. През годините не беше спрял да събира сведения за Сребърния риф. Сдобива се с подробни карти на подводните скали и точно знае какъв именно кораб е най-подходящ да проникне там. Събрал е и всички възможни подробности за обема и състава на съкровището в трюма на „Нуестра сенъора“.

В Лондон всичко му прави силно впечатление, всичко го потиска. Селско дете, никога не е виждал такъв град и досега си е мислил, че от Бостън по-голям не може да има. Доста го объркват и етикецията, и придворните условности. Да видиш краля не било толкова проста работа, както си е въобразявал. Трябвало да преодолее куп препятствия от всякакъв род и непременно да се сдобие с какви ли не препоръки. Може, разбира се, да заложи на дързостта и да види суверена, без да пита никого, но така ще злепостави кралския си събеседник и това със сигурност не би му помогнало да постигне целта си.

Тъй че Уилям Фипс обикаля столицата и си осигурява подкрепа от страна на кралските фаворити. Това трае с месеци и му коства цяло богатство, вложено в костюми, перуки, жилища, приеми, които трябва да дава на тези или онези. За да покрие разноските, е принуден да продаде кораба си. Теоретично вече не може да се върне в Бостън, но като непоправим оптимист изобщо не се притеснява — нали ще плава с кралския кораб?

Най-сетне толкова бленуваният ден на аудиенцията настъпва... Уилям Фипс все пак има шанс: сред всички възможни суверени именно Чарлз II Английски е този, който ще пожелае да го изслуша. Той е антиконформист, отдаден е на изкуствата и удоволствията, и парите вечно не му достигат. При това е отворен към света, не се страхува да участва в някоя дръзка авантюра. На всичко отгоре има слабост към английските колонисти в Америка, смята ги за оправни момчета и симпатяги. Затова се обръща най-свободно към събеседника си:

— И така, господин Фипс, за какво искате да ми говорите?

— За златото на испанците, Ваше величество. Аз съм в състояние да ви го донеса.

Думата „злато“ винаги е оказвала магическо въздействие върху суверена.

— Разкажете ми...

Корабостроителят разгъва картите, които е донесъл.

— Погледнете, Ваше величество. Това е Сребърния риф. Именно тук е претърпяла корабкрушение „Нуестра сенъора“ с два милиона лири в злато и сребро на борда.

— Два милиона!

— Вече не всичко е там. Корсарите и пиратите са идвали и са отнесли каквото могат. Но има още. При условие, че се действа бързо.

— Какво ви е нужно?

— Не много голям кораб, за да може да мине над подводните скали, но достатъчно здрав, за да пресече Атлантика, и отлично въоръжен, за да се брани от разбойниците.

Крал Чарлз II се обръща към Първия лорд на адмиралтейството и министър на военната флота, който присъства на разговора.

— Не отнехме ли неотдавна подобен кораб от берберите?

— „Розата на Алжир“, Ваше величество, но...

— Той е ваш, господин Фипс. В замяна искам една четвърт от взетото. Съгласен ли сте?

— Не знам как да изразя благодарността си, Ваше величество...

— Тогава не губете време. Искам да ви видя тук най-много след две години със слитъците на борда!

Щом Уилям Фипс излиза, Първият лорд на адмиралтейството се обръща към краля с недоволна физиономия:

— С цялото ми уважение, Ваше величество, но вие току-що допуснахте грешка.

— Не вярвате, че ще открие съкровището ли?

— Смятам, че е възможно. Но не вярвам, че ще ни го донесе!

— Играете ли на карти, господин Първи лорд?

— Не, Ваше величество.

— Е, аз играя. И това ме е научило кога трябва и кога не бива да се поема риск. Може и да се лъжа, но бих се закълел, че този човек ще намери златото на испанците и ще се върне с него!

Макар Уилям Фипс да успява да убеди крал Чарлз II, това не слага край на мъките му. Първият лорд на адмиралтейството, натоварен от краля да изпълни волята му, доказва, че го прави с най-голямо нежелание. Той предоставя на Фипс „Розата на Алжир“, двумачтово корабче с източени стремителни форми, бързо и маневрено, на котва в Лондонското пристанище, и съставя договора за разпределяне на златото. Кралският комисар Джон Неп ще се качи на борда, за да присъства на разпределението на печалбата. И... това е всичко. Уилям Фипс се учудва:

— А екипажът?

— Вие си го съберете. Нали сте капитанът?

— С какво? Нямам пари.

— Това не ме интересува. Кралят ме натовари да ви предам кораба, ето, имате го. Останалото е ваша работа...

Фипс разбира, че ще трябва да наеме моряци, без да им даде заплата. Той обикаля пристанището и успява да убеди стотина човека, че ще им плати при пристигането в Бостън. Но му се налага да им обещае част от съкровището. Общо на екипажа се пада половината от печалбата. Като се приспадне и кралският дял, за него остава по-малко от четвърт.

Трябва да купи храна и задължителната екипировка, като например барут, защото в „Розата на Алжир“ не е останало нищо. За да финансира покупките, Фипс отива при bankerите в Сити. В качеството си на кралски офицер получава необходимите суми, но с убийствена лихва. Която още повече намалява бъдещите му печалби...

В морето нещата не стоят по-добре. Особените условия, при които е нает екипажът — и които го правят в някаква степен съдружник на капитана — се отразяват на дисциплината. По-късно Уилям Фипс ще пише: „Как да накараш да ти се подчиняват хора, на които не си платил?“ Моряците оспорват и най-нормалните му нареждания, просто не може да излезе наглава с тях. Така с приближаване на американския бряг хората му бурно отбелязват събитието с напиване, като мнозина палят лули в помещението с барута. Една нощ кралският комисар Джон Неп го буди ужасен и пита какво да прави. Уилям Фипс може само да предложи:

— Ами кажете им да внимават...

Барутът не избухва. На 27 октомври 1683 „Розата на Алжир“ пристига в Бостън. Съгражданите му го посрещат триумфално, а Маргарет е обезумяла от щастие. Но след няколко дни възниква неочаквано препятствие: появил се е конкурент. Това е местният индустриалец Ангъс Уорън, който е достатъчно богат, за да не проси кораб от Лондон и изобщо не го вълнува дали някой ще го обяви за пират, Фипс се опитва по всякакви начини да го сплаши. Дори изтъква кралската си мисия пред губернатора и иска от него да нареди корабът на съперника да остане в пристанището. Губернаторът отказва да се намеси. Тогава е постигнато споразумение: ще се направят три дяла, един за краля и по един за двамата капитани. Този на Фипс вече е намалял до една осма.

След като Фипс наема в родното си село гмуркачи-индианци, на 15 януари 1684 „Розата на Алжир“ вдига котва в посока към Сребърния риф, непосредствено следвана от кораба на Уорън.

Фипс е изучил добре картите и пристига на рифа, без да пукне пушка. Но там възникват два проблема. Първо, на мястото, където трябва да е „Нуестра сеньора“, няма нищо. Адмиралският кораб вече не се подава над водата; вълните явно са успели да го пратят на дъното. И второ, самото място вече е заето от френския корсарски кораб „Ла резолюсион“ (решимост).

Но той въпреки гордото си име, още при първия предупредителен изстрел изчезва. „Розата на Алжир“ незабавно пристъпва към търсенето. Същото прави и корабът на Уорън. Индианските гмуркачи неуморно слизат до дъното и се връщат на повърхността, но уви! — донасят само няколко сребърни монети. Дните минават и Уилям Фипс започва да си мисли, че французинът не е бил чак такъв страхливец: щом е предпочел да изчезне, значи е успял да вдигне цялата плячка!

Но за разлика от съперника, който решава да се върне обратно, Фипс продължава да упорства. Не е от хората, които се отказват лесно. Дали пък теченията не са отнесли по-далече „Нуестра сеньора“? И той предприема гибелно опасно плаване сред острите като бръснач рифове.

В продължение на месеци гмуркачите хабят дробовете си в напразни потапяния, а моряците се взират в прозрачните вълни. Под тропическото слънце миражите са всекидневни. Блестящи раковини, златистожълти или сребърнобели риби изтръгват от екипажа радостен крясък, последван от вик на разочарование. С падането на нощта същата илюзия предизвикват и фосфоресциращите водорасли.

Накрая всичко това се отразява върху морала на хората. Започват да се бунтуват, не се подчиняват. Един прекрасен ден екипажът предлага на капитана си... просто да тръгнат да пиратстват заедно. Вместо отговор Фипс набива двама-трима бунтари и останалите се укротяват. Но атмосферата остава напрегната. Уморен от злополучната обстановка, Уилям Фипс решава да спре (поне временно) търсенето. Не бива да рискува — положението може да се влоши всеки момент. При това кралят му е наредил да се върне, преди да минат две години, и срокът скоро ще изтече. Дори и с празни ръце, трябва отиде и да каже, че не е намерил съкровището и не е избягал с него.

* * *

Уилям Фипс напуска Сребърния риф и взема курс към Лондон. Когато през август 1685 пристига в английската столица, научава, че крал Чарлз II току-що е починал. Наследникът му Джак II е пълна негова противоположност. Интересува се само от религиозни въпроси. Изключено е да дочака помощ от негова страна или дори аудиенция.

Самият Първи лорд на адмиралтейството не е помръднал от мястото си. Когато Уилям Фипс му се представя, приема го с нежелание.

— Признавам, изобщо не очаквах да ви видя отново, господин Фипс. Къде е „Розата на

Алжир“?

— В пристанището, естествено.

— Поемам собствеността над нея от името на Негово величество.

— Но корабът е мой. Даде ми го крал Чарлз II.

— Само под наем. Очакваме да ни нападнат холандците. Реквизирам го.

Уилям Фипс напразно настоява и привежда доказателства. В договора е записано, че корабът е негов, но нима може да изправи короната пред съда? Покрусен, напуска министъра на военната флота.

И все пак не е човек, който ще се остави да го победят. Няма намерение да напусне Лондон, без да си опита късмета... Помага му предишният престой. Има познати сред кралските фаворити, сред доброто общество и тръгва да ги моли да помогнат.

Разкрива им намерението си да се върне там, където е потънал „Нуестра сенъора“. Мнозина показват интерес: той не само е много наясно със случая, фактът, че се е върнал, доказва почтеността му. Освен това е способен да открие съкровището и да го донесе: тези два факта предопределят успеха му.

За да финансира експедицията, той основава Дружеството на джентълмените авантюристи, в което се събират аристократи и банкери. Тук сполуката му е толкова голяма, че дори крал Джек II, до когото е стигнала новината, решава да се присъедини. Два кораба са поставени под командата на Фипс: „Джеймс и Мери“ и „Хенри ъв Лондон“. В новия контракт делът му е скромнен — само една шестнайсета част, но не това е важното за него. Парите са преминали на заден план; вече иска да осъществи идеята на живота си и да извади от морето златото на испанците, дори другите да имат по-голяма полза от него.

* * *

И отново потегля към Карибите, но този път с нормално платен екипаж, който изпълнява заповедите и няма намерение да пиратства... Двата кораба пристигат в района на корабокрушението през януари 1686 и всичко започва като преди: моряците се взират през прозрачните вълни, мамени от лъжливите отблясъци на риби и раковини, а индианците-гмуркачи лазят по дъното до пълно изтощение.

И така цяла година. Краят на мъките идва през януари 1687. Една вечер, докато екипажът се готви за сън — разочарован, защото пак нищо не е открил — един от офицерите зърва толкова красива горгона, истинско морско цвете с коралови отънъци, че моли Франко, един от индианците-гмуркачи, да му го донесе.

Той се съгласява и се връща потресен. Горгоната поникнала върху някакъв дълъг предмет, чиято форма не е природна, Франко се потапя наново и изплава обратно с въпросния предмет в ръка. Уилям Фипс, когото са извикали, го грабва и пада на колене, като благодари на небето. Това е сребърен слитък! А индианецът прибавя:

— Там има и топове, много топове! И май че е цял кораб.

Така най-сетне „Нуестра сенъора“ е открита! Потъналият кораб е там, на седем разтега от повърхността, заклещен между две скали. През следващите дни „Джеймс и Мери“ и „Хенри ъв Лондон“ трупат върху палубите си десетки чували — вгвърдени, вкаменени,

инкрустирани с варовик и покрити с дребни раковини. От тях се сипят златни и сребърни слитъци, хиляди дублони и още: накити, бисери, предмети на гравьорското изкуство.

На 19 април 1687 Уилям Фипс решава да спрат и поемат към Лондон. Гмуркачите са вдигнали от дъното повече от десет тона слитъци и петнайсет тона монети и скъпоценности. Стойността им ще бъде оценена на над триста хиляди лири стерлинги. През онази епоха това е най-баснословното съкровище, извадено от морето. А „Нуестра сеньора“ още не е предоставила цялото си имане...

Въпреки това Фипс е преценил, че не е разумно да продължава. Хранителните припаси са на привършване и моряците стават все по-нервни при вида на богатствата, трупащи се пред очите им. Златото винаги е подлудявало хората, не бива да ги подлага прекалено дълго на това изпитание.

И не е само екипажът. Всички морски разбойници от Карибите знаят, че адмиралският кораб на испанците е на дъното при Сребърния риф. Докато „Джеймс и Мери“ и „Хенри ъв Лондон“ обикалят и търсят, в далечината редовно се появяват кораби и следят движенията им между рифовете. Но от няколко месеца двата кораба стоят на котва един до друг и пиратите са наясно, че съкровището е открито. Следователно се готвят да нападнат.

Истинско чудо е, че още не са го сторили. И дано не ги връхлетят по пътя... За нещастие, още щом излиза от района на Карибите, „Джеймс и Мери“, в който е натоварено цялото съкровище, е подгонен от френския корсар „Ла глоар“. Цели два дена екипажът преживява епичната гонитба, в която Уилям Фипс се проявява като отличен моряк. Докато ненадейно разразилата се буря не разделя преследвачи от преследвани. По време на приключението Фипс е изгубил от поглед другия кораб „Хенри ъв Лондон“. Дано не е потънал, макар че, уви, не е изключено. Но не може да се бави и да го търси — опасността е прекалено голяма. Трябва час по-скоро да се добере до Лондон.

* * *

И ето, че на 6 юни 1687 това се случва. Новината се разпространява като ехото от топовен гърмеж и той се изкачва нагоре по Темза сред тълпа от възторжени посрещачи. Навсякъде говорят само за него и за невероятното му съкровище.

Обаче няколко дни сърце не му дава да се зарадва на победата си. Непрекъснато мисли за съдбата на „Хенри ъв Лондон“, за капитана му Франсис Роджърс, с когото са станали приятели, и за моряците му, с които споделя неповторимото приключение. И след седмица за щастие „Хенри ъв Лондон“ се появява и на свой ред тръгва нагоре по Темза. В много окаяно състояние е, но все пак всички хора са живи и здрави.

Сега идва моментът на сметките и наградите... Съкровището е претеглено до последната унция и разпределено, както е предвидено в договора. На Уилям Фипс се пада дял, равен на едва осемнайсет хиляди лири. Но не това е най-важното за него. Крал Джек II дава в негова чест голям прием в двореца Уиндзор и го удостоява с благородническа титла в присъствието на целия двор. Сетне връчва на сър Уилям Фипс прекрасна купа от злато, един от най-ценните предмети, принадлежащи на Короната, „за да го възнагради за почтеността“.

В памет на събитието са отсечени два медала. На предната страна на първия са

изобразени кралят и кралицата, а на задната — „Джеймс и Мери“. Другият медал представя отпред профила на херцог Албърмейл, президент на джентълмените авантюристи и инициатор на експедицията, а отзад е Нептун, зад чийто гръб се виждат два кораба. Има и надпис: *Ex aqua omnia*, сиреч „Всички неща излизат от водата (морето)“.

* * *

Джентълмените авантюристи решават да изпратят нова експедиция. Така сър Уилям Фипс поема за трети път към Сребърния риф. С него е и херцог Албърмейл със съпругата си. Назначен е за губернатор на Ямайка и използва случая, за да заеме новия си пост.

През септември 1687 потегля цяла флотилия от пет кораба. Този път комендантът не е Фипс: поради големия размах на събитието начело застава адмирал... Щом пристигат, намират онова, което се очаква: на мястото вече действат пиратски кораби. Налага се да ги прогонят с топовни изстрели. Но дали не е късно?

Май че да! Практически не е останало нищо да вземане. Наистина, част от корабния корпус е невредима и навярно останалото от съкровището е вътре. Но всички усилия, продължили с месеци, се оказват напразни: невъзможно е да пробият трюма. През онази епоха няма средства за това. Гмуркачите носят само кирки и се мъчат да направят нещо, без да дишат. Така че цялата придобивка се състои от няколко останали предмета върху горната палуба, чиято стойност не надхвърля дванайсет хиляди лири.

Принудени са да се върнат обратно. Четири кораба се насочват към Лондон, петият — към бреговете на Северна Америка. Така през август 1688 синът на бедния ковач, номер двайсет и едно от двайсет и шестте деца, а сега вече сър Уилям Фипс, се връща в Бостън след шестгодишно отсъствие. Вече е богат и може да предложи на Маргарет къщата с колоните на Грийн Лейн. Той е най-известната личност в града и може би в цялата колония в Америка. Всички го поздравяват. Титлите и почестите ваят върху него и за съжаление ще го доведат до провал.

Назначен за губернатор на Масачузетс и управител на Мейн и Нова Шотландия, според кралската повеля той трябва да тръгне на война срещу Франция, за да завземе канадските ѝ владения.

Натоварен да организира кампанията по суша срещу французите, Фипс първоначално постига голям успех: отнема Акадия от господин Дьо Меневал и кавалер Дьо Вилбон. Сетне, за да нападне Квебек, облага Бостън с извънреден данък и влага цялото си състояние за финансиране на операциите. Но кампанията се проваля, вследствие на което той е разорен.

Преследван от кредиторите, заминава за Лондон с надеждата да пледира за каузата си пред краля и богатите покровители на джентълмените авантюристи. Не получава подкрепа и го затварят за дългове в затвора на военноморската флота. Там се разболява и на 18 февруари 1695 умира само на четирийсет и четири години, стиснал в юмрук талисмана си — сребърния слитък, върху който е поникнала красивата горгона с багри на корал.

Този слитък позволява да платят за погребението му и да издигнат в негова памет стела в църквата „Сейнт Мери Уолноут“ в Лондон... Вдовицата му Маргарет написва епитафията:

„Тук почива сър Уилям Фипс, кавалер, който благодарение на голямата си енергия през

1687 откри сред скалите на север от Еспаньола испански галеон, лежал на дъното четирийсет и четири години, извади от него злато и сребро за 300 000 лири и с вярност, равна на мъжеството му, занесе в Лондон цялото това съкровище, което подели с другарите си по приключение.

За тази велика услуга бе удостоен с титлата кавалер от Негово кралско величество Джек II и в Нова Англия бе назначен за губернатор на Масачузетс, който пост запази до смъртта си. Той се показва достоен за това доверие с цялото си усърдие в интерес на държавата и с пълната си безкористност, заради които по същия начин заслужи почитта и уважението на най-добрите и многобройни жители на тази колония.“

Гробът и стелата съществуват и днес и Уилям Фипс, който не е забравен, остава най-известният търсач на съкровища в страната.

Съкровището на улица „Муфтар“

На 28 май 1938 на строежа на улица „Муфтар“ 51 в Пети район на Париж цари весело оживление. Вече е 16.25 часа, а работният ден завършва в 16.30. На другия ден е Възнесение Господне, неработен ден. Още няколко удара с кирката и след пет минути всички си тръгват за заслужената почивка!

На строежа са деветима работници, повечето от тях италиански имигранти, живеещи в предградията. По решение на градския съвет започват да събарят сградата преди седмица — била нездравословна.

Както събаря една стена на първия етаж, Фламинио Маурес изведнъж си дава сметка, че наред с тухлите и хоросана се сипят някакви странни отломки. Остава кирката и се навежда да види какво е това... Нападали са множество фишеци от груб плат, в които има нещо твърдо. Той бръква в джоба за ножчето и срязва един от тях. Изсипват се някакви жълти жетони. Той вика колегите си:

— Ехей, момчета, елате да видите какво намерих! Някакви медни или месингови медали.

Другите се приближават и дават мнението си: тези колелца не струват нищо, Фламинио се почесва по тила:

— Абе, ще занеса един пакет на децата.

И колегите му решават да си вземат по един-два. Работният ден завършва, те се разотиват и този път не си казват „до утре“, а „до вдругиден“.

* * *

Фламинио Маурес се прибира в малкия си апартамент, където живее с жена си и децата. Вечерта ги очаква изненада. Поканили са на вечеря приятелско семейство и като вижда как децата си играят с „жълтите жетони“, съпругът изведнъж казва на Фламинио:

— Ти сигурен ли си, че това не са златни монети?

Фламинио мълчи учуден — такава мисъл изобщо не му е хрумвала. Приятелят му взема една:

— Главата от тази страна спокойно може да е на някой крал, има и цвят на лилия. На твое място щях да ги покажа на бижутер...

Смутен, Фламинио Маурес събира „жетоните“ и на другия ден излиза да търси бижутер. За негов късмет един е отворил въпреки неработния ден. Търговецът отговаря положително:

— Няма никакво съмнение: това са луидори в прекрасно състояние!

Италианецът е честен човек. Взел е 328 монети. Знае, че не може да запази всичките, за откритието бързо ще се разчуе и ще го обвинят в кражба. Но какво му пречи да „задели“ няколко броя и да направи по-приятно скромното си всекидневие? Но той си има принципи. Взел е 328 монети, ще върне 328!

И Фламинио отива в полицията, поставя пакета на масата и разказва цялата история.

Дори уточнява:

— Има още една монета в автомата за бонбони на станция „Робеспьер“. Пуснах я в процепа да видя дали става. Но машината я глътна...

След като се опомня от смайването си, дежурният полицай решава, че случаят е достатъчно важен, за да предупреди комисаря. Той пристига незабавно и веднага се обажда на комисар Дюо, колегата му от V район.

Дюо също не губи и минута. Още същия ден обикаля работниците, които са взели монети. Оказва се, че са ги пръснали къде ли не. Показвали ги на приятели, които са си ги запазили, децата им също ги разменяли с другарчетата си. Полицайте все пак успяват да съберат цялото съкровище. Не забравят да отворят и автомата за бонбони на станция „Робеспьер“ и да приберат луидора с образа на Луи XV, който се мъдри тържествено сред монетите от двайсет су.

На следващия ден работата на улица „Муфтар“ 51 започва отново. Екипът по събарянето е в пълен комплект. Но Фламинио и другарите му не са сами. Комисарят Дюо държи да присъства заедно с един съдия-изпълнител.

По даден от полицаия знак Фламинио забива кирката. Резултатът е невероятен. В края на работното време в 16.30 часа работниците са извадили от развалините 1824 златни монети в 91 пакета. Това е едно от най-големите съкровища, намирани във Франция.

И не е всичко. Те откриват още нещо — много по-рядко, ако не и по-ценно. В стената между монетите е пхнато и писмо. Съдия-изпълнителят го отваря. То започва с думите „Това е завещанието ми“ и продължава:

„Аз, долуподписаният Луи Нивел, кавалер, съветник, секретар на краля, заседател в канцеларията на Двореца на правосъдието, отстъпвам и завещавам на дъщеря ми Ан-Луиз Клод Нивел тук приложените луидори...“

Текстът продължава по доста странен начин: „Отстъпвам ѝ моето имущество съзнателно и изцяло. В случай на отказ от моя страна, по какъвто и начин да се изразява, аз го анулирам категорично.“

Написано в Париж, 16 ноември 1756. Нивел.“ Вестниците посвещават първата си страница на неочакваното събитие. На следващите страници съкровището от улица „Муфтар“ придобива добре обоснована злободневност в тези смутни времена. „Пти Паризиен“ публикува снимка на сияещия комисар Дюо пред купчина златни монети. В квартала говорят само за „улицата с имането“. Върху оградата на къщата, пазена от полицията, някакъв шегаджия е изписал „Златна мина“.

Разпитана е бившата наемателка на жилището госпожа Тесие, вдовица на работник. Преди да бъде извадена от кметството и настанена на улица „Монтан Сен Женевиер“, тя е живяла на първия етаж на улица „Муфтар“.

Изхабена от живота, петдесетгодишната бедна жена изглежда на седемдесет. Очевидно е развълнувана от нахлуването на полицаите във всекидневието ѝ. И възкликва чистосърдечно:

— И като си помисля, че двамата с мъжа ми спяхме до тази стена! Трябвало е само да протегнем ръка!

И пита малко наивно полицаия:

— Смятате ли, че ще ми дадат нещичко? Петстотин франка биха ми стигнали.

Когато събеседниците ѝ отвърщат притеснено, че това е малко вероятно, заключава с горчивина:

— Това е то, никой работник не е умрял богат.

Като наемателка госпожа Тесие наистина няма никакви права върху откритието. Но дори и сама да бе намерила луидорите, навярно пак не би получила нищо. Именно завещанието вкарва имането от улица „Муфтар“ в особен юридически казус.

Тоест това не е съкровище в „юридическия“ смисъл на думата. Съкровището е нещо, принадлежало на неизвестен собственик или на живял в толкова отдалечена епоха, че наследниците му не са известни. Според френското законодателство в този случай то се разпределя между намерилия го — в юрисдикцията го наричат „откривателя“, и собственика на терена или сградата.

Писмото на Нивел променя всичко: ясно назовава собственика на монетите и посочва — също съвсем ясно — кой ги наследява. Следователно това вече не е съкровище, а нещо завещано, което напълно и изцяло трябва да се предаде на наследниците на автора на завещанието.

През следващите дни журналистите разучават кой е бил този Луи Нивел. И лесно откриват следите му. Човекът, упражнявал важните функции, се оказва добре известен: роден е през 1690, починал е през 1757, Ан-Луиз Нивел наистина му е дъщеря. Колкото до нейните наследници, също не е трудно да бъдат открити и само след няколко дни вестниците публикуват списък на имената им.

Впрочем придружен с разочарован коментар. Крушата си има опашка и потомците на „кавалера, съветника, секретаря на краля и заседателя в канцеларията на Париж^[13] всички до един са от високите слоеве на обществото. Живеят в луксозни апартаменти и в замъци. Един от тях, господин Дьо Боасанже, е дори подуправител на Банк дьо Франс.

И въпросната „златна мина“, разтърсила живота на скромните люде, съвсем леко ще увеличи богатствата му. Но какво да се прави? Известно е, че пари при пари отиват. И както казва бедната госпожа: „Кога е било това работник да умре богат?“

След известен престой работите на улица „Муфтар“ отново продължават. И докато полицейският кордон отстранява зяпачите, журналистите интервюират Фламинио Маурес. Той е все така невъзмутим.

— Не ви ли хрумна, че това може да се жълтици?

— Нито за миг! Нали разбирате, никога не бях виждал луидори, как да разбера?

— Смятате ли, че ще намерите още в къщата?

— Положително. Стените са пълни със злато, сигурен съм.

— Знаете ли, че монетите ще отидат при наследниците на Ан-Луиз Нивел?

— Казаха ми...

— Не ви ли притеснява, че вадите цялото това богатство за тях?

Италианският зидар вдига рамене:

— Прекрасно, нали?

И той отива при колегите си... Оказва се изключително продуктивен. Напипал е истински „златен извор“, ако използваме израза от вестниците: 3210 луидора, 258 двойни луи и 87 половин луи. Между 1726 и 1756 се редуват бедствени години, някои монети са особено редки и нумизматичната им стойност се прибавя към цената на златото.

Тъй че потомците на Нивел ще увеличат още повече и без това солидното си благосъстояние. Макар и не веднага. Разбира се, далеч не всички работници са невъзмутими като Фламинио. Колегите му решават да предявят претенциите си за дял от съкровището. Наемат адвокат и призовават на съд префекта на Сена като представител на градската управа на Париж. От своя страна родът на Луи Нивел организира защитата си.

На 5 април 1939 е обявен публичен търг, за да се платят разходите по делото. За разпродажба са обявени 205 монети, оценени на 80 000 франка. Търгът донася 210 000 франка. Шумът около находката на монетите очевидно надува цената им.

Процесът трябва да започне малко по-късно, но през септември 1939 избухва войната и процедурата е прекъсната. През 1940 след инвазията и поражението трезорът е преместен във френската банка в Монпелие, за да не попадне в ръцете на германците. Процесът е отложен за след края на военните действия...

* * *

През Окупацията съкровището от улица „Муфтар“ не губи злободневието си. Вестниците редовно продължават да говорят за него. Интересуват се от личността на собственика и обстоятелствата, при които е скрил имането си.

Историята е странна... Луи Нивел не е обитавал жилището на улица „Муфтар“. Като богаташ и важна птица е живял в частен хотел на Улицата на ножарите до Лувъра. Какво тогава е търсел в бедната квартира в квартала на простолюдието? Едва ли би дошъл за друго, освен да скрие имането си. Навярно е идвал редовно и тайно. Може и да е водел двойствен живот...

* * *

Преди да се разровят в личния му живот, журналистите изясняват точните обстоятелства около смъртта му. Смъртният му акт носи датата 10 септември 1757 година. Но не е сигурно, че е починал точно в този ден. На тази дата съпругата му научава, че е изчезнал при съвсем неочаквани обстоятелства.

След като съпругът ѝ е неоткриваем седмици наред, тя предупреждава властите, които започват разследване. Междувременно някакъв просяк се появява в частния ѝ хотел.

Хлапакът настоява пред слугите да говори лично с нея и ѝ заявява:

— Господин Нивел е мъртъв.

Нешащната жена го пита при какви обстоятелства и как е научил, но той ѝ отговаря:

— Само това знам. Един човек ми плати с монета да ви кажа.

По-късно хлапакът, който преживявал с просия в квартала на Лувъра, бил разпитан и от полицията, но наистина не знаел нищо повече. Някакъв човек, криещ лицето си с шал, му платил с монета, за да съобщи новината на собственичката на имота на Улицата на ножарите.

Поради липса на следи разследването било прекратено. Луи Нивел бил обявен официално за мъртъв и в смъртния му акт била нанесена датата 10 септември 1757, но никога не било намерено тялото му и върху никой гроб не е записано името му.

Какво се е случило в действителност? Луи Нивел се е чувствал в опасност, както ясно си личи от завещанието му. Щом е имал грижата да напише: „В случай на отказ от моя страна, по какъвто и начин да се изразява, аз го анулирам категорично“, значи е имал предвид, че могат го накарат с принуда или дори с изтезания да се подпише под друг документ, посочващ друг наследник.

И със сигурност е бил убит — на улица „Муфтар“ или другаде. За да разберем как е било възможно това, трябва да разкажем живота му.

* * *

Луи Нивел се ражда през 1690. Баща му, който също се казва Луи, е адвокат в Парижкия парламент. Истинска знаменитост, наричат го „Големия Нивел“. Защищава маркиза Дьо Бренвилие^[14].

Синът му Луи се жени през 1728 за Мари дьо Ог, чийто произход е свързан със съдебната аристокрация. Отлично подготвен по правните въпроси, става адвокат и е много уважаван, макар да няма славата на баща си. Добър баща и набожен християнин, възпитава строго дъщеря си Ан-Луиз. Нищо не подсказва, че е имал двойствен живот. И все пак не закъснява да се включи в най-сенчестата част на обществото, където религията се смесва с еротиката и престъпността.

Янсенисткото движение, възникнало предишния век, проповядва безкомпромисен, суров католицизъм. Получава голямо разпространение и успява да привлече видни личности като Паскал и Расин, докато накрая този католицизъм е възприет от йезуитите и става антипатичен на краля и папата, който го осъжда през 1713.

Вследствие от това решение повечето янсенисти се връщат в правия път. Малко от тях, сред които Габриел-Никола Нивел, полубрат на Луи, продължава да следва правилата.

Габриел-Никола убеждава Луи да се присъедини към тяхната група. Сетне се свързват с янсенисткия проповедник Франсоа Пари, дякон в църквата „Сен Дедар“. Смятан за светец от енориашите си, води суров живот с все повече лишения, които го докарват до гроба през 1727.

Огромна тълпа го съпровожда в последния му път до гробището „Сен Медар“, съседно на църквата. И още от следващия ден започват „чудесата“ на гроба му. Болни, наричани

„конвулсионерите на „Сен Медар“ поради шумните прояви, съпровождани молитвите им, отиват там, молят за помощта на светеца и често се обявяват за изцелени. Сред тях са Луи Нивел и полубратът му. Конвулсионерите на „Сен Медар“ бързо се превръщат в атракция. Гробището скоро е превзето от зяпльовци, идващи от целия Париж. Дори и придворни „прескачат“ дотам. Интересът им няма много общо с религията. Докладът на един офицер от полицията е красноречив: „А най-скандалното е да видиш млади хубави момичета в лапите на мъже, които, докато им „помагат“, могат да задоволят някои свои страсти. Защото момичетата стоят два или три часа с открито гърло и гърди, с вдигнати поли и с краката във въздуха...“

Властта решава да сложи край на тези безобразия. Луи XV нарежда да затворят гробището. В резултат два иронични стиха обикалят Париж:

*Кралят наложи забрана: О, Боже,
спри с чудесата, че вече не може...*

Изгонени от църквата, конвулсионерите се събират в частни жилища. „Сеансите“ им вече протичат пред ограничена публика от убедени съмишленици. Променят и целта си: вече не търсят изцеление, а се стремят да провъзгласят — чрез всякакви плътски изяви — силата на вярата си. Усърден привърженик на движението, Луи Нивел купува къщата на улица „Муфтар“, до църквата „Сен Медор. И вероятно организира сбирки...

Властта отново предприема строги наказателни мерки. Вълна от арести се стоварва върху тези нови конвулсионери. Габриел-Никола Нивел е затворен в Бастилията за шест месеца заради „подривна дейност“. Но репресиите затвърдяват засега идеята им, че са малко на брой избраници, преследвани, защото защитават истината. И се сравняват с първите християни.

Същевременно издевателствата, на които се подлагат, стават все по-жестоки. Дамите са подлагани на насилия, най-често голи, и твърдят, че не усещат нищо и са щастливи, че предлагат телата си за Божия слава. Полицейски доносник, внедрен в една от групите, класифицира изтезанията:

„— Първа степен: удари с юмрук и ритници, тъпчене на тялото, разпъване на крайниците;

— Втора степен: жесток натиск, душене;

— Трета степен: удари с тояги;

— Четвърта степен: проникващи и непроникващи в плътта удари с шпага, забиване на гвоздеи с чук в различни части на тялото;

— Пета степен: разпъване на кръста.“

Дори да не е имало смъртни случаи вследствие на разпятията, тези мъчения напомнят силно за любимите манипулации на фамозния маркиз Дьо Сад, който ще започне да действа след два-сетина години.

Извращенията на конвулсионерите отварят вратата на опасни типове: перверзниците искат да задоволят нагона си, а престъпниците са привлечени от богатството на някои от адептите. Нахлуването на престъпни типове стресва Луи Нивел. Все по-неспокоен и уплашен, той скрива златото си и пише странните изречения в завещанието си.

Самият той несъмнено е добронамерен. Като добър адвокат, добър баща и съпруг не напуска Улицата на ножарите, не предпочита покварата на улица „Муфтар“. Ако присъства

на „сеансите“, то е, защото вярва искрено, че го прави от благочестие, че така подкрепя каузата на янсенизма. За жестоката заблуда плаща с живота си. Дали са го измъчвали, преди да го убият? Никога няма да узнаем. Във всеки случай не е проговорил и двеста години покъсно намират съкровището му непокътнато.

Такава е била странната съдба на Луи Нивел. Не по-малко изненадваща е участва на дъщеря му Ан-Луиз... Тя се ражда през 1737. Двайсетгодишна е, когато умира баща ѝ. След изчезването му двете с майка ѝ правят всичко възможно да открият златото. Но не подозират, че съществува къщата на улица „Муфтар“, и търсят напразно.

През 1768 Ан-Луиз вярва, че съдбата се е смилила над нея. Сключва блестящ брак с Жан-Луи Жарел де Форж, канцлер на полския крал. Човекът е много богат, но в светското общество го знаят като особняк и странен тип. Впрочем странен е меко казано. Защото когато умира внезапно през 1788 и откриват завещанието му, вътре е написал следното:

„Закопах двацвет кюлчета злато и сто и петдесет хиляди ливри в ливидори.“

Това е. Не казва къде. Клетата Ан-Луиз нарежда да копаят в избите, дворовете и градините в различните имоти на съпруга ѝ, но не успява да намери скривалището. Малко след това, по време на Терора, е арестувана и осъдена на смърт. И най-сетне шансът ѝ се усмихва: Робеспьер умира в навечерието на екзекуцията ѝ и тя е спасена. Ан-Луиз ще угасне в леглото си през 1810, сполетяна от странната участ да мине покрай две съкровища, без да ги докосне...

* * *

Идва краят на Втората световна война и прекъснатите правни казуси могат да намерят разрешението си. Сред тях е и съкровището от улица „Муфтар“.

С присъдата си гражданският съд на Сена, произнесена на 1 юни 1949, изненадва всички. Явно от морални съображения — да не отиде всичко в ръцете на богатите, нека и по-бедните да получат нещичко — магистратите правят разграничение.

2812 монети, изсипали се от стената, където е било и завещанието, са обявени за наследство и съответно ще отидат при наследниците. Но останалите 539, намерени на други места, са чисто и просто... съкровище. Следователно ще бъдат разпределени поравно между Парижката община и собственика на сградата — от една страна, и деветимата работници-откриватели — от друга.

Публичната разпродажба, обявена от наследниците през май 1952, пожънва бурен успех. Донася им четиринайсет милиона тогавашни франка или около милион и шестстотин хиляди евро. Малко след това и работниците правят разпродажба, също с голям успех — носи им четири милиона франка, тоест малко под триста хиляди евро. Като се разделят на броя на бенефициентите, получената сума явно няма да изглежда кой знае колко внушителна, но затова пък ще остане като мил спомен от едно неочаквано приключение.

Малките бели камъчета

Сцената е сякаш от уестърн. Дълга върволица талиги с чергила напредват, като се клатят и друсат, през почти пустинната прерия. В каруците семействата са струпали покъщината си. Жените и децата са вътре, а мъжете седят отпред с пушки в ръце и оглеждат подозрително околността за дебнещи индианци...

И все пак не сме във Фар Уест, а в Южна Африка и новите заселници не говорят английски, а холандски... Годината е 1836 — повече от век и половина е изминал, откакто Компанията на Холандските Антили е основала Капската колония^[15], която процъфтява в края на XVIII век, когато на свой ред англичаните се настаняват в нея. Те налагат толкова интензивна колониална политика, че принуждават старите заселници да се местят в търсене на по-спокойно място, където да се чувстват като у дома си.

Хиляди холандци, наричани бури, напускат слънчевата долина на Кап с реките ѝ, с овощните градини, с лозята, и се преселват в неприветливи, обрасли с трънаци местности, обитавани от диви племена.

Някои от тези пионери избират да се настанят на 900 км от Кап, южно от днешната Ботсвана, между реките Оранж и Ваал. Те прогонват или подчиняват местното население от грикаси и основават новата Свободна Оранжева държава. Построяват фермите си и се залавят за работа. Условията на живот далеч не са такива благоприятни, както в Капската колония. Земята не е плодородна. Странна земя впрочем — пръстта ѝ е жълтеникава и тук-там осеяна с малки бели камъчета...

* * *

Бурите не са първите европейци, заселили се в Оранжевата държава. Изпреварили са ги неколцината мисионери-германци. Те са покръстили известен брой грикаси и живеят в разбирателство с тях.

Отседнали са в Пнел, малко градче на брега на река Ваал... Там има църква, допотопна лечебница, голям хамбар, използван за училище, сградите на мисията и няколко къщи.

Именно там през пролетта на 1859 млад грика търси игумена. В мисията са го лекували и от благодарност той носи на проповедника малко бяло камъче.

— Това е за вас, отче.

Свещеникът го взема и го вдига към слънцето.

— Къде го намери това?

— На брега на реката.

— Близо ли е?

— Не е далече...

— И аз ще ти дам нещо.

Хлапакът възкликва:

— Това е подарък, не искам да го плащате. Много е хубав, затова...

Но мисионерът не иска и да чуе и му връчва банкнота от пет лири. За колониста петте лири са дребни пари, но за местния са цяло богатство. Смаяният хлапак се оттегля със съкровището си, а игуменът възлага на един от монасите да продаде диаманта в Капската колония, защото няма съмнение — това е диамант! Продажбата ще внесе неочакван ресурс в мисията. Колкото до находището, и той самият, и монасите не ги бива за такава работа. Тя е за авантюристите — при тази новина сигурно ще се стекат с хиляди...

Мисионерът изпълнява без проблеми мисията си. Пристига в Кап, продава за добра сума камъка, оказал се наистина диамант. И не скрива нещо от търговеца, който пита откъде го има:

— Един от местните го намерил край река Ваал. Сигурно има и много други.

Търговецът предал новината на събратята си. Бихме могли да очакваме, че това ще предизвика всеобщо оживление. Но не, нищо подобно не става, необяснимо защо. Никой не се интересува от малките бели камъчета на Оранжевата държава.

* * *

И годините си вървят все така спокойно. Колонистите бури, заселили се край реките Ваал и Оранж, продължават да си работят във фермите. Орат жълтата земя, сеят жито или оставят тревата да избуява за добитъка. И сякаш не забелязват малките блестящи късчета, нашарили на някои места почвата като бучки захар.

Само децата им обръщат внимание. Когато намерят някое от тях, си го запазват, за да играят на топчета или на ашици под равнодушните погледи на възрастните... И така продължава до пролетта на 1867. Един ден, осем години след първото откритие, младият Еразмус Якобс, син на селяни, заселници в Хоуптаун недалече от река Оранж, е изпратен от родителите си да нареже тръстика от самия бряг. Петнайсетгодишният юноша изпълнява заръката и се готви да се прибира, когато забелязва красиво камъче, блещукащо под водата. За първи път вижда толкова голямо. Пъхва го в джоба и си отива вкъщи.

Малко след това Шалк ван Никерк, фермер от Хоуптаун, пристига на гости у съседите си семейство Якобс. Двайсет и пет годишен е, още е ерген, и за разлика от другите колонисти всичко наоколо предизвиква любопитството му: животни и растения, минерали... Дори си е направил колекция от интересни камъчета.

Като влиза в двора, вижда Еразмус да си играе на ашици. Махва му приятелски с ръка и понечва да продължи, но нещо привлича вниманието му: едно от камъчетата блести необикновено ярко, като го подхвърлят във въздуха. Той се приближава до момчето:

— Може ли да видя камъка?

— Разбира се, господине.

Шалк ван Никерк го разглежда. Голямо е като лешник и на места е покрито с непрозрачен слой. Но там, където е прозрачно, блести ослепително. Младият фермер е изчел сума ти книги по минералознание и този блясък го навежда на мисълта за необработен диамант.

Веднага си спомня, че диамантът е по-твърд от другите тела в природата и има свойството да надрасква стъклото, всъщност само той може... Якобс току-що са сменили

едно стъкло от прозореца си и са го подпрели до стената. Той се приближава и го драсва с камъка: на стъклото се появява дълга драскотина!... По-късно това стъкло е запазено и изложено в градския музей. И днес все още е там, за да напомня за началото на онова, което ще се окаже богатството на страната.

Но нищо още не е станало... В този момент госпожа Якобс идва да посрещне госта. Разменят няколко приказки, после той я пита:

— Искате ли да ми продадете този камък?

— За колекцията ли?

— Да, за колекцията ми.

— Тогава е ваш, но без да ми плащате. Не ми струва нищо, а освен това тук е пълно с такива...

Така Шалк ван Никерк си тръгва с блестящия камък, без да е похарчил и цент.

* * *

Но последвалите събития засилват ентузиазма му. Хората, с които се среща — минералози, истински или мними специалисти по скъпоценните камъни, го уверяват, че камъчето няма никаква стойност. Според тях бил обикновен кристал. И никой не иска да го купи. Докато най-накрая Ван Никерк среща Джон О'Райли. Този О'Райли е голям екземпляр! Изследовател, ловец на лъвове, търговец на слонова кост и щраусови пера, от години обикаля из най-непознатите и най-враждебни райони на Африка. Веднъж едва не загива от жажда в пустинята Калахари, след друга случка дълбок белег от зулуско копие пресича бузата му. И се оказва първият човек, показал някакъв интерес, след като вижда камъка, но не и такъв, на какъвто се е надявал младият фермер.

— Да, това може да ми свърши работа при размяната с диваците.

— Чакайте, камъкът може да е диамант...

— Диамант ли, абе, вие шегувате ли се? Обикновен кристал. Давам ви пет лири, да или не?

Точно толкова бе платил и мисионерът за камъка на малкия грика. Сумата е смешна, но на Шалк ван Никерк му е дотегнало. Седмици наред се опитва да заинтересува някого с находката си и вече се е отчаял. Затова се съгласява и се прибира във фермата си...

Но излиза, че е срещнал по-голям хитрец. Под живописния си вид на човек от африканската пустош Джон О'Райли е доста по-съобразителен. Няма никакво намерение да връчва камъчето на някой племенен вожд. Знае, че това е диамант. За да се увери, няма да направи като Шалк ван Никерк, разпитвал само хора от околността, ще отиде чак в Кап при истинските специалисти.

В Капската колония се допитва до Гайбърн Ахърстоун и минералогът отсича:

— Това е диамант от 21 1/4 карата от типа брауниш йелоу, изключителен екземпляр.

Подсигурен с тази експертиза, ловецът на лъвове отива при губернатора на Капската колония сър Филип Удхаус, който купува камъка за петстотин лири. Нарича го „Еврика“ и го изпраща в Лондон на бижутера Хънт анд Роскел, който го превръща в 10,73 каратов брилянт. Ще го покажат на Световното изложение в Париж през 1889. Еврика съществува и днес.

Камъкът е частна собственост и е монтиран в гривна, в която е най-големият. Последната му публична поява е през 1959 в Лондон.

Такава е историята на първия диамант, официално намерен в Южна Африка. Този път втурването на тълпата към Оранжевата държава изглежда неизбежно. И пак не се случва, защото информацията не излиза извън кръга на специалистите. Дори един експерт геолог, изпратен на място от лондонски ювелир, гръмко декларира:

— Откритието на диамант в Южна Африка е пълна измама!

* * *

Шалк ван Никерк проследява историята на диаманта „Еврика“. Бесен е, загдето са го измамили жестоко, и се заклева да се реваншира. Събира банда хлапета от Хоуптаун и обещава огромна награда за всеки, който му донесе камък, едър като предишния.

Шест месеца малките аборигени обикалят напред-назад из околностите на река Оранж, без да намерят нещо. Но в мартенското утро на 1869, точно година след откриването на „Еврика“, едно от хлапетата грикас пристига, стиснало нещо в юмрук.

— Вижете, господине!

Отваря пръстите си и следва блясък... Камъкът искри на светлината по същия начин, само че е три-четири пъти по-голям от оня, с който си е играл Еразмус! Шалк ван Никерк е могъл да прибере диаманта и да се задоволи да даде няколко десетки лири на момчето. Грика не би възразил. Но Шалк решава да се отнесе напълно почтено.

— Стадото ми с овцете е твое!

И тъй като малкият грика стои онемял, прибавя:

— Брой петстотин глави. Върви кажи на родителите си да дойдат да го откарат..

Невероятното събитие предизвиква шок в Хоуптаун и околностите. За първи път колонистите се отърсват от дрямката си. Какво ще рече това? Едно от двете: или Шалк ван Никерк е откачил или се е случило нещо много голямо. И всеки започва да се рови в земята си — дали пък случайно няма да намери от малките бели камъчета?...

Колкото до виновника, той е вече далеч. Заминал е за Кап. Камъкът му е 83,5 карата и е купен за десет хиляди лири от новия губернатор сър Ричард Сауди. Той го занася в Капския парламент и го показва на депутатите:

— Господа, ето скалата, върху която ще се изгради богатството на Южна Африка!

Брилянтът, получен от необработения камък, шлифован крушовидно и с тегло 47,75 карата, ще бъде наречен „Звездата на Южна Африка“. С него ще се сдобие графиня Дъдли — срещу сумата от двайсет и пет хиляди лири.

* * *

Най-сетне започват да се стичат търсачи на диаманти. След необяснимото закъснение

той бързо расте и приема невъобразими размери. От ден на ден селяните изоставят фермите си, животновъдите — добитъка. Търговците затварят магазините, чиновниците напускат канцелариите и всички се отправят към Оранжевата държава.

Корабите, хвърлили котва в Кап, не могат да заминат, защото екипажите им са ги напуснали и са се отправили да търсят диаманти. Дори разказват, че пътникът на едно карго влязъл стреснат в портовия надзор:

— Какво става? На кораба не е останала жива душа. Трябваше да отплаваме днес.

— Сигурно моряците са чули, че тук са намерени диаманти. Всички полудяха.

— Диаманти ли? Къде?

— В Оранжевата държава.

И пътникът изскочил от пристанището, за да се включи в надбягването...

Следващите месеци нахлуват чужденците. Новината е обиколила света. В Европа, Азия и Америка част от населението изоставя всичко, за да натрупа богатство в Оранжевата държава, и в пристанището на Капската колония всекидневно слизат внушителен брой търсачи на диаманти. Но пристигането в страната не слага край на мъките им. Защото пътят до находищата е дълъг. И много труден. Очакват ги изключително враждебни райони — планини и полупустинни местности. Тогава търсачите се събират на групи, купуват по една талига за мнозина и оформят същите напредващи към Фар Уест кервани, както онези преди трийсет години.

Веднъж пристигнали, успехът често ги спохожда. Страната изобилства с диаманти. Новодошлите превземат мирната земеделска територия на бурите. За по-малко от година пристигат петдесет хиляди, експлоатиращи десет хиляди концесии по теченията на Ваал и Оранж.

Някои се връщат с празни ръце, но други много бързо забогатяват. Като късметлиите от фермата на вдовицата Висер в Ягерсфонтейн. В началото на 1870 тя открива 52-каратов диамант в коритото на ручей, който минава през нейния имот. Тъй като няма нито желание, нито енергия да експлоатира сама находището, вдовицата упълномощава желаещите да изследват земята ѝ срещу скромно месечно възнаграждение. При нея нахлуват близо петстотин човека. Изтормозена от толкова хора, тя продава имота си за две хиляди лири, като смята, че е направила добра сделка. От мината, все още експлоатирана в наши дни, са извадени хиляди диаманти на стойност десетки милиони лири. Но най-изключителното събитие се случва следващата година в Кимбърли, на стотина километра от Ягерсфонтейн. На територията на комуната братята Де Беерс откриват през май 1871 фантастично находище, най-голямото, съществувало някога на Земята.

Новината предизвиква нахлуването на нова тълпа. Хиляди търсачи започват да копаят. Така се ражда Big Hole, Голямата дупка, кладенец с диаметър 1,6 км. Тук работят трийсет хиляди човека върху парцели по 100 м². С времето дълбочината се увеличава, за да достигне средно 800 м с няколко „падини“ от по 1200 м.

Именно тук ще бъдат открити най-едрите диаманти в света. През януари 1905 изравят необработен камък с ненадминатото тегло от 3106 карата, тоест над 600 грама! Камъкът, кръстен „Кулинан“ на името на собственика на парцела, е с такава стойност, че никой отделен човек не е в състояние да го купи, но южноафриканското правителство разрешава проблема, като го поднася на крал Едуард VII в знак на благодарност за признаването на независимостта на страната.

Кралят възлага шлифовката на ювелира Йосиф Асхер. След като прави опити върху

реплики, той разделя камъка на три. От най-големия къс получава най-внушителния диамант в света, „Кулинан I“ — круша от 530,20 карата. След това прави „Кулинан II“ от 317,40 карата, шлифован на „възглавнички“, после от „Кулинан III“ до „Кулинан IX“ и накрая деветдесет и шест по-малки брилянта. Можем да се възхищаваме на „Кулинан I“ и „Кулинан II“ сред кралските бижута в Лондонската кула.

Днес експлоатацията продължава. Кимбърли е световният диамантен център и дружеството „Де Беерс“, наречено така в памет на собствениците на фермата, държи почти целия монопол.

Далече остава онова време, когато децата си играеха с малките бели камъчета!

Двойката от ледовете

Ерика Симон, петдесетгодишна, и съпругът ѝ Хелмут, петдесет и четири годишен, са алпинисти. На 19 септември 1991 те излизат от жилището си в Нюрнберг за обичайния дълъг планински преход. Този път са избрали масива Йоцал в Долomitите, на границата на Италия с Австрия.

Сега се намират на ледник с най-висока точка 3200 м надморско равнище, когато Ерика вика съпруга си:

— Гледай там долу. Май че има човек.

И наистина, в снежна пряспа на петдесетина метра по-долу продълговата тъмна сянка напомня на човешко тяло... Хелмут Симон не се колебае:

— Сигурно е ранен. Да отидем да видим!

След малко двойката пристига на мястото, за да помогне на нещастника... Но откриват труп. При това не лежи тук отскоро. Не е нужно да си лекар, за да разбереш: кожата му се е мумифицирала. Изглежда, човекът е претърпял злополука, ледникът е пленил за дълго тялото му и го е „върнал“ преди няколко месеца, ако не и години.

* * *

Господин и госпожа Симон оглеждат по-внимателно мъртвия, брадат мъж в разцвета на силите, и изненадата им нараства. Не е облечен като алпинист. Носи груби дрехи от животински кожи и плат на кръпки. Човек би го взел за скитник. Но кой скитник ще се изкачи на такава височина? Да не е някой беглец? Или си е загубил ума?

Двамата не могат да се начудят. Когато оглеждат наоколо, забелязват малко встрани цял арсенал. Включително лък и стрели. Върховете им не са метални, а от кремък, както в зората на времената... Хелмут Симон клати невярващо глава:

— Ама че работа!

* * *

Работата се изяснява бързо.

Още на другия ден, известени за откритието, полицаите се изкачват на ледника, водени от мъжа и жената. Там веднага разбират изключителния, ако не и уникален характер на това, което виждат с очите си. Облеклото на трупа и предметите около него не могат да лъжат: става дума за мумия на възраст хиляди години. Внезапното топене на ледника, констатирано от специалистите, освобождава човешките останки, оцелели практически недокоснати през хилядолетията.

За нещастие между откритието на двамата Симон и идването на полицаите са изтекли

двайсет и четири часа. През това време и други са минали по този маршрут и не са се отнесли със същия респект като Хелмут и Ерика.

— Вижте, счупили са лъка му! — смайва се Хелмут.

Лъкът е счупен наполовина и това, което е останало, е забито като тояга в снега... На свой ред се обажда и Ерика:

— В ръката му няма нищо! А съм сигурна, че държеше нож...

Полицаите записват показанията им, но знаят, че не могат да намерят крадците. После вдигат внимателно тялото от снега и събират заобикалящите го предмети. Всичко товарят в хеликоптер. За нещастие при пренасянето на борда едната ръка на човека, изключително крехка поради замръзването, се счупва...

* * *

Тялото е отнесено в Съдебномедицинския институт в Инсбрук за експертиза от Конрад Шпиндлер, професор по праистория и археология. Човекът от снеговете е наречен Йоци в памет на планинския масив, където е открит.

Започва разследване, по-вълнуващо от криминална история... Първият проблем пред Конрад Шпиндлер е определянето възрастта на мумията. Но в случая проверката с въглерод 14 дава категоричен отговор. Йоци е живял в самото начало на историческия период, тоест около 3300 г. пр. Хр. Това е най-старата намерена мумия, защото предхожда с много векове строителството на пирамидите.

След това професорът се интересува от характеристиките на човека от ледовете. Външният оглед говори за индивид от мъжки пол на около четирийсет и пет години, брадат, с амулет на врата и... с въшки, замръзнали заедно с него. Имал е атлетично тяло, сини очи, кестенява коса, висок 1,60 м, тежък 50 кг.

Аутопсията, извършена от професор Конрад Шпиндлер, дава множество други данни. Йоци не бил добре със здравето. Ставите му показват признаци на износване, кръвоносните му съдове са калцирани, вътрешностите му са заразени с паразити; отляво има счупени ребра в процес на оздравяване, дробовете му са много замърсени...

Няма кариеси, но горните му резци са силно износени — знак, че ги е използвал за „дообработване“ на кожи. Има много интересни татуировки. Нанесени са с чертички и кръстчета точно на местата, където съдебномедицинската експертиза е открила патогенна зона. Професорът и други учени излагат хипотезата за вид акупунктура, но по-вероятно става дума за магическа практика с цел прогонване на злото.

Пробите от вътрешностите му показват, че предпоследният му обяд бил пшеница и месо от алпийски кози, а за последно хапнал месце от благороден елен. Растителните остатъци в стомаха му са много ситни, което показва, че зърната били смлени, а частиците въглен — че са печени направо на огън.

Облеклото му доказва забележителното равнище на цивилизация. Главата му е предпазена с шапка от кожа на кафява мечка, придържана от две вързани под брадичката ремъчета. Има си наметало от плетени блатни алпийски треви, дълго около метър. То пази превъзходно от сняг или дъжд.

Под наметалото носи жакет от кози кожи и панталон, също от кози кожи, стегнат на кръста с нещо като колан за жартиери. Ботушите му от еленова кожа са с подметки от мечи гьон. Отвътре имат хитро измислена „подплата“ от сено, зашито с „канап“ от треви. Така облечен и обут, Йоци без проблеми се е изкачвал високо в планината.

Освен това носи със себе си голям брой предмети: сечива и оръжия. Сред тях има неголям цилиндричен калъф от брезова кора. Наличието на въглен, кристали от пирит и кремък показват, че в него вероятно е пренасял живи въглени, нужни за палене на огън. В торбата му от телешка кожа, праметната през рамо, има три кремъчни сечива — стъргало, шило и малко ножче с много остър ръб. На гръб носи и нещо подобно на раница, направена от кръгли и плоски парчета дърво плюс кожена кесия. В нея си държи стрити на прах гъби симиденки, които имат лечебни свойства, и отровно масло за чревните паразити. Това е аптеката му.

Йоци притежава цял боен арсенал. До лъка му намират четиринайсет стрели с кремъчни върхове. Няколко от стрелите са в колчана, останалите са пръснати наоколо. Има си и кремъчен нож. Но най-забележителна е брадвичката му с бронзово острие, много напредничава техника в сравнение с другите му оръжия от камък.

Йоци е умрял от насилствена смърт. Не е паднал от високо като много алпинисти. Убили са го.

Раните му говорят за възможно нападение от друг човек. На дясната му ръка има дълбоки драскотини, а китката ѝ е счупена. Когато семейство Симон го открива, Йоци държи нож, което показва, че е паднал в бой.

Умъртвен е с много удари. Има рани в гръдния кош, в лявата лопатка го улучва стрела с кремъчен връх. Пронизан до белия дроб, Йоци получил кръвоизлив с фатален край. Нападателяте му навярно били мнозина и той се отбранявал до последно.

А защо са го убили? Професор Конрад Шпиндлер има цяла хипотеза, изградена върху бронзовата брадвичка, което е на несравнимо по-високо техническо равнище от останалите му оръжия. Професорът си представя как Йоци я е откраднал, за да разгадае изработката ѝ или да я запази за себе си. Обаче собствениците го подгонват, настигат го и го убиват. Все пак това не обяснява защо нападателите не са прибрали брадвичката си.

Професор Шпиндлер несъмнено е смятал, че такъв изключителен случай не ще се повтори. Обаче само след четири години ще го повикат на другия край на планетата, за да изследва ново подобно откритие. След Ледения човек на свой ред младо момиче от ледовете ще учуди целия свят...

* * *

На 8 септември 1995 американският археолог Йохан Райнхард тръгва на особено опасно пътешествие за сметка на списание „Нешънъл Джиографик“. Наема се да открие развалини от цивилизацията на инките на върха на планината Ампато — вулкан на 6380 м надморска височина. За инките връх Ампато бил свещен и специалистите смятат, че може да има храм в най-горните му склонове. Досега не е открито нищо, но не е изключено многото неотдавнашни изригвания да са разкрили затрупани останки.

С помощта на гида си, перуанеца Мигел Сарате, Йохан Райнхард се изкачва близо до върха. Условията са изключително сурови. На места снегът и ледовете са почернели от прах и пепел. Пейзажът е зловещ, все едно си попаднал в ада. В леденостудения въздух кратерът периодично изхвърля дим и нажежени отломъци.

Йохан Райнхард се опитва да не мисли за риска от възможното ново изригване и се съсредоточава в търсенето. Неочаквано гласът на водача му отеква сред вулканичния тътен:

— Има нещо ей-там...

Американецът поглежда накъде сочи протегнатият пръст и в една от купчините мръсен сняг различава цветно петно. Навярно е статуя на инките. Едва-едва се добира дотам — тук всяко движение е невероятно изтощително. Разбира, че това не е статуя, а тяло в ембрионална поза. Явно мумия...

Райнхард се навежда любопитно над нея. Младо момиче с хубава кестенява коса. Навярно е била дълго време под леда, който сега се топи от изригванията. И какво прави на такава височина? Не би могла да се добере тук съвсем сама. Навярно са я довели. Защо?

Но моментът не е подходящ да търси отговори. Не може да остави мумията на място — бързо се затопля. Лицето ѝ вече е засегнато от слънчевите лъчи. Той се обръща към водача:

— Помогнете ми. Трябва да я свалим...

Задачата е изключително трудна. Вледененото тяло много тежи. Двамата мъже трябва да го носят на ръце по ужасния терен, без да го изтърват и без сами да се строполят.

След безкрайни мъки успяват да слязат до базовия лагер. Мумията продължава надолу на гърба на муле и върху спален чувал, който да я предпази от топлината на животното. Сетне я отнасят в университета на най-близкия град Арегипа и я настаняват в хладилна камера. Точно както човека от Алпите получава име. В чест на Йохан Райнхард я кръщават „Хуанита“. И започва — също както с Йоци — вълнуващо разследване...

* * *

Научните изследвания са под ръководството на специалиста Соня Гилен. Тя веднага решава да се обади на Конрад Шпиндлер, чийто опит в тази област е уникален. Така професорът от университета в Инсбрук се озовава пред втора мумия, извадена от ледовете.

Той разбира, че тук проблемът е много по-деликатен от случая с Йоци. Затоплянето от вулканичната активност е било по-бързо от това на ледника и затова тялото се намира в изключително крехко състояние. Невъзможно е да се направи истинска аутопсия. Екипът е принуден да използва метода на триизмерните лъчи X, с който все пак се прави отличен анализ на вътрешността на тялото.

Хуанита е по-млада от Йоци — тринайсет-четиринайсетгодишна. И според времето, когато е живяла, е по-млада: датирането чрез метода с въглерод 14 показва, че е починала преди почти пет века — някъде около 1500 година, в края на Инкската империя, завладяна от Франсиско Писаро през 1532.

Стомахът ѝ е пълен: изяла е зеленчуково ястие шест часа преди смъртта си. Явно са примесили вътре и наркотични растения, защото изглежда е била в несвят в мига на смъртта си.

Хуанита не се е изкачила сама на връх Ампато: проучването на ходилата ѝ доказва обратното. Може да е качена там на гърба на лама или е носена на гръб от човек в някоя процесия от проповедници и сановници.

Защото както и Йоци, момичето от Андите е сполетяно от насилствена смърт, явно е принесено в жертва на боговете от планината — навярно да смекчи гнева им, ако е имало или е предстояло изригване. От дясната страна на лицето ѝ има следа от толкова силен удар, че мозъкът ѝ се е изместил вляво. Белегът подсказва, че е използван свещен боздуган като тези в музея на Куско.

Наученото от Хуанита е също толкова важно, колкото откритията, които дължим на Йоци. Двете мумии са истинско съкровище за цялото човечество. Благодарение на професор Шпиндлер и на напредъка на науката Йоци и Хуанита, двойката от ледниците, както ги наричат понякога, ни разкриха тайната си: паднали са жертва на човешкото насилие, старо като света.

Пещерата на Сиера Мадре

Мартин Крос и Джон Колинс са известни американски археолози. Въпреки сравнително младата им възраст — Мартин Крос е на трийсет и две, а Джон Колинс — на трийсет и шест — те са сред най-добрите специалисти по микстеките. Този народ, не толкова известен като майте и ацтеките, живял в Мексико и създал още по-блестяща цивилизация.

Съдружници и приятели, Мартин и Джон отдавна искат да проникнат в тайната му. Именно с тази цел през 1968 организират експедиция към източната част на Сиера Мадре, основно обиталище на микстеките. В началото на април слизат в малкото пристанище Масатлан на тихоокеанския бряг. Не са двама, а трима. Джон Колинс не може да се раздели със съпругата си Нанси, великолепна блондинка, десет години по-млада от него, почти двойничка на Мерилин Монро. Току-що са се оженили и той ѝ предлага да го придружи в приключението. Тъй че то е малко и като сватбено пътешествие...

В Масатлан археолозите лесно намират доброволци от местните. Трима мексиканци се съгласяват да се присъединят към тях: Пабло Чупело с по-малкия си брат Чико ще завеждат службата на носачите, а Жавиер Родригес, който познава района, ще им бъде водач.

Попълнили екипа, изследователите се насочват към едновременно великолепната и дива гледка, каквато е източната част на Сиера Мадре. Придружават ги десет коня със седла и самари. Макар да е още пролет, жегата е мъчителна. Сух вятър огъва оскъдната растителност...

Именно тук преди две хилядолетия се развива тайнствената и несъмнено жестока цивилизация на микстеките. Именно тук започва попрището и на бандита и революционера Панчо Виля. Нямало е по-подходящ за онова, което ще последва.

* * *

След четиридневна езда малката експедиция стига до подножието на планината. Температурата е поспаднала, макар че слънцето е все така ослепително. Пътеките стават все по-стръмни, конете се изкачват с мъка. Водачът Жавиер Родригес предупреждава:

— Животните няма да могат да се изкачат по-нависоко. Ако искате да продължите, ще трябва да ги оставите на някого от нас да ги пази.

Мартин Крос, вперил поглед във високата канара пред тях, клати глава.

— Май ще трябва да се спрем тук...

Той отива при колегата си и сочи насреща:

— Погледни я, не ти ли прилича на арка?

И наистина, в скалата личи нещо като вход на галерия, който ще е бил затворен. Другият американец кима:

— Това може да е дело на човешка ръка. Струва си да надникнем!

След малко четиримата мъже атакуват мястото с кирки и лопати пред погледа на Нанси Колинс, която се пази от слънцето с широкополата си сламена шапка.

След многочасов усилен труд големите камъни се срутват и отзад се отваря нещо подобно на коридор. Дупката е достатъчно голяма да се вмъкне човек. Мартин Крос и Джон Колинс отиват за фенерчетата си и влизат смело вътре, наблюдавани от тримата мексиканци и младата жена.

Във вътрешността археолозите си дават сметка, че са попаднали на нещо внушително: дългата галерия се губи в лоното на планината. Укрепена е с колони от камък, поддържащи таван от дървени траверси. Джон Колинс подсвирва:

— Виж ти! Това не е работа на микстеките, много по-скорошно е. Сигурно е златна мина от началото на испанската колонизация.

— Може да са използвали стара галерия на микстеките — погребална пещера или подземен храм.

— Възможно е...

Джон Колинс се връща назад, оглежда входа и възкликва:

— Ела да видиш! Това е невероятно.

Мартин Крос се присъединява към него. Входът не е издълбан, а взривен. Скалата е опушена от експлозията, дървото е строшено.

Значи някой е искал да скрие нещо тайно или някое съкровище.

Двамата мъже се съвещават. Явно това няма нищо общо с микстеките, но любопитството е по-силно. Те решават да изследват мината и викат другите да се присъединят към тях.

* * *

Малко по-късно оставят конете до входа и потъват в тунела. Носят електрически фенерчета и петролни лампи, лопати и кирки, и малко храна. Мартин Крос има и пистолет, с който не се разделя никога.

Напредването е лесно. Галерията е широка и висока, вървят изправени. Не щеш ли, само след няколко минути отеква страшен тътен. Петимата се обръщат и виждат как от входа към тях колоните се събарят една подир друга. Освободеният вход е дестабилизирил структурата и всичко се събаря като плочки от домино.

Хората се втурват към сърцето на планината, преследвани от адския грохот и облака прах, вдигнат от срутването. Най-сетне първите от групата изскачат от тунела в подземна зала. Спасени са!

Силно запъхтени, обръщат се към галерията, която продължава да се срутва, и сред грохота долавят викове на ужас. Оглеждат се и разбират, че не са всички. Тук са Мартин Крос, Нанси Колинс, Пабло Чупело и Жавиер Родригес, но липсват Джон Колинс и Чико, малкият брат на Пабло.

След миг адският грохот утихва заедно с виковете, а прашният облак застила всичко... Когато се разпръсва, оцелелите се приближават до развалините и откриват, че двамата им съдружници са мъртви. По жесток каприз на съдбата са затрупани само на метър-два от края на тунела. Камъните са ги смазали.

Изпаднали в шок, оцелелите изследват мястото. Намират се в голяма естествена пещера, висока десетина метра и с площ стотина квадратни метра, но явно е разширявана, може би

от микстеките.

Обикалят я, търсят друг изход. Не откриват, но има следи от скорошно човешко присъствие, разпилени по земята: стара карта на мексиканския генерален щаб, отпечатана през 1919, празно сандъче за патрони, произведено през 1917 в Съединените щати, двесталитров варел за петрол и консервени кутии със зелен боб. Метални са и са покрити с парафин.

По-късно ще проверяват дали стават за ядене. Във всеки случай храната е в торбите, които са грабнали по време на бягството. Колкото до оцеляването им, изглежда напълно възможно: през пролуките в скалата духа свеж въздух, а по отсрещната стена се стича вода.

Мартин Крос прекратява проучването на пещерата и се връща към галерията.

— Първо да погребем мъртвите. Помогнете ми!

Всички се хващат да разместят камъните, затрупали другарите им, включва се дори и Нанси Колинс. Освобождават труповете и им изкопават гроб в пода на пещерата. Когато и последната лопата пръст е хвърлена върху им, Пабло Чупело промърморва няколко молитви по адрес на изгубения брат, Мартин Крос също произнася развълнувано „сбогом“ към колегата и приятеля:

— Ще продължа твоето дело, Джон. Ще разкрия заради теб тайните на микстеките. Обещавам ти!

В този момент забелязва, че Нанси Колинс не е при тях. Отделила се е от групата и седи с безизразна физиономия. След драмата не е проронила и една сълза. Археологът си казва, че това е от шока.

А и няма време да си задава въпроси. Обръща се към двамата мексиканци:

— Хващайте лопатите и да започваме да разчистваме галерията!

Те не се помръдват. Пабло Чупело кима към пресните гробове:

— За какво? Те са вече в последното си жилище и ние ще ги последваме. Тази пещера е братската ни могила!

Жавиер Родригес го подкрепя с енергично кимане:

— Прав е. Такава е Божията воля. Нищо не можем да сторим.

— Кой ви каза? Аз изчислих, че тунелът е дълъг около шейсет метра. Ние сме трима, яки и в добро здраве. Можем да разчистваме по два метра на ден. Това прави месец, храна имаме...

Но мексиканците не са на това мнение. Обхванало ги е фаталистичното примирение. Жавиер Родригес възразява:

— И за храната не е сигурно. Това, което носим, не е достатъчно. Дано бобът, дето го намерихме, да става за ядене....

— Сега ще проверим...

Мартин Крос отваря една кутия. Нанси Колинс я затопля с петролна лампа и всеки опитва боба. Резултатът е напълно задоволителен: макар да не е кой знае колко вкусно, става за ядене. Най-сетне убедени, Пабло Чупело и Жавиер Родригес хващат лопатите.

— Добре. Кога започваме?

— Веднага. Нямаме време за губене, пък и това ще ни попречи да мислим за друго!

Така всички заедно започват да копаят и да разчистват. Мартин Крос е преценил точно, напредват с около два метра дневно. Той самият изчислява времето с резка в стената всеки път, когато часовника мине през „12“; две резки правят един ден. От своя страна Нанси Колинс приготвя храната, като вари боба с петрола от лампите.

Сметките на археолога са точни, но той не може да предвиди всичко. На единайсетия ден по неизвестна причина, може би след внезапна буря, в пещерата нахлува вода. Бързо покрива пода и започва да се покачва.

В продължение на часове равнището на водата се издига бавно, но сигурно. Стиснали храната и екипировката, оцелелите са се покатери на няколко стърчащи скални отломъка. Отчаянието ги е завладяло. Мартин Крос си мисли, че в крайна сметка двамата мексиканци са прави: нищо не могат да сторят. Ще умрат като плъхове в капан.

После като по чудо потопаът спира. Водата престава да се покачва. Спасени са, но трябва да мине още време, преди да могат да продължат с разчистването, защото и галерията е наводнена.

Така отминават три дни, в чакане и следене на оттичащата се вода. Наводнението е докарало пълчища от пиявици, които пъплят под краката им. След като първоначалната погнуса преминава, решават да ги включат в „менюто“. Гадни са на вкус, но няма да се разболеят. Прибавени към боба, пиявиците осигуряват допълнителна енергия на тримата мъже в изнурителните им усилия.

Ако Мартин Крос не е могъл да предскаже наводнението, то следващото събитие е още по-страшно и непредвидимо.

Отново напредват със задоволително темпо в тунела, но през двацет и шестата нош измореният археолог е събуден от дълбоки въздишки.

Нанси Колинс! Диша ускорено и скимти:

— Мартин...

— Какво става? Лошо ли ви е?

— Не е това, Мартин...

Той не я вижда в пълния мрак, но я чува как се примъква към него. Не иска да повярва, че... От самото начало на драмата младата жена се държи странно. Не само не проявява никакви чувства след смъртта на Джон, но от доста време вече се върти около Мартин и му отправя красноречиви погледи и усмивки.

— Нанси, нали не искате да...

Тя не отвръща. Хваща го за ръката и си я слага на трескаво надигащата се гръд. Мартин Крос е хубавец и ерген, обича да покорява жените и при други обстоятелства не би се поколебал. Дръпва бързо ръката си.

— Чакайте малко! Помислихте ли за Джон?

— Не, не мисля за него. Той е мъртъв! За живите трябва да мислим. За нас!

Археологът отблъсква вкопчилата се в него млада жена. Не само приятелят, заровен само на няколко метра, му пречи да отстъпи на ухаждането, но и мексиканците са точно до тях.

— Съжалявам, Нанси, не става! Откажете се и забравете.

Младата жена се отдръпва с въздишка и произнася нещо като „да“. На другия ден се държи леденостудено с него. Все пак археологът се надява, че с мъчителната случка е свършено и той самия ще я забрави. Но греша...

На другата нощ отново го будят женски въздишки и стонове. Сега се чуват малко по-встрани, при това някой гърлено им приглася. Мартин Крос разпознава гласа на Пабло Чупело. Гледай я ти, значи сега е налетяла на младия носач, а той не се дърпа!

Лудуването продължава доста дълго в нощта. Археологът се преструва, че не чува нищо. Жавиер Родригес също си мълчи, макар че сигурно се е събудил. На другия ден никой не споменава случилото се. Американецът и двамата мексиканци копаят мълчаливо, докато в пещерата Нанси Колинс приготвя обедата от боб с пиявици. Все пак нещо се е променило. Чувственото, почти животинско присъствие на тази жена между тримата мъже е натегнало атмосферата. Наситило я е с електричество. Всеки миг може да ги сполети драма.

* * *

Трийсет и седмият ден... Изтощителният монотонен труд по разчистването продължава и според изчисленията на Мартин Крос крайт на тунела вече е близо. Внезапно, както атакува срутилата се скална маса, кирката на Жавиер Родригес удря в нещо метално. Той разчиства наоколо и вижда нещо да просветва в полумрака. Навежда се, рови трескаво с ръце и изважда продълговат сребрист предмет, дълъг трийсетина сантиметра, широк десет и дебел също десет. Разглежда го отблизо и се оказва, че държи в ръцете си сребърен слитък от десет килограма! Вика с пълно гърло:

— Съкровище-е, намерих съкровище-е!

Дотичва Мартин Крос, след него и Пабло Чупело... Съкровището, заради което са взривили входа на галерията... напълно го е забравил! И неволно отстъпва назад — Жавиер Родригес е полудял. Очите му ще изскочат от орбитите, целият се тресе:

— Не се приближавайте! Аз го намерих! Мое е! Никой няма право да го пипа!

Археологът спокойно казва:

— Каквото намерим тук, ще е на всички. Я ми го подайте! Първо да видим какво е.

Той поема предмета и се връща в пещерата да го поизмие с вода. След минута тримата виждат истинско десеткилограмово кюлче сребро, удостоверено с пореден номер и с печата на Република Мексико. Жавиер Родригес се разтреперва отново. Протяга ръка към кюлчето.

— То си е мое! Аз го намерих! Мое е!

Мартин Крос решително го отблъсква:

— Сигурно има още. Елате!

Да, има и още... Зарязали за първи път разчистването на тунела, тримата мъже копаят на същото място цял ден, докато не изравят деветдесет и седем кюлчета по десет килограма всяко от тях! Сигурно са били сто, но така и не намират последните три. Няма значение — това прави цял тон сребро, изровили са невероятно съкровище.

Колкото до произхода му, няма съмнение: принадлежало е на хората на Панчо Вилия. Датите в пещерата — 1917 върху сандъка с мунициите и 1919 на картата на генералния щаб — съвпадат с периода на дейността на бандита-революционер. По една или друга причина, може би заплашени от противникова армия, войниците му скриват кюлчетата в галерията и взривяват входа ѝ с намерението да се върнат по-късно за среброто.

Сребърните кюлчета са складирани в пещерата до кутиите с боба и работата по пробиването на тунела е възобновена. Сега вече всичко е коренно променено. Към неудобството, причинено от връзката между Нанси Колинс и Пабло Чупело, се прибавя... цялото това сребърно съкровище. Мартин Крос ги кара да приемат принципа, че щом излязат навън, ще го разделят на четири, но това не пречи на Жавиер Родригес да го смята за своя лична собственост. Другите го чуват как с всеки удар на кирката повтаря приглушено:

— Мое си е! Мое си е!...

И от време на време им отправя такива погледи, че се чудят дали съвсем не си е загубил ума!

* * *

На четирийсет и първия ден Мартин Крос отмества с кирката един голям камък и ослепителен слънчев лъч го улучва право в лицето. Той надава тържествуващ вик едновременно с Нанси Колинс. Обаче двамата мексиканци зад гърба им не реагират. Той се обръща и ги вижда как пристъпват, вдигнали кирка и лопата.

След като откриват съкровището, Мартин Крос веднага усеща странното им поведение. Престават да му говорят, постоянно си шушукат нещо. Пабло Чупело не се доближава до Нанси Колинс.

Мартин разбира, че са решили да се отърват от него, а несъмнено и от младата жена, веднага щом стигнат до входа, за да завладеят съкровището. Когато копае, археологът не държи револвера у себе си, крие го в пещерата, в една скална цепнатина. Ако са го намерили, ще е загубен. Ако не са, все още има някакъв шанс.

Той се втурва назад, избягва на косъм лопатата и кирката и тича презглава към дъното на пещерата. Щом не стрелят, значи револверът още е там... Ето го! Едва успява да го грабне и да натисне спусъка. Връхлитащият с вдигната кирка Жавиер Родригес се строполява, улучен в гърдите. Пабло Чупело хвърля лопатата и вдига ръце. Свършено е.

* * *

Но не и с авантюрата им. Щом напускат пещерата, Пабло Чупело изчезва и повече не го виждат. Дали поради неизвестна причина е решил да се скрие? Или просто е загинал в суровата пустош около Сиера Мадре? Нанси Колинс и Мартин Крос успяват без коне и с неописуеми мъки да се доберат до Масатлан, където разказват за събитията в полицията.

Благодарение на показанията им откриват трупове в пещерата, също и Жавиер Родригес, застрелян с револвера на Мартин Крос. И решават да задържат двамата американци, докато тече разследването. Но други свидетелства освен техните няма и те са освободени поради недоказване на вината.

Оцелелите не получават нищо от кюлчетата. Хората на Панчо Виля са ги откраднали през 1918 от Мексиканската банка и държавата си ги връща, без да изплати компенсация на открилите ги.

Колкото до галерията, отново е взривена. Какъв е бил този рудник от началото на испанската колонизация? Никога няма да узнаем. Пещерата на Сиера Madre опази всичките си тайни и донесе на онези, които се осмелиха да проникнат в нея, само мъчителна раздяла, страдания и смърт.

Напред към... разрухата

Йохан Август Сутер се ражда през февруари 1803 година в Канден, Германия, близо до швейцарската граница. Той впрочем е швейцарец, с което се гордее през целия си живот. Произходът му е съвсем скромнен. Започва да се труди като продавач в бакалница. През 1826 се оженва и без да отлага, става баща на пет деца.

За да изхранва многобройната челяд, работи упорито.

Той е оправен, куражлия и решава да отвори малък магазин за хранителни стоки. За съжаление е избързал, оказва се свръхсилите му и през 1834 фалира. Преследван от кредиторите си, рискува да го пратят в затвора за дългове. Тогава казва на жена си:

— Имам само един изход: да замина за Америка. Когато забогатея, ще дойдете при мене. А дотогава съм сигурен, че ще се справите.

Като добра съпруга госпожа Сутер отговаря:

— Ще се справим...

Йохан Сутер се отправя към Хавър и се качва на кораб за Ню Йорк. Там нещата съвсем не са такива, каквито си ги е представял. Не е достатъчно да отидеш в Америка, за да станеш богат. В Ню Йорк е пълно с хора като него и конкуренцията е жестока.

Тогава напуска крайбрежието и тръгва към по-малко цивилизованите области, където би преуспял по-лесно... Това начинание не е безопасно. Вътрешността на Съединените щати е почти тера инкогнита с лоши или направо несъществуващи пътища, а опасността дебне от всички страни: навсякъде кръстосват червенокожи и авантюристи без вяра и съвест.

Все пак той пристига без проблеми в Сейнт Луис, голямо пристанище на Мисисипи. Представя се като Джон Сътър и създава редица търговски предприятия, които му позволяват да спечели известна сума. Но дори и тук конкуренцията е твърде безпощадна и той решава да отиде в най-затъntenите краища.

Пристига в Аляска и известно време търгува с кожи, после във Ванкувър, откъдето отплава за Хаваите, наричани тогава Сандвичеви острови. Именно там — след много опити да подхване търговия — чува за първи път да говорят за Калифорния.

По това време Калифорния принадлежи на Мексико. Това е изключително плодородна земя с територия почти колкото Франция, но недооценена и населена само с няколко хиляди колонисти и индианци.

Мексиканските власти напразно предлагат най-изгодни условия на евентуалните заселници, но се смята, че Калифорния е недостъпна откъм вътрешността на Съединените щати; пустините ѝ са непроходими. Например човек от крайбрежието може да попадне там само ако се качи на кораб и мине край нос Хорн. Но точно този маршрут обезкуражава всички.

Сътър е насред Тихия океан и затова е лишен от това „предимство“. Нищо не му пречи да се качи на първия кораб и да пристигне в Сан Франциско, което става на 1 юли 1839 година.

За да получи собственост, приема мексиканско гражданство, става католик и дава всичко, каквото притежава. Така се оказва собственик на приказен имот от двайсет хиляди хектара там, където се сливат реките Американ и Сакраменто. Той го кръщава Нова Швейцария и запретва ръкави.

С помощта на няколко индианци, наети на място, и на канаките, пристигнали с него от Хаваите, той издига лагер точно на мястото, където се сливат двете реки. Първият им подслон са няколко палатки и колиби от плетени пръти.

После всички заедно построяват истински форт, наречен форт Сътър. На площ от пет акра (около два хектара) той е обграден със стена от дървени трупи с височина шест метра, снабдена с кули, с тежка порта и два топа. По-късно форт Сътър приема името Сакраменто и се превръща в административната столица на Калифорния.

Междувременно с помощта на индианците и канаките Джон Сътър започва да обработва имота си, чиято земя е сред най-плодородните в Калифорния. Канаките сеят и жънат на полето, индианците се грижат за добитъка, останалите са изпратени да ловуват в планините, за да донесат кожи.

Годините минават и за първи път смели пионери рискуват да пресекат Съединените щати от изток на запад. Дълги кервани от талиги с чергила се насочват към Фар Уест и макар и със загуби, причинени от индианците и жаждата, мнозинството се добира до жадувания пристан. За всички той носи името форт Сътър. Единственото укрепено място в Калифорния, той слага край на тревогите и мъките им.

Джон Сътър ги посреща гостоприемно. Осигурява им безплатни медицински грижи, временни жилища и провизии. И макар че след като възстановят силите си, повечето от тях продължават пътя си, една част остават тук и подсилват Нова Швейцария с по-квалифицирана и по-мотивирана работна ръка от тази на местното население,.

По този повод Сътър ще пише: „Моите сгради се напълниха с имигранти. Във фермите ми, в жилищата ми, при магазините се тълпяха окъсани, мокри и изгладнели мъже, жени и деца — всичките пристигнали да забогатяват в Новите земи. Често ми се налагаше да се местя с моите хора и да ги водя на сигурно място.“

През 1847 той има хиляда работници и притежава тринайсет хиляди глави добитък: осем хиляди овце, две хиляди говеда, две хиляди коня и хиляда свине. Стотици хектари се засяват с жито, царевица и памук. Има и лозя и овощни градини. Селскостопанската продукция се обработва на място. Нова Швейцария притежава кожарска работилница, мелница, шивашко ателие, пивоварна и спиртоварна. Има плодове, сирена, сушени меса, сьомга, кожи и дори талк. Хората са съвсем различни. Към индианците и канаките се присъединяват имигранти от цял свят: ирландци, руснаци, германци, азиатци. Дори мексиканци и чернокожи са дошли да се претопят в това множество.

На четирийсет и четири години Сътър вече е сред най-богатите хора в Калифорния. Имението му е като малка империя, където държи цялата власт. Дори е построил училище — учението е задължително. Защото той не е само работодател, но и кмет, светски съдия и практически може да прави каквото си иска. Но не злоупотребява с властта си. Оповестеният от него регламент се спазва строго. Въоръжена милиция бди за спазването на реда и отбива евентуално нападение отвън.

Времето минава, Нова Швейцария се превръща в независима държава начело с

патриарх. Според характерно схващане от епохата тя претендира да е утопичното идеално общество, в което царуват равенството и солидарността. Парите са изхвърлени. В края на всяка седмица всички работещи получават жетони, с които си набавят всичко необходимо за всекидневния живот. Доларите служат само за търговия с външния свят.

Разбира се, Джон Сътър не пренебрегва интереса си. Поискал е да натрупа богатство и успява; междувременно е повикал при себе си жената и децата. Но като наследник на Русо и Прудон той е идеалист. С редица черти неговата Нова Швейцария напомня на работническа комуна, кибуц или колхоз.

И все пак над преуспяващата и добре защитена общност надвисва опасност.

През есента на 1847 Джон Сътър, както винаги загрижен за развитието на стопанската дейност, решава да построи дъскорезница край Американ Ривър. Продукцията ѝ трябва да покрие вътрешните нужди на Нова Швейцария, а излишъкът може да бъде продаван в Сан Франциско и селищата по Тихоокеанското крайбрежие.

За целта повиква Джеймс Маршъл, коларо-железар и строител от имението. Трийсет и пет годишен е и с доста неприятен характер, но иначе е майстор. Тук е от 1844, пристигнал с първия керван пионери. Напуснал е Ню Джърси поради здравословни причини. Лекарите му давали още година-две живот, ако не се премести на място с топъл климат.

Джеймс Маршъл предлага да построи дъскорезницата в Колома, южната част на Американ Ривър. Селището е извън концесията на Сътър, но това няма значение. Мястото е нищие, както още много от земята на Калифорния, и няма кой да се възпротиви на строежа.

Подпомогнат от десетина души, Маршъл започва да копае канал, с чиято вода ще върти колелото на дъскорезницата. След няколко месеца усилен труд Маршъл вдига баража в горната част на канализацията, за да може водата да отнесе изкопаната пръст. И от време на време прескача до форта да осведоми работодателя си за напредъка на работите.

Всичко върви нормално до 24 януари 1848. Това утро, след като е оставил водата да тече цялата нощ, Джеймс Маршъл затваря шлюза и наблюдава как пресъхва коритото. 7.30 часът е, мрачно е и вали. Все пак вече е достатъчно светло и изведнъж нещо в калта привлича погледа му: две-три жълти камъчета странно блещукат. Той запретва ръкави и потапя ръце в студената вода да ги извади и да ги разгледа. Дълго стои, вперил очи в откритието си, и мърмори объркано:

— Има си хас това да е злато!

Същото се питат и работниците, пристигнали малко по-късно. Един от тях, който порано се е пробвал като златотърсач, взема един от образците, отделя жълтата част от камъка и я удря с чука си. Металът се сплесква, но не се чуци. Човекът произнася развълнувано:

— Това е злато!

Джеймс Маршъл се опомня.

— Никому нито дума. Ако проговорите, тълпите ще нахлуят. Засега знаем само ние. Първо ще завършим дъскорезницата. После ще дойде ред и на златото...

Вечерта той яхва коня си и отива до форт Сътър да предупреди началника... По-късно Джон Сътър описва така този ден — паметен не само за него, но и за Калифорния, и за целите Съединени щати:

„Беше 24 януари 1848 година, зимна дъждовна вечер. Маршъл пристигна във форта, без да ме предупреди. Изненадах се, защото вече беше идвал предишната седмица. Пошушна ми, че има новини и трябвало да ми каже нещо тайно. Въведох го в частния ми апартамент и забравих да заключа вратата. Един служител влезе точно в мига, когато Маршъл извади от

джоба си парцал, в който имаше парченца жълт метал. Служителят идваше по работа и се извини, че ни е прекъснал. И си тръгна, а Маршъл ми казва: „Ако обичате, заключете вратата. Нали ви казах, че никой не бива да ни чуе?“

Но служителят е видял къса метал, вижда го и Джон Сътър. И веднага му става ясно — това е злато! И никак не се радва.

— Това е катастрофа! — промърморва.

Главният му майстор не го разбира.

— Защото мястото не е ваше ли? Ами купете го тогава. Сега е ничие. Вие сте богат!

— Вече съм богат, да. За мене богатството е в земеделския и индустриалния труд, в посевите, в отглеждането на животните, в работилниците и мелниците. Златото ще унищожи всичко!

— Голям песимист сте...

Но стопанинът на Нова Швейцария клати унило глава.

— Всичко е загубено!

* * *

Джон Сътър се опитва да запази новината в тайна поне докато изкупи терените около Колома. Но този път не му върви. На 2 февруари 1848 с договора от Гуадалупе Идалго Съединените щати купуват Калифорния от Мексико и в общата суматоха никой не му обръща внимание. Казват му да отиде по-късно, когато бъде предадена властта.

Докато чака, Джеймс Маршъл държи на думата си и пази мълчание. Обаче повечето работници от строежа на дъскорезницата напускат и се превръщат в златотърсачи. Резултатът надхвърля всичките им очаквания! Американ Ривър е пълна със злато, някъде само с нож можеш да го изчовъркаш от скалните цепнатини.

Разприказват се и други, включително и служителят, заварил Маршъл в кабинета на Джон Сътър. Един ден след няколко чашки в бара, проронва уж на шега:

— В Американ Ривър намерили въглища...

— Какви въглища в реката?

— Ами такива, странни! Жълти въглища...

Любопитните започват да се навъртат около Колома и не вярват на очите си: речното корито е осеяно с искрящи пайети. Малко по малко слухът се разпространява и на петнайсети март се появява на страниците на „Калифорниън“ в Сан Франциско.

Вестникарският материал е умерен и по размери, и по съдържание. В няколко реда на втора страница се съобщава, че е открита златна мина край строяща се дъскорезница при Американ Ривър. Бележката завършва с думите: „Но е добре да бъдем предпазливи.“ В следващия брой на „Калифорниън“ се говори дори за „лъжа, съшита с бели конци, примамка за наивници“.

Това внушение се прави по изричното желание на директора на вестника Сам Бранън. Още при първия слух той идва на мястото и открива, че находището е фантастично. И незабавно решава да скрие истината, за да се нареди сред първите златотърсачи.

Разбира се, че е събрал злато, това не е трудно: трябва само да се наведе. Но идеята му е

да отвори магазин за кирки, тавички, сита, лопати и други нужни на златотърсачите сечива: купува ги на безценица и ги препродава на сто пъти по-висока цена.

Когато се връща в Сан Франциско, слуховете стават все по-упорити. Той е принуден да продължи темата във вестника, но го прави по най-обезсърчаващ начин. Целта е постигната: никой от осемстотин и дванайсетте жители на града не обръща внимание на новината. Трябва да кажем, че преди няколко години, през 1842, се вдига голям шум за открито злато в околностите на Лос Анджелис, където в крайна сметка се оказва, че няма почти нищо...

Минава още време и около дъскорезницата не се забелязва почти никакво движение. В началото на май 1848 Сам Бранън решава, че е събрал достатъчно материал за златотърсачите и значи трябва да ги накара да дойдат. И тръгва по улиците на Сан Франциско, като с едната ръка размахва шапката си, а с другата, вдигната високо, държи бутилка, пълна със златен прах. И крещи:

— Злато, злато! Американ Ривър е пълна със злато!

Тълпите се юрват към селището Колома. Калифорнийската армия, брояща 1300 войници, за една седмица губи 716 мъже, всичките преквалифицирани в златотърсачи! В наполовина изпразнения Сан Франциско търговските кораби стоят замрели на кея, останали без екипаж.

„Калифорниън“ се забавлява. Нарича Сан Франциско „градът на жените и децата“ в последните си броеве. На двайсет и осми май вестникът престава да излиза поради липса на читатели. Липсват и хората, които го списват, защото всички са се втурнали към Колома. А Сам Бранън отдавна надзирава на самото място как върви продажбата на златотърсаческия инвентар...

Кипежът, който в продължение на няколко месеца обхваща само Калифорния, приема национални мащаби, когато на деветнайсети август новината е съобщена от „Ню Йорк Хералд“. В следващите дни хиляди жители на крайбрежието тръгват на път. Кораб, препълнен със златотърсачи, потегля край нос Хорн, по същото време безкрайни кервани от талиги с чергила предприемат гибелния преход от изток на запад.

И най-сетне събитието става световно, когато на пети декември президентът на Съединените щати Джеймс Полк осведомява Конгреса за „значителните златни залежи, открити в Калифорния“ и кани съотечествениците си да потърсят късмета си на Запад. Златната треска е започнала!

* * *

Президентът Полк не преувеличава. Калифорнийските златни залежи са огромни. Народът шурмува находищата с всички възможни средства: пеш, на кон или на магаре, с талига, но най-вече по Сакраменто Ривър, защото водният път е най-бърз и сигурен. Но също и най-скъп.

Цените в корабите са изключителни, но не са само те. Става по-лесно да намериш злато, отколкото храна. Цената на брашното скача до осемстотин долара за тон, яйцата се продават по три долара парчето. И кафето става четворно по-скъпо. В началото на 1849 една закуска в дъскорезницата „Сътър“, включваща сардини, сирене, хляб и халба бира, е фактурирана за

тринайсет долара.

Като правило кандидат-богаташите не са сиромаси. Защото пътуването струва много пари. Плаването край нос Хорн струва до триста долара. Към тази сума трябва да се прибавят още двеста за пълната екипировка на златотърсача. Следователно тези, които заминават, са състоятелни люде, които продават къщите си, търговията си, накитите си, мебелите си.

В авантюрата мнозина намират смъртта си. Първо опасностите на пътуването — и през вътрешността на Съединените щати, и покрай нос Хорн, където са регистрирани редица корабкрушения. Но най-лошото очаква златотърсача на самото находище. Сякаш попада в джунглата. Поради липсата на закони всяко парче земя принадлежи на първия, който се добере до него. Една табела с надпис и забити колчета са достатъчни да го превърнат в концесия.

В един район, където през 1849 десетки хиляди промиват златния пясък, кавгите и сбиванията се множат. Без законна власт самите златотърсачи раздават правосъдие. Наказанията са по бързата процедура: изгонване за дребни прегрешения, бой с камшик за по-тежка вина, например за кражба на сечиво, а за останалите — бесило. Да се вмъкнеш в палатката на отсъстващ промивач, значи да намажеш въжето. Дори и днес в пазените грижливо гробища на градовете-фантоми могат да се прочетат надгробни надписи като „обесен“, „убит“, „пребит до смърт“.

Златната треска променя радикално Калифорния. През 1856 в тази стара обширна и пустинна област са заселени над петстотин хиляди жители, сто и петдесет хиляди от които са златотърсачи. Те се стичат отвсякъде: от Съединените щати, разбира се, но също от Китай, Япония, Австралия, Русия, от цяла Европа. Повече от трийсет хиляди французи са опитали късмета си.

Най-облагодетелстван от небивалия наплив е един град: Сан Франциско. Почти напълно изпразнен от жителите си през 1848, през 50-те години на XIX век той се утвърждава като голямото пристанище на златото, вратата за имигрантите. Така през 1856 надхвърля петдесет хиляди жители и вече си съперничи с най-оживените градове на източното крайбрежие. Това също е градът на удоволствията. В него има 537 магазина за алкохол, 144 бара, 46 игрални домове и 48 „домове за срещи“.

Защото многобройните търсачи пристигат от находищата със златен прах и джобове, пълни с късове самородно злато. През 1856 в Карсън Хил е открит най-големият къс, който е виждан в Калифорния: един-единствен блок от почти деветдесет килограма чисто злато! За по-малко от две десетилетия от калифорнийската земя са извадени повече от два милиарда златни долара.

Все пак най-сигурният начин да станеш богат е приложеният още в самото начало от шефа на „Калифорниън“: не да се ровиш директно в земята, а да продаваш на силно нуждаещите се златотърсачи необходимите сечива и оборудване. В това отношение най-забележителен успех постига баварецът Льоб Леви Щраус. Пристигнал през 1850 в Калифорния, той изобретява много здравия панталон, предназначен за промиващите златен пясък: сините джинси или дънките.

А Джон Сътър? Какво става с него в тази суматоха? За нещастие мрачните му прогнози са точни. Изправена пред страхотно цунами, Нова Швейцария няма сили да устои. И безмилостно е пометена от картата. Рухва на два етапа, които ще наречем дезорганизация и нахлуване.

Дезорганизацията започва през първите месеци на 1848, когато новината за откритието се ограничава в непосредствените околности на Американ Ривър и директорът на „Калифорниън“ прави всичко възможно да я опровергае. Обаче хората в самата Нова Швейцария много добре се ориентират. Ефектът е незабавен: изоставят полската работа, стадата, работилниците и се преквалифицират в златотърсачи. По дяволите Сътър с тържествените му маниери, жетони и строг ред! Защо да не спечелят за ден онова, за което ще се бъхтят цяла година?

Следва катастрофа: оставени без грижи, животните се разбягват, кравите измират, конете изскачат от оградите и подивяват. Полето пустее; лято е, а житото не е ожънато, съхне и се рони в нивята, овощките се превиват под тежестта на плодовете, но никой не посяга да бере.

Мелничните колела вече не се въртят, не работят пивоварната и спиртоварната. Пустее и кожарската работилница, кожата червясват и вонят ужасно. Затваря врати и училището: родителите не изпращат вече децата си, учителите са станали златотърсачи.

Духът на Нова Швейцария като индустриализирано общество на братството е вече само спомен. Колонистите ги тресе златната треска и са готови да се избият за една жила. Порано използват пушките си само за лов, сега ги насочват един към друг и милицията, грижеща се за реда, няма как да се намеси, защото и нейният личен състав рови земята и търси злато. Възцаряват се алкохолът и хазартът, не закъснява и проституцията.

Джон Сътър присъства на материалното и духовното корабкрушение. Богатствата му се изпаряват едновременно с илюзиите. Неговият рай се превръща в ад. Суровите и работливи колонисти са се превърнали в диви животни. Непрекъснато си спомня думите на един стар индианец от първите дни на пристигането му тук:

— Не пипайте жълтия метал, пращат го злите духове.

По жестока ирония на съдбата жена му и децата му са пристигнали точно в този момент. И виждат само едно: невероятната разруха.

Но това не е всичко. През 1849 започва истинският щурм към златото и след периода на дезорганизацията идва този на нахлуването. Нова Швейцария е в сърцето на златоносната местност и наблюдава как приивдат десетки хиляди, готови на всичко, за да забогатеят.

Нещастieto на Джон Сътър идва от купуването на Калифорния от страна на Съединените щати. Мексиканските му документи за собственост вече не са валидни. Юридически той би трябвало да спечели, но това изисква дълга процедура. И как да накараш да уважават правата ти тези свръхвъзбудени люде, които забиват табелата си с вик: „Това е мое!“ Да не говорим, че нерядко златотърсачите забогатяват за няколко седмици, дори за няколко дни, а имаш ли пари, много неща са възможни!

Варварската орда завладява Нова Швейцария, като си оспорва яростно всяко парче земя. По опустялото поле никнат колиби, а скоро и цели селища. Добитъкът, от известно време изоставен без надзор, е избит и изяден.

Въпреки всичко Сътър се опитва да реагира. Дори местният съдия присъжда в негова полза, като обявява, че терените са негови. Решението предизвиква бунт. С крясъци „Златото

е за всички!“ златотърсачите шурмуват и опустошават форт Сътър. Бившият собственик е принуден да избяга със семейството си в Хок Фарм — една гориста част от имението му, където няма злато.

Започва да пие. Здравето му се разклаща. Разсъдъкът му се размътва. В случващото се вижда Божие наказание и отчаяно търси причината. Става мистик, чете и препрочита „Апокалипсиса“ с надеждата да открие обяснение за нещастията си. Присъединява се към някаква секта, чийто гуру го ограбва на свой ред, преди да изчезне. Жена му и децата му го подкрепят, колкото могат, и не му позволяват съвсем да пропадне.

Спокойствието в Хок Фарм — хубава къща от секвоя, заобиколена от лозя, овошки и градина с редки растения — му помага да се посъвземе. Връща си предишната борбеност и подхваща продължителна съдебна битка. През 1857 регистрира първия успех, когато Поземлената комисия на Съединените щати се произнася в негова полза. Адвокатите на златотърсачите подават апелационна жалба и през 1864 Върховният съд решава, че документите за собственост, предоставени му от мексиканското правителство, не са валидни.

Последния удар му нанасят следващата година, когато банда престъпници опожаряват Хок Фарм. Огънят унищожава всичко. Разорен, той напуска Калифорния със семейството си, без надежда да се върне някога, и отива във Вашингтон, за да накара най-сетне властите да го чуят.

* * *

Друг актьор от същата драма има не по-малко трагична съдба: Джеймс Маршъл. След като в един момент се е опитал да се опълчи срещу общия напор и да продължи със строежа на дъскорезницата, в крайна сметка и той се включва в търсенето на златото. За нещастие малкият парцел, с който се е сдобил наблизко, е един от много редките, които са напълно лишени от скъпоценния метал.

Без да се отчайва, той се премества да търси по-далече, но славата му го предшества. Всички знаят, че той е един от откривателите на златните залежи в Калифорния, и мнозина му приписват свръхестествени способности. Щом вдигне някъде кирката, десетки търсачи го заобикалят и започват да копаят на същото място.

Накрая това става нетърпимо и той се отказва окончателно. Вече живее като скитник, обикаля Калифорния и се препитава благодарение на пресконференциите, където разказва за обстоятелствата около откритието си. След известно време разказът му започва да омръзва и вече не му носи приходи. През 1857 той се връща в Колома, построява си малка дървена къщичка и печели хляба си, като се хваща тук-там да работи като строител. Пише автобиографията си, която се продава вяло, но все пак подобрява всекидневието му. Умира през 1885 на седемдесет три години. Заравят го в градината му. От гроба му може да се види мястото, където в онова януарско утро на 1848 намира първите късчета самороден жълт метал...

И при Сътър последният акт не се бави. Той се премества, както е решил, в американската столица и подлага на обсада парламента. Конгресът на Съединените щати му гласува малка пенсия като отплата за оказаните услугите, една от които е приемането на стотици изнурени и изтощени пионери и пътешественици след опасното им пътуване на Запад.

Но той не се отказва, бори се с последни сили. Настанява се с жена си в Лилит, Пенсилвания, и пътува редовно до Вашингтон да пледира за каузата си. В канцелариите на правителствената администрация всички чиновници вече познават лудия старец, повтарящ до втръсване една и съща история.

Той неуморно си иска обезщетението за имотите, които загубва вследствие на Треската за злато. Първоначалният му иск за сума от сто двайсет и пет хиляди долара е сведен до петдесет хиляди, но и тази сума никога не му е връчена. На 16 юни 1880 Конгресът разглежда прощението му за шестнайсети път и го отлага, без да определи нова дата. След два дена Джон Сътър умира в хотелската стая, която е наел във Вашингтон...

Днес той не е забравен. Всички американци знаят името му, свързано с основен момент от тяхната история. На него са наречени графство в Калифорния и улица в Сан Франциско. Негова статуя е издигната в Сакраменто, форт Сътър, възстановен и грижливо поддържан, приема всяка година десетки хиляди туристи... Нищожна компенсация за онзи, за когото Златната треска е означавала... разруха!

Питите швейцарско сирене

Тъжно започва живота си Пат О'Донагейн! Този ирландец от бедно семейство в Дъблин се ражда в края на XIX век. Вкъщи храната никога не стига и това не е най-лошото. По онова време Ирландия е английска и много нейни жители не могат да търпят повече. Най-решителните сред тях са обединени в сепаратистката партия „Шин Фейн“.

Бащата на Пат О'Донагейн е един от най-активните ѝ борци. Арестуват го, пращат го в затвора и там така се отнасят с него, че не след дълго умира. Жена му не го надживява много. Останала без средства, на свой ред умира от глад и мъка.

Напълно осиротял, шестнайсетгодишният Пат О'Донагейн решава да напусне родната си страна, в която е познал само нещастията. Качва се нелегално на първия кораб, който вижда. Оказва се товарен, заминаващ за Хамбург. Там рижият оправен момък научава езика и става докер. Постепенно свиква със страната, която го е приела, и дори иска германско гражданство. Когато през 1914 войната избухва, тръгва под знамената срещу англичаните. Във военния живот проявява същия кураж, както в цивилния. Награждават го с Железен кръст. При Изер обаче го раняват, ампутират едната му ръка и го връщат вкъщи. „Свърши се с армията“ — мисли си той. И все пак след известно време при него идва напет капитан.

— Кажете ми, О'Донагейн, бихте ли се върнали в армията?

— Какво ще правя там с една ръка?

— Много неща... Вие мразите англичаните, но говорите езика им. Ако сте съгласен, имаме предвид някои мисии за вас.

Пат О'Донагейн приема и става германски шпионин. Изпълнява редица тайни мисии в Белгия и Франция. Началниците му са твърде доволни от него. В началото на 1916 се среща отново със същия капитан.

— Този път ви предлагаме цяло пътешествие. Заминавате за Рио де Жанейро.

— Голямо пътешествие наистина. И какво ще правя там?

— Ще занесете дванайсет пити швейцарско сирене на посолството ни в Бразилия.

И тъй като смаяният ирландец мълчи, капитанът уточнява:

— Упълномощен съм да ви кажа истината. Питите са фалшиви и са пълни със злато.

О'Донагейн започва да разбира. Чувства се поласкан от оказаното му доверие.

— И как ще ги отнеса?

— С неутрален кораб, по-точно холандски. Сега отивате в Амстердам и се качвате на първия кораб, който заминава за Южна Америка. Ще ви снабдя с фалшиви документи като представител на швейцарския внос-износ.

* * *

Малко по-късно Пат О'Донагейн отплава със скъпоценния си товар на борда на холандския пътнически кораб „Губантия“. Това е хубав плавателен съд с два комина, водоизместимост от 14 000 тона и 104 метра дължина. Почти нов — излиза от

корабостроителницата през март 1914.

Той напуска Амстердам на 15 март 1916 с 280 пътници и 80-членен екипаж. Уви, няма да стигне далече... На следващата нощ, в 2.20 часа, в открито море пред Остенде вахтеният забелязва следата от торпедо. Веднага след това гръмва експлозия. Корпусът е пробит. Водата нахлува със страшна бързина. Каленият от войната екипаж действа спокойно. Докато внезапно разбудените пътници тичат напред-назад по палубата, която се накланя, капитанът съобщава с мегафона:

— Няма нищо страшно. Изпратихме SOS и към нас се приближават много кораби. Всеки да отиде при спасителната лодка, чийто номер носи на жилетката си.

Заедно с другите се е събудил и Пат О'Донагейн. Първата му мисъл е да изтича при питите в хладилната камера, където са складирани, и да спаси поне една. Но се отказва. Дава си сметка, че с пита швейцарско сирене под мишница ще привлече внимание. По-добре съкровището да си остане на мястото. Когато германците спечелят войната, както се надява той, ще дойдат и ще си го приберат.

Тъй че облича спасителната жилетка и когато минава край радиорубката, чува радиста, който неспирно повтаря местоположението на „Тубантия“ за приближаващите се спасители... На палубата О'Донагейн се качва заедно с останалите пътници на една от спасителните лодки, докато корабът бавно потъва. И отива на дъното в 6.53 сутринта.

Няма нито една жертва, нито един ранен. Корабокрушенците са свалени в малко белгийско пристанище и оттам специален влак ги отвежда в Амстердам. Но докато другите пасажери на „Тубантия“ се представят пред властите, за да получат полагащото им се обезщетение, Пат О'Донагейн предпочита да се скрие. Той живее нелегално в Холандия до края на войната и се връща в Хамбург в самото начало на 1919.

Краят на военните действия позволява да се установи истината за торпилирането на „Тубантия“. С една от лодките екипажът успял да пренесе парче от торпедото. Оказва се германско и дори има номер, по който установяват, че принадлежи на подводницата UB 13. Обвинени, германските власти отговарят, че UB 13 насочила торпедото към военен кораб, но то се отклонило и попаднало в „Тубантия“. Този аргумент не убеждава никого и през 1920 германското правителство е принудено да изплати на Холандия обезщетение от осем милиона флорина.

Пат О'Донагейн се връща в Хамбург. Потиснат е. Всекидневието му е трудно, както е било в Ирландия. Без една ръка не може да стане пак докер. Кара някак си с мизерната си инвалидна пенсия. Но в следвоенна Германия, разкъсвана от стопанската криза, животът непрестанно поскъпва.

И той се пропива — за да забрави тъжната си участ. Не може да разбере как така не му се обаждат — нито капитанът, нито някой друг от тайните служби, не знае нищо за съкровището, изпратено на морското дъно. Явно поражението напълно е объркало държавния апарат. Обхванати от паника, сякаш всички са забравили за питите швейцарско сирене. Изглежда, само той помни, че съществуват! Но как да ги измъкне със смешните средства, с които разполага! Кой може да му помогне?

Майор Сидни Винсънт Сипе е пълна противоположност на Пат О'Донагейн. Англичанин, висок, тъмнокестеняв, с мустачки, придаващи му аристократичен вид. Потомък е на семейство, което притежава замък в околностите на Лондон и се радва на солидни доходи. Станал за удоволствие пилот още преди войната, майор Сипе е мобилизиран, естествено, в Кралските военновъздушни сили още в началото на бойните действия и се превръща в един от нейните асове. В края на войната гърдите му са покрити с ордени.

В цивилния живот би могъл да живее прекрасно от рентите си, но вирусът на авиацията се оказва прекалено силен и го кара на всяка цена да продължи да лети. За нещастие нито една английска компания не е в състояние да го ангажира. Тогава той е осенен от странната идея да си потърси работа в Германия. Но както се очаква, не успява и при бившите си противници.

През ноември 1921 се обръща към една компания в Хамбург. Получава нов отказ и този път решава да не настоява. Ще се прибере в страната си и ще си живее охолно. Явно го очаква безполезно и празно съществуване.

И той се шияе из града, обезкуражен и отчаян. Влиза в някакъв бар и пие без мярка. Проститутките веднага му се лепват. Той ги ругае безцеремонно на родния си език. И тогава вижда как някакъв друг пияч се изправя и се приближава към него с несигурни крачки. И той е пил свръхмярката. Червенокос, без една ръка.

— Чух ви да говорите. Точно този сте, когото търся!

Отличният му английски кара майора да се усмихне широко:

— Охо, съотечественик! Седнете, аз черпя.

— Не съм ви съотечественик, аз съм германец. А по-рано бях ирландец. Англичаните убиха баща ми и майка ми.

— Скандал ли търсите?

— Не, идвам да ви направя богат...

— Вие сте пиян. Вървете си!

Въпреки това Пат О'Донагейн се настанява на масата на майора.

— Вярно е, че доста пих, но умът ми е бистър. Ще ви разкажа нещо, което не съм споделял с никого. Защо на вас ли? Ами защото сте тук. Можеше да бъде друг, но се случихте вие...

— Оставете ме на мира!

— Почакайте! Знам къде се намира едно съкровище. Единственото, което искам, е половината от онова, което ще приберете вие. Вие ми изглеждате джентълмен и следователно ще се задоволя с думата ви на джентълмен.

На майор Сидни Винсънт Сипе много му се ще да прати по дяволите странния си събеседник, но думата „съкровище“ оказва известно въздействие.

— За какво говорите?

— Имам ли думата ви?

— Имате я...

И Пат О'Донагейн разказва за корабкрушението на „Тубантия“. Когато свършва, англичанинът е скептичен.

— Какво ми гарантира, че не сте си измислили всичко това?

— Прелистете вестниците от онова време и ще видите, че „Тубантия“ потъна в Северно море на 16 март 1916 година.

— Да приемем. Но това злато — скритото в питите швейцарско сирене, вие видяхте ли го?

— Не, но съм сигурен, че е там. Смятате ли, че германските служби щяха да ми платят билета до Бразилия, ако съкровището не съществува?

— Но все още не разбирам какво очаквате от мене...

— Отдалече се вижда, че вие сте важна клечка, докато аз съм никой. Имате и пари, а аз нямам. Вървете при специалистите. Кажете им, че в морето пред Остенде на четирийсет метра под повърхността лежат стотици килограми злато. Точното място е 51° 48' 40 северна ширина и 2° 50' 15 източна дължина.

— Откъде знаете с такава точност?

— Чух как радистът изпращаше SOS в момента на корабокрушението.

Тук вече Сидни Винсът Сипе се признава за победен. Подава ръка на Пат О'Донагейн и му обещава да стори необходимото.

* * *

С връщането си в Лондон майорът хуква към библиотеката, за да прегледа печата от онова време. И констатира, че ирландецът му е казал самата истина: холандският търговски кораб „Тубантия“ потъва в морето пред Остенде на 16 март 1916. Разследването след това установява, че е бил торпилиран от германска подводница. Тази информация го поразява. Германците са организиран народ: откъде накъде ще пратят на дъното собственото си злато? Но за момента това не е най-важно. Единствено важно нещо е да прибере съкровището.

След като поумува, Сидни Винсът Сипе спира избора си на френската фирма „Национално морско дружество“.

Известна е като особено динамична и специализирана в издирването на потънали кораби. Седалището на фирмата в Париж е на площад „Вандом“. Майорът го посещава и иска да говори с директора.

Пол Трюк, началник и завеждащ морското снаряжение на фирмата, се оказва неочаквана личност. Трийсетгодишен, хубав мъж с черна коса и тънки мустачки, потомък на корсарски род от Сен Мало, който води светски живот. Макар и женен, живее с официалната си любовница Мери, англичанка. Движи се само с луксозната си лимузина. Често обядва в „Максим“ и е сред видните фигури на парижкия бомонд. Пол Трюк приема незабавно британския майор, заинтригуван защо го търси човек с подобна репутация. И не е разочарован от историята, която му разказват. Остава, разбира се, въпросът доколко сериозен е информаторът.

— И според вас човекът не е някой фантазьор, така ли?

— Рискът съществува, при това човекът пие и не ми се стори напълно уравновесен.

— Сигурен ли сте за дълбочината?

— Проверих. Това е средната дълбочина на Северно море.

— Прав сте, звучи доста изкусително...

Пол Трюк не губи времето си. Избира „Ла Танпет“ — най-усъвършенствания от корабите на фирмата, взима със себе си двацет моряци, включително четирима водолази със скафандри. После качва на борда най-доброто от онази епоха, служещо за гмуркане и за прибиране на останки, включително лебедка, позволяваща да се изкачва товар с тегло неколкостотин килограма.

В началото на април 1922 всички потеглят за Остенде. Пол Трюк пристига с Мери. Настанява се в хотел „Уелингтън“ и преди започването на експедицията отива да играе в Курзала, казиното с форма на ротонда, което гледа към морето. За една нощ спечелва малко богатство. Още в еуфория, на заранта отива при майор Сипе, който го чака на пристанищния кей.

— Боговете на късмета са с нас. Ще сложим ръка на пустите му пити!

Британецът не е така ентузиазизиран. Едва му отвърща и когато се качват по пасарелката на „Ла Танпет“, продължава да мълчи. Пол Трюк се чуди:

— Какво ви става? Не вярвате ли вече в съкровището?

— Не е това. Авиатор съм, не съм моряк. Кача ли се на кораб, страдам жестоко.

— Мислете си за златото. Това е най-силното средство срещу морска болест.

Екипажът вдига котва и щом пристигат на мястото, посочено от германския шпионин — 51° 48' 40 северна ширина и 2° 50' 15 източна дължина, започват работа. Вероятността „Тубантия“ да се намира точно под тях е малка. Тук е бил улучен от торпедото и навярно се е отклонил, преди да потъне след четири часа и половина. Въпреки това районът, който трябва да претърсят, едва ли е голям.

Ден след ден драгата стърже по дъното. Когато се закачи на нещо, водолаз със скафандър слиза да види какво има долу. Така в досадно еднообразна работа изкарват целия април на 1922. Разочарованията се редуват, защото е пълно с потънали останки в Северно море, едно от най-посещаваните в света и където на всичко отгоре се водят много битки през последната война.

Идва и май. Четвърти е ден като другите. Времето е хубаво, но майор Сипе е жестоко измъчван от морската болест. Драгата се препъва в поредното препятствие. Според всекидневния ритуал един от водолазите започва да се екипира.

Започва слизането към дъното. Първите десет метра видимостта е отлична, от двацетия метър надолу водата добива цвета на зелена бутилка, после светлината все повече намалява. На трийсет и петия метър човекът усеща мек шок: оловните му подметки са стигнали тинята на дъното.

И той започва тежко да крачи. Светлината е слаба, но достатъчна да се ориентира и движи.

Така изминава няколко метра и внезапно се спира: това тъмно туловище — без съмнение това е потънал кораб. Не е първият, който открива от началото на издирванията, но този е много по-голям и изглежда точно като полегнал товарен кораб. Водолазът е на височината на предната част и се отправя към кърмата, за да види името. Така изминава още много метри, преди да открие идеално четлив надписа „ТУБАНТИЯ АМСТЕРДАМ“. Той дръпва трикратно въжето: сигналът за незабавно изкачване.

— Той е! Намерихме го!

Екипажът надава радостни викове, а Пол Трюк подава заповед:

— Хвърлете шамандурите!

Три шамандури с името на фирмата падат във водата. Според морското право това значи, че потъналият кораб, намиращ се в международни води, е собственост на френското дружество. Неговият шеф на оборудването отива да поздрави майора:

— Наш е! Спечелихме го!

Но британецът е като черен облак.

— Че „Губантия“ е потънал в този сектор, беше ясно. Тъй че рано или късно щяхме да го открием. Виж, дали има злато на борда му, това вече е въпрос с повишена трудност...

Следващите дни ловът на съкровището е подхванат отново. Много е трудно. Поради теглото на екипировката работата на водолаза е изтощителна. Не може да престои във водата повече от два часа на ден. От друга страна, да проучваш полегнал кораб, е деликатна работа. Гмурналият се не може да се движи по палубата — губи равновесие. А ако се осмели да слезе в трюма, трябва много да внимава да не усуче маркуча си, защото следва задушаване и смърт.

След много седмици издирване откриват корабния сейф. Макар че питите не са там — според Пат О’Донагейн те са складираны в хладилната камера, Пол Трюк нарежда да го изкарат на повърхността. Все пак нали потъналият „Губантия“ им принадлежи заедно с всичко, което е вътре в него. С хиляди мъки водолазите успяват да завържат тежкия предмет и той е вдигнат с лебедката. Щом кацва на палубата на „Ла Танпет“, го разрязват с кислороден присъствието на целия екипаж. И вратичката най-сетне се отваря, но... разочарование: сейфът е празен. Явно са прибрали съдържанието му по време на корабокрушението. Пол Трюк фаталистично клати глава: можеше да се очаква. Сега всички надежди са съсредоточени в хладилната камера.

Но съвсем не е лесно да се доберат до нея. Според думите на Пат О’Донагейн, който наблюдавал товаренето, хладилникът се намира в долната част на трюма. Значи трябва да пробият преградите, да изкъртят вратите и да навлизат все по-навътре в огромния корабен търбух.

За да се разсее, на няколко пъти Пол Трюк скача в една моторница и отива при Мери в Остенде и при играчите в Курзала. Но както досега шансът му се усмихва, изведнъж започва да губи. Той се ожесточава и загубите му нарастват. И не след дълго се вижда почти разорен. Сега повече от всичко му се налага да открие съкровището, за да се справи с разноските и да върне дълговете си. Когато се връща на борда, намира майор Сидни Винсът Сипе, който е останал там да наблюдава операциите и вече е заприличал на сянка. Но и големият ентузиаст Пол Трюк не е на себе си. Есента е настъпила. Късметът изглежда ги изоставя.

И за първи път пита майора:

— Дали пък онзи Пат О’Донагейн не си е измислил всичко?

— С каква цел? Да не е побъркан?

— Ами защото сте англичанин. Мрази ви всичките. И когато ви е срещнал, решава да ви въвлече в безумна авантюра.

Зимата приближава, климатичните условия започват да се влошават. Операциите трябва да бъдат прекратени.

На първи декември Пол Трюк дава нареждане да се прибират.

През пролетта на 1923 издирванията продължават с дългото и рисковано напредване към хладилното помещение на кораба. Всеки ден водолазите слизат дълбоко в трюма, светят си, доколкото е възможно, с водонепропускливите лампи и се сблъскват с нови и нови опасности. Все пак придвижването е задоволително и след неколкomesечен упорит труд могат най-сетне да се надяват, че са се добрали до целта. Но едно неочаквано събитие преобръща всичко.

На 9 юли 1923 година изневиделица се появява кораб от английската военна флота. И напредва с голяма бързина право към „Ла Танпет“. Колкото повече се приближава, толкова повече увеличава скоростта. Гледката е застрашителна. Пол Трюк се провиква:

— Какво прави този луд?

В последния момент корабът извива встрани и така показва името си: „Semper paratus“. На известно разстояние от тях спира и спуска на вода лодка. Хората на фирмата решават, че англичанинът идва при тях да обясни поведението си, но лодката спира до тях и един водолаз се потапя към дъното. Вече нищо не разбират, защото са хвърлили котва доста далече от останките на „Тубантия“... Пол Трюк се обръща към майор Сипе:

— Какво означава това?

Отговорът идва след малко. Водолазът се връща в лодката, тя се отправя към „Semper paratus“ и в този миг глуха подводна експлозия разтърсва вълните. Английската армия току-що е заложила подводни мини. Двамата водолази, спуснати от „Ла Танпет“ под водата, може да загинат.

Хората се втурват към лебедките и ги издигат нагоре. За единия няма нужда. Взривът е издул гумирания му костюм като балон и го е изстрелял на повърхността. Той е в шок, защото е прескочил междинните спирки. След малко издърпват втория. В безсъзнание е, от носа и ушите му тече кръв. И двамата веднага са откарани с бързата моторница в болницата в Остенде. Там ги спасяват...

След няколко дни „Semper paratus“ спуска отново лодката и водолаза във водата. Този път той се потапя точно над „Тубантия“. Пол Трюк реагира светкавично. Грабва един експлозивен заряд и го хвърля извън борда. Ефектът е незабавен и радикален като предишния: английският водолаз е издърпан в плачевно състояние и лодката се оттегля.

Англичанинът най-сетне благоволява да се обясни. От „Semper paratus“ спускат за трети път лодката и тя се насочва към „Ла Танпет“. На борда се качва офицер от Роял Нави^[16].

— Капитан на корвета Александър Бърн. Заповядвам ви да напуснете мястото. Останките на „Тубантия“ са моя собственост.

Пол Трюк се опитва да запази хладнокръвие.

— Аз го открих през май миналата година. Не видях никаква шамандура в знак, че някой ме е изпреварил.

— Оставих буйове, но бурята навярно ги е отнесла... освен ако не сте вие.

Какво да отвърнеш на подобно нахалство? Трюк отказва да се оттегли и заповядва на Бърн да напусне кораба. В продължение на много дни двата морски съда стоят на пост от двете страни на буйовете. Накрая, с риск да загубят ценно време, съперниците решават да отнесат спора до морското отделение на Върховния съд в Лондон.

От това закъснение ще има последица — колкото непредвидена, толкова и драматична. По време на операциите майор Сидни Винсът Сипе съвестно информира Пат О'Донагейн за ставащото, като му пише редовно в Хамбург. И така в последното го осведомява, че водолазите почти са стигнали хладилната камера и крайният успех е въпрос на дни.

Обаче приземен от произшествието със „Semper paratus“, майор Сипе му съобщава, че всичко е спряно и прекратено до оповестяване на евентуалната присъда на съда в Лондон. Ирландецът и натурализиран германец не вярва на нито една дума от това писмо. Решава, че майорът си измисля, за да си присвои съкровището.

Пат О'Донагейн събира някаква дребна сума, хваща влака за Париж и се появява във фирмата, за да иска обяснения.

Той говори еднакво добре немски и английски, с френския обаче е много зле. При това нито Пол Трюк, нито някой друг е осведомил персонала, че съществува такъв човек. И секретарките виждат пред себе си нечистоплътен, зле облечен субект, който лъха на алкохол и говори нещо неразбираемо. Успяват да уловят само някои думи:

— „Тубантия“...питите швейцарско сирене... Роял Нави...

Неспособни да се справят сами, викат колегите си мъже и натрапникът е изхвърлен безцеремонно навън. На следващата сутрин трупът на Пат О'Донагейн е намерен на странична улица близо до „Шанз-Елизе“; прободен е с нож право в сърцето. Разследването на убийството му завършва със заключението, че навярно е жертва на обир или пиански скандал с фатален край. Разбира се, най-вероятно Пат О'Донагейн е убит от германските тайни служби. Че е разкрил тайната на съкровището пред французи и британци — това са го преглътнали, но да отиде в Париж и да тръби за него — това вече е било прекалено.

* * *

От другата страна на Ламанша нещата се променят бързо. Пол Трюк се страхува, че лондонският Върховен съд ще прояви пристрастност и ще издаде присъда в полза на съотечествениците от Роял Нави. Но това не се случва. През август Върховният съд го обявява за пълновластен собственик на „Тубантия“ и отхвърля жалбата на съперниците му. На тях признава правото да експлоатират останките само в случай, че френската фирма се откаже от тях.

Но тази вероятност не е на дневен ред. Обратно, операциите са възобновени незабавно. Все пак положението е променено. Освен че Пат О'Донагейн е мъртъв, но и майор Сидни Винсът Сипе не отговаря на повикванията. Още от самото начало на търсенето е понесъл много изпитания, физически и морални. Отслабнал е, нервите му са разстроени. На излизане от съда се обръща с унил тон към директора на оборудването на френската фирма:

— Вървете самичък там. Аз не мога повече. Върнах се в Англия и оставам тук.

— Хубава работа, нима ще се откажете в момента, когато достигнахме целта?

— Няма да стъпя повече в онова проклето корито. Оставам ви да действате.

— Много жалко. Страшно много исках да открием съкровището заедно!

— Какво ви гарантира, че ще намерите нещо в хладилната камера? Лично аз доста се съмнявам.

— Аз пък съм сигурен, че ще намеря. Значи твърдо се отказвате?

— Окончателно!

Пол Трюк се усмихва.

— Не се ли страхувате, че ще намеря питите и ще ги запазя за себе си?

Майор Сидни Винсът Сипе също се усмихва:

— Не, имам ви доверие. А нали подписахме и договор...

Двамата мъже си стисват ръцете и се разделят. За да не се видят повече.

* * *

Издирванията в Северно море са подхванати в началото на септември 1923. За нещастие нищо не върви според предвижданията. Пол Трюк не постига никакъв резултат. След неколкомесечни напразни усилия през декември решава да вдигне котва. Като последица от пълния неуспех малко по-късно фирмата дори се отказва от правата си върху „Тубантия“.

Разбира се, Роял Нави веднага изпраща „Semper paratus“ на освободеното място. Водолазите проникват без проблеми в хладилната камера, която зее широко отворена, и отнасят десет пити швейцарско сирене. От тях изваждат петстотин златни кюлчета, оценени на сумата от един милион лири стерлинги. Пат О’Донагейн, майор Сипе и Пол Трюк няма да получат нищо.

Това е краят на авантюрата им. Пол Трюк постига целта си, но... не намира нищо и необяснимо се обезкуражава, гласи официалната версия. Но тя предизвиква сериозни възражения. Първо, защо десет пити? Пат О’Донагейн твърдял, че са били дванайсет! Нима е излъгал? С каква цел? Или се е объркал под влиянието на алкохола? Има такава вероятност, макар и доста малка, като става дума за толкова важен факт!

А какво да кажем за поведението на Пол Трюк след мнимото му отказване? Нали казиното го бе докарало до банкрут, а сега изведнъж започва да харчи с широка ръка. Вози се само с ролс-ройс и има постоянна маса в „Максим“. И покрива Мери с бижута, окачва ги и по себе си: всеки може да се възхити на грамадния диамант върху иглата на вратовръзката му.

Той си подава оставката от фирмата и живее от доходи, чийто източник е пълна загадка. В казината поражява публиката с мизите си на милиардер и печели огромни суми. Но също както в Остенде, късметът му го напуска. Той се ожесточава и губи все повече и повече, докато стига до пълното си разорение. И през 1935 умира в мизерия, изоставен от всички.

* * *

Едва петдесет години по-късно, през 80-те години на ХХ век, истината излиза наяве. Племенникът на Пол Трюк, който бил в течение на всичко, разкрива какво се е случило в действителност.

Да, чичо му намира съкровището на „Тубантия“, но то не се оказва такова, каквото

очакват. Водолазите успяват да влязат в хладилната камера почти веднага след подновяването на операциите. Пат О'Донагейн не е излъгал: в нея има точно дванайсет пити швейцарско сирене. В първата, извадена от гмуркачите, намират петдесет златни кюлчета.

Но втората им готви голяма изненада. Когато скъсват опаковката, Пол Трюк намира вътре две метални кутии, обозначени с буквата „К“. Отваря ги и онемява. Този път не става дума за злато, а за фантастични скъпоценни камъни: диаманти, рубини, топази, за инкрустирани императорски ордени, за накити и колиета, несъмнено принадлежали на кайзер Вилхелм II.

Изуменият Пол Трюк замисля колкото нечестен, толкова и хитър план. Ще запази бижутата и ще каже, че не е намерил нищо. С кюлчетата от първата пита ще купи мълчанието на моряците от „Ла Танпет“. По този начин няма да даде нищо на фирмата и на майор Сипе. Ако по-късно „Semper paratus“ или някой друг открият десетте пити, винаги може да твърди, че Пат О'Донагейн се е объркал. И точно така се случва...

Остава последната мистерия, която авторите, заровили се в тази история, смятат, че са разкрили: как така германците изпращат на дъното собственото си злато и скъпоценни камъни? Всъщност — и това изглежда установено — „Тубантия“ получава по радиото нареждане да хвърли котва във Фалмът, за да бъде проверена. По онова време подобни ултиматуми не са рядкост: англичаните подозират, и не без основание, че холандските кораби пренасят военни материали за техните противници.

Но подслушвателните станции на германците улавят заповедта и на най-близката подводница, UB 13, е възложена мисията да потопи „Тубантия“. Следователно торпилирането не е грешка. Германците нарочно изпращат златото си на дъното, като се надяват да си го приберат след войната. За тяхно нещастие то попада в други ръце, и то при доста бурни обстоятелства.

Най-голямото съкровище на света

През 1597 Франсиско Писаро е на трийсет и две години. Роден е и винаги е живял в Трухильо, малко градче в Естремадура, Южна Испания. Животът му е тъжен и монотонен. Извънбрачен син на офицер от дребната аристокрация, който постоянно отсъства — или е на война, или на друга военна служба — не получава никакво образование.

Като не умее да чете и да пише, работи онова, което го накарат. Така през по-голямата част от юношеството си пасе свинете. Би искал да прави нещо друго, оказва се амбициозен, но няма избор.

Не се и оженва. Има труден характер и крайно много държи на независимостта си. Живее сам на село и го смятат за особняк. С годините се ожесточава. И точно тогава се случва големият поврат в живота му.

Една вечер в селската кръчма, където се налива, за да забрави бедняшкото си битие, вниманието му е привлечено от група мъже, които разговарят на висок глас и изглеждат силно развеселени. Дори започват да вдигат чаши за някакво богатство. Това е по-силно от него, става и отива при тях.

— За какво богатство говорите?

— За онова, дето ни чака в Новия свят. Ще отплаваме от Севиля.

Петнайсет години са минали вече, откакто Христофор Колумб е открил тази земя някъде отвъд западните предели на света. Толкова е нова, че си няма още име. Обикновено я причисляват към Индия, където мореплавателят достига в пътешествието си около света, но тъй като никой не е съвсем сигурен, все пак я наричат „Новия свят“... Със сигурност обаче се знае, че тази земя е богата, баснословно богата, и кралят на Испания окуражава поданиците си да отиват там и да забогатяват.

Франсиско Писаро е заплепен и очарован.

— Как мислите, дали ще мога да дойда с вас?

— Разбира се.

— Да, но нямам пари.

— Опитай късмета си. Може да те наемат като матрос.

Франсиско Писаро незабавно отива в Севиля — по онова време най-голямото пристанище, откъдето заминават за Новия свят, и без проблеми го наемат като матрос. И с най-голямо удоволствие казва „сбогом“ на свинете. Мислел е, че животът му свършва, а той тепърва започвал.

* * *

Експедицията, в която се е включил, се командва от Алонсо де Охеда, всеизвестният конквистадор, който е придружавал Христофор Колумб във второто му пътешествие и се е отличил с жестокостта си към туземците. В друг от четирите кораба на експедицията се намира Ернан Кортес, бъдещият покорител на Мексико...

Стъпил на брега на новите земи, Франсиско Писаро бързо се отличава. Без да е хващал оръжие през живота си, сега се проявява като отличен войник, смел и издръжлив; хората около него казват, че е суров и към себе си, и към другите. Повишават го и става капитан.

Годините минават и той няма никакво желание да се връща в Испания. Решава да остане и да продължи да изследва Новия свят. Знае, че само тук може да преуспее.

Тогава се присъединява към експедицията на Нунес де Балбоа, която пресича новите земи от изток на запад. Така на 25 септември 1513 Де Балбоа открива Тихия океан и малко след това основава град Панама. Но през 1519 влиза в конфликт с Педрариас — губернатора на новия град, който нарежда да го задържат и екзекутират.

За Франсиско Писаро това е мрачен период. В Панама се отегчава. Смятат го за голям храбрец и един от най-ловките капитани във войската, но никой не говори за нова експедиция и щастливият случай се бави. Няма и следа от обещаните от испанския крал богатства. Срещаните досега индианци са толкова бедни, едва оцеляват сред враждебната природа... И точно тук се случва вторият голям поврат в живота му.

През март 1524 Паскал де Адагоя, изследовател, заминал да опознае южната земя, тоест това, което е днешна Колумбия, се завръща от рискованото си пътешествие. Той посещава губернатора и веднага след това силно въодушевен отива при Франсиско Писаро.

— Какво видяхте там долу, та ви докара до това състояние?

— Много злато! Това е страната на златото. Всичко е златно. Не само огърлици и гривни, но и сечивата, всичко!

„Злато“! Най-сетне магическата дума е произнесена! Всички тези конквистадори, прекосили света и изправили се срещу неизвестното, всички са тук само заради златото. Отец Ходоко Рике, игумен на манастира в Кито, пише по този повод: „Ламтежът за злато е толкова силен у испанците, че нито изтощението, нито болестите, нито смъртта могат да ги спрат. Струва ми се, че ако имаше злато в устата на ада, те и там щяха да се пхнат...“ Франсиско Писаро го тресе същата златотърсаческа треска. И той пита Адагоя:

— Това ли разказахте току-що на губернатора?

— Да. Той реши да организира експедиция и да ви повери командването...

Но нито тази, нито следващите експедиции постигат бленуваната цел. Златната страна е твърде далечна, естествените препятствия са твърде големи. И всеки път корабите се завръщат празни в Панама.

През март 1526 е направен поредният опит — който ще бъде последният — предупреждава губернаторът. Капитан отново е Писаро. Операциите струват скъпо, а с изключение на Паскал де Адагоя, който е митоман, никой друг не е виждал досега и една златна прашилка.

За пореден път Писаро потегля в гонитба на призрачния метал. Макар че самият той е разкъсан от съмнения. „По каква логика — пита се — Новият свят ще бъде по-богат на злато от Стария? А за Адагоя да не говорим, губернаторът е прав, сигурно е лъжец или луд...“ И наистина двата кораба пристигат във въпросните околности, след което обикалят из крайбрежието, без да открият нещо особено. След много седмици Писаро и спътниците му срещат някакъв плавателен съд, по-точно голям сал от балсови трупи. Индианците на него са с медночервена бакърена кожа и не приличат на срещнатите досега: не са чисто голи или само с превръзка през бедрата, а носят дълги роби с преливащи цветове, ушити от много фина тъкан. Но не това учудва капитана и екипажа му. Индианците носят грамадни гривни и огърлици... от чисто злато! И това не е всичко: върху сала блестят цял куп златни предмети!

Местните не са агресивни. Напротив, държат се приятелски. Франсиско Писаро нарежда да ги качат на борда и макар да няма преводач, разбира, че са търговци, тръгнали да продават вази и други съдове и сечива. Той веднага разменя няколко срещу испански дрънкулки и убеждава трима индианци да останат при него: ще научат испански и по-късно ще служат като преводачи.

След като си тръгват, Франсиско Писаро нарежда чудесата пред очите си. От чисто злато са, а ето и изумруди — търговците ги дават в добавка като нещо незначително... Значи не било измислица или басня: страната на златото, Елдорадо, както я наричат помежду си конквистадорите, наистина съществува! Тя е там, пред тях, в онези крайбрежни ивици, където никой европеец не е стъпвал.

Все пак капитанът решава да не потеглят незабавно натам. По-разумно е да изчакат подкрепления. Току-що срещнатите индианци са миролюбиви, но са и търговци. А ако срещнат войници, как ще се държат? И той нарежда на заместника си да се върне в Панама със златото и тримата бъдещи преводачи. Изправен пред необоримите доказателства, губернаторът ще изпрати още военни части. А самият Писаро ще ги чака на онзи остров...

Франсиско Писаро остава на място с известен брой от хората си. Всички са в еуфория и още по-голяма радост избухва, когато след месец на хоризонта се появяват два галеона. Губернаторът не губи време, завладяването на златото може да започне.

Разочарованието им е ужасно, когато офицерът, командващ галеоните, някой си Хуан Тафу, стъпва на острова и се обръща сухо към Писаро:

— Заповядам ви да ме последвате заедно с вашите хора.

— Да ви последвам ли? Къде?

— В Панама. Трябва да се върнете. Заповед на губернатора.

— Губернаторът видя ли златото, което му изпратих?

— Видя го, но смята, че не заслужава внимание. За прекалено големите досегашни разносни резултатът е незначителен. Следвайте ме.

На брега, където се намират Писаро и хората му, настъпва пълна тишина. Конквистадорът вади сабята, тегли една черта върху пясъка и се обръща към войниците си:

— Които искат да се върнат в Панама, да прекрачат отвъд линията. Там ги очакват сигурност и мизерия. Които искат да останат с мене, да не мърдат. Те ще намерят или смъртта си, или богатство и слава.

Дванайсет войници решават да останат с Франсиско Писаро. Историята ще ги нарече „славната тринайсетица“ и по-късно Карлос V ще ги направи благородници. А Хуан Тафу напуска острова заедно с останалия екипаж, без да остави хранителни припаси на бунтовниците.

Писаро и хората му дълго време се чудят как тринайсет човека ще завладеят цяла страна. Кроят различни планове и вече са склонни да се откажат, когато няколко седмици по-късно виждат да пристига нов галеон. Накрая губернаторът е отстъпил и им изпраща кораб с подкрепления.

Като се спуска по крайбрежието, новата експедиция хвърля котва в пристанището Тумбес, днес на границата между Еквадор и Перу. Пристигането на тези хора с бледа кожа, брадати и опасани с желяза, яхнали коне — невиждани дотогава в Америка, предизвиква стрес у населението. Испанците са посрещнати боязливо и с респект.

Този път те си водят преводачи и научават, че Империята на инките, на чийто бряг са слезли, в момента е обхваната от сътресения.

На смъртния си одър предишният император Хуаяна Капак отказва да утвърди законния си наследник Хуаскар, защото го смята за некадърник. Предпочел сина си Атахуалпа, който има от една от конкубините си, той скъсва с традицията, разделя империята си на две и дава северната провинция Кито на Атахуалпа, а южната — Куско — на Хуаскар.

Незабавно между двамата императори избухва братоубийствена война... Хуаяна Капак не се е заблудил в преценката си. По-способен от полубрата си, Атахуалпа печели битка след битка и е на крачка от победата.

Поканени да прекарат известно време в Тумбес, испанците откриват град, от който им пресеква дъхът. Златото е навсякъде. Толкова е много, че инките не го смятат за скъпоценен метал. От злато правят дори най-обикновените си всекидневни предмети. Преди да си тръгнат, конквистадорите разменят огромни количества съдове, сечива и всякакви други неща от злато за предмети без стойност и отново се погрижват да си осигурят преводачи за бъдещите действия. Сега оставят тук двама испанци да научат езика и отвеждат със себе си млад индианец, когото кръщават Филипильо. Впоследствие той изиграва решаваща роля.

В Панама Франсиско Писаро и хората му са посрещнати като герои. Но въпреки приказното съкровище, което носят, губернаторът не може да преглътне оскърблението и забранява на конквистадора да се върне при инките. На Писаро това му идва в повече и той решава да замине за Испания. Не се е отказал от мечтата си за богатство. Напротив, смята да защити каузата си пред самия крал Карлос V.

* * *

Франсиско Писаро пристига в Мадрид през октомври 1528. Въпреки страховете му Карлос V — тогава във война с Франсоа I — го приема веднага. Капитанът знае как да покаже политически усет. Разказва на краля за последната си експедиция, без да скрие отказа си да изпълни волята на губернатора и завършва със следните думи:

— Открих баснословни богатства, Ваше величество. Те биха изиграли решаваща роля във войната, която водите.

— Толкова големи?

— Те са почти неизчерпаеми. Това е Елдорадо и не предполагах, че подобна страна може да съществува.

Аргументът очевидно оказва въздействие. Но тъй като рискува да се покаже прекален материалист в очите на краля, Франсиско Писаро прибавя втори, по-благороден аргумент.

— Освен това, Ваше величество, там има многобройно население от езичници. Като пръв служител на Светия Отец единствено на вас подхожда да ги покръстите.

Наистина, като крал на Испания и като владетел на Свещената Римска империя Карлос V има привилегирована роля при папата. И този път е убеден. Разжалва губернатора на Панама и дава пълните права на конквистадора. Назначава го за пожизнен главнокомандващ, посвещава в рицарство и дванайсетте войници, останали с него.

Франсиско Писаро вече може да се върне и да завладее златото на Новия свят. Но преди да потегли на път, се отбива в родния си град Трухильо за нов набор войници, защото се доверява само на хората от родния си край. Завръщането на бившия свинар е триумфално.

Селяните се гълпят около него. Той избира войниците си сред приятели и познати и особено от собственото си семейство: братята си Ернандо, Гонсало и Хуан, братовчед си Педро. Кланът е сплотен и остава такъв по време на бъдещите събития...

След това Писаро отива в Севиля, където се е скитал преди деветнайсет години. Но сега всичко е променено. Вече не поема към някакво несигурно бъдеще, а е увенчан със слава и със сигурност го очакват още по-големи успехи.

Именно това му казва Ернан Кортес, който междувреме е завладял Мексико^[17] и идва на кораба му специално да го поздрави.

* * *

За новата си експедиция Франсиско Писаро разполага с двеста тежко въоръжени мъже, с артилерия, трийсетина коня и индианеца Филипильо като преводач. Малката войска започва конквистата, като унищожава няколко селца и пристига пред град Коаке, съответстващ на съвременния Атакамес в Еквадор. Според методите им на действие, които оттук насетне се превръщат в тяхна запазена марка, испанците избиват всичко живо и заграбват намерените богатства: шейсет килограма злато, триста килограма сребро и стотина смарагди.

След няколко седмици се връщат в Тумбес, градът, посрещнал ги толкова добре при предишната им експедиция. Все пак вестта за извършеното от тях клане ги е изпреварила. Инките са разбрали, че „гостите“ не са приятелски настроени чужденци, а жадни за злато завоеватели. И всички предмети от скъпоценния метал са изчезнали яко дим, жителите са напуснали къщите си и изведнъж започват да ги преследват. Притиснати от многобройния неприятел, конквистадорите са спасени от изпратените на помощ два галеона.

И нахлуването продължава. Франсиско Писаро научава, че Атахуалпа, който е триумфирал над полубрата си Хуаскар, е отседнал в отдалечения на около 600 км град Кахамарка. За да го достигнат, ще трябва да навлязат дълбоко във вътрешността на страната. Но това не плаши хората на Писаро. Както е казал игуменът на манастира в Кито: „Испанците ще се пъкнат и в устата на ада, ако там има злато.“

Прекосяването на джунглата е мъчително. Когато най-сетне излизат от нея, условията с нищо не се подобряват. Отвъд джунглата започва пустинята — палеца денем и леденостудена нощем, някъде далече отзад, оградена от заснежените върхове на Кордилерите. След силно изтощителен преход Франсиско Писаро и войниците му пристигат пред Кахамарка на 15 ноември 1532 година.

Градът е опустял; дворецът на Атахуалпа е празен. Писаро се изкачва на стените му и това, което вижда, не го изненадва особено: испанците са обградени от цяла армия — от хиляди войници, въоръжени с копия и боздугани. Няма никакъв шанс, освен ако не си послужат с хитрост: да пленят предводителя на инките.

Франсиско Писаро има план. Изпраща парламентьор и кани Атахуалпа на среща. Всеки си мисли, че владетелят ще откаже поканата, която силно прилича на капан. Но той приема да се яви на следващия ден. В очакване испанците изкарват мъчителна нощ. Отец Валверде, свещеник на войсковата група, отслужва меса, в която призовава Света Богородица да

помогне, и всеки се моли следващият ден да не се окаже последен.

На заранта инката се явява честно на срещата. Пристига с целия си блясък. Роби, облечени в зелено и червено, метат земята пред нозете му. Самият той е хубавец. За разлика от Франсиско Писаро, вече навършил петдесет и седем, той е млад, едва прехвърлил трийсетте. Зад него слугите носят златни вази, а отзад марширува част от войската му с офицерите, пременени в синьо и накичени със златни гривни и дискове.

Суверенът влиза в собствения си дворец. И с изненада констатира, че вътре няма никой. Испанците са се скрили. Най-сетне се появява отец Валверде, придружен от Филипильо. Свещеникът държи в ръце Библия и Разпятие и проговаря с висок глас:

— Дойдох тук да ви донеса посланието на истинския Бог. Оттук насетне вие сте поданици на нашия крал Карлос V, на който папата отдаде Перу.

Преводачът превежда неуверено думите му — страхува се от реакцията на владетеля му. И не се лъже. Изслушал речта, инката почервенява от гняв. Но отецът невъзмутимо му подава Библията:

— Истинската вяра е в тази книга. Вслушайте се в Божия глас.

Атахуалпа доближава книгата до ухото си, констатира, че не се чува нищо, и я хвърля на земята. При това светотатство испанците, без да чакат заповед от Писаро, изскачат от скривалищата си и откриват стрелба във всички посоки. Влизат в действие и бомбардите (каменохвъргачките). Следва нова касапница. Падат стотици инки. Когато отново настъпва тишина, Атахуалпа е пленен, а войската му бяга. Шепата авантюристи току-що са съборили най-голямата империя в Америка.

Много хора са се чудили на тази невероятно лесна победа. Разсъждавали са за необичайния вид на конете, за доспехите и брадатите испански физиономии, за ужасяващия ефект от бомбардите и мускетите. Цитира се и предсказанието на Виракоча за белите богове, които ще дойдат да спасят империята от раздорите ѝ. Очевидно съвкупността от тези фактори е изиграла ролята си.

След като пленява Атахуалпа, Писаро се отнася добре към него, разрешава му да се вижда с жена си и конкубините, с близките си. През това време испанците организират системното оплячкосване на Кахамарка, което им носи двеста килограма злато и хиляда и двеста килограма сребро.

Инката е изненадан от тази им „дейност“. За него и хората му златото не струва нищо. Намира се навсякъде. Хвърлят го в свещените кладенци като приношение на боговете, използват го за изработка на различни предмети и украшения, но е толкова много, че няма някаква особена пазарна стойност. И той пожелава да говори с Писаро. Испанецът го посещава в просторната стая, служеща за затворническа килия.

— Ако платя откуп, ще ме освободите ли?

— Да, но откупът трябва да бъде голям. Вие сте императорът.

Атахуалпа вдига ръка колкото може по-високо.

— Ако наредя да напълнят тази стая ей дотук, ще бъде ли достатъчно?

Конквистадорът е удивен. „Килията“ има размери седем на четири метра, а ръката е вдигната на два метра от пода. Подобно струпане на скъпоценен метал е невероятно и невъзможно — никое човешко същество не е виждало подобно чудо.

Без да повярва, Писаро дава съгласието си.

И след това присъства на необикновен кръговрат. Атахуалпа дава заповедите си и от всички части на страната към императорския дворец се проточват кервани от ламии с товари

злато и сребро. За да върви „работата“ по-бързо, Писаро решава да граби и по своя инициатива. Изтръгнати са седемстотин златни листа, покриващи стените на храма в Куско. Ернандо Писаро, един от братята на конквистадора, прехвърля Кордилерите и отива в храма на Пачакапак, откъдето плячкосва четиристотин килограма злато.

Обещаната височина на „откупа“ бързо е достигната и конквистадорът претопява цялото количество скъпоценен метал. Това прави пет тона и половина злато и дванайсет тона сребро! Всичко това е изчислено в присъствието на пратеника на Короната, който „си удържа“ една пета от сумата.

След като Атахуалпа е изпълнил обещаното, следва да бъде решена участта му. За разлика от другарите си Франсиско Писаро изпитва уважение към него и не желае смъртта му. От друга страна, не е зле да бъдат по-предпазливи. Та те са само двеста и шейсет човека в страна с може би милиони жители. Сега суверенът им е пленен и инките не се осмеляват да се вдигнат, но ако бъде екзекутиран, може да си отмъстят по ужасен начин.

Обаче крайното решение е наложено от съвсем непредвидено обстоятелство. Преводачът Филипильо се влюбва в една от държанките на императора и Писаро му я „прехвърля“. Младият инка знае много добре, че пуснат ли Атахуалпа на свобода, с него е свършено. И казва на Писаро, че бил подслушал императора, който дал заповед да се вдигне войска от двеста хиляди войници.

Писаро веднага се отказва от защитата на затворника. Организирана е пародия на процес. Атахуалпа е обвинен, че се е разбунтувал срещу краля си, че е езичник, многоженец и освен това правел човешки жертвоприношения. Най-свирепият му обвинител е отец Валверде, който не може да му прости, че е хвърлил Библията на земята. След дебати по съкратената процедура императорът е осъден да бъде изгорен жив като еретик. Писаро му предлага да го удушат, ако приеме да го покръстят. Атахуалпа скланя и на 29 август 1533 година е екзекутиран.

Новината обикаля Царството на инките и поразява като гръм изуменото и ужасено население. Навсякъде отеква злокобният вик:

— Мрак се спусна посред бял ден!

* * *

Франсиско Писаро и хората му решават, че няма нищо страшно. След три дни напускат града, за да отидат да оплячкосат Куско, бившата столица на Хуаскар. Инките използват заминаването им да приберат тялото на владетеля си. Мумифицират го и изчезват заедно с него.

Всъщност испанците не знаят, че при тях са пристигнали само част от керваните със злато за откуп. Така например не пристига най-големият конвой, който е от северната част на страната и е командван от генерал Руминахуи. Според изворите той е пренасял 60 000 товара злато, тоест 690 тона, натоварени на двайсет хиляди ламы. На днешни цени това прави 30 милиарда евро, астрономическо число, а ако прибавим и историческата и културната стойност на предметите, сумата вече не се поддава на изчисляване.

Руминахуи се намира на една седмица път от Кахамарка, когато ненадейно се натъква на

инките, носещи тялото на императора. Генералът веднага се връща — за да скрие и тленните останки на своя суверен, и богатствата, които носи.

Никога няма да узнаем в каква посока се е отдалечил. Известно е обаче, че той е роден в Пиларо, село в подножието на масива Ланганатис. Тази планинска област по средата на днешен Еквадор е една от най-опасните и трудни за достъп откъм цялата Инкска империя. Но Руминахуи я познава като петте си пръста и имаме всички основания да вярваме, че именно там е скрил съкровището си и тялото на суверена си...

За момента испанците, твърде заети да грабят баснословните богатства на инките, не обръщат внимание на слуховете по този повод. Едва по-късно ще се заинтересуват. А още по-късно епопеята на Руминахуи ще се превърне в една от най-популярните истории за съкровища. Известна е със станалото легендарно име „Пътят на Валверде“.

* * *

Хуан де Валверде, адаш на проповедника, който се бе ожесточил срещу императора, не е свещеник, а войник. Но няма нищо общо и с авантюристите, отправени се да завоюват Новия свят. Попада там, но не и доброволно. Просто служи в испанската войска, изпратена през 1535 в Кито.

В Америка той не изпитва особени симпатии към конквистадорите. Жестокостта и алчността им го възмущават. Отвращават го кланетата и изтезанията, които вършат испанците, в стремежа си да се доберат до златото. И обратно, инките го привличат, будят у него желание да опознае по-добре цивилизацията и историята им.

Един ден в неговия лагер докарват хубавата пленница Катла. Той се влюбва в нея и не се колебае: дезертира от войската и бяга заедно с момичето... Катла е дъщеря на касик (индиански вожд) от народа пурухае, живеещ в подножието на масива Ланганатис. Тя го превежда през тези опасни райони и след многодневен поход пристигат в Пиларо, града на генерал Руминахуи, където е родена и Катла.

Там двойката живее щастливо. Пурухае разбират, че Хуан де Валверде няма нищо общо със съотечествениците си. Сърдечно го приемат и бързо го включват в обществото си. Валверде не знае нищо за съкровището, никой не му е споменавал, дори Катла. Но бързо научава за съществуването му.

Защото случката с Руминахуи и ламите му, натоварени с много повече злато от събраното в Кахамарка, най-сетне стига и до ушите на испанците. Те се втурват веднага след съкровището и, естествено, насочват се и към родния край на генерала.

В Пиларо вдигат тревога. Всички в селото знаят къде е съкровището. Именно пурухае са помогнали на Руминахуи да го скрие. Но не са се загрижили толкова за златото. В тази област, осеяна с естествени клопки и препятствия, испанците няма да намерят нищо. Тревожат се обаче за Катла и нейния приятел: ако дезертърът и избягалата затворничка бъдат заловени, ясно е какво ги чака.

Касиките се събират и вземат извънредно решение: Катла и Хуан де Валверде трябва да напуснат страната. За целта ще им дадат малка част от съкровището, с която да подкупят съответните хора, които да им помогнат да стигнат до Испания. Бившият войник и

приятелката му са заведени до скривалището. На гърбовете на мулета навлизат в лабиринта на Кордилерите и на връщане животните им преплитат крака под товарите злато, което е разтопено и съответно отлято в дванайсет кюлчета с тегло петдесет килограма всяко.

За да осъществи бягството си, Хуан де Валверде отива в един манастир на мисионери. Предлага единайсет кюлчета на архиепископа на Мадрид срещу заминаването им за Европа. Сделката е сключена и двамата млади пристигат благополучно с останалите петдесет килограма злато, с които могат да живеят охолно до края на дните си.

За тяхно нещастие спокойствието им не трае дълго. И няма как — всички се чудят на богатството на бившия войник със скромнен произход и на приятелката му индианка. Направено е разследване и истината е разкрита. Властите отгатват, че това злато е част от легендарното съкровище на Руминахуи, което всички напразно търсят от дълги години. Случаят изглежда толкова важен, че Хуан де Валверде е отведен при самия Карлос V.

Изправен пред него, дезертиралият войник знае отлично, че има само един начин да спаси живота си и този на приятелката си: като разкрие мястото на съкровището.

— Мога да кажа всичко, Ваше величество. Много добре помня пътя дотам.

— Много ли е златото?

— Огромни количества. Това, което ми дадоха индианците, е нищожна част.

И Хуан де Валверде разкрива маршрута. Документът, който ще бъде наречен „Пътят на Валверде“, не е карта, както го описват в приключенските романи, а текст, подробен текст, изброяващ всички подробности по цялото протежение на пътя. Той ще позволи на автора да завърши дните си в мир.

* * *

Разкритията му отключват небивала гонитба на съкровището, която продължава и до днес. Разбира се, начало на търсенето слага самият Карлос V, изпратил на „пътя на Валверде“ представителите на властта в Латакунга, малко градче в подножието на планините Ланганатис. Организирана е експедиция, която започва обещаващо, но една нощ водачът ѝ отец Лонго, францискански монах, изчезва мистериозно. Останалите са ужасени и предпочитат да се върнат. След това търсенето е преустановено в продължение на повече от век.

Около 1700 година също в района на планините Ланганатис Атанасио Гусман работи в старите златни мини на индианците, чиято експлоатация испанците са възобновили, но напуска, за да търси съкровището. Той е сигурен, че е открил къде е скрито. Дори чертае карта; това е „картата на Гусман“, която заедно с „пътя на Валверде“ ще служи за водач на всички следващи търсачи. За нещастие и Гусман изчезва безследно. Никой не знае успял ли е или не.

Съкровището на Атахуалпа потъва в забравата и трябва да изчакаме деветнайсетото столетие, за да излезе отново на сцената. Тогава британският ботаник Ричард Спръс открива в архивите на Латакунга картата на Гусман и маршрута на Валверде. Публикува ги във „Вестник на Кралското географско дружество“ и предизвиква нови опити.

През 1893 година двама военноморски офицери, холандецът Барт Блейк и англичанинът

Джордж Чапман, се устремяват по следите на съкровището. Минават през Пиларо и намират гроба на императора инка или важно скривалище в пещера под едно от най-недостъпните кътчета в областта. Двамата така се натоварват със злато, което едва носят, и поемат по обратния път.

В крайна сметка обаче разбират, че са се загубили. Под леденостудения дъжд и мъглата Чапман се разболява и умира. Блейк го заравя и оставя в гроба почти всичкото злато — не може да го носи сам. След продължилото с дни лутане успява да се добере до Пиларо и после до Кито.

Качва се на кораб за Англия и търси съдружник, с когото да се върнат за златото. В писмо до свой приятел пише: „Невъзможно ми е да ти разкажа какво богатство лежи в онази пещера. Сами не бихме могли да го отнесем, ще ни трябват поне стотина носачи... Освен хилядите монети и прекрасните предмети на изкуството на инките и преди тях там има човешки статуи с нормални размери, фигури на животни, също в естествена големина и всичко това от чисто злато. Да не ти говоря за прекрасните златарски изделия, за невероятните накити, за вазите, пълни със смарагди...“

Най-сетне Блейк си намира съдружник в Ню Йорк. Двамата се качват на кораб за Еквадор, но една нощ Блейк изчезва, сякаш не го е имало никога... Заключение на разследващите гласи, че е бил пиян и е паднал зад борда. Предвид обстоятелствата напълно е възможно да са го убили, но такава хипотеза не е разглеждана. Съдружникът му, който вече разполага с всички документи, навлиза все пак в масива Ланганатис. Но не намира нищо. Много след смъртта му, през 60-те години на XX век, негови наследници откриват плановете на тавана му и организират експедиция, която също се проваля.

Край нямат драмите, предизвикани от съкровището на Атахуалпа. През двайсетте години полковник Брукс — американец, пристигнал с жена си на сватбено пътешествие в Еквадор, чува легендата и решава да търси златото. Двамата навлизат в планините Ланганатис „заради едната романтична лудория“. Но ги очаква буря. Младата жена се разболява от пневмония и умира малко след като се прибира в Съединените щати. Колкото до полковника, той завършва дните си в нюйоркската лудница, където години наред си мърмори:

— Злато, сребро и смарагди...

В средата на трийсетте години шотландецът Ърскин Лох води в същия район две експедиции с катастрофален край. По време на първата носачите избягали и валяло трийсет и седем дни. Той успява да се върне в Пиларо полумъртъв от студ и глад. По време на втората се заразява с треска и получава халюцинации. Пише в дневника си: „Виждам как страната напредва. Всичко се стича към нас и ни отнася.“ Още веднъж оцелява като по чудо. Но преживяното било свръхсилите му и щом се завръща в Шотландия, той се самоубива.

Втората световна война прекъсва опитите. През шейсетте години има нови експедиции. Всички се провалят, без да причинят вреда на участниците. С изключение на пътешествието на Боб Холт. Този геолог от Аризона, служител в американска компания за търсене на петрол в Еквадор, решава да тръгне по следите на съкровището. Не стига далече. Още на втория ден се подхлъзва на пътека, размекната от дъждовете, и пада върху сух клон, който го пронизва в сърцето.

И днес Пътят на Валверде очаква безразсъдно смелите, които ще дръзнат да се впуснат по него. Началната му точка е Пиларо. На входа на селото се издига статуя на генерал Руминахуи, насочил пръст към Кордилерите и към скривалището може би. На цокъла пише, че съкровището, ако го открият един ден, принадлежи изцяло на жителите на Пиларо.

Сетне започва природният ад. Местна поговорка твърди, че щом някой чужденец стъпи в тези места, мъглата незабавно скрива пътя му. Но това явление не засяга само чужденците. Мъглата пада много често и дори местните жители си отварят очите на четири да не паднат в някоя от многото пропасти наоколо.

Пътят на Валверде съчетава най-суровите метеорологични условия с най-коварните естествени клопки. Разположен е на надморска височина от 1200 до 3000 метра. Над първата част от маршрута вали непрекъснато. Влагата е всепроникваща, растителността — почти непреодолима; човек може да си проправя път само с мачете в ръка. Втората част от пътя е високопланинска. Ако времето е хубаво, слънцето е ослепително, но ако духа вятър, снежната буря помита всичко само за няколко минути. Последният, опитал с успех късмета си, е французинът Филип Еснос, професионален търсач на съкровища, който през 1988 разкрива четиринайсет гроба в подножието на планините Ланганатис. В тях намира мумии и скъпоценни предмети. Някои са златни и наистина изключителни. От това той заключава, че погребението на императора и пещерата, в която влизат Блейк и Чапман, едва ли са далече. И все пак няма нищо сигурно. Находката само потвърждава, че Ланганатис е свещена планина, където касиките намират последното си жилище, придружени от богатствата си.

Съкровището на Атахуалпа, скрито в един летен ден на 1533 от генерал Руминахуи, е може би някъде там. И е най-голямото на света... ако го има.

Организация на тайната армия — в началото на 60-те години нелегална антиголистка организация на бившите френски заселници в Алжир, недоволни от политиката на генерал Дьо Гол, поради което на няколко пъти се опитвали да го убият — Б. пр.

Склад за пазене на мебели — Б. пр.

Знаменит френски министър на финансите при Луи XIV (от 1665), който с протекционистични мерки предизвиква възход на индустрията и търговията — Б. пр.

Древен град в Индия, провинция Декан, превзет от Аурангзеб. Предишните владетели били събрали в града огромно количество скъпоценни камъни, откъдето останал изразът "Съкровищата на Голконда" — Б. пр.

Троха — Б. пр.

...както през средновековието наричат свърталищата на просяци и крадци — Б. пр.

Песен, един от символите на Френската революция от XVIII век — Б. пр.

Жена, с която мъжът съжителства незаконно... — Б. пр.

На фр. Турне, град в Белгия — Б. пр.

Меровингите се смятат за първата френска кралска династия. Хилдерих I царува от 458 да 481, а Хлодвиг от 481 до 511 — Б. пр.

Американски търговски кораб от времето на Втората св. война — Б. пр.

Френска художничка, родена в Париж (1755 - 1842), оставила портрети на кралица Мария-Антоанета — Б. пр.

Тоест в резиденцията на канцлера, който през XVII в. е "пазител на кралския печат", т.е. министър на финансите — Б. пр.

Мари-Мадлейн д'Орей, маркиза Дьо Бренвилие (1630 - 1676), известна отровителка, обезглавена и изгорена на парижкия площад "Дьо Грев", където през средновековието екзекутират престъпниците — Б. пр.

Бивша английска колония, част от Южноафриканския съюз заедно с Натал, Трансваал и Оранжевата република — Б. пр.

Военноморската флота на Нейно величество кралицата на Великобритания — Б. пр.

Тоест империята на ацтеките с владетел Монтесума. Вж. Бернар Диас дел Кастильо, "Истинската история за завоюването на Нова Испания", 1979, "Г. Бакалов", Варна; Бистра Мартинес, "Ацтеките", 2000, София, "Аратрон" — Б. пр.